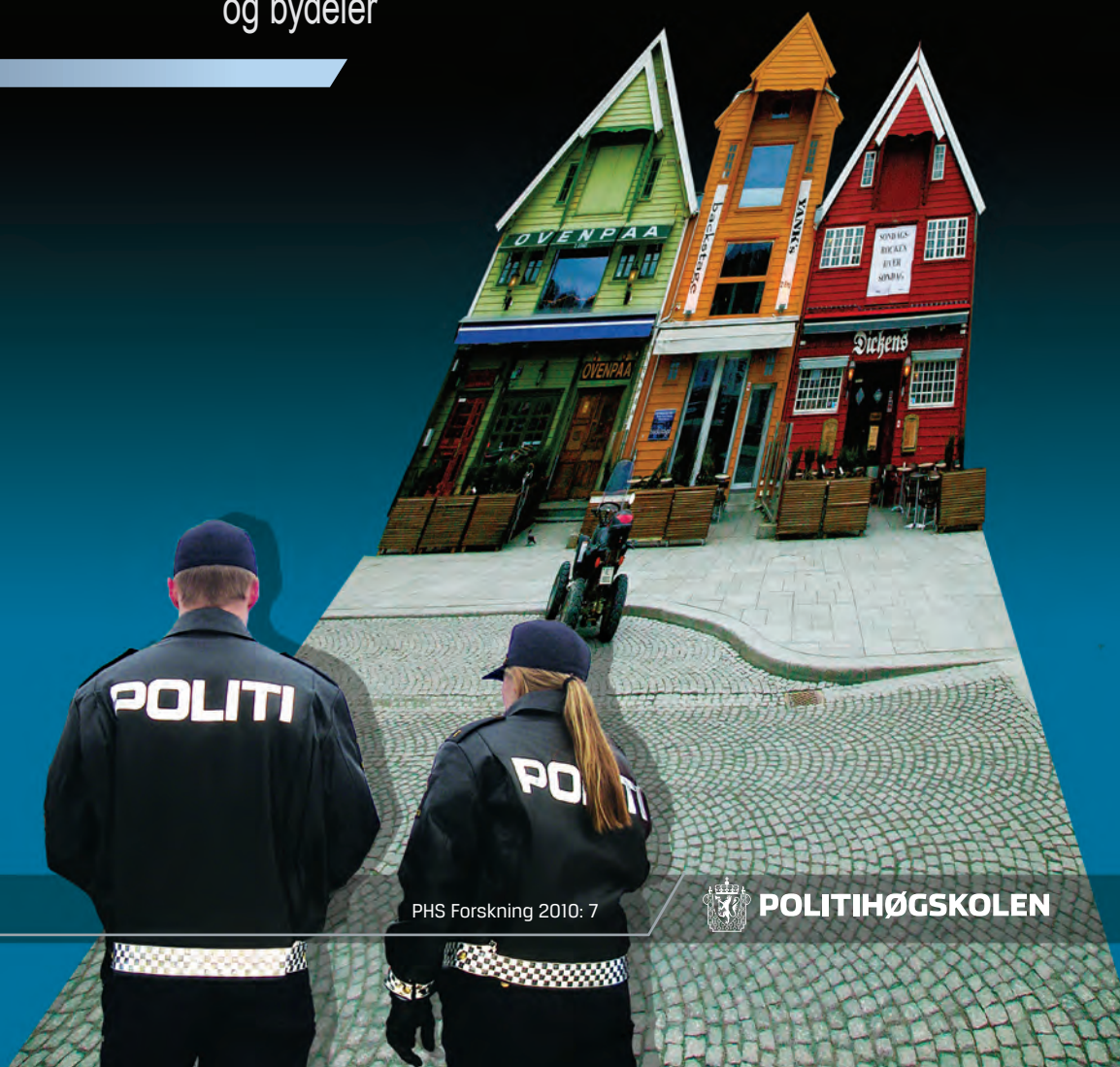

Geir Aas • Siv R. Runhovde • Jon Strype • Tore Bjørge

Trygghet i det offentlige rom

– i åtte norske kommuner
og bydeler

PHS Forskning 2010: 7

POLITIHØGSKOLEN

Geir Aas • Siv R. Runhovde • Jon Strype • Tore Bjørgo

Trygghet i det offentlige rom

- i åtte norske kommuner og bydeler

© Politihøgskolen, Oslo 2010

PHS Forskning 2010:7
ISBN 82-7808-076-3

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Alle henvendelser kan rettes til:

Politihøgskolen
Forskningsavdelingen
Slemdalsvn. 5
Postboks 5027, Majorstuen
0301 Oslo

www.phs.no

Omslag: GLOG as
Layout: Eileen Schreiner Berglie, PHS
Trykk: www.kursiv.no

Forord

Temaet for dette prosjektet er trygghet i lokalsamfunnet – spesielt i forhold til kriminalitet. Prosjektet er utført av Politihøgskolen på oppdrag fra Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS). Synovate (Norfakta) har på oppdrag fra Politihøgskolen stått for innsamlingen av spørreskjemadata gjennom telefonintervjuer. Prosjektperioden har vært på drøye halvannet år med prosjektstart i mai 2009 og avslutning i desember 2010. Prosjektet er gjennomført i samarbeid mellom fire forskere fra Politihøgskolen: Førstemanuensis Geir Aas (prosjektleder), forsker Siv R. Runhovde, førstemanuensis Jon Strype og professor Tore Bjørgo.

Geir Aas og Siv R. Runhovde har deltatt i alle deler av prosjektet. Jon Strype har vært hovedansvarlig for analysen av spørreundersøkelsen (del 2 av prosjektet), og har også bidratt til utskrivning av del 2. Tore Bjørgo har vært prosjektets initiativtaker og veileder, og har også skrevet deler av prosjektets del 2. Alle har bidratt med kritisk gjennomlesning, og gruppen står samlet bak sluttproduktet.

Vi ønsker først og fremst å takke SLT-koordinatorene i de fire kommunene/bydelene som vi har gjort feltarbeid i, for viktig døråpnerarbeid for oss. En stor takk går også til politiet på disse stedene, som har tatt oss vennlig imot og gitt mye av sine erfaringer og kunnskap. Alle som har stilt opp til intervju, fortjener også mange takk. Vi vil rette en stor takk til seniorrådgiver Yngve Carlsson i KS for nyttige innspill og kommentarer gjennom hele prosjektperioden.

Politihøgskolen, desember 2010

Innhold

Sammendrag	9
Del 1 – En presentasjon av tidligere forskning på trygghet og utrygghet i det offentlige rom – og trygghetsskapende tiltak	19
Trygghetsbegrepets mangfoldighet	21
Det moderne samfunnets trygghetsfokus	24
Frykt- og risikokulturen	24
Hvordan har vi blitt så opptatt av trygghet?	27
Nordiske trygghetsundersøkelser	30
Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser	30
Evaluering av politireformen	34
Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse	36
Lokale trygghetsundersøkelser	37
Den nasjonale trygghetsundersøkelsen i Sverige (NTU)	39
Kvalitativ forskning på trygghet og frykt for lovbrudd	44
Kriminalitetsforebygging og trygghetsskapende arbeid	48
Sosial kontroll	48
Utrygghetens opprinnelse – objektiv versus subjektiv utrygghet	49
Trygghetsleverandører og trygghetsskapende faktorer	53
Innledning	53
Kommunen som trygghetsleverandør	54
Politiet som trygghetsleverandør	69
Den private sikkerhetsindustrien	73
Private aktører; næringslivet, frivillige organisasjoner	74
Dilemmaer i det trygghetsskapende arbeidet	77
Hvem har retten til å bestemme hvordan byen skal se ut?	77
Ulike behov for trygghet – hvordan ivareta alles behov?	78
Oppsummering og avslutning del 1	84
Del 2 – Befolkningens opplevelse av trygghet og utrygghet i det offentlige rom	89
Spørreundersøkelsen	89
Metode	91
Datainnsamling	91

Datakvalitet	92
Manglende data (missing) og vektete data	95
Analysen av trygghetsdataene for kommunene/bydelene samlet	96
Offerer erfaring	96
Opplevelse av kriminalitet som et problem i kommunen	97
Opplevelse av trygghet i kommunen/bydelen	99
Kilder til utrygghet	101
Utrygghet og livskvalitet	103
Hvilke steder skaper utrygghet?	105
Valg som følge av utrygghet	108
Bekymring for negative hendelser i det offentlige rom	109
Betydningen av ulike tiltak for at man skal føle seg trygg	113
Hva beskriver utrygghetsfølelsen?	117
Trygghetens fordeling etter folketetthet	119
Innledning	119
Kommuneoversikt for to utvalgte trygghetsvariabler	122
Sammenhengen mellom befolkningstetthet, registrert kriminalitet og trygghetsnivå	125
Oppsummering av hovedfunn del 2	131
Del 3 – Feltstudier i fire kommuner og bydeler Grünerløkka, Skien, Bodø og Loddefjord	135
Grünerløkka bydel	137
Fakta om Grünerløkka	138
Hva forteller spørreundersøkelsen om tryggheten på Grünerløkka?	139
Hva skaper utrygghet på Grünerløkka?	141
Trygghet og trivsel på Grünerløkka	150
Avslutning Grünerløkka	156
Skien kommune	159
Innledning	159
Fakta om Skien, Grenlandsregionen og Telemark	160
Hva fortalte spørreundersøkelsen om tryggheten i Skien?	160
Mediebildet i Grenlandsregionen	163

Kriminalitetsbildet i Skien/Grenlandsdistriktet	169
Tiltak og utfordringer for tryggheten i Skien	172
Avslutning Skien	186
Bodø kommune	189
Innledning	189
Fakta om Bodø	189
Hva fortalte spørreundersøkelsen om tryggheten i Bodø?	190
Kriminalitetsbildet i Bodø	192
Tidligere trygghetsundersøkelser i Bodø	193
Hva skaper utrygghet i Bodø?	195
Tiltak for tryggheten i Bodø	205
Avslutning Bodø	215
Loddefjord	218
Innledning	218
Fakta om Loddefjord	219
Hva forteller spørreundersøkelsen om tryggheten i Loddefjord?	220
Tidligere undersøkelser i Loddefjord	222
Hva sier kriminalstatistikken om Loddefjord?	224
Hva skaper utrygghet i Loddefjord?	226
Trygghet og trivsel i Loddefjord; « <i>Det har blitt så mye bedre</i> »	231
Kontroll på kjøpesenteret – sentervekternes fullmakter	235
Avslutning Loddefjord	238
Oppsummering og avslutning del 3	241
Referanseliste	243

Sammendrag

Rapporten består av følgende tre hoveddeler etter avtale mellom oppdragsgiver (KS) og oppdragstaker (Politihøgskolen):

1. En gjennomgang av norsk og internasjonal forskning på befolkningens trygghetsfølelse i forhold til lovbrudd, og studier av tiltak for å styrke tryggheten.
2. En kvantitativ spørreundersøkelse der et representativt utvalg på 3200 personer i åtte norske kommuner/bydeler har blitt intervjuet på telefon om sin oppfatning av tryggheten, først og fremst i sentrumsområdet i sin kommune/bydel.
3. Et feltarbeid på fire av de åtte utvalgte stedene for å gjøre dypere studier av lokale problemer som skaper utrygghet, og hvilke tiltak som kan iverksettes for å styrke tryggheten.

De tre delene er gjennomført i den angitte rekkefølgen, slik at litteraturstudien gir innspill til spørsmål og problemstillinger for den kvantitative spørreundersøkelsen, som igjen gir innspill, problemstillinger og funn som er brakt videre i feltarbeidet.

Del 1

Tidligere trygghetsforskning

I Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser (LKU) viser det seg å være et klart høyere nivå for frykt for vold og trusler om vold blant kvinner enn blant menn, til tross for at det er menn som i størst grad utsettes for vold på den offentlige arena. Den yngre delen av befolkningen, dvs. aldersgruppen mellom 16 og 24 år, er mer engstelig for dette enn de eldre aldersgruppene. Videre finnes det mer bekymring for vold og trusler i folketette og urbane

kommuner. Siden 1997 har imidlertid frykten for vold gått betydelig ned i befolkningen, særlig blant eldre kvinner, som tradisjonelt har vært de mest urolige for slike overgrep.

I Politidirektoratets spørreundersøkelse fra 2006 om politireformens virkninger fremkom det at en tredjedel av befolkningen ser det som sannsynlig at de kan utsettes for vold eller trusler på offentlig sted der de bor. Når det spørres om oppfatningen av kriminalitetsutviklingen, viser det seg at folk har et helt annet inntrykk av utviklingen på landsbasis enn for sitt eget hjemsted. En stor majoritet av de spurte mener at kriminalitetsutviklingen har forverret seg på landsbasis bare i løpet av toårsperioden fra 2004 til 2006. En langt lavere andel ser en tilsvarende forverring i sitt eget nærområde. En åpenbar tolkning av dette misforholdet er at en har sine egne erfaringer, og ikke først og fremst inntrykk fra media, å basere seg på når det gjelder problemer på ens eget hjemsted. I Politidirektoratets publikumsundersøkelse fra 2009 avsløres det at hele 94 prosent av den voksne befolkningen over 18 år mener at de i stor eller svært stor grad føler seg trygge der de bor og ferdes. Videre viser det seg å være små forskjeller mellom landets 27 politidistrikter i trygghetsnivå.

I Sverige viser den «Nationella trygghetsundersökningen» (NTU) (Brottsförebyggande rådet 2006) flere likhetstrekk med den norske levekårsundersøkelsen. De viser begge at kvinner er markert mer urolige enn menn for å bli angrepet når de ferdes ute om kvelden. Det er også et svar når det gjelder uro og alder. I begge undersøkelsene er det aldersgruppen mellom 16 og 24 år som er mest urolige for denne type viktisering. Det er ikke samme grad av frykt i de eldre aldersgruppene, og det kan forklares med at de eldre i mindre grad går ut på kvelden. Videre kommer grupper med lav utdanning og de som er bosatt i folketette og urbane områder, mer uheldig ut enn gjennomsnittet på trygghetsmålingene i disse undersøkelsene. Nok et likhetspunkt mellom LKU og NTU ligger i funnet om at det ikke er vold som befolkningen frykter mest, men tyveri og skadeverk.

Trygghetsskapende virksomhet

Trygghetsskapende virksomhet handler i stor grad om kriminalitetsforebygging, og omvendt har kriminalitetsforebygging intensjoner om å styrke tryggheten. Videre kan trygghetsskapende arbeid deles inn i to hovedstrategier; den ene dreier seg om å etablere fysiske barrierer og hindre for lovbruddsaktivitet. En slik forebyggende strategi betegnes som *situasjonell kriminalitetsforebygging*, og handler kort sagt om å øke synligheten, anstrengelsen og oppdagelsesrisikoen rundt potensielle lovbrudd. Det er først og fremst den faktiske, dvs. den objektive, tryggheten som styrkes gjennom slike tiltak, så sant de faktisk reduserer forekomsten av kriminalitet som skaper utrygghet. En annen tilnærming handler om å påvirke trygghetsfølelsen i befolkningen, dvs. den subjektive tryggheten, først og fremst gjennom informasjon og opplysning. Her vil man f.eks. forsøke å korrigere misforståelser om sannsynligheten for å bli utsatt for forskjellige overgrep. Mange overvurderer farene ved å ferdes ute om kvelden. Samtidig er frykt og bekymring følelsesmessige reaksjoner som gjerne er vanskelige å korrigere med argumenter om rasjonalitet og sannsynlighet.

En rekke kommunale aktører bidrar til å skape trygghet, enten de har dette som en uttalt oppgave eller ei. Kommunene utøver en rekke tjenester overfor barn og unge som på sikt må antas å forebygge kriminalitet. Kommunene yter tjenester overfor voksne rusmisbrukere og enkelte andre marginale grupper som erfaringsmessig er overrepresentert både som voldsutøverere og som offer for vold. Når det gjelder tryggheten i det offentlige rom er det først og fremst byplanlegging og utformingen av det fysiske rom i sentrumsområder som er de viktigste bidragene fra kommunen. Tyverier, vold og skadeverk oppstår gjerne der arkitektur, utemiljø, belysning og vegetasjon skaper blindsoner med beskjedne muligheter for innsyn og kontroll. Når omgivelsene fornyes, pusses opp og vedlikeholdes, kan to positive virkninger virkeliggjøres samtidig: både økt trivsel for befolkningen og at flere ønsker å oppholde seg i området. Det er en nødvendig forutsetning for at den sosiale kontrollen skal fungere godt. Videre vil integrering av næringsliv, bomiljø, rekreasjon og kulturliv kunne føre til et mangfold

av personer som ferdes i området, noe som også vil fremme forutsetningene for den sosiale kontrollen, og dermed også for tryggheten.

Politiet er imidlertid den samfunnsinstitusjonen som ansvarliggjøres mest eksplisitt for den allmenne tryggheten i samfunnet. Samtidig er det klart at i den grad politiet kan gjøre noe med ulike lovbruddsformer, er de helt avhengige av å kunne samarbeide med andre aktører. Det gjelder særlig samarbeidet med barnevernet i forhold til ungdomskriminalitet. Videre er det ikke bare politiets faktiske evne til å redusere lovbrudd som har betydning i denne sammenhengen. Politiets symbolske rolle, som handler om den allmenne oppfatningen av politiet som garantist for vår opplevelse av å leve i en rettsstat, er vel så viktig for tryggheten. Samtidig representerer synlig politi en dobbelthet med hensyn til trygghet. Uniformert politi kan fort få oss til å vurdere stedet vi ferdes på som utrygt hvis politiet stadig finner grunn til å patruljere der, særlig hvis vi ikke forventer å se politiet på et bestemt sted eller tidspunkt.

Det finnes flere andre grupper som utfører polisiære oppgaver i samfunnet. Den private sikkerhetsindustrien, med flere tusen vektere på landsbasis, har blitt et slags B-politi som i stor grad utfører kontrollvirksomhet på arenaer hvor man i liten grad finner synlig politi, f.eks. på kjøpesentre, sykehus og i større ankomsthaller for offentlig kommunikasjon.

Denne rapporten peker også på dilemmaer og motstridende hensyn i trygghetsskapende virksomhet. For det første kan det foreligge en konflikt mellom hensynet til trivsel og hensynet til trygghet. F.eks. kan trange smug være både spennende og trivelige, men også egnet til å skjule lovbruddsaktivitet. For det andre foreligger det interessekonflikter når det gjelder tilgangen til det offentlige rommet. For marginaliserte grupper er følelsen av utrygghet bl.a. knyttet til opplevelsen av å være uønsket i bybildet. For det tredje kan overvåking og kontroll på den ene siden redusere enkelte former for kriminalitet og uorden, og sånn sett bidra til økt trygghet, men kan samtidig virke både passiviserende og angstfremkallende på folk.

Del 2

Spørreundersøkelsen

Et representativt utvalg av befolkningen på 400 personer fra følgende åtte steder ble intervjuet på telefon av Norfakta på oppdrag fra Synovate i ukene 47–49 i 2009: Bodø, Sunndal, Nord-Aurdal, Lillesand, Skien, Steinkjer, Loddefjord i Laksevåg bydel i Bergen og Grünerløkka bydel i Oslo. Kriteriene for utvelgelsen av disse stedene var å dekke mangfoldet og variasjonene i landet, først og fremst i forhold til landsdel og folketetthet.

Spørreundersøkelsen kunne avsløre at bare et mindretall vurderer kriminaliteten i kommunen sin som et stort problem. Det er også bare et mindretall av innbyggerne som føler seg utrygge ved ferdsel alene i sentrumsområdet om kvelden (ca. 18 prosent av utvalget sier seg enten *meget utrygge* eller *ganske utrygge* i den forbindelse). Det er imidlertid store kjønnsforskjeller i svarene på dette spørsmålet, slik det også er ved alle de andre målene for trygghet i denne spørreundersøkelsen. Kvinner føler seg markert mer utrygge enn menn. De eldre er mer utrygge enn de yngre aldersgruppene når det gjelder ferdsel ute om kvelden.

Av mindretallet som føler utrygghet, er det igjen et mindretall som opplever at livskvaliteten deres i noen særlig grad påvirkes av utrygghet. Når det gjelder steder, eller mer presist egenskaper ved steder, som oppleves som utrygge, er det særlig gater med dårlig belysning, folketomme gater og parker som peker seg ut. Videre er det bestemte plasser i sentrumsområdet som en del av respondentene unngår.

Hvor har de utrygge sin utrygghet fra? Det viser seg at lokalmedia er den desidert sterkeste kilden til våre respondenters utrygghet. Ens egne erfaringer fremstår som en beskjedne kilde i sammenligning med lokalmediene¹. På spørsmålet om hvilke handlinger og hendelser som skaper utrygghet, er det tyveri og andres fyll og uro som vekker størst grad av bekymring i utvalget vårt, og seksuell trakassering er det som i gjennom-

¹ Dette funnet fikk bred dekning, både i riks- og lokalmediene, ved offentliggjøring av spørreundersøkelsen på KS-konferansen den 12.4.2010.

snitt skaper minst bekymring. Her blir det imidlertid viktig å skille mellom risiko og sårbarhet. Man er gjerne langt mer sårbar når man utsettes for seksuell trakassering enn andres fyll og bråk, men sistnevnte hendelse oppleves trolig som langt mer sannsynlig. Når det gjelder tiltak for å styrke tryggheten, vektlegges både situasjonelle/lovbruddsorienterte tiltak og trivselstiltak, men dog en sterkere etterspørsel etter de situasjonelle tiltakene. Her var det ønsket om flere politipatruljer som hyppigst ble foreslått, tett etterfulgt av bedre utebelysning. Samtidig viser det seg at vedlikeholdte uterom, sosiale møteplasser, fjerning av tagging og bilfrie sentrums-gater/fartsdumper også har markert betydning for å skape et tryggere sentrumsområde.

Når vi har sammenlignet trygghetsrelaterte spørsmål på de ulike stedene som inngår i undersøkelsen, har vi vært spesielt ute etter å undersøke sammenhengen mellom befolkningstetthet, trygghetsnivå og registrert kriminalitet. Disse sammenhengene har vi påvist, men befolkningstetthet og registrert kriminalitet kan bare et stykke på vei forklare graden av utrygghet.

Del 3

Feltarbeid på fire av utvalgsstedene

I feltarbeidet på Grünerløkka, i Skien, Bodø og Loddefjord, hvor vi har fulgt opp funnene fra spørreundersøkelsen, har intervjuer med representanter fra kommunen, ulike befolkningsutvalg og deltakelse med politipatruljer stått sentralt i datainnsamlingen. Fyll, spetakkel og voldshandlinger i forbindelse med utelivet er en betydelig kilde til utrygghet på alle disse stedene (med unntak av Loddefjord, som ikke har noen serveringssteder som genererer bråk). Samtidig har hver av disse fire kommunene/bydelene sine spesielle utfordringer, og vi gir i fortsettelsen en kortfattet beskrivelse av dette:

Befolkningen på **Grünerløkka** hadde sammen med innbyggerne i Skien det mest negative bildet av kriminaliteten lokalt. Disse to stedene

pekte seg også ut på flere av trygghetsspørsmålene. Samtidig var ikke forskjellene mellom de åtte utvalgte stedene veldig stor. Når man tar kriminalitetsbildet og graden av folketetthet/urbanitet på Grünerløkka i betraktning, hvor Grünerløkka plasserer seg høyt over de andre utvalgsstedene, er det bemerkelsesverdig at denne bydelen ikke kommer enda mer uheldig ut på trygghetsmålingene. Hovedgrunnen til det antar vi ligger i seleksjonsprosesser i befolkningen. Grünerløkka har en høy frekvens av inn- og utflytting, og de som bosetter seg der, vet antakelig hva de går til. Selv et forholdsvis høyt kriminalitetsnivå har ikke skremt innflytterne fra å bosette seg i bydelen. I den grad beboerne er bevisste på kriminalitetsnivået, tenker trolig mange at attraksjonene på Grünerløkka overstiger risikoen for å bli utsatt for forskjellige lovbrudd. Mange av beboerne vet også å ta sine forholdsregler ved ferdsel ute sent på kvelden.

En kilde til utrygghet på Grünerløkka er den store gjennomstrømmningen av mennesker ut av og inn i bydelen døgnet rundt. Nærheten til resten av Oslo, og det at Grünerløkka tiltrekker seg folk, ikke bare fra resten av Osloregionen, men fra hele landet og også fra utlandet, gjør at mange av bydelens problemer kommer utenfra. Et godt eksempel på det er unge asylsøkere som selger cannabis langs Akerselva. Disse kan like gjerne tolkes som en utfordring for Oslos, eller sågar for landets myndigheter, og ikke først og fremst for bydelspolitikere.

Det moderne storbypreget, med en stor grad av gjennomstrømning i befolkningen, gjør antakelig også at mange av innbyggerne på Grünerløkka føler en lav grad av identitet til stedet, og dermed en beskjeden ansvarsfølelse for bydelens problemer. Det forebyggende og trygghetskapende arbeidet blir en ekstra utfordring når det er vanskelig å mobilisere lokalbefolkningen. Likevel gjøres det en god del arbeid for tryggheten. Et eksempel på det er prosjektet «Elva for alle» som arrangeres i samarbeid mellom SaLTto-koordinatoren og politiet, der det iverksettes arrangementer både for småbarnsfamilier og ungdom. Tanken bak slike tiltak er å få den «vanlige» befolkningen til å bruke bydelens områder til positive aktiviteter, noe som med stor sannsynlighet vil ha en trygghetsskapende effekt .

Skien var den kommunen blant våre utvalgssteder som fikk størst medieoppmerksomhet etter publiseringen av spørreundersøkelsen. Det var først og fremst fordi skiensbefolkningen skåret høyt på utrygghet sammenlignet med de andre kommunene/bydelene. I feltstudien i Skien viste det seg å være en viss skepsis og frykt for denne undersøkelsen, fordi man var bekymret for kommunens omdømme.

En opplevd trussel mot tryggheten i Skien og Grenlandsregionen som ble nevnt av de fleste av våre informanter under feltarbeidet, var det såkalte Gjemsøymiljøet. Dette miljøet bestod av ungdom med for det meste en annen etnisk bakgrunn enn majoritetsbefolkningen, og de var bl.a. beryktet for en rekke tilfeller av voldsrelaterte lovbrudd og ran, og samtidig et høyt trusselnivå for å skjule dette. Derfor ble det iverksatt et forebyggende program («Gutteprosjektet») for å snu ungdommen i dette miljøet til mer positive aktiviteter. Gjennom tett personlig oppfølging, hjelp til å bli inkludert i skole og arbeidsliv, fritidsaktiviteter osv. klarte både politiet og sosialarbeidere å dempe mange av ungdommenes destruktive atferd, i hvert fall i treårsperioden som prosjektet varte.

En svært interessant konflikt som dukket opp i kjølvannet av håndteringen av dette miljøet, var de ulike virkelighetsbeskrivelsene mellom deler av lokalpressen på den ene siden og kommunen/politiet på den andre siden. Et av stridstemaene var spørsmålet om hvorvidt miljøet kunne karakteriseres som en «gjeng» eller ikke. Telemarksavisa nølte ikke med å bruke gjengbegrepet i beskrivelsen av ungdommen fra Gjemsøy. Politiet og andre forsøkte å tone ned gjengstempelet, først og fremst av forebyggende hensyn. Man anså gjengbegrepet som uheldig fordi det kunne øke rekrutteringen og samtidig gi de involverte ungdommene en økt selvpoppfatning av å være sammensveiset og fryktet. Representanter fra politiet og kommunen beskyldte lokalmediene for svartmaling og unyanserte/overdrevne påstander motivert ut i fra salgshensyn. Lokalmediene, og da Telemarksavisa spesielt, beskyldte de andre aktørene for naivitet, blindhet og manglende dømmekraft. Redaktøren av TA var meget tydelig på at det er lokalpressens plikt å opplyse opinionen om hva som foregår i kommunen.

Et annet interessant tiltak for tryggheten i Skien er måten kommunen har håndtert de synlige rusmisbrukerne på. Fra å være et passivt miljø som mange kunne være engstelige for å passere på gaten, får de nå positiv omtale av folk for innsatsen som ryddemansskaper i byen. Dette er et enkelt tiltak som kan etterfølges av andre byer som har tilsvarende miljøer.

Bodø plasserte seg nokså middels på trygghetsmålingene som vi presenterte i del 2, og byen beskrives som en kardemmeby av flere av våre informanter. Samtidig er det åpenbare kilder til utrygghet i Bodø også, og da først og fremst knyttet til utelivet. Det er bestemte områder av byen, særlig Glasshuset og Sjøgata, som genererer mye vold, fyll og bråk. Glasshuset består av en glassoverbygning på deler av hovedgaten i byen, som først og fremst skal gi kommunens innbyggere ly for det barske været langs Nordlandskysten. Samtidig har dette Glasshuset blitt et samlingssted både for synlige rusmisbrukere og for ungdom som kanskje ikke har mye annet å fylle fritiden sin med. I tillegg er Glasshuset gjenstand for mye bråk nattestid når gjester samles der etter at utestedene har stengt. Debatten om stenging av Glasshuset i deler av døgnet har derfor pågått like lenge som Glasshuset har eksistert. Argumentene for stengning er åpenbart knyttet til reduksjon av vold, fyll og bråk. Samtidig er det mange som har prinsipielle innvendinger mot en stengning av en offentlig hovedgate, også på nattestid. Pub- og restaurantdriften i selve glasshuset frykter naturlig nok at en stengning sen kvelds- og nattestid skal føre til store økonomiske tap og i verste fall nedleggelse av driften.

Det utføres trygghetsskapende bidrag på mange ulike plan og nivåer i Bodø. Politiet bruker mye av sine ressurser på kontrollen av Glasshuset og Sjøgata. Natteravnene og uteseksjonen bidrar også i betydelig grad til trygghet på disse områdene. Uteseksjonen gjør gode grep med de som har et mer eller mindre fast opphold i Glasshuset. Både de synlige rusmisbrukerne og rotløs ungdom blir tatt med på ulike aktiviteter og arrangementer. Kommunen har en rekke forebyggende programmer og prosjekter for ungdom som vurderes i risikozonen. I tillegg har kommunen rustet opp byens parkområde i stor grad, noe som har vesentlig betydning for både følelsen av trygghet og trivsel for byens innbyggere.

Loddefjord plasserte seg noe overraskende i et mellomsjikt blant våre åtte utvalgssteder i spørreundersøkelsen. Overraskende fordi befolkningstettheten er langt høyere i Loddefjord enn på de andre stedene (med unntak av Grünerløkka). Hovedgrunnen til de relativt lave tallene for utrygghet i Loddefjord ligger etter vår oppfatning særlig i to forhold. Først og fremst finnes det ingen skjenkesteder som genererer bråk i denne bydelen. De som vil oppsøke utelivet, reiser den knappe mila til Bergen sentrum, hvor man også kan ta nattbussen hjem. Vel så viktig for tryggheten er det faktum at bydelen har gjennomgått omfattende positive endringer i løpet av de siste tiårene. Dette er en prosess flere av våre informanter karakteriserer som en snuoperasjon, med oppussing og fornyelse av drabantbyområdet og et nytt sentrumsområde som består av Vestkanten kjøpesenter, inkludert et badeland og en ishall. Disse attraksjonene trekker folk fra hele Bergensregionen. Mange av våre informanter forteller at de trives godt i Loddefjord.

På den annen side er det også flere problemer knyttet til denne bydelen. Loddefjord skårer lavt på en rekke levekårsindikatorer, og sliter fortsatt med et tradisjonelt dårlig rykte. Bydelen sliter også med enkelte ungdomsgrupperinger som kan lage kvalm på kjøpesenteret, på Mc-Donalds utenfor kjøpesenteret, og utføre skadeverk på skoler i området etc. Vestkanten kjøpesenter kan vise til et interessant og originalt forebyggende tiltak mot ungdom med en destruktiv atferd. I stedet for å la sikkerhetsvaktene utføre utelukkende en kontroll- og ekskluderingspraksis, tar vekterne med seg ungdommen på ulike positive aktiviteter. På den måten er de i stand til å kontrollere utagerende ungdom på en langt bedre og mer positiv måte.

Del 1

EN PRESENTASJON AV TIDLIGERE FORSKNING PÅ TRYGGHET OG UTRYGGHET I DET OFFENTLIGE ROM – OG TRYGGHETSSKAPENDE TILTAK

Frykten for kriminalitet ble satt på den politiske og forskningsmessige dagsorden på 1960-tallet, og da særlig i USA. Siden den tid er mer enn ett tusen akademiske artikler og bøker blitt skrevet om frykten for kriminalitet, og hovedtyngden av forskningen er blitt gjort i USA og Storbritannia (Heber 2007). Her til lands finner vi de første tegnene til forskningsinteresse for dette temaet i Levekårsundersøkelsen fra 1983, som med jevne mellomrom foretas av Statistisk sentralbyrå.

Et sentralt utgangspunkt for den forskningsbaserte interessen for frykt for lovbrudd er erkjennelsen av at risikoen for å bli rammet av kriminelle handlinger ikke står i samsvar med frykten for å bli utsatt for slike handlinger (Heber 2007, s. 230). Frykten for lovbrudd lever på flere måter sitt eget liv, og lar seg ikke forklare ut fra den objektive risiko. Mange tar til orde for at frykten er overdrevet, irrasjonell og mediestyrt. I forskningslitteraturen blir denne frykten forstått som en kompleks opplevelse som har flere årsaker. Forklaringene på folks redsel for kriminalitet er mangfoldige og vanskelige å identifisere presist, med mulige årsaker både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

I denne delen av rapporten vil vi først presentere det mangfoldige trygghetsbe-

grepet før vi setter spørsmålet om trygghet i en bredere samfunnsmessig kontekst. Påstanden om at vi lever i en «frykttkultur», der vi fokuserer på farer i langt større grad enn før – og i langt flere sammenhenger – vil også få oppmerksomhet. Deretter følger en bred presentasjon av hva vi vet om trygghetsnivået i befolkningen, spesielt når det gjelder ferdsel i det offentlige rom på kveldstid. Her vil vi først presentere noen sentrale funn fra norsk trygghetsforskning. I Sverige er det imidlertid blitt gjort mer omfattende studier av trygghet enn her hjemme, og det er mye som taler for at svenske funn i høy grad er relevante for Norge. Av plasshensyn og hensynet til relevans vil vi først og fremst basere oss på empiri fra Norden.

Deretter presenterer vi ulike strategier for å skape trygghet, før vi fokuserer på de forskjellige aktørene i kommunene som bidrar til trygghet, samt faktorer som kan skape trygghet og utrygghet i et lokalsamfunn. Samtidig må det fastslås at trygghet for noen kan representere utrygghet for andre. Det er mulig å identifisere flere dilemmaer og motstridende hensyn i trygghets-skapende virksomhet. Dette er forhold som vi tar opp til sist i del 1.

Trygghetsbegrepets mangfoldighet

Trygghet viser seg å være et omfattende begrep med mange fasetter, og det finnes en rekke dimensjoner i trygghetsbegrepet. F.eks. kan det skilles mellom en individuell og en kollektiv trygghet, hvor den kollektive handler om befolkningsgruppers sikkerhet (f.eks. mot etnisk forfølgelse). Videre kan trygghetsbegrepet anvendes i mange ulike sammenhenger; som psykologiske, sosiale, teknologiske, økonomiske og sikkerhetspolitiske (Hammer 2006, s. 33). På individnivå finnes det mange måter å være trygg eller utrygg på. Man kan f.eks. være trygg på seg selv i form av god selvtilit (en indre trygghet), man kan kjenne seg trygg når man ferdes ute om kvelden, f.eks. ved at man er trygg på sine evner til å kunne forsvare seg mot mulige angrep fra andre, trygg i sin livssituasjon (f.eks. at man har en fast inntekt og bolig), trygg i nære relasjoner til andre (relasjonstrygghet), trygg på at man er orientert om vesentlige forhold som angår ens nærmiljø både der man arbeider og bor (kunnskaps- og kontrolltrygghet) m.m.

Hylland Eriksen sirkler inn trygghetsbegrepet ved å vise til dets motsatser. Han ser trygghet først og fremst i motsetning til usikkerhet, risiko og sårbarhet (Hylland Eriksen 2006, s. 13). Ofte brukes trygghet synonymt med sikkerhet. Trygghet forutsetter fravær av farer som en opplever som truende. Det å være trygg knytter seg i stor grad til evnen til å kunne forutsi begivenhetenes gang og å kunne ta tilværelsen for gitt. Trygghet handler dermed om å føle at en har kontroll over sin livssituasjon.

Trygghet og utrygghet er langt på vei personavhengig. Det som gjør noen utrygge, påvirker i liten grad andre. Personlighet, kjønn, alder, sosio-økonomisk status, oppveksterfaringer og eventuelle erfaringer som offer for vold eller andre typer kriminalitet er faktorer som har vist seg å virke inn på i hvilken grad man opplever, og ikke minst håndterer, utrygghet. Der noen inntar en offensiv strategi, forsøker andre å redusere eller unngå utrygghet ved f.eks. ikke å ferdes på bestemte steder. Utrygghet er også i

stor grad situasjonsavhengig, og kan derfor se svært forskjellig ut for en og samme person i ulike sammenhenger. Heber (2006, s. 221) skiller mellom «altruistisk trygghet» og trygghet for ens egen del. Den altruistiske tryggheten handler om trygghet for at andre (spesielt ens nærmeste) er i sikkerhet.

Det kan også skilles mellom en konkret og en abstrakt utrygghet. Den konkrete utryggheten knytter seg bl.a. til uro for bestemte former for kriminalitet, mens den abstrakte utryggheten handler mer om en vag og udefinert følelse av trussel mot egen sikkerhet (Brottsforebyggende rådet 2007). Et sentralt og viktig skille går mellom objektiv, reell utrygghet og subjektiv, opplevd utrygghet. Der noen kan føle seg trygge uten faktisk å være det, kan andre bekymre seg for usannsynlige farer som å styrte i fly eller å bli rammet av terrorisme. Ifølge statistikken har man imidlertid større grunn til å frykte bilkjøring og glatte baderomsgulv. Risikoen for å bli skadet i trafikken er ti ganger høyere enn sannsynligheten for å bli utsatt for vold i det offentlige rom (Grönlund & Schock 1999). Frykt og utrygghet er følelsesmessige reaksjoner som ofte kan være irrasjonelle i forhold til objektiv eller faktisk risiko.

Et annet vesentlig aspekt som bør bringes inn i trygghetsstudier, er forholdet mellom utsatthet og sårbarhet. Til tross for at risikoen for å bli utsatt for kriminelle handlinger statistisk sett kan være lav, så kan sårbarheten til gjengjeld være høy – dvs. at konsekvensene av å bli rammet av enkelte former for kriminalitet kan være spesielt dramatiske for noen. Et godt eksempel her er eldres frykt for å bli antastet eller ranet. Undersøkelser som senere skal presenteres, viser at de eldre løper en lavere risiko enn yngre personer for å bli viktimitisert når de ferdes ute. Likevel er gjerne konsekvensene ekstra dramatiske for de eldre. Derfor stiller vi oss noe kritiske til den ofte fremsatte påstanden om at de eldres frykt er irrasjonell.

Kompleksiteten i trygghetsbegrepet gjør målinger av trygghet, og gode beskrivelser av dens karakter, svært utfordrende. Ikke minst stiller det krav om gode og presise spørsmålsformuleringer i spørreskjema og intervju. Følelsen av trygghet og utrygghet vil variere avhengig av hvordan man stiller spørsmålene. Utrygghet kan lett gli over i og blandes sammen med

en rekke beslektede følelser som sinne, irritasjon, avsky og ubehag. F.eks. kan frykt komme til uttrykk i sinne. Validiteten til en trygghetsundersøkelse kan stå og falle på om disse følelsene blir adskilt fra opplevelsen av utrygghet. I en survey-undersøkelse kan man bare i begrenset grad skille de ovennevnte følelsene fra hverandre. I kvalitative samtaleintervjuer vil imidlertid det være mulig i langt større grad.

Det moderne samfunnets trygghetsfokus

Frykt- og risikokulturen

Fokuset på trygghet har utvilsomt blitt stadig sterkere i de senere tiårene. I en svensk demokratiundersøkelse er nettopp trygghet en av de viktigste verdiene svenske borgere etterspør fra sine kommuner, og vårt broderfolk ønsker økt innsats fra kommunene for å sikre deres trygghet (Svenska Kommunförbundet 2004, s. 6). Samtidig stiller Svendsen (2007) en samtidsdiagnose hvor han slår fast at vi lever i en «fryktkultur», og med det mener han at «frykten har blitt altomfattende: Den styrer både privatlivet vårt og offentligheten. Vi bombarderes av trusler om farer fra medier, politikere og interesseorganisasjoner» (Svendsen 2007, I bokomslaget). Gjør man et søk i norske avisdatabaser over den siste tiårsperioden, vil man finne en sterk økning i forekomsten av ord som *sikkerhet*, *trygghet* og lignende (Svendsen 2007, s. 16). I dagens mediebilde står kilder til utrygghet meget sentralt. Det går knapt en dag uten at vi fôres med skrekkbilder av f.eks. pandemier, blind vold, terrorisme, klimakatastrofer, kreftfremkallende stoffer i maten og farlige medisiner. Når disse temaene settes hyppig på dagsordenen i mediene, så er det neppe tilfeldig. Journalister vet godt at det nærmest synes å være et umettelig behov for denne type informasjon i befolkningen.

Trygghet er ikke lenger bare et offentlig gode som staten skal forsyne sine borgere med, men i økende grad en forbruksvare som kan kjøpes på linje med andre varer og tjenester (Franko Aas 2006). Christie (1993) viser flere eksempler på at kriminalitetskontroll har blitt en industri der vi bl.a. har sett en eksplosiv vekst i den private sikkerhetsindustrien. Det ligger et voldsomt økonomisk potensial i trygghetsmarkedet. Det finnes med andre ord store summer å tjene på befolkningens utrygghet. Alarmer, kameraovervåkning og vektere er de nye kriminalitetskontrollørene, og antallet vektere overskrider størrelsen på den samlede politistyrken i landet

(Franko Aas 2006, s. 75). Når staten ikke lenger klarer å beskytte borgerne tilstrekkelig mot kriminalitet, og trygghet i økende grad forankres til markedsløsninger, vil det ha store politiske og verdimessige konsekvenser. Bl.a. blir trygghet et klassespørsmål hvor bare de ressurssterke kan kjøpe seg trygghet.

For bare få tiår tilbake så vi en helt annen tenkning rundt sikkerhet på en rekke arenaer. I dag trygger vi lekeplasser for barna våre, sikrer oss i fritids- og idrettsaktiviteter og når vi ferdes på sykkel eller i bil, på en helt annen måte enn tidligere. Frønes forklarer at det skapes stadig nye «risikomarkeder», og at «sikkerhetens markeder forsterker den risikofokuserte kulturen de vokser ut av». Han legger til at «det moderne individ vil minimalisere sin risiko, enten det handler om bilkjøring, kolesterolnivå eller sosial utrygghet» (Frønes 2006, s. 56, 71)². Svendsen argumenterer for at (den sterkt overdrevne) frykten for terroranslag gjør at vi aksepterer det han beskriver som en hysterisk sikkerhetskontroll på flyplasser (Svendsen 2007, s. 13–14).

Vår tids fokus på trygghet, sikkerhet og risiko får enkelte kommentatorer til å bruke begreper som *trygghetsfundamentalisme* (Franko Aas 2006, s. 83) og *trygghetsnarkomani* (Hylland Eriksen 2006, s. 24) som betegnelser på den rådende orientering i samfunnet. Man kan i grunnen aldri bli trygg nok. Samtidig har vi sannsynligvis aldri har hatt større grunn til å føle oss trygge. Vi har fått muligheten til å håndtere farer bedre enn før. Vi har en sterk materiell trygghet, og vi lever lenger enn noen gang. Ivar Frønes viser til oppvekstforholdene på Oskar Bråtens tid, da barn kunne «peke mot himmelen og fortelle at mange av deres søsken var der oppe» (Frønes 2006, s. 53–54). Det var naturligvis en tragedie når barn døde for hundre år siden også, men man aksepterte i større grad at noe slikt kunne skje. Hylland Eriksen peker på at det var mer risiko i tidligere tider, men det var også mer vanlig å akseptere at livet var farlig (Hylland Eriksen 2006, s. 26). Kanskje er det vårt trygge velferdssamfunn som får enkelte til å sette

² Disse erkjennelsene er forankret i Becks tenkning, se Beck, U. (1992). Risk society: towards a new modernity. London: Sage.

livet på spill i ekstremsport. Aktiviteter som f.eks. hopping fra Trollveggen, skikjøring i stupbratte og upreparerte fjellsider og rafting i farlige elvestryk er kanskje en respons på et trygt, gjennomregulert og sikret samfunn uten særlige fysiske utfordringer.

En undersøkelse har vist at nordmenn vurderer en rekke fenomener som farligere nå enn før, til tross for at de fleste risikoanalytikere finner at disse farene har blitt redusert (Svendsen 2007, s. 17). F.eks. er det mulig at voldsnivået i samfunnet er blitt redusert i løpet av etterkrigstiden i tråd med en stadig økt oppmerksomhet på volden. Det er grunn til å tro at flere i våre dager vurderer fysiske slag som en uakseptabel og illegitim form for konfliktløsning enn for noen generasjoner tilbake. Mye kan tyde på at vi tolker og klassifiserer en handling som vold lettere i vår tid, og det ser ut til at normene mot voldsbruk generelt har blitt forsterket i befolkningen. Frykten for vold har derimot trolig tiltatt over et lengre tidsperspektiv (i takt med nyhetsmedienes voldsomme interesse for «den blinde volden»). Det er derfor mye som tyder på at Frønes har rett når han hevder at «på hvilket nivå noe blir til risiko, bestemmes av kulturelle og sosiale mekanismer, ikke av faktisk risiko» (Frønes 2006, s. 54). Mange har en tendens til å frykte de minst sannsynlige farene. Et betegnende eksempel på nettopp det dukket opp i kjølvannet av en opprivende og svært tragisk drapshendelse i Oslo sommeren 2006 der en lege ble knivdrept på jobb av en psykisk ustabil pasient. Etter denne hendelsen stod flere leger frem i media og gav uttrykk for at de nå var blitt utrygge på jobb (Svendsen 2007, s. 63). Det er en forståelig reaksjon, men samtidig bør det sies at sannsynligheten for at en lege blir drept av en pasient nok er ekstremt lav.

I Moss avis kan vi lese om et sikkerhetsfirma som ser et voksende marked for å selge skuddsikre (mote)klær til befolkningen, og målgruppene skal spesielt være politikere, vektere, helsepersonell, natteravnere, utenriksmedarbeidere, forsvarsansatte, hjelpepersonell og politifolk. En representant for dette firmaet uttrykker seg på denne måten til Moss avis: «Vi ser at dette markedet er sterkt økende. Volden i samfunnet eskalerer. Folk vil beskytte seg. Til og med barn er brukere av denne type klær.» Prisen på klærne skal ligge på mellom tre og sytti tusen kroner (Moss avis 5.10.2009).

Kritiske spørsmål til en slik foretningssidé bør være: Er det et behov for slike klær i de nevnte yrkesgruppene? Hvor utsatt er disse for voldelige angrep? Kan det stadig økte fokuset på sikkerhet også gå ut over kvaliteten på tjenestene som disse yrkesgruppene yter befolkningen? F.eks. er et aktuelt spørsmål i politiforskningen om politifolks økte bevissthet på egen sikkerhet kan stå i veien for kvaliteten på tjenesten som de skal yte (Aas 2009).

Hvordan har vi blitt så opptatt av trygghet?

Det er mulig å identifisere en rekke strukturelle endringer i det norske samfunnet som kan forklare det økte fokuset på trygghet, sikkerhet og risiko – og en mulig økning i folks opplevelse av utrygghet. Først og fremst har de fleste i Norge fått en høy materiell levestandard, og det kan hende at Svendsen (2007) har et poeng når han hevder at vi lever så beskyttede liv at vi har anledning til å rette oppmerksomheten mot en rekke potensielle farer. Når alle materielle behov er dekket, vil det kunne gi oss en økt anledning til å gruble over andre farer. Christie forklarer at velferdssamfunnet har gjort oss «sartere» og mer ømfintlige i den forstand at vi tåler mindre påkjening enn tidligere (Christie 1989, s. 61) Vårt stadig økende krav til velstand kan også knyttes til økte forventninger om et trygt liv. F.eks. kan det være vår svekkede toleranse for vold som ligger bak økningen i andelen registrert vold. Vi bruker også andre og mer alvorlige begreper for de samme fenomener. Hva som var «erting» tidligere, har blitt til «mobbing» i dag (Svendsen 2007, s. 60). Mange av de tilbudene som kommunene nå tilbyr sine innbyggere, som barnevern, krisesenter og incestsenter, var helt ukjente for en noen få ti-år tilbake. Det betyr ikke at disse problemene er nye, men at de ikke var satt ord på, og dermed ikke definert som noe problem (Frønes 2006, s. 56). Frønes forklarer videre at når det ikke ble fokusert på risiko i de første tiårene etter annen verdenskrig, betyr ikke det at risikoen ikke var der, men at man ikke kjente til farene (Frønes 2006, s. 55). Særlig forskere og journalister har synliggjort farer i et voldsomt omfang i de seneste tiårene. Vi har fått en helt annen innsikt og viten om risikopotensialet ved en rekke fenomener, noe som kan være egnet til å skape frykt.

Etterkrigstidens kontinuerlige fraflyttings- og urbaniseringsprosess blir også relevant som forklaring på utrygghetsfølelsen i befolkningen. Bauman bruker metaforen om en campingplass på vårt moderne samfunn. Man slår seg ned på et sted for en kortere periode hvor en ikke blir kjent med noen andre enn dem man tilfeldigvis treffer ved siden av seg eller som man har interessefelleskap med for øyeblikket. Dermed føler man i liten grad forpliktelse og identitet til stedet. Stedets tradisjoner og historie blir langt på vei irrelevant, og man kan når som helst reise videre hvis lykken synes større et annet sted (Hammer 2006, s. 37–38). Bauman bruker i denne forbindelse en metafor om «det flytende moderne», hvor det solidariske felleskap synes sterkt svekket. I «det flytende moderne» finnes en høy grad av individualisering og tilsvarende en lav grad av langvarig rolleidentifikasjon. I det flyktige moderne samfunn med raske omskiftninger og høy grad av fleksibilitet og selvrealisering for enkeltindividet blir fellesskapet taperen. Når samfunnet i økende grad blir mer mobilt, mangfoldig og fragmentert, vil det også kunne forsterke fremmedgjøring, anonymitet og svekke den sosiale kontrollen blant folk. Svekkelsen av tidligere tiders fundamentale rammer for vårt liv, som religion, familie/slekt og lokalsamfunn, har nok også avgjørende betydning for trygghetsfølelsen i samfunnet. Bauman setter dette på spissen ved å mene at vår oppmerksomhet rundt frykt for kriminalitet paradoksalt nok er funksjonell for å skape trygghet i en verden preget av flyt og usikkerhet (Franko Aas 2006, s. 87). Frykten for kriminalitet blir i denne tankegangen en av de få faktorene som binder oss sammen.

Samtidig er dette bildet verken entydig eller ensidig. Den økte graden av individuell frigjøring har også positive følger for trygghetsfølelsen. Eksempelvis kan det være slik at den personlige trygghetsfølelsen styrkes gjennom økte muligheter for mobilitet og individualisering. Disse mulighetene kan frigjøre individer fra å bli værende i tette småsamfunn og personlige nettverk med en sterk grad av kontroll, ensretting og smale grenser for avvik.

Svensden argumenterer for at fryktkulturen undergraver vår frihet. Tillit mellom folk er det grunnleggende sosiale limet for ethvert samfunn, og når frykten øker, vil det kunne skape unødig avstand mellom befolk-

ningsgrupper. Derfor bør vi frykte selve frykten, argumenterer Svendsen (2007, s. 143). For mange kan nettopp frykten i seg selv bli ens verste fiende. På den annen side skal vi vokte oss for å bagatellisere den frykten som mange føler. Vi ønsker ikke å fremstille dagens omtalte problemer bare som konstruerte. Det er unektelig mye positivt ved at man nå ønsker å ta folks trygghetsfølelse på alvor. På samme måte er det positivt at man tar de nevnte fenomenene, f.eks. familievold og mobbing, alvorlig. Mobbeofre og mishandlede kvinner hadde det vondt tidligere også, selv om man ikke hadde de samme begrepene for deres erfaringer. Dette er reelle problemer som med rette sees på som alvorlige i vår tid.

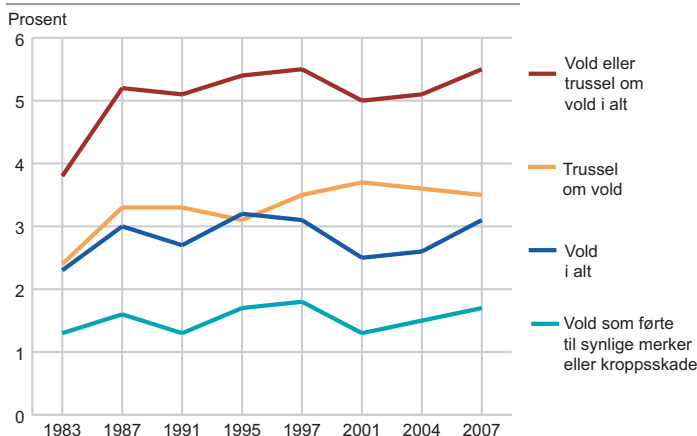
Nordiske trygghetsundersøkelser

Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser

Utsatthet for vold

Statistisk sentralbyrå har foretatt levekårsundersøkelser siden 1983. Et representativt utvalg på 5000 personer av befolkningen over 16 år har med jevne mellomrom blitt bedt om å rapportere en rekke sider ved egen livssituasjon. Bare en liten del av denne undersøkelsen handler om utsatthet og frykt for vold, trusler og annen kriminalitet. Levekårsundersøkelsen fra 2007 kan vise at det nå er en høyere andel av befolkningen som blir utsatt for vold og trusler enn for tyveri og skadeverk, noe som skyldes en tydelig nedgang i de sistnevnte forbrytelsene (SSB 2007). Tallene for erfaringer med vold og trusler i den nyeste levekårsundersøkelsen blir presentert slik:

Utsatthet for vold og trusler om vold, etter type lovbrudd. 1983-2007. Prosent av befolkningen 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1983-2007, SSB.

Som figuren viser, har andelen av den norske befolkningen som har opplevd vold eller trusler om vold, holdt seg nokså stabilt på mellom 4 og 5,5 prosent i løpet av de siste 25 årene. Følger vi kurven fra 1987, ser vi en forbausende stabilitet i voldsnivået i befolkningen (noe som for øvrig står i skarp kontrast til mediernes oppslag og stadige påstander om en voldsøkning). Når det gjelder den mer alvorlige volden, den som fører til synlige merker eller fysisk skade, er tallene både beskjedne og stabile over tid. Mellom 1 og 2 prosent av befolkningen opplever årlig grovere vold.

Statistisk sentralbyrå slår også fast at i 80 prosent av alle volds- og trusseltilfellene er det menn som oppgis som gjerningspersoner. Både denne og tidligere levekårsundersøkelser viser tydelige forskjeller mellom hvilken type vold menn og kvinner blir ofre for. Vold mot menn utøves i langt større grad i det offentlige rom i forbindelse med utelivet og beruselse i helgene. I over halvparten av alle voldstilfeller som menn opplever, er gjerningspersonen ukjent for offeret. Vold mot kvinner foregår derimot i mye større grad i private bomiljøer av en ikke-ruspåvirket voldsutøver. En relativt stor andel av voldstilfellene, både mot kvinner (37 prosent) og menn (29 prosent), oppstår på arbeidsplassen – hvor særlig yrkesgrupper som arbeider i direkte kontakt med mennesker i vanskelige situasjoner, er mer utsatt enn andre (f.eks. institusjonspersonell, sykehjemsansatte og politibetjenter).

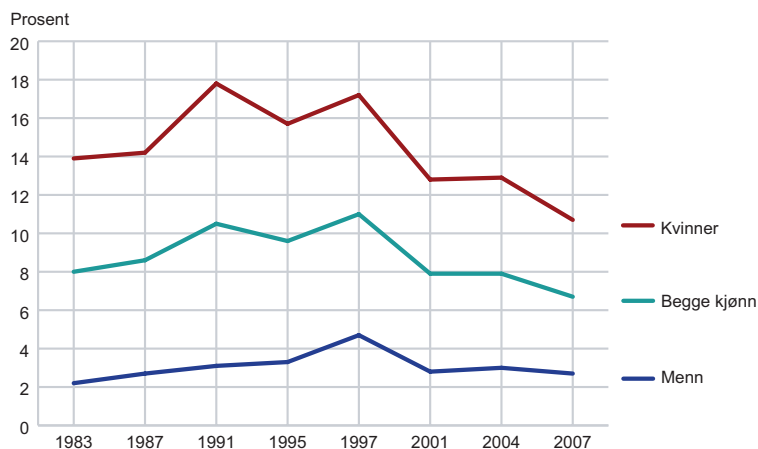
Utsatthet for vold har en sterk sammenheng med alder. Livekårsundersøkelsene fra 1983 til 2007 viser samlet sett at aldersgruppen 16–24 år er klart mest rammet. Deretter faller tallene for utsatthet for vold meget tydelig med stigende alder. Blant dem som har passert 45-års alderen, er det omtrent 1 prosent som utsettes for vold årlig. Videre viser det seg at grad av urbanitet har en klar sammenheng med risikoen for vold. Jo mer urbant, desto større fare er det for å bli utsatt. Statistisk sett er det nesten tre ganger så stor risiko for å bli utsatt for vold i de største byene i landet som i de mest spredtbygde strøk (Stene 2003, s. 2).

Frykt for vold

I levekårsundersøkelsene stilles også følgende spørsmål til utvalget: *Har du den siste tiden vært urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når du går ut*

alene her på kvelden? Det viser seg å være langt flere som er engstelige for vold og trusler enn antallet som faktisk utsettes for denne type lovbrudd – noe følgende figur gir et klart bilde av (når vi sammenligner med forrige figur):

Urolig for vold og trusler i nærmiljø, etter kjønn. 1983-2007.
Prosent av befolkning 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsene 1991-2004, SSB.

Figuren viser også at kjønn har stor betydning for trygghetsfølelsen. Kurvene forteller at det er langt flere kvinner enn menn som uroer seg for vold i sitt nærmiljø. Samtidig viser figuren at kvinners uro for vold er klart nedgående. Fra 1997, hvor 17 prosent av den kvinnelige befolkningen sa seg urolige for vold, har tallet sunket til knappe 11 prosent i 2007. Når kurven viser en jevn nedgang over flere levekårsundersøkelser, er det lite som tyder på at reduksjonen er tilfeldig. Til tross for at det er menn som utsettes for mest vold i det offentlige rom, viser figuren at fryktnivået blant menn er både lavt og stabilt over tid.

Når det gjelder alder viser tallene at det er de unge voksne (gruppen 16–24 år) som er mest urolig for vold og trusler. Det gjelder for begge kjønn. Ca. 15 prosent av kvinnene i denne aldersgruppen sier seg urolige – mot knappe 4 prosent av unge menn i samme alder. For menn er det ikke

store forskjeller mellom aldersgruppene. Unge menn er omtrent like urolige som eldre menn (de over 67 år). Når det gjelder kvinnene i den eldste aldersgruppen (67 år og eldre), viser det seg at de har redusert andelen urolige med 14 prosent (fra 25 prosent i 1997 til 11 prosent i 2007). Det er de eldste kvinnene som tradisjonelt har vært mest urolige for vold i sitt nærmiljø. Slik er det ikke lenger. Nå er det de yngste kvinnene som sier seg mest urolige, selv om vi kan se en klar nedgang også i denne gruppen. I forlengelsen av aldersvariabelen har også levekårsundersøkelsen fanget inn uro for vold eller trusler i forhold til familiefase. Mest uro finner vi blant de enslige, og da særlig de yngre enslige (16–24 år). Minst uro er det blant voksne som bor sammen og som har barn i oppvekstaler. Prosentforskjellene er såpass markerte her at mye kan tyde på at det å leve sammen med en annen, særlig hvis man har barn sammen, beskytter mot uro for vold eller trusler.

Denne typen uro har også en tydelig sammenheng med befolkningstettheten i kommunen som man bor i. I folketette kommuner med mer enn hundre tusen innbyggere oppgir ca. 12 prosent av befolkningen at de er urolige for vold og trusler. I spredtbygde kommuner med få innbyggere sier bare 3 prosent at de er urolige. At bekymring for vold stiger i takt med befolkningsstørrelse og grad av urbanitet, skyldes trolig at man i tettbygde områder langt oftere møter folk som man ikke kjenner fra før. Selv ikke i sitt eget boligområde er det vanlig å kjenne mange i nabolaget når man bor i større byer. Oppførselen til f.eks. berusede personer eller ungdomsgjenger har et potensial for å skremme en mer hvis man ikke kjenner dem. Statistisk sentralbyrå har også målt utrygghet for vold i forhold til hvilken landsdel man bor i. Ikke overraskende peker Akershus og Oslo seg tydelig ut i negativ retning, og det er jo nettopp i denne regionen vi finner den største befolkningstettheten i landet. I motsatt ende av skalaen finner vi Nord-Norge, hvor bare 2,1 prosent av befolkningen sier seg urolige for vold eller trusler (mot landsgjennomsnittet på 6,7 prosent). I Akershus- og Oslo-regionen er tallet 10,2 prosent).

Levekårsundersøkelsen viser også forskjeller mellom ulike yrkesgrupper når det gjelder uro for vold. Her settes sosioøkonomisk status i sentrum

for analysen, og det viser seg å være mindre forskjeller mellom funksjonærer på mellomnivå, selvstendige næringsdrivende med mindre firma, yrker med en kort høyere utdanning, deltidsarbeidende og de som ikke er yrkesaktive. Ledere, høyere funksjonærer og selvstendige plasseres i samme kategori, og de skårer noe lavere. Det er imidlertid håndverkere og prosessmedarbeidere som i klart lavest grad oppgir uro for vold og trusler i levekårsundersøkelsen (kun 1,7 % i denne gruppen). Hva som kan være årsaken til det, blir ikke oppgitt, men den solide mannsdominansen i denne yrkesgruppen kan ha spilt en viktig rolle. Som nevnt oppgir menn i betydelig mindre grad enn kvinner bekymring for vold og trusler.

Levekårsundersøkelsen fra 2007 har også data på befolkningens frykt for å bli utsatt for tyveri eller skadeverk. Andelen som har opplevd disse lovbruddsformene, har blitt mer enn halvert siden 1997, og det er pr. 2007 ca. 10 prosent av de spurte som oppgir at de har vært *svært urolig* eller *noe urolig* for tyveri eller skadeverk. Det betyr at det er en høyere andel av befolkningen som uroer seg for disse lovbruddsformene enn for voldshandlinger. Det er imidlertid et åpent spørsmål om uro for tyveri har samme karakter som uro for vold. Det sier levekårsundersøkelsen ingenting om.

Det er grunn til å bemerke at den generelle nedgangen i frykt for vold i levekårsundersøkelsene står i kontrast til det vi har presentert tidligere om «fryktsamfunnet» og det stadig økende fryktnivået i befolkningen. Samtidig skal det understrekes at LKU måler frykt for vold i løpet av de siste tiårene, mens «frykt- og risikokulturen» er samtidsdiagnoser som karakteriserer det moderne samfunnet over en langt videre tidshorison. Likevel bør vi være noe kritiske til den stadig fremsatte påstanden om at vi har blitt så mye mer fryktsomme enn før. Vi mangler tilstrekkelig dokumentasjon for å kunne være sikre på det.

Evaluering av politireformen

Omorganiseringen av politietaten, den såkalte *Politireform 2000*, representerer en omfattende strukturendring av hele etaten, og har også rele-

vans for tryggheten i befolkningen. Formålet med politireformen var å skape mer ressurseffektive politienheter (St.meld. 2004–2005 s. 52). Antallet politidistrikter ble redusert fra 54 til 27, og man så for seg at en bedre utnyttelse av ressursene ville bli. frigjøre kapasitet til mer operativ (uniformert) polititjeneste (St.meld. nr. 42, s. 52).

Utrednings- og utviklingsfirmaet AGENDA har på vegne av Politidirektoratet gjennomført en evaluering av politireformen bl.a. gjennom en publikumsundersøkelse. Et representativt utvalg på 200 personer i hvert av landets 27 politidistrikt (totalt 5400 telefonintervjuer) er spurt om deres oppfatninger av politiet og kriminalitetsutviklingen³ (Politidirektoratet 2006). Trygghet er bare et av temaene i undersøkelsen, men også befolkningens syn på kriminalitetsutvikling, politiets synlighet, tilgjengelighet m.m. kan kaste lys over tryggheten.

Når det gjelder publikums oppfatninger av politiets tilgjengelighet ved akutt behov for hjelp, varierer tallene fra 30 til 60 prosent mellom politidistriktene når vi slår sammen svaralternativene *svært godt* og *ganske godt* inntrykk. Sistnevnte svaralternativ er desidert størst (Politidirektoratet 2006, s. 43). Tallene er markert lavere (mellom 25 og 45 prosent) når det gjelder inntrykket av politiets synlighet (Politidirektoratet 2006, s. 48). I 13 politidistrikter er andelen som har et dårlig inntrykk av politiets håndtering av hverdagskriminalitet, større enn de som har et godt inntrykk. De svakeste tallene kommer fra Oslo politidistrikt, hvor kun 18 prosent har et godt inntrykk og hele 48 prosent har et dårlig inntrykk (Politidirektoratet 2006, s. 46).

Publikums inntrykk av politiets evne til å skape trygghet er mer positivt, men tallene varierer også ved dette spørsmålet. I noen politidistrikter svarer 60–70 prosent av innbyggerne at de har et godt inntrykk av politiets evne til å skape trygghet, mens andelen i andre distrikter ligger på 40–50 prosent. Det beste inntrykket finner vi blant befolkningen i Gudbrandsdal og Nord-Trøndelag, tett fulgt av Sør-Trøndelag, Helgeland og Salten.

³ Befolkningen er blitt spurt i to omganger, både i 2004 og 2006, og det er de nyeste tallene som blir presentert her.

Svakest ut kommer distrikter som Oslo, Romerrike, Telemark og Finmark (Politidirektoratet 2006, s. 50).

Folks oppfatninger av kriminalitetstrusselen er én av flere indikatorer på trygghetsfølelsen i befolkningen. I politireformundersøkelsen viser det seg at folk vurderer trusselbildet knyttet til kriminalitet som omfattende. En tredjedel av befolkningen mener det er stor eller en viss sannsynlighet for å bli utsatt for vold eller trusler om vold på offentlig sted i egen kommune. Nærmere 40 prosent av befolkningen finner det sannsynlig at de kan bli utsatt for veskenapping eller lommetyveri (Politidirektoratet 2006, s. 9).

Et stort flertall på 86 prosent av befolkningen mener at det har blitt mer kriminalitet i Norge i løpet av perioden 2004–2006 (Politidirektoratet 2006, s. 30). Når de samme blir spurt om hvordan de oppfatter kriminalitetsutviklingen i sin kommune eller i sitt distrikt, mener 51 prosent at det har skjedd en forverring. Når undersøkelsen går enda mer lokalt til verks og spør om kriminalitetsutvikling i «nærmiljøet», er det bare 23 prosent som tror på økning (Politidirektoratet 2006, s. 30). Folks inntrykk av kriminalitetsutviklingen blir mer moderat jo nærmere du kommer deres eget bosted. På lokalnivå kan man lettere kontrollere mediebildet med egne erfaringer. På nasjonalt nivå er mediene i langt større grad ens referansebakgrunn.

Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse

To år senere ble en lignende undersøkelse gjennomført. I 2008 og 2009 iverksatte Politidirektoratet en nasjonal innbyggerundersøkelse med et tydeligere fokus på befolkningens trygghetsfølelse. Her oppgir hele 94 prosent av den voksne befolkningen over 18 år at de i stor eller svært stor grad føler seg trygge der de bor og ferdes (Politidirektoratet 2009 s. 51). Det er ikke store forskjeller mellom landets 27 politidistrikter i trygghetsnivå. Det er imidlertid forskjeller mellom de som har blitt utsatt for kriminalitet, og de øvrige. Det viser seg at 85 prosent av de som har opplevd vold, føler seg trygge – altså et noe lavere tall enn for hele befolkningen. Prosenttallet ligger også på 85 for de som har vært utsatt for svindel,

bedrageri, ran eller utpressing. 88 prosent av de som har opplevd tyveri, innbrudd eller hærverk, sier seg trygge (Politidirektoratet 2009 s. 51). Gruppen som sier seg utrygge i denne undersøkelsen, ble videre spurt om hvor de føler seg utrygge. Byer, sentrumsområder og tettbebygde strøk er stedene som ble hyppigst nevnt, etterfulgt av nærområdet eller hjemmet til respondenten, utendørs om kvelden/natten og i trafikken eller langs veier.

Lokale trygghetsundersøkelser

Tryggheten i Fredrikstad kommune

I 2009 ble det foretatt en spørreundersøkelse blant innbyggerne i 7 lokalområder i Fredrikstad kommune. Det ble sendt ut 2300 spørreskjemaer pr. post til kommunenes innbyggere. De sentrale temaene i undersøkelsen var hvordan innbyggerne vurderer kommunens omdømme, servicetilbud, mulighetene for medinnflytelse i kommunens beslutninger og tryggheten i kommunen (Fredrikstad kommune 2009, s. 7).

Det er målingene av trygghet som er mest interessant for oss. Hovedkonklusjonen er at innbyggerne i Fredrikstad føler trygghet både for sin egen del og for sine nærmeste i nærmiljøet der de bor. Det gjelder også når man ferdes i sitt eget lokalområde på kvelden. Respondentenes vurdering av tryggheten i kommunen generelt er noe svakere. Opplevelsen av utrygghet er overrepresentert blant kvinner og for befolkningen over 60 år. Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn⁴ oppgir overraskende nok en vesentlig lavere grad av utrygghet enn majoritetsbefolkningen. Respondentraten er imidlertid relativt lav i denne gruppen (kun 20 prosent har svart på spørreskjemaet). Det er sannsynlig at det først og fremst er de godt integrerte innvandrerne med gode språkferdigheter som har svart på spørreskjemaet. Deres oppfatning av trygghet kan avvike fra den øvrige minoritetsbefolkningen som i mindre grad deltar i samfunnslivet.

⁴ I rapporten anvendes kategorien «ikke-vestlig» selv om denne kategorien ikke lenger anvendes av SSB. <http://www.ssb.no/innvandring/>

Undersøkelsen spør dessuten om hvordan respondentene sammenligner tryggheten i Fredrikstad kommune med tryggheten i en tenkt ideell kommune. 25 prosent mener at Fredrikstad ligger langt fra idealet, 52 prosent plasserer seg i en mellomkategori, og 22 prosent krysser av på «svært nær idealet» (Fredrikstad kommune 2009, s. 39). Det er spesielt de eldre i befolkningen som plasserer seg på avstand fra idealet. Undersøkelsen fra Fredrikstad er del av et «interregionalt prosjekt» der tilsvarende undersøkelse også er blitt foretatt i Uddevalla kommune i Sverige (Fredrikstad kommune 2009, s. 7). Intervjuutvalget i Fredrikstad sier seg tryggere enn tilsvarende utvalg i Uddevalla.

Trygghet for alle i Skippergata

Våren 2005 tok Oslo politidistrikt initiativ til en studie av tryggheten i Skippergata i Oslo. Området rundt Skippergata ble fra juni 2004 rikskjent for å være et av de mest rusbelastede stedene i landet etter at Oslo kommune med hjelp av politiet flyttet det synlige narkotikamiljøet fra området utenfor Oslo Sentralbanestasjon til Skippergata. Studien er et samarbeidsprosjekt mellom politiet, Oslo kommune, Frelsesarmeen og Kirkens bymisjon.

I undersøkelsen ble en rekke aktører som har sitt daglige virke i og rundt Skippergata spurt om sin følelse av trygghet i området. Det inkluderer næringsdrivende og ansatte i området, butikkunder, personer på gjennomfart og rusmisbrukerne selv. Rapporten konstruerer en trygghetsmodell i 3 trinn – der det første trinnet handler om frykt, det andre om ubehag og det tredje om trygghet (Oslo politidistrikt 2007, s. 10). Modellen anvendes for å vise undersøkelsens hovedfunn: Det viste seg at folk på gjennomfart opplevde lite utrygghet ved å ferdes forbi det åpne rusmiljøet. Derimot var følelsen av ubehag mer fremtredende. De som oppsøkte eller oppholdt seg i rusmiljøet, følte imidlertid tydelig utrygghet. Denne utryggheten kan naturligvis være forankret i det faktum at man er involvert i illegal virksomhet, men vel så mye at man er i et miljø der man av erfaring har grunn til å frykte vold, trusler og ran. Ikke uventet fryktet næringsdrivende for sin økonomiske virksomhet ved at et synlig rusmiljø kunne holde potensielle kunder unna.

Denne trygghetsundersøkelsen viser at publikum og næringsdrivende opplever bruk og omsetning av narkotika i området mer som ubehagelig og forstyrrende for gatebildet, offentligheten og forretningslivet enn som direkte utrygt (Oslo politidistrikt & Oslo kommune 2007, s. 14). Samtidig er interessekonflikter tydelig her. Erfaringer siden 1970-årene har vist at narkotikamiljøet ikke lar seg «rydde vekk» på noen enkel måte. Mange vil mene at også dette miljøet har sin rettmessige plass i sentrum av hovedstaden. Opprettelsen av et eget sprøyterom i Tollbugata (like ved Skippergata) er et tegn på nettopp det. Undersøkelsens overskrift «Trygghet for alle i Skippergata» vitner om at Oslo politidistrikt og Oslo kommune også er opptatt av tryggheten til dem som lever sitt liv på siden av det etablerte samfunnet. Her står vi imidlertid overfor verdimeslige og politiske problemstillinger og dilemmaer som vi kommer tilbake til ved flere anledninger fremover i rapporten.

Den nasjonale trygghetsundersøkelsen i Sverige (NTU)

Om undersøkelsen

I Sverige er det blitt foretatt en omfattende kartlegging av tryggheten i befolkningen i den «Nationella trygghetsundersökningen» (Brottsförebyggande rådet 2006). Dette er den største trygghetsundersøkelsen som noen gang er blitt foretatt i de nordiske landene, og den skiller seg fra de norske levekårsundersøkelsene ved at den har kartlegging av trygghet som hovedformål. Lavekårsundersøkelsene i Norge har, som tidligere påpekt, trygghet som bare en av mange indikatorer på levekår. Den svenske spørreundersøkelsen inkluderer ti tusen personer (bruttoutvalg) mellom 16 og 79 år som ble stilt en rekke spørsmål hovedsakelig pr. telefon. Det som spørsmålene dreiet seg om var først og fremst deres erfaringer med utsatthet for lovbrudd, utrygghetsfølelse generelt, uro for spesifikke lovbruddstyper og hvordan utryggheten har påvirket livskvaliteten deres. En svakhet som påpekes i forbindelse med dette utvalget, er at barns utrygghet ikke fanges opp. I tillegg er de eldste i befolkningen (de over 79 år) ekskludert.

Videre vil marginaliserte grupper som rusmisbrukere og bostedsløse være underrepresentert i slike undersøkelser. Dette er grupper som kan være rammet av kriminalitet og utrygghet i stor grad. Vi vil gjøre rede for hovedfunnene i undersøkelsen.

Allmenn utrygghet

Spørsmålet «är du orolig över brottsligheten i samhället?» ble stilt for å måle den allmenne/generelle trygghetsfølelsen i befolkningen. Her gir 29 prosent av utvalget uttrykk for at de i stor grad er urolige, mens flertallet (53 prosent) er til en viss grad urolige. Kun 18 prosent er definitivt ikke bekymret for kriminaliteten. Flere kvinner enn menn svarer at de er urolige, og unge voksne (mellom 16 og 24 år) er de minst urolige. De eldste aldersgruppene (fra 46 til 64 år og fra 65 til 79 år) skårer høyest på denne indikatoren for utrygghet (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 69).

Den allmenne utryggheten blir også målt ved å spørre hvorvidt respondentene er utrygge ved å ferdes ute alene sent på kvelden der de bor. Et klart mindretall svarer «ganska otrygg» eller «mycket otrygg» på dette spørsmålet (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 70). I tillegg er det syv prosent som ikke går ut om kvelden på grunn av utrygghet. Det er markert flere kvinner (34 prosent) enn menn (9 prosent) som føler seg utrygge ved å gå ut alene om kvelden (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 71). Kvinners frykt for seksuelle overgrep kan trolig forklare mye av forskjellen. De eldste er mest redd for å være ute på kvelden, og med stigende alder øker andelen som holder seg hjemme om kvelden på grunn av utrygghet. De yngre velger i større grad å gå ut til tross for at de kan føle seg utrygge.

Videre er det flere i blokkbebyggelse enn i eneboligstrøk som føler frykt ved å gå ut om kvelden. Også utdanningsnivå har betydning for den generelle trygghetsfølelsen. Personer med lav utdanning frykter i større grad ferdse ute sent på kvelden. Det kan bero på at lavt utdannede i større grad bor i blokkbebyggelse der kriminaliteten, og desintegrerende prosesser for øvrig, normalt er høyere enn i eneboligområder. Landsbakgrunn spiller også inn for denne indikatoren på utrygghet. Personer med minoritets-

bakgrunn oppgir oftere at de er utrygge alene ute på kvelden enn majoritetsbefolkningen (Brottsforebyggande rådet 2006, s. 73)⁵. Når man samkjører variablene i en multivariat analyse, kommer forskjellene mellom befolkningsgruppene tydeligere frem. Det blir en markert forskjell i opplevelsen av utrygghet mellom eldre kvinner som bor i blokkbebyggelse (hvor over halvparten i denne gruppen føler seg utrygge), og unge menn som bor i eneboliger (der bare fire prosent kjenner seg utrygge ved ferdsel ute om kvelden) (Brottsforebyggande rådet 2006, s. 73).

Uro for kriminalitet

Den svenske trygghetsundersøkelsen har også kartlagt befolkningens uro for spesifikke former for kriminalitet, som frykt for boliginnbrudd, overfall/mishandling og bilbrukstyveri/skadeverk på bilen. Tallene viser at en klar majoritet ikke uroer seg for noen av disse lovbruddstypene. Bare noen få (4–6 prosent) sier at de bekymrer seg svært ofte. Tallene varierer fra 18 til 22 prosent i kategorien «sjelden urolig», og fra 11 til 16 prosent på «ganske ofte urolig» i forhold til å bli utsatt for de tre nevnte formene for lovbrudd (Brottsforebyggande rådet 2006, s. 74).

I tillegg ble det spurt om uro for at ens nærmeste familie skal utsettes for lovbrudd og her er fryktnivået høyere enn når det gjelder en selv. Rundt 60 prosent uroer seg enten svært ofte, ganske ofte eller sjelden (Brottsforebyggande rådet 2006, s. 74). Mange foreldre kan bekymre seg mer for barna sine enn for at de selv skal bli viktimitisert. Mulige forklaringer kan være at en føler en større grad av kontroll over egen atferd samt behovet for å beskytte barna sine.

Kvinner er generelt mer urolige for å bli rammet av kriminalitet enn menn, og forskjellene er størst når det gjelder uro for overfall og mishandling, og bekymring for at ens nærmeste (særlig barna) skal rammes. Nesten hver fjerde kvinne i Sverige er urolig for å bli overfalt eller mishandlet, mot bare 8 prosent av mennene (Brottsforebyggande rådet 2006, s. 75).

⁵ Vi tenker oss at det kan ha sin forklaring i at mange med innvandrerbakgrunn føler at de er i et fremmed land. I tillegg bor etniske minoriteter i større grad enn majoritetsbefolkningen i problembelastede boligmiljøer. Det er også trolig at en del mørkhudete personer frykter rasistiske tilrop og angrep.

Aldersforskjellene er ikke veldig markerte i frykten for de spesifikke lovbruddene, men ungdom og de unge voksne (fra 16 til 24 år) peker seg tydeligere ut i frykten for overfall og mishandling. De eldste i undersøkelsen er den gruppen som i minst grad frykter overfall og mishandling. Samtidig er det som tidligere vist de eldste som i størst grad frykter ferdsel ute en sen kveld. Grunnen til dette tilsynelatende misforholdet er at de eldste ikke har noen særlig grunn til å frykte volden nettopp fordi de oftest er hjemme på kvelden (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 80). De som er født utenfor Sverige er mer urolige enn den øvrige befolkningen over alle disse lovbruddene, og frykter også mer for sine nærmeste (Brottsförebyggande rådet 2006, s 76).

Utrygghetens konsekvenser

Den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen konkluderer med at følelsen av utrygghet ofte ikke har store eller alvorlige praktiske konsekvenser. Enten er ikke utrygghetsfølelsen særlig sterk, eller så finner man måter å unngå utrygghet på (f.eks. å unngå å oppholde seg på bestemte steder). Det er et solid flertall blant dem som oppgir utrygghet, som verken har avstått fra en aktivitet eller valgt en annen vei å ferdes på (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 78). Hele 87 prosent oppgir at utryggheten ikke har påvirket livskvaliteten deres på noen måte. Det er riktignok flere kvinner enn menn som medgir at utryggheten har påvirket både atferd og livskvalitet. Kjønnsforskjellene både i trygghetsfølelse og mestring av utrygghet kan til dels skyldes det vi har påpekt tidligere; at menn i større grad enn kvinner vegrer seg for å erkjenne frykt i slike undersøkelser. Frykt for overgrep og krenkelser blir hevdet å harmonere dårlig med den tradisjonelle mannsrollen (Connell 1995), men slike tolkninger blir i økende grad utfordret av forskere som kaller dette ensidig kategorisering av kvinner og menn (Heber 2007, s. 63).

Forskjellen mellom aldersgrupper er relativt små når det gjelder fryktens konsekvenser for egen atferd og dens betydning for livskvaliteten. De eldste er imidlertid den gruppen som i minst grad oppgir at utryggheten

påvirker livskvaliteten deres (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 78), kanskje fordi ferdsel ute sent på kvelden er lite aktuelt for de eldre.

Sammenhengen mellom utrygghet og egne offererfaringer

Tidligere undersøkelser har vist en svak sammenheng mellom utsatthet for lovbrudd og frykt i etterkant, men da har man gjerne sett på lovbrudd generelt uten å spørre om spesifikke lovbruddsformer (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 83). I NTU påvises det at de som har vært utsatt først og fremst for integritetskrenkende lovbrudd (som trusler, vold, seksuallovbrudd, trakassering og boliginnbrudd) i løpet av det siste året, er mer utrygge enn de øvrige. Også de som har vært vitne til vold har blitt noe mer utrygge i etterkant. Det samme gjelder dem som har noen i sitt nettverk som har vært utsatt for alvorlig kriminalitet (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 84). Likevel slår undersøkelsen fast at langt fra alle som har vært utsatt for lovbrudd det siste året (direkte eller indirekte) føler utrygghet. Dessuten har de fleste som er utrygge, ingen erfaring som kriminalitetsoffer i løpet av det siste året.

Oppsummering av NTU

Hovedfunnene i den nasjonale trygghetsundersøkelsen i Sverige viser at de fleste svensker er urolige for kriminaliteten i samfunnet, og at de eldre aldersgruppene er mest bekymret. Ca. en tredjedel av alle svenske kvinner er urolige for å gå ut alene om kvelden der de bor, mot ca. en tiendedel av mennene. De eldste frykter ferdsel ute om kvelden mest.

Et klart flertall av det svenske folk er ikke urolige for å bli utsatt for kriminalitet, målt ved boliginnbrudd, overfall/mishandling og bilbrukstyveri/skadeverk på bilen. Kvinner er mest urolige for overfall og mishandling, og en fjerdedel av befolkningen mellom 16 og 24 år er urolige for å bli fysisk angrepet. De eldste frykter i minst grad overfall og mishandling. Det er markert flere i Sverige som frykter mer for sine nærmeste (særlig ens barn) enn for at en selv skal rammes av lovbrudd.

De fleste av dem som kjenner seg mer eller mindre utrygge, har ikke fått livskvaliteten eller bevegelsesfriheten redusert. Særlig kvinner og de eldre tilpasser sin atferd i forhold til frykten (enten ved å bli hjemme eller å velge andre ruter for ferdsel). De som har vært utsatt for lovbrudd, er mer utrygge enn majoriteten. Personer med innvandrerbakgrunn er mer utrygge enn majoritetsbefolkningen på flere måleindikatorer. Det samme gjelder personer med lav utdanning og de som er bosatt i større byer og i blokkbebyggelse.

Kvalitativ forskning på trygghet og frykt for lovbrudd

Heber (2007) har gjennomført en omfattende studie av frykt for lovbrudd gjennom dybdeintervjuer med et utvalg svenske borgere, og hennes formål var todelt: For det første å gi en utførlig presentasjon av hvordan hennes intervjupersoner beskriver sin trygghets- og utrygghetsfølelse. Dernest å dokumentere hvordan pressen beskriver både kriminalitetsbildet og folks utrygghet for kriminalitet.

Heber viser at intervjupersonenes reaksjoner på lovbrudd varierer mellom frykt, ureddhet, bagatellisering og motvillighet til å se på seg selv som et offer. Flere av hennes informanter uttalte at de ikke hadde personlig erfaring med lovbrudd, men de fortalte likevel om erfaringer som objektivt sett kan klassifiseres som lovbrudd (Heber 2007, s. 138). Hvordan folk tolker hendelser, er i stor grad avhengig av hvilken kontekst de foregår i. Terskelen for å klassifisere en handling som vold er relativt høy hvis handlingen f.eks. oppstår i forbindelse med ens arbeid. Svært få sier seg utrygge på jobb til tross for at flere serviceyrker og yrkesroller som jobber hovedsakelig med mennesker (som politi, lærere, sykehus- og institusjonspersonell), kan oppleve mer trusler og voldelige angrep i yrkessammenheng enn i fritiden. Hjemmet oppleves også i stor grad som trygt til tross for at det forekommer mange ulykker innenfor husets fire vegger, og et betydelig antall kvinner erfarer til dels grove overgrep i sitt eget hjem (Heber 2007, s. 71–72).

Heber viser også at frykt for lovbrudd handler om noe mer enn bare lovbrudd. Når hennes intervjupersoner snakker om lovbrudd, viser det seg at

de f.eks. kan frykte uforutsigbare mennesker eller det uvisse og ubehagelige. Frykten for mørket, «mørkeredsel», blir spesielt nevnt i denne sammenhengen.

Som i NTU oppfatter Hebers informanter samfunnsutviklingen som bekymringsfull, og kriminalitetsbildet sies å være i stadig forverring. De frykter i mindre grad kriminalitet der de bor, men oppfatter mørklagte parker og grøntarealer som utrygge. Også mørket og sene kvelder blir forbundet med fare. Ifølge Heber handler frykt og utrygghet i stor grad om ikke å ha kontroll. Ruspåvirkede personer, trange smug og mørklagte steder er noe man vanskelig kan kontrollere, og fører derfor til frykt (Heber 2007, s. 234). Utrygghet knyttes gjerne til det man ikke kjenner. Velkjente plasser oppfattes som tryggere enn fremmede plasser, og Hebers intervjupersoner som har passert trettiårsalderen, oppfatter ungdomsgjenger som truende. De yngre har åpenbart en større nærhet og viten om slike miljøer, noe som virker trygghetsskapende (Heber 2007, s.115).

At nærhet/avstand har stor betydning for trygghetsfølelsen, blir bekreftet i en skotsk studie hvor man fant at folk er mindre redde for lovbrudd på steder som de kjenner (Heber 2007). På spørsmål om hvilke steder de anser som farlige, baserer de i stor grad sin vurdering på utformingen av de fysiske omgivelsene. Gater med svak belysning og forfalne/folketomme plasser oppfattes som utrygge. Spesielt ble vandaliserte steder – som områder med graffiti og ødelagte biler knyttet til fare. I en undersøkelse blant befolkningen i den finske skjærgården finner Mallén (2005) at lokalbefolkningen oppfattet skjærgården som trygg fordi de kjente både stedet og innbyggerne der. Fastlandet ble derimot oftere oppfattet som fremmed og utrygt. Det er nok derfor ens eget hjem eller arbeidsplass ikke evner å fremkalle særlig frykt. Derimot blir offentlige plasser i langt større grad forbundet med fare. Heber (2007, s. 73) viser til en studie fra Göteborg som finner at mer enn halvparten av de spurte hadde uroet seg ved reiser med kollektivtrafikk eller på serveringssteder om kvelden. Ikke bare fremmede steder, men også fremmede personer blir lettere knyttet til utrygghet – særlig personer som i utseende avviker fra majoritetsbefolkningen. Det kan f.eks. dreie seg om ytre kjennetegn som klesdrakt, hårlengde, hudfarge, «stil» og «tone» etc. (Heber 2007, s. 78).

Hebers informanter viser seg også å være påvirket av mediebildet. Til tross for at mange mener at mediens fremstillinger av virkeligheten bør tas med en klype salt, er mediene likevel en av deres fremste informasjonskilder til kriminalitet. Det er en kjensgjerning at f.eks. «blind vold» og «overfallsvoldtekter» får en uforholdsmessig stor plass i nyhetsbildet. Studier kan derimot avsløre at den typiske voldshandling oppstår mellom berusede unge menn som har vært i krangel med hverandre. Volden er slett ikke så blind som man kan få inntrykk av i mediene. Pedersen viser at den typiske voldtekten ikke er en overfallsvoldtekt i det offentlige rom, men skjer i relasjoner der gjerningsperson og offer kjenner hverandre fra før, og hvor begge er alkoholpåvirket (Pedersen 2007). Dette er nok mindre interessant for avisene å skrive om, i likhet med at volden i samfunnet ikke synes å øke når man legger levekårsundersøkelsene til grunn. Det er den stadig «økende» volden, uten forankring i forskningsbasert dokumentasjon, som vi ofte får høre om.

Intervjupersonene til Heber avslører at de tenker på lovbrudd først når de leser aviser eller hører/ser nyheter i eteren. Heber slår dermed fast at mediene ikke bare påvirker intervjupersonenes oppfatning av kriminaliteten, men gjør dem også redde. Her viser det seg imidlertid å være en forskjell mellom lokale og riksdekkende nyheter. Ikke overraskende har de lokale mediene, som tross alt skriver om forhold som er nær lokalbefolkningen, større evne til å skape frykt (Heber 2007, s. 82). Riksdekkende TV-nyheter kunne faktisk styrke folks oppfatning av at det er trygt i ens eget nærmiljø, men kan på den annen side bidra til frykt for å ferdes i storbyen. Det kan identifiseres flere viktige nyanser med hensyn til mediens påvirkning. Det er ikke så lett å avgjøre presist hvordan mediene virker – om det først og fremst er slik at folk blir redde av å lese, se og høre om tragiske overgrep i nyhetsbildet, eller om det snarere er slik at folk som i utgangspunktet er redde, også er de som i størst grad tar til seg slike nyheter. Heber (2007, s. 81) refererer til en undersøkelse hvor man opererer med tre ulike grupper i forhold til hvordan mediene påvirker frykten. I den første gruppen finner vi personer som ikke bekymrer seg stort for kriminaliteten, og bruker sine egne erfaringer som motvekt til mediebildet. I neste gruppe

finner vi personer som er noe urolige for lovbrudd, og som føler seg usikre på hvordan de skal forholde seg til misforholdet mellom egne erfaringer og mediens skrekkbilder. Den siste gruppen bestod av folk som er redde for kriminaliteten, og som bruker mediene til å bekrefte og forsterke sin frykt (Heber 2007, s. 81).

Nyhetsmediene kan også påvirke folk indirekte ved at de som påvirkes, formidler sine medieinntrykk videre i sine nettverk (som familie, venner, kolleger etc.). Informasjonen i mediene vil også kunne spille på lag med andre kilder – som f.eks. når politikere, politiledere osv. har samme budskap som journalistene (Heber 2007, s. 89). Mediene presenterer ikke bare kriminalitetsbildet, men også folks frykt for kriminalitet. I Hebers analyse av et utvalg avisartikler viser det seg at artiklene tegner følgende samstemte bilde av frykten for kriminalitet i befolkningen: Frykten er omfattende, og den øker! (Heber 2007, s. 220). Pressens beskrivelser av kriminalitetsfrykt kan virke normgivende for frykten i samfunnet ved at det skapes et bilde av hva det er sosialt akseptert å frykte. F.eks. er det mindre sosialt akseptert at kvinner ikke frykter å ferdes gjennom mørke parker alene.

Medienes presentasjon av fryktnivået i befolkningen gir et annet bilde enn det den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen viser. Også i Hebers kvalitative studie slås det fast at frykten for kriminalitet ikke utgjør et stort problem for hennes informanter. Kriminalitet var noe de verken tenkte på eller bekymret seg for i hverdagen, kun når de fikk høre om ulike grove hendelser fra mediene eller bekjente. Denne frykten varte imidlertid aldri særlig lenge. Videre ga de fleste av intervjupersonene uttrykk for at redselen de kan oppleve, er begrenset til spesifikke situasjoner. Steder som de oppfattet som utrygge eller støyende, eller utagerende og ubehagelige personer, ble derfor unngått (Heber 2007, s. 143, 233). Til tross for at disse intervjupersonene ikke var særlig urolige for selv å bli utsatt for lovbrudd, kunne de i større grad frykte for sine nærmestes sikkerhet. Også på dette punktet sammenfaller Hebers undersøkelse med den nasjonale trygghetsundersøkelsen i Sverige.

Kriminalitetsforebygging og trygghetsskapende arbeid

Litteratur og forskning som omhandler trygghetsskapende arbeid behandler i stor grad også tenkning rundt kriminalitetsforebyggende tiltak. Mye av kriminalitetsforebyggingen vil ha en intensjon om å styrke tryggheten. Kriminalitet og trygghet/utrygghet er variabler som påvirker hverandre. Derfor er det et naturlig og nødvendig fokus på kriminalitet og kriminalitetsforebyggende tiltak i denne rapporten. Vi vil først gjøre kortfattet rede for dette påvirkningsforholdet og et knippe begreper som står sentralt i denne sammenhengen.

Sosial kontroll

Sosial kontroll refererer til den innflytelsen samfunnet, grupper eller enkeltindivider utøver over individer gjennom ulike former for påvirkning. Det er vanlig å skille mellom uformell og formell sosial kontroll. Man kunne også sagt personlig og upersonlig eller privat og offentlig sosial kontroll. Den uformelle kontrollen bedrives av mennesker som står en nær: familie, venner og arbeidskolleger, og utøves gjennom ris og ros, ironi, smil eller hevede øyenbryn. Den formelle kontrollen er formalisert og spesialisert og utføres typisk av kontrollører som politi, vektere, lærere, leger mfl. (Balvig 1995, s.163).

Det settes ofte et likhetstegn mellom forekomst av sosial kontroll (formell og uformell) og trygghetsopplevelse hos befolkningen. For lite sosial kontroll fører til opplevelse av utrygghet i befolkningen. Et nærvær av forfall, hærverk og skrot forteller om et fravær av sosial kontroll. Det sender signaler om at her er det fritt frem, ingen tar ansvar for vedlikehold eller for å slå ned på uønsket atferd. I en rapport fra Norges byggforskningsinstitutt om Jessheim sentrum fremholder Ruud mfl. (2005) at folk må kunne føle seg sikre blant fremmede i bymiljøet og på gaten. Den sosiale kontrol-

len fremmes bl.a. av et aktivt byliv og at det er mennesker i bygningene som kan holde oppsikt med gaten. Folk må gjerne ha en viss tilhørighetsfølelse for å kunne ta initiativ til å korrigere andres atferd.

Samtidig kan mye formell kontroll og oppmerksomhet rundt sikkerhet gjøre oss mer observante på at det er noe å frykte. Balvig (1995, s. 97) skriver at hvis frykten for kriminalitet for alvor får hold i befolkningen, vil det sosiale liv smuldre bort. Et eksempel på det er nettopp eldre som unngår å gå ut om kvelden av frykt for overfall. Tyverialarm, overvåkningskameraer og synlig politi i gatene kan nok redusere risikoen for at noe skal skje, men det minner oss likevel til stadighet om at risikoen eksisterer. Som Balvig (1995, s. 97) sier, kan det som reduserer risikoen for skade lett komme til å forsterke frykten. Balvig (1995, s.10) påpeker at «mer formell kontroll synliggjør behov for ytterligere opptrapping av mer formell kontroll og omvendt», noe Balvig (1995, s. 169) kaller en kontrollsirke.

Det er altså en fin balanse mellom for mye og for lite sosial kontroll. Gitter foran butikkvinduer kan beskytte mot tyver, men kan også sende et signal til alle som går forbi, om at her er det fare på ferde. Synlig politi i gatene betyr på den ene siden at hjelpen er nær om man trenger den, på den andre siden at politiet er til stede fordi det er behov for dem. På linje med søppel, knuste vinduer og vrakede sykler kan vindusgitter og synlig politi bli problemindikatorer som røper at området ikke fungerer som det skal. Både for mye og for lite sosial kontroll kan være et opphav til utrygghet i befolkningen. For mye sosial kontroll medfører dessuten fare for å skape et kontroll- og overvåkningssamfunn. Dette drøftes nærmere under dilemmaer i trygghetsskapende arbeid.

Utrygghetens opprinnelse – objektiv versus subjektiv utrygghet

Vi har tidligere vært inne på at det er et skille mellom objektiv/reell utrygghet og subjektiv/opplevd utrygghet. Det første tilsier at utryggheten skyldes en faktisk/reell risiko, f.eks. at man er redd for å ferdes i et gitt område

på kveldstid fordi det ofte skjer overfall eller ran der. Jo mer «attraktivt» et potensielt offer er, jo større kan en anta at risikoen er for å bli rammet. I tråd med en slik tankegang skal den objektive utryggheten være størst for attraktive ofre, f.eks. personer som bærer på store verdier, eller personer som har liten mulighet til å gjøre motstand mot gjerningspersonen. Subjektiv utrygghet er mindre konkret og skyldes en oppfatning av at det er utrygt å ferdes i et område. Slik utrygghet er gjerne basert på oppslag i media eller muntlige overleveringer, og kan stå lite i proporsjon med virkeligheten.

Subjektiv utrygghet illustrerer at frykt ikke nødvendigvis er en direkte funksjon av kriminaliteten i et område, eller av i hvilken grad vedkommende kan regnes som et attraktivt offer. Frykten lever sitt eget liv og kan fort vokse ut av proporsjon til de faktiske forhold. Som tidligere vist kan forskning fortelle at frykt for kriminalitet er mer utbredt enn den reelle forekomsten av kriminalitet berettiger. I praksis må frykt og utrygghet basert på en konkret risiko for å bli utsatt for skade håndteres på en annen måte enn det som kan kalles grunnløs eller overdreven frykt. Å kjenne til, og ta hensyn til, at dette skillet eksisterer og må møtes med ulike reaksjoner, er viktig både for dette prosjektet og for arbeid generelt som handler om å skape trygghet. Når man snakker om subjektiv utrygghet, skal man samtidig være varsom med å gi noen merkelappen «irrasjonell» fordi de er mer engstelige enn den faktiske risikoen berettiger. Betegnelsen kan oppleves både belastende og stigmatiserende for den det gjelder.

To hovedstrategier i det trygghetsskapende arbeidet

Nordahl (1992) er oppmerksom på skillet mellom objektiv og subjektiv utrygghet og hevder at det trygghetsskapende arbeidet kan deles i to hovedstrategier. Ut fra antakelsen om at faktisk opplevd kriminalitet påvirker utryggheten, kan en gjennom kontrolltiltak søke å redusere antallet kriminelle hendelser. Det gjelder f.eks. tiltak som gjør det vanskeligere for en gjerningsperson å utføre en kriminell handling, som å redusere situasjonene hvor de kriminelle handlingene finner sted. I tillegg kan man

forsøke å påvirke gjerningspersonen til ikke å begå kriminelle handlinger, som gjennom trussel om straff og økt oppdagelsesrisiko. Den andre hovedstrategien går ut på å arbeide direkte for å påvirke den enkeltes utrygghetsfølelse, bl.a. gjennom å øke den enkeltes beredskap til å yte motstand. Her inngår også arbeid for å hindre at grunnløs frykt sprer seg mellom grupper av innbyggere eller innenfor geografiske områder.

Situasjonell kriminalitetsforebygging og tiltak rettet mot de fysiske omgivelsene faller inn under den første hovedstrategien. I stedet for å fokusere på selve gjerningspersonen eller på kriminalitetens årsaker retter situasjonell kriminalitetsforebygging seg mot å gjøre det vanskeligere for en potensiell gjerningsperson å utføre et lovbrudd, å øke oppdagelsesrisikoen samt å redusere utbyttet av lovbruddet. Kameraovervåkning og belysning vil være typiske eksempler på situasjonelle tiltak.

En viktig innvending mot slike strategier er påstanden om forflytning eller forskyvning av kriminalitet til nye områder (Painter og Farrington 1999, s. 6). Å blokkere muligheten for å begå lovbrudd i et område vil ikke nødvendigvis påvirke gjerningspersonens motivasjon. Resultatet blir i stedet at lovbruddet forskyves til et annet tidspunkt, sted eller mål, eller får gjerningspersonen til å skifte taktikk eller velge andre typer lovbrudd. Forskning på forekomsten av forflytning gir imidlertid motstridende resultater. I Painter og Farringtons studie av relasjonen mellom gatebelysning og kriminalitet fant de ingen tegn til forskyvning av kriminalitet fra eksperimentområdet til kontrollområdet (Painter og Farrington 1999, s. 3).

Konsekvenser i praksis

Skillet mellom objektiv og subjektiv utrygghet representerer en rekke utfordringer i det trygghetsskapende arbeidet. Når kriminalpolitikk skal bestemmes og kommunens og politiets innsats planlegges, må man vite hvorvidt man tar utgangspunkt i følelser eller fakta. Effektive tiltak mot frykt som skyldes mye kriminalitet i et gitt område må utformes annerledes enn tiltak for å redusere utrygghet bygget på misforståelser eller overdrivelser av den faktiske risikoen. I områder der forekomsten av

kriminalitet er lav, vil behovet for endring gjennom kontrolltiltak være lite.

Med utgangspunkt i en utrygghet som det ikke finnes reelt grunnlag for, bør tiltakene rettes mer mot informasjonsarbeid o.l. Kriminalitetsforebyggende tiltak vil i denne sammenhengen være en lite hensiktsmessig bruk av ressurser. Derimot bør heller korrigerende av falske inntrykk blant innbyggerne i kommunen om hva som er farlig, og hvor det er risikofyllt å oppholde seg, være en del av det trygghetsskapende arbeidet.

Informasjonsarbeid virker som en velegnet strategi for å redusere utrygghet som bygger på overdrivelser og misforståelser om kriminalitetsomfanget. Det er imidlertid ikke alltid løsningen. Vi har tidligere gjort rede for levekårsundersøkelsene i Norge som viser at særlig eldre kvinner tradisjonelt har vært redde for å bli rammet av vold og overfall i det offentlige rom. Samtidig er eldre kvinner i liten grad rammet av denne type vold. I stedet for å skape egne tiltak for å gjøre de eldre mindre utrygge, synes tid og penger brukt på opplysning om misforståelsen de er fanget i, som en god løsning. På den annen side er det forståelig at en person med begrensede evner til å forsvare seg eller komme seg unna truende situasjoner, frykter vold og overgrep mer enn andre. Da spiller ikke nødvendigvis det faktiske kriminalitetsomfanget en avgjørende rolle. Det tidligere presenterte skillet mellom utsatthet og sårbarhet blir relevant i denne forbindelse. Det hjelper lite at risikoen (utsattheten) er lav hvis sårbarheten til gjengjeld er høy.

Trygghetsleverandører og trygghetsskapende faktorer

Innledning

Sentrumsområdet i mange norske byer har gjennomgått omfattende forbedringer i løpet av de siste 10–15 årene. Ifølge en rapport utarbeidet av Miljøverndepartementet fra 2007 har kommuner og private lagt ned store summer i infrastruktur, beplantning og belegning. Statens vegvesen har bl.a. fjernet gjennomgangstrafikk fra bygater, turveier, elvepromenader og strender er opparbeidet, og gangstrøk er etablert og knyttet sammen. Plasser og møtestedet er estetisk opprustet. I mange byer fremstår sentrum som den felles storstue det bør være, som et samlingssted og som bærer av historie og tradisjon. En bevegelse fra handel til kultur har blitt synlig i sentrumsutviklingen i de siste årene. Festivaler, friluftskonserter og opptrедener er blitt vanlige innslag på torget eller i parken. Skarp konkurranse med eksterne, bilbaserte kjøpesentre som kan friste med gratis parkering, barnepass og isfrie gater, har gjort at man har sett seg nødt til å gjøre noe for å motvirke innbyggernes «flukt» vekk fra sentrumsgatene og inn i kjøpesentrene (Miljøverndepartementet 2007).

Først og fremst handler slik planlegging og utbedring av sentrumsområdet om å skape trivsel for innbyggerne i kommunen, dvs. å lage et bysentrum der folk ønsker å oppholde seg. Antakelsen om at orden og vedlikehold skaper trivsel, står sterkt. Det samme gjør antakelsen om at orden og vedlikehold øker tryggheten. Trivsel og trygghet er nær forbundet; trygghet er en forutsetning for trivsel, man trives sjelden på steder som oppleves som utrygge. Samtidig vil en ofte trives på steder hvor man føler seg trygg. Forskere har lenge hevdet at mange forbinder uorden og forfall med en økt risiko for å bli utsatt for ubehagelige møter og kriminelle handlinger (se Kelling & Coles 1996; Wilson & Kelling 1982). At kriminalitet skaper utrygghet og er ødeleggende for befolkningens trivsel og livskvalitet, er

rimelig å anta. Samtidig blir situasjonsorientert forebygging beskyldt bl.a. for å resultere i forflytning av kriminalitet, for å legge ansvaret for sikkerhet på offeret samt å føre til et overvåkningssamfunn der kun de mest ressurssterke har mulighet til å beskytte seg (Painter og Farrington 1999; Bjørge & Carlsson 1999).

Kommunen og andre aktørers ansvar som trygghetsleverandører handler vel så mye om kriminalitetsforebygging som om å skape trivsel, da disse oppgavene ofte går hånd i hånd. Det er viktig at aktørene også har kriminalitetsforebygging i tankene når de planlegger sentrumsområdene. Aktører som bidrar til å skape trivsel og trygghet i det offentlige rom, er mange. De ulike etatene i kommunen, politiet, næringsliv og frivillige organisasjoner er sentrale bidragsytere, men også den vanlige borger bidrar gjennom sin tilstedeværelse. Det er ikke tilstrekkelig med direktiver og instruksjoner fra kun *en* myndighetsutøver i dette arbeidet. Et bredt samarbeid på tvers av kompetansegrensene er nødvendig. Dette kapitlet vil handle om en rekke aktører som gjennom ulike strategier og på ulike arenaer både har ansvar for og kapasitet til å øke innbyggernes opplevelse av trygghet. Vi vil referere til forskning på faktorer som skaper utrygghet samt eksempler på endringstiltak fra både inn- og utland.

Kommunen som trygghetsleverandør

I Norge er kommunene en grunnleggende del av velferdssamfunnets infrastruktur. De har et bredt ansvar for offentlige velferdstjenester. Til grunn for dette ligger prinsippet om at oppgavene skal løses nærmest mulig innbyggerne. Variasjon i størrelse, både geografisk og i innbyggertall, gir kommunene ulike vilkår for å utøve sine roller som tjenesteyter, samfunnsutvikler, lokalt myndighetsorgan og arena for lokaldemokrati. I 2010 er det 430 kommuner i Norge. Regjeringens ønske om et sterkt og reelt lokaldemokrati i Norge forutsetter at kommunene har ansvar for et bredt spekter av tjenester, og en reell frihet til å finne ut hvordan oppgavene kan løses på en best mulig måte for deres innbyggere. Kommunene har over de siste

tiårene fått ansvar for flere og mer spesialiserte og ressurskrevende tjenester. En tredjedel av norske kommuner har under 3000 innbyggere, halvparten har under 5000 innbyggere. Som følge av befolkningsutviklingen er det også stadig flere kommuner som har færre enn 1000 innbyggere. Kommunen har et tungt ansvar for å sikre innbyggernes velferd. Både kommunepolitikere og rådmenn har nok opplevd at kommunebudsjettene ikke strekker til når lokale og nasjonale krav skal dekkes (Kommunal- og regionaldepartementet u.å. a). Oppgavene og forventningene løper foran ressursene (jf. Maktutredningens sluttrapport 2003).

Hensikten i dette prosjektet er å kartlegge trygghet i «det offentlige rom». I norske kommuner finnes det mange eksempler på gode tiltak for å skape trygghet og forebygge kriminalitet, f.eks. tiltak rettet inn mot barn og unge. Disse vil typisk handle om å skape gode og trygge oppvekstvilkår, etablere fritidsklubber og gi oppfølging til barn og ungdom i risikozonen. En viktig kommunal arena for påvirkning ligger innenfor planlegging og vedlikehold av de fysiske omgivelsene. En lovendring i den nye plan- og bygningsloven som trådte i kraft 1. juli 2009, krever at kommunene tar kriminalitetsforebyggende hensyn i sin planlegging og byggesaksbehandling (KRÅD 2009). I det følgende vil vi ta for oss de områdene hvor forskning antyder at kommunens potensial for endring er stort.

Kriminalitetsforebyggende byplanlegging og utforming av det fysiske miljøet

Ansvar for byplanlegging og tiltak rettet mot opprustning og utforming av sentrumsområdet faller i stor grad inn under kommunen. Gjennomtenkt arealplanlegging kan, med forholdsvis enkle grep, forebygge tyveri, innbrudd, hærverk og vold. Vi har tidligere påpekt hvilken betydning innbyggernes opplevelse av risiko for kriminalitet antas å ha for trygghet. Der som folk opplever at risikoen for å rammes av kriminalitet er stor, føler de seg neppe trygge.

I en artikkel på nettsiden til Kriminalitetsforebyggende råd (2009) hevdes det at åsteder for kriminalitet sjelden er tilfeldig valgt. Mens årsakene til kriminalitet er mange og sammensatte, er det visse fellestrekk knyttet

til åstedene. Vesentlige faktorer som KRÅD fremholder, er folketomme områder med lite ferdsel, mørklagte steder med lite innsyn, gode skjulesteder med flere alternative fluktruter og randsoner preget av fysisk forfall som vitner om svekket ansvarsfølelse overfor nrområdet fra beboernes side. Svake skiller mellom private, halvprivate (halvoffentlige) og offentlige arealer skaper videre uklare eierforhold og vanskeliggjør uformell sosial kontroll. Tyverier, vold, trakassering og overgrep skjer oftest der arkitektur, uterom, belysning eller vegetasjon skaper blindsoner uten oversikt. Det fysiske og det sosiale miljøet rundt oss er to faktorer i tett samspill, og begge kan forebygge kriminalitet (KRÅD 2009).

Å skape trygghet handler som nevnt ikke utelukkende om å redusere risikoen for kriminalitet. Faktorene som er nevnt ovenfor, er ikke bare viktige av hensynet til kriminalitetsforebygging, men også for tilretteleggelse av trivelige og hyggelige utemiljøer. Dermed er de eksempler på hvordan trivselsskaping kan gå hånd i hånd med kriminalitetsforebygging. I denne forbindelse vil det også være relevant å vektlegge trafikkrelaterte tiltak, f.eks. fartsdumper og buffersoner som holder biltrafikken unna forretninger og sosiale uteområder. Viktig er det også å etablere gode møteplasser hvor folk kan samles.

Fra Ballerup til Mandal

Et eksempel på et lokalsamfunn der mange av komponentene i den trygghetsskapende planleggingen er realisert i praksis, er den danske bydelen Egebjerggård i Ballerup kommune (Grönlund og Schock 1999). Denne bydelen er først og fremst konstruert etter intensjonen om å skape trivsel og trygghet. Byen er bygget rundt en sentralgate hvor nesten tusen boliger ligger side om side med butikker, forretningsliv, skole og institusjoner (bl.a. et eldresenter og et bofellesskap for funksjonshemmede). Mange av innbyggerne har sin arbeidsplass der de bor. Ferdsele i området er bevisst integrert – bilister ferdes side om side med syklende og gående, men på de «myke» trafikantenes premisser. Videre fortelles det om torg og parker som naturlige møtesteder – som også i stor grad brukes av bydelens befolkning. Parkeringsplasser er laget i små enheter som kan overskues fra boligene –

det samme gjelder godt belyste fellesarealer samt stier, utganger og småveier. Det synes vanskelig å begå lovbrudd uten å bli oppdaget i denne bydelen.

Kommunens rolle er i følge Grönlund og Schock (1999) først og fremst å etablere et godt plangrunnlag og en god infrastruktur med hensyn til veier og stier. Kommunen bør også stille krav til entreprenører om kriminalitetsforebyggende tenkning i byggeprosjekter. Videre kan kommunen sikre et variert boligtilbud som bidrar til en mangfoldig beboersammensetning. Kommunal service og offentlige institusjoner kan plasseres der folk bor for å bidra til arbeidsplasser og sosialt liv i lokalmiljøet.

KRÅD (2009) viser til at Mandal kommune ønsket å forebygge kriminalitet ved å endre nærmiljøenes fysiske utforming. Vest-Agder er det tredje mest utsatte fylket i landet på kriminalstatistikken, og Mandal har hatt nesten dobbelt så høy andel anmeldte lovbrudd som andre kommuner på samme størrelse. På invitasjon fra kommunen saumfor nettopp den danske arkitekten Grönlund byen med kamera og viste gjennom en fyldig bildeserie av skoler, veier, parker og boligstrøk hvor Mandal har noen av sine store utfordringer, og hvordan disse kan møtes. Med urbanisme og trygghet som spesialfelt er Grönlund en mye brukt rådgiver og foredragsholder hos kommuner som ønsker å ta kriminalitetsforebyggende hensyn i sin planlegging av sentrums-, bolig- og næringsområder. Grönlund la bl.a. vekt på bedre belysning, vedlikehold og tydelige eierforhold som lar folk se verdien av hus og områder, trivselskapende faktorer som skaper tilhørighet, samt åpne og tilgjengelige boligstrøk uten høye gjerder som det er lett å skjule seg uforstyrret bak. Hans tese er at lyse, innbydende omgivelser som tas vare på og gir deg enkel oversikt over området skaper trivsel som gjør at flere bruker gater og uteplasser. Og jo flere som er ute, desto bedre fungerer den uformelle «overvåkingen» – og jo tryggere føler innbyggerne seg (KRÅD 2009).

Drømmen om Drammen

I en rapport fra Miljøverndepartementet (2007b) hevdes Drammen å være et godt eksempel på en by som har gjennomgått positiv fornyelse. Fra å

være kanskje den byen i Norge med det dårligste omdømmet (Carlsson 2001), er byen er i ferd med å endre både omdømme og selvbilde. Drammen kommune har bevisst brukt planmessig byutvikling som redskap for å oppnå en positiv omforming og vekst.

Bildet av Drammen har særlig vært preget av byens store forurensnings- og miljøproblemer. Elva var sterkt forurenset. Europaveitrafikken bølget bokstavelig talt over byens torg og hyllet sentrumsområdene inn i eksos og støv. Carlsson (2001) skriver at falleferdige industribygg og dårlig vedlikeholdte beboelseshus preget trafikkårene inn til sentrum av byen. Byen framsto som lite trivelig både for store deler av befolkningen i byen selv og fra nabokommunene, og kanskje spesielt for gjennomreisende som i hovedsak fikk et negativt visuelt inntrykk av byen.

På slutten av 1990-tallet var Drammen åsted for noen sterke hendelser som nok også farget folks inntrykk av byen og innbyggerne. *Én* alvorlig kriminalitetshandling vil sjelden stemple et større sted – stedet blir da bare en kulisse for en tilfeldig hendelse. Bandidosbomben i 1997 kunne vært en slik tilfeldig hendelse. Men den ble samme år, og året etter, etterfulgt av en rekke gjengslagsmål i sentrum, ofte med innvandrerungdom involvert. Dette nådde også fram i de nasjonale media. Drammen var blitt en flerkulturell by som slet med noen tydelige utfordringer som var godt mediastoff. Derved formidlet byen tre inntrykk – som kunne forsterke hverandre. Stygt, forurenset og utryll (Carlsson 2006, s. 7).

Å utvikle Drammens fysiske kvaliteter har ikke vært et mål i seg selv, men et middel for å sikre en attraktiv og levende bykjerne som blir brukt av mange. I 2003 fikk Drammen miljøvernministerens bymiljøpris for systematisk og langsiktig arbeid med miljøvennlig byutvikling. I 2005 ble Bragernes torg i Drammen kåret til Norges beste uterom. En spørreundersøkelse høsten 2006 viser at 80 prosent av innbyggerne i Drammen oppgir at de trives godt eller svært godt i sin egen by (Miljøverndepartementet 2007b). I 2008 fikk Drammen den svært ærefulle europeiske byutviklingsprisen og kom i selskap med tidligere års vinnere som Bilbao, Amsterdam og Berlin.

Uorden og manglende vedlikehold i det offentlige rom

Pastor (i van Steden 2007, s. 38) hevder at tegn på uorden (disorder) i områder hvor folk bor, arbeider og tilbringer tiden sin øker deres følsomhet for fare, og hevder at det han kaller uforutsigbare grupper (narkomane, ungdom, psykisk syke osv.), samt tegn på forfall som søppel, forlatte bygninger og tagging, skremmer folk vekk. Uten nødvendigvis å innebære fare gir slikt forfall et inntrykk av at noe ubehagelig kan skje. På den måten kan uorden ha alvorlige konsekvenser både for byer og lokalsamfunn. Forent av en fascinasjon for alvorlige hendelser forteller innbyggerne hverandre om episoder, peker ut mistenkelige individer, forsøker å organisere et vern eller trekker seg vekk fra såkalte problemområder (Pastor i van Steden 2007).

Broken windows

Man kommer ikke utenom «Broken Windows»-teorien når man arbeider med sammenhengen mellom de fysiske omgivelsene, trygghet og kriminalitetsforebygging. Selve grunnideen ved denne teorien er at for å forhindre vandalisme og kriminalitet må man reparere problemene mens de ennå er små (Wilson og Kelling 1982). Erstatt knuste ruter i løpet av en dag eller en uke, og sannsynligheten for at noen vil knuse flere vinduer eller gjøre annen skade, er langt mindre. Tøm søppelkasser og plukk opp søppel fra gaten ofte, og sannsynligheten for at mer skrot og søppel vil samles, eller at folk i det hele tatt vil kaste fra seg søppel på gaten, reduseres. Problemene eskalerer ikke, og folk forsvinner ikke fra området. Dette gjelder i fattige så vel som i mer velstående nabolag og områder.

Utrykket «broken windows» er ment som en illustrasjon på hvordan et område kan brytes ned og forfalle til både uorden og kriminalitet dersom ingen tar seg av vedlikeholdet. Wilson og Kelling (1982, s. 3) hevder at uorden og kriminalitet oftest er uløselig sammenkopleet i en slags utviklingssekvens. *Ett* knust vindu som forblir ureparert, sender signal om at ingen bryr seg, og at ingen kostnader er knyttet til å knuse flere. Ideen er overførbart til mange områder; en tigger som ikke kontrolleres blir som det første knuste vinduet og sender et signal om at her er det fritt frem og ingen som

vil slå ned på uønsket atferd. Tilhengerne fremholder at teorien gir resultater på to områder: flere forseelser og antisosial atferd forhindres og, som et resultat, mer alvorlig kriminalitet forebygges.

Wilson og Kellings påstand er ikke at alvorlig kriminalitet alltid vil begynne å florere i et slikt område. De hevder likevel at en del mennesker vil tenke at kriminaliteten er stigende i et område der ingen tar ansvar, og tilpasser sin atferd deretter. Kriminalitet blomstrer fortere i områder der uorden får utfolde seg fritt (Wilson og Kelling 1982).

New York-kampanjen og nulltoleranse

New York har etter sigende gått fra å være en av verdens farligste byer i 1970- og 80-årene til å bli en av de tryggeste storbyene i USA. «Broken windows»-teorien ble brukt for å underbygge den omfattende kampanjen mot graffiti, uorden og annen småkriminalitet på undergrunnen i New York og i byen for øvrig på 1980-tallet og har fått mye av æren for den positive utviklingen (Kelling og Coles 1996).

På begynnelsen av 1980-tallet var forfallet på mange T-banestasjoner i New York omfattende, og en kampanje ble startet av politi og transportmyndigheter for å «ta tilbake det offentlige rom» (Kelling og Coles 1996). Særlig graffiti og forstyrrende oppførsel og mindre lovovertrедelser, som fikk navnet «the homeless problem», fikk skylden for å fremme forfallet og å undergrave trafikantenes tillit til egen sikkerhet. Tidligere innsats som gikk på å anholde ungdom og få dem til å vaske vekk graffitien, mislyktes på grunn av kostnadene, samt at det ga malerne kunnskaper om teknologien rundt malingen og hvordan den kunne fjernes. I dag sies T-banevognene i New York å være blant de reneste i verden. Ideen hevdes å være enkel, alle vogner med graffiti som var innlemmet i programmet, ble tatt ut av bruk og vasket. Ingen uvaskede vogner var i omløp. Ingen graffitimaler skulle oppleve å se sin «tag» som den eneste på en ellers ren T-banevogn. I 1998 ble den siste vognen med graffiti tatt inn i programmet og vasket. Innen fem år var graffiti-problemet utslettet (Kelling og Coles 1996).

Med «Stopp Tagging-ordningen» ser Oslo kommune ut til å dele overbevisningen om at problemer må løses umiddelbart for å hindre spredning og

eskalering. Ordningen er et tilbud til gårdeiere, borettslag og andre som ønsker en fasade uten skjemmende tagging. Som abonnent på ordningen er du sikret at all tagging blir fjernet fra fasaden din innen 48 timer fra den er innrapportert. Ordningen presenteres som et av de mest effektive og prisgunstige virkemidlene som finnes i kampen mot tagging. Taggingen hevdes å være nær halvert i flere bydeler siden ordningen ble introdusert i 2001:

«Erfaring har lært oss at rask og konsekvent fjerning av tagging har en preventiv virkning på taggere. Som medlem i Stopp Tagging-ordningen sikrer du ikke bare at din egen fasade holdes ren; du bidrar aktivt til å bekjempe tagging og vandalisme i byen vår.»

(Oslo kommune 2010a)

Oslo kommune ved Byrådsavdeling for miljø og samferdsel driver dessuten en rekke ulike tiltak mot tagging som et ledd i kommunens holdningsskape arbeid mot tagging og skadeverk. Oslo Streetbasket Cup og Filmmanuskurransen er to arrangementer som setter tagging på dagsordenen i Oslo-skolene (Oslo kommune 2010).

Kelling og Coles (1996) fastholder at til tross for seier over graffitien var lovløshet, særlig representert ved tiggung, rusmisbruk og hjemløse som oppholdt seg på stasjonene, fortsatt et stort problem på T-banen i New York. Mellom 1200 og 2000 mennesker sov hver natt på undergrunnsbanen, som holder åpent døgnet rundt, og antallet var raskt stigende. Media og transportmyndighetene fremstilte forholdene som nok en manifestasjon på samfunnets problem med hjemløshet. På begynnelsen av 1990-tallet økte politiet sin innsats for å gjenopprette orden ved å innføre en nulltoleranse ovenfor lovbrøttere. Personer som ikke overholdt reglene på undergrunnen, ble tilsnakket, kastet ut eller i ytterste konsekvens arrestert. Arrestasjoner for mindre lovovertrедelser samt oppretting av et system for å sanksjonere snikere fikk tilsvarende utvikling – ingen lovbrudd, uansett hvor bagatellmessige de måtte være, skulle overses. Politiet fant at en stor andel av de som ble anholdt for sniking, også bar våpen eller var etterlyst i forbindelse med andre lovbrudd. Tiltakene mot sniking førte dermed også til at omfanget av alvorlig kriminalitet gikk ned (Kelling og Coles 1996).

«Broken windows»-teorien og kampanjen i New York har sitt utspring i amerikanske storbyer med store utfordringer knyttet til voldskriminalitet, hjemløshet og narkotikamisbruk/omsetning. Utfordringer av en slik skala ligger fjernt fra de typiske utfordringene norske kommuner står overfor. Likevel kan ideen om at én knust rute fører til flere knuste ruter være overførbar og relevant for tenkning rundt både byplanlegging, vedlikehold av byrommet og bekjempelse av mindre alvorlig kriminalitet i norske kommuner.

Virker det?

Kelling og Coles (1996, s. 110) hevder at programmet har hatt bred støtte blant innbyggerne i New York, hvor orden er blitt gjenopprettet på undergrunnen og enkelte typer forseelser er betraktelige redusert eller fjernet fra gatene. Det antydes også en sammenheng mellom kampanjen og en nedgang i voldskriminalitet for øvrig: antall ran er kraftig redusert på T-banen, og byens drapsstatistikk viser tilbakegang. «Broken windows»-teorien er blitt testet eksperimentelt og hevdet å være styrket av blant andre forskere fra Nederland. Deres konklusjon er at i takt med at en viss normbrytende atferd blir vanlig, vil det ha negativ effekt på overholdelse av andre normer og regler. Deres melding til beslutningstakere og politi er klar; tidlig inngripen er avgjørende for å hindre spredning av uorden (Keizer et al. 2008).

Høsten 2009 gikk debatten i norske medier om hvorvidt Oslo-politiet skulle følge i fotsporene til politiet i New York. Det er ikke første gang en slik debatt føres i Norge. Mange er kritiske til hvorvidt teorien holder hva den lover, særlig når det gjelder å stoppe utviklingen av alvorlig kriminalitet. I New York oppsto det motstand mot kampanjen og mot fremgangsmåten som ble benyttet, både innenfor politiet og blant andre samfunnsaktører. Borgerrettsforkjempere og talspersoner for de hjemløse hevdet at programmet kun handlet i de «gode borgernes» interesse og gikk urettmessig utover fattige, minoriteter og andre vanskeligstilte grupper. Både politiet og transportmyndigheten ble i sin tid saksøkt. Tilhengerne av «Broken windows»-teorien og kampanjene i New York antar at det er en sterk

årsakssammenheng mellom uorden og kriminalitet. Ikke bare hevdes det at litt uorden og kriminalitet fører til mer uorden og kriminalitet. Det hevdes i tillegg at noe uorden og kriminalitet fører til mer alvorlig kriminalitet. Særlig det sistnevnte har måttet tåle mye kritikk. Det er bl.a. vanskelig å påvise at ikke andre faktorer enn iherdige vedlikeholdskampanjer og streng sosial kontroll har en stor del av æren for endringene. Også andre storbyer i USA, som ikke hadde gjennomført tilsvarende kampanjer, så en nedgang i voldskriminalitet på denne tiden. En kan også tenke seg at påvirkningsforholdet går i motsatt retning – at (grov) kriminalitet skaper uorden og forfall, ikke bare at forfall og uorden fører til kriminalitet.

Et ytterligere ankepunkt er virkningen av å slå ned på all kriminalitet, å skape lovbrøttere av mennesker som begår de minste overtredelser. Ifølge stemplingsteoretikere er det et faktum at for noen er det å stemples som avviker eller kriminell en forklaring på fortsatte avvik. Å settes inn i avviker-kategorien hevdes å fremme utviklingen av en avvikende livsform og at omgivelsenes oppfatninger av vedkommende endres (Hauge 2001, s. 111). Høigård (2002) beskriver hvordan graffiti og graffiti kontroll utspilte seg i Norge på nittitallet. Langt fra alle elsket graffiti på åttitallet, og de færreste ville nok forsvare slik virksomhet også på den tiden. Likevel utløste det få sterke reaksjoner eller følelser hos folk. I løpet av nittitallet ble graffiti synliggjort som et sosialt og kriminalpolitisk problem. Høigård (2002, s. 181) kaller graffiti kontrollen et lærestykke i hvordan utstøting og kriminalitet kan skapes. Hun sier det i bunn handler om hvem som har retten til å definere hva som er pent og stygt, hva som er god smak, og hevder at kriminalitetsdefinisjoner langt på vei er et spørsmål om definisjonsmakt (Høigård 2002).

Belysning, kameraovervåkning og marginale grupper

Å belyse det offentlige rom

Gatebelysning er et av tiltakene som ofte fremheves som viktig for å skape økt trygghet. Det virker rimelig. De fleste vil oppleve det som både triveligere og tryggere å gå alene langs en godt opplyst gate enn omgitt av mørke. I lyset kan man oppdage og kanskje gjenkjenne personer på god avstand – i

mørket er det ikke godt å vite hva eller hvem som skjuler seg. Ikke bare har belysning betydning for subjektiv trygghet. Det antas i tillegg å ha betydning for utøvelsen av sosial kontroll og dermed også for objektiv trygghet.

Painter og Farrington (1999) forklarer at belysning forsterker den sosiale kontrollen på to måter. Ikke bare legger utebelysning til rette for at straffbare handlinger oppdages. I tillegg, gjennom å oppmuntre folk til å oppholde seg utendørs på kveldstid, øker gode lysforhold antallet potensielle vitner (Painter og Farrington 1999). Jo flere som ferdes ute i byen, desto tryggere blir den. Farrington og Welsh (2007) har gjennomgått forskning på effekten av forbedret utebelysning, og hevder at dette kan være kriminalitetsforebyggende på to ulike måter. For det første gir steder som er godt opplyst, skjerpet overvåkning av potensielle gjerningspersoner, både gjennom økt synlighet og ved at flere mennesker er til stede. Dette antas å virke avskrekkende. For det andre blir det vektlagt at forbedret belysning i et område viser at stedet investeres i og opprustes, noe som igjen vekker ansvarsfølelse og stolthet hos de som bor eller ferdes ofte i området. Slik styrkes samholdet og den uformelle sosiale kontrollen, som kan ha kriminalitetsforebyggende effekter. Den avskrekkende effekten vil særlig gjelde kriminalitet som begås etter mørkets frembrudd. Styrket samhold og mer uformell sosial kontroll vil kunne ha konsekvenser for kriminalitet til alle tider på døgnet (Farrington og Welsh 2007).

Effekten av forbedret belysning på omfanget av kriminalitet og utrygghet er imidlertid varierende. Farrington og Welsh (2007) konkluderer med at slike tiltak klart bør være et innslag i den situasjonelle kriminalitetsforebyggingen. Likevel finner de at andelen kriminalitet som begås etter mørkets frembrudd, ikke viser en større nedgang enn kriminaliteten på dagtid. Det skulle man kunne forvente, ettersom kveld og natt er tidspunkter som kan dra nytte av både avskrekking av gjerningsperson samt av styrket ansvarsfølelse og uformell kontroll. Dette funnet taler for at fokus på belysning som et tiltak for å styrke beboernes eierfølelse og stolthet over sitt nærmiljø kan ha størst kriminalitetsforebyggende effekt. Bedre belysning som et tiltak mot kriminalitet etter mørkets frembrudd har noe mindre effekt (Farrington og Welsh 2007).

Utrygghet i kollektivtrafikken

Prosjektet «Trygg kollektivtrafikk» (Stangeby 2004) blant kollektivtrafikanter i Göteborg og Jönköping i Sverige har sett på omfanget av de reises utrygghet ved bruk av kollektivtrafikk, årsaker til slik utrygghet samt hvilke tiltak som bør settes i verk for å redusere utryggheten. Utrygghet er gitt en bred definisjon og omfatter «all opplevelse av utrygghet, ubehag eller usikkerhet i forbindelse med en kollektivreise»⁶. Utryggheten er knyttet til trafikantenes subjektive opplevelser av ulike forhold på kollektivreisen; hva som oppleves som utrygt, er derfor forskjellig. Undersøkelsen finner at halvparten av alle faste kollektivtrafikanter har følt seg utrygge enten på vei til holdeplassen, på selve holdeplassen eller om bord på transportmiddelet.

Blant kollektivtrafikanter som oppga å være utrygge, nevnte omtrent halvparten dårlig belysning, enten på vei til/fra eller på holdeplassen, som en årsak til utrygghet. Dårlig belysning gir de som ferdes ute liten oversikt over omgivelsene, og er derfor det tiltaket som de fleste fremholder som viktig for å øke tryggheten. Mer enn 80 prosent ønsker bedre belysning på veg til/fra holdeplassen, mens over 60 prosent vil ha bedre belysning på holdeplassen. Trafikantenes opplevelse av utrygghet påvirkes også av forhold og vedlikehold. Særlig er det trafikanter som *ikke* har opplevd utrygghet på kollektivreisen, som ønsker at det legges mer vekt på forhold som snømåking og rydding av veier og fortau, vedlikehold og rengjøring av holdeplasser og transportmidler (bl.a. ved fjerning av tagging og graffiti).

Berusede personer er likevel den faktoren som skaper størst utrygghet blant kollektivtrafikanter. Stangeby (2004) hevder at gode tiltak mot berusede personer kan være vanskelig, men mer enn halvparten av de som har opplevd utrygghet, ønsker økt patruljering av politi i gatene, mer personale, vektere og ordensvakter på holdeplassen og flere vektere eller ordensvakter på transportmiddelet. En del trafikanter opplever det som utrygt at det ikke er andre personer eller medpassasjerer til stede, at holde-

⁶ Utrygghet i forhold til risiko for å bli utsatt for trafikkulykker med kollektivtransport inngår ikke i prosjektet.

plassen ikke er kameraovervåket, eller at den mangler nødtelefon. Sannsynligheten for å ha opplevd utrygghet øker når de spurte reiser i større byer, er kvinner, er relativt unge, reiser ofte eller reiser sent på kvelden og om natten. Stangeby (2004) hevder at utrygghet blant kollektivtrafikanter også er et problem i norske byer, og fremhever særlig Oslo, hvor halvparten av de som reiser fast med kollektivtransport, rapporterer å ha opplevd utrygghet på selve transportmidlet (Stangeby 2004).

I undersøkelsen fra Jessheim (Ruud m.fl. 2005) spør forskerne tettstedets ungdom om det finnes plasser i Jessheim sentrum som oppleves som utrygge eller utrygge. Nesten en tredel svarer ja, og det er litt flere jenter enn gutter i denne gruppen. De utrygge eller utrygge stedene finnes først og fremst i tilknytning til jernbanestasjonen: området rundt stasjonen, parken foran stasjonen og under jernbanebrua. At ungdommen opplever disse stedene som utrygge, skyldes i stor grad rusmisbrukerne som oppholder seg der. I intervjuene var det anledning til å utdype svarene, og det kommer tydelig frem at opplevelsen handler om utrygghet, mindre om generell mistriksel. Likevel er det få som oppgir å føle seg direkte truet eller svært utrygge ved stasjonen. Når det gjelder tiltak mot utrygghet, sier ungdommene at de ønsker seg bedre belysning, og at området holdes under oppsikt av vektere eller politi. Per i dag er området ved stasjonen stort og uten spesielle funksjoner eller aktiviteter som gir anledning til sosial kontroll. Utbygging og etablering av virksomhet som trekker flere folk til området, vil øke den uformelle sosiale kontrollen (Ruud m.fl. 2005).

At marginale, eller sosialt utsatte grupper oppholder seg i byrommet ser ut til å være et utrygghetsmoment for mange. En grunn til dette kan være at disse gruppene oppleves som uforutsigbare. Man kan tenke seg en rekke forebyggende strategier overfor marginaliserte grupper som oppholder seg i det offentlige rom. Nørgaard og Børresen (2007) skriver at i Danmark har man fjernet et stort antall benker og sitteplasser i byene for å forhindre at området overtas av slike grupper. Imidlertid har man samtidig redusert kvaliteten ved disse områdene ved å begrense brukervennligheten og utelukke andre brukere fra å sitte og nyte solen på en benk (Nørgaard og Børresen 2007). Prosjektet «Fakta og forestillinger om byen» ved

Høgskolen i Oslo tar for seg hvordan byen utvikler seg, og hvem som står for utviklingen. Det henvises til London, hvor man har tatt i bruk såkalte «bum-free benches», som skal være umulige å sove på, og vinduskarmer med pigger som hindrer bruk som sitte- eller liggeplass. Oslos nye buss-skur følger trenden og er uten benker, et tiltak som kanskje først og fremst rammer busspassasjerene. Slike enkle, symbolske konstruksjoner kombinert med vektertjenester i det offentlige rom tydeliggjør hvem som har makt. Det stilles spørsmål ved hvem som har rett til å bestemme kriteriene for hvilke personer og hvilke aktiviteter som er tillat i offentlige rom (HiO u.å.).

Kameraovervåkning

Datatilsynet har ansvaret med å føre tilsyn med og håndheve personopplysningslovens regler om kameraovervåkning i Norge. All kameraovervåkning skal meldes til Datatilsynet via et meldeskjema og være tydelig merket. Merkingen skal inneholde opplysninger om hvem som er ansvarlig for overvåkingen, og det skal være klart for alle som beveger seg inn i området at det er overvåket. Ifølge Datatilsynet er Norge den nest teleovervåkede nasjon i verden. Bare britene er mer overvåket enn oss (Datatilsynet 2004).

I de siste to årene har Datatilsynet kontrollert bruken av kameraovervåkning i Trondheim, Kristiansand, Bergen og Tromsø. Tilsynet har kontrollert at skilting om overvåkning er satt opp og i tråd med reglene, og om virksomhetene har sendt melding om kameraovervåkning til Datatilsynet. Kanskje noe overraskende viser resultatene at de færreste virksomhetene benytter seg av kameraovervåkning, og at de som gjør det, ikke er flinke nok til å følge regelverket bl.a. knyttet til merking (Datatilsynet 2009). Sætnan (2002) har sett på kameraovervåkning bl.a. i Oslos hovedgater, og sier at til tross for at antallet kameraer er høyt, er det liten koordinering mellom dem, og de færreste har operatører eller vektere som ser på hele tiden. Overvåkningsintensiteten jevnt over er derfor lav (Sætnan 2002).

Lomell (1999, s. 53) sier det har vært en sterk vekst i kameraovervåkning i de senere år. En vesentlig begrunnelse for monteringen av slike kameraer er utvilsomt kravet til trygghet, et krav som har blitt en stadig

mer sentral del av den kriminalpolitiske debatten (Lomell 1999, s. 53). Kamera- og videoovervåkning er dermed et svar på følelsen av utrygghet og forestillingen om sentrumsområdet som herjet av kriminalitet.

I hvilken grad kan kameraovervåkning redusere kriminalitet og skape trygghet? En forskergruppe fra Universitetet i Leicester studerte hvordan kameraovervåkning påvirket kriminalitetsutviklingen i Storbritannia. Forskerne fant at overvåkerne i utvalget hadde lite realistiske oppfatninger om hvilke resultater man kan vente seg med kameraovervåkning. Kameraovervåkning har etter forskernes mening vært fremstilt som et vidundermiddel mot kriminalitet, og kameraene er til dels hengt opp uten at man har tenkt på om tiltaket er riktig middel for å løse problemet (Gill & Spriggs 2005). Winge dokumenterer i sine studier av kameraovervåkningen ved Oslo sentralbanestasjon at kameraene har en signifikant forebyggende effekt i forhold til forbrytelser som ran, tyveri fra person og sykkeltyveri. Samtidig legges det til at «fjernsynsovervåkningen ikke har hatt noen massiv effekt på kriminaliteten og ordensproblemene» (Winge 2001, s. 69).

Lomell (2005) finner dessuten at aktiv kameraovervåkning fører til flere tradisjonelle politikontroller ved at man trenger politi og vektere for å gå ut for å undersøke det de ser. Da norsk politi foreslo videoovervåkning i deler av Oslo sentrum i 1998, sa man at det skulle bli så effektivt at mye av kriminaliteten ville forsvinne. Det har ikke skjedd, konstaterer Lomell. Hun advarer mot å tro at problemer blir borte når man monterer overvåkningskameraer. Det er liten grunn til å tro at videoovervåkning på offentlig sted i seg selv reduserer kriminalitet i noen særlig grad – i stedet blir det flere kontroller (Lomell 2005). At kameraovervåkning ikke nødvendigvis fører til redusert kriminalitet, ser likevel ikke ut til å ha nevneverdig betydning for troen på, og aksepten for, elektronisk overvåkning.

Politiet som trygghetsleverandør

Et trygghetsskapende politi?

Kommunens samarbeid med forskjellige aktører står sentralt i det trygghetsskapende arbeidet.

Særlig politiet vil kunne ha en viktig rådgivende funksjon ovenfor kommunepolitikerne ettersom politifolk beveger seg ute i det offentlige rom på alle tider av døgnet, og de ser hvilke type problemer som oppstår og hvor de inntreffer. Politiet er den samfunnsinstitusjonen som gis et særlig ansvar for å sikre borgernes trygghet. Allerede i politiloven kapittel 1 § nr. 2 slås det fast at politiet – «enten alene eller sammen med andre myndigheter skal verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». I tråd med dette karakteriserer Politihøgskolen i Oslo seg som «Høgskolen for et reflektert, handlekraftig og trygghetsskapende politi».

Det er uvisst hvor mye objektiv trygghet politiet makter å skape, dvs. hvor mye politiet klarer å påvirke den faktiske kriminaliteten. Trolig er det den subjektive tryggheten politiet har størst mulighet til å påvirke. Holmberg er opptatt av politiets symbolske rolle på denne måten:

«Denne oppfattelse af politiet som værende symbolske garantier for borgernes oplevelse af at leve i et retssamfund, hvor orden hersker, og liv og ejendom nyder beskyttelse, lægger et omfattende ansvar på de enkelte politifolk»

(Holmberg 1999, s. 198).

I tråd med dette kan man si at politiet spiller rollen som lovens håndhever med politiuniformen som ”performativt redskap” (Holmberg 1999, s. 214). Finstad (1997, s. 41) hevder politiet neppe kan skape et trygt samfunn, uansett hvor mange de er. De kan imidlertid gjøre noe på visse tider og steder, for å påvirke både følelser og faktiske forhold. Finstad nevner eksempler som at politiet blir mer synlig for publikum, at de overvåker og dirigerer køer ved utestedene og at de tilbyr voldstruede kvinner en trygghetsalarm slik at de både føler seg mer trygge og får rask bistand om de trenger det. I rapporten «Trygghet for alle i Skippergata» fastslås det at politiet oppleves som den viktigste trygghetsskaperen i området blant de

spurte. Likevel oppleves politiets rolle og myndighet noe tvetydig, bl.a. knyttet til hvorfor de ikke slår hardere ned på kriminaliteten som begås (Oslo politidistrikt 2007, s. 18).

Kääriäinen (2007) hevder at politiet i demokratiske samfunn må gjøre seg fortjent til legitimitet for sine handlinger og derfor er avhengig av befolkningens tillit. Tillit og fortrolighet med befolkningen er dessuten viktig for effektiviteten i politiarbeidet. I Norge viser tillitsmålinger at politiet nyter høy tillit. Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse for 2008 viser at 83 prosent av innbyggerne i Norge har tillit til politiet. Politiet oppnår en gjennomsnittsskåre på 3,0 på skalaen fra 1 til 4, hvor 1 er svært liten tillit og 4 er svært stor tillit. De fleste av dem som har tillit til politiet, svarer at de har ganske stor tillit til politiet (65 prosent), mens en mindre andel svarer at de har svært stor tillit til politiet (18 prosent). 16 prosent har imidlertid liten tillit til politiet. Av disse har 13 % ganske liten tillit, og 3 % har svært liten tillit. Personer med opprinnelse i Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS har jevnt over noe mindre tillit og mer skepsis til politiet, og de er også mindre fornøyd med politiets innsats enn personer i samme aldersgruppe i den øvrige befolkningen. Totalt viser tallene at norsk politi kommer svært godt ut på tillitsmålinger når man sammenligner internasjonalt (Politidirektoratet 2009).

Variasjonen mellom de europeiske landene når det gjelder befolkningenes tillit til politiet, er imidlertid stor. Kääriäinen (2007) ser dette i sammenheng med bl.a. politiets historiske rolle i landet og dets arbeidsmetoder, statlig styresett, offentlig velferd og grad av korrupsjon i samfunnet. Han finner en korrelasjon mellom tillit til politiet og opplevelse av utrygghet; jo mer utrygghet folk føler, desto mindre tillit har de til politiet. Dessuten finner han at å ha vært utsatt for kriminalitet og frykt for kriminalitet reduserer tillit til politiet. Individuell opplevelse av trygghet blant folk kan dermed forklare institusjonell tillit til politiet (Kääriäinen 2007). At den norske befolkningen som helhet har stor tillit til politiet, kan være et uttrykk for at de fleste nordmenn føler seg trygge og bekymrer seg lite for å bli utsatt for kriminalitet.

Likevel hevder Van Steden (2007, s. 43) at innsparinger, byråkratisk passivitet, stigende forventninger i befolkningen og svekkede bånd mellom politi og publikum generelt har ført til at politiet anses som ukvalifisert til å tilby folk tilstrekkelig beskyttelse og beroligelse (Van Steden 2007, s. 43). Også norsk politi har måttet tåle kritikk når det gjelder produktivitet, effektivitet og prioriteringer.

Synlig politi og trygghet

Mer synlig politi er et krav med stabil tilstedeværelse i samfunnsdebatten, og fremheves som viktig for befolkningens trygghetsfølelse. Sommeren 2006 gjennomførte politiet i Oslo for første gang en aksjon under navnet «Operasjon Sommer-Oslo». Aksjonen er gjort på bakgrunn av det som ble ansett som økende aggressivitet blant tiggere og prostituerte i Oslo sentrum, og rapporter om stigende kriminalitet. Aksjonen skulle øke trygghetsfølelsen blant de som benyttet seg av byens offentlige rom. Politiet skulle bli mer synlige, og fotpatruljer ble satt inn som et ledd i dette arbeidet. Kvifte (2007) refererer til visepolitimester ved Oslo Politidistrikt Andersen, som beskriver tiltaket som en ubetinget suksess overfor Oslo-politiets eget blad «OP magasin», der uttalelser som «å ta tilbake gata» ble brukt. Kirkens Bymisjon uttalte seg også positivt til dette tiltaket, men tok et forbehold: «Vi er positive til mer politi i gatene hvis det betyr trygghet for alle, også de som av og til blir oppfattet som uønskede», uttalte Bymisjonens informasjonssjef til Aftenposten (2.5.2007). Oslo Byråd og handelsstanden var også fornøyde. Byrådslederen i Oslo skal tidlig ha ytret ønske om videreføring av prosjektet (Kvifte 2007) og videreføring er det blitt.»Operasjon Jule-Oslo» ble gjennomført i desember samme år, og sommeraksjonen har nå vært gjennomført flere år på rad. I et oppslag i Dagsavisen (11.6.2009) forteller stasjonssjef Hansen ved Sentrum politistasjon om politiets ambisjoner om å renske opp på Karl Johan med tilhørende sidegater når Operasjon Sommer-Oslo settes i gang uken etter.

Balvig og Holmbergs undersøkelse «Politi & Tryghed – Forsøg med nærpoliti i Danmark» (2004) har gitt interessante funn når det gjelder effekten

av mer synlig politi i det offentlige rom. I evalueringen av forsøk med nærpoliti i Danmark var en av problemstillingene å finne ut hvorvidt borgerne ble tryggere av å se mer til politiet der de bor og ferdes. Man fant en generell (men dog svak) nedgang i kriminalitet og ordensproblemer i lokalområdene i tråd med at politiet kom nærmere befolkningen. Den objektive tryggheten var med andre ord styrket. Likevel fant man ikke noen bedring i den subjektive tryggheten, dvs. trygghetsfølelsen i befolkningen (Balvig og Holmberg 2004, s.160–161). Altså forbindes ikke synet av politiet bare med trygghet. Politiets tilstedeværelse representerer en ambivalens hos mange; ser man politiet der man bor, kan man fort tenke at det har skjedd en negativ hendelse i nærområdet. Dette vil sannsynligvis avta over tid, i takt med at man blir mer vant til å se politiet. Likevel er det mye som tyder på at politiet med sin synlighet kan representere trygghet der hvor man normalt forventer å se politiet, men har motsatt virkning der publikum ikke forventer at politiet er til stede.

SLT og Politiråd

Samarbeidet mellom politi og kommune har fått en ny dimensjon ved det såkalte *Politirådet* som skal opprettes i Kommune-Norge. Politirådet skal være et formalisert og forpliktende møte mellom kommunen og politiet, og de sentrale stikkord for dette samarbeidet er «informasjonsutveksling» og «etablering av felles problemforståelse». Regjeringen har bestemt at det skal opprettes lokale Politiråd som samler politiet og lokale myndigheter til systematisk samarbeid og felles idédugnader (St.prp. nr. 1. 2006–2007, s. 14–15).

Organisatorisk er det klare likheter mellom Politirådet og SLT-modellen (Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak). En vesentlig forskjell er imidlertid at SLT-modellen er rettet mot ungdom, mens Politirådets målgruppe er alle innbyggerne i kommunen. SLT ble utviklet på 1990-tallet og hadde som formål å bedre koordineringen av kunnskap, kompetanse og ressurser mellom politiet og kommunale enheter (Gundhus mfl.2008, s. 42). Et godt eksempel på samordning av polititjenesten og kommunale enheter er plasseringen av barnevernsvakt på politihuset, der

to trygghetsskapende aktører, politi og barnevern, jobber under samme tak. Politiet har også, først og fremst ved sin forebyggende virksomhet, beveget seg inn på kommunens arenaer gjennom f.eks. besøk i barnehager, deltakelse på fritidsklubber og opprettelse av politipost på skoler (Gundhus mfl.2008, s 43).

Den private sikkerhetsindustrien

Det er flere enn politiet som spiller en viktig rolle for å skape trygghet for befolkningen. Til tross for at politiet besitter helt særegne fullmakter for å utføre politiarbeid, er de langt fra alene om å utføre politioppgaver. I de senere år har vi sett en sikkerhetsindustri i sterk vekst med rundt 12 000 vektere på landsbasis (Myhrer⁷).

Flere private sikkerhetsselskaper opererer i Norge. Et av de største er Securitas. På deres nettsider kan man lese at Securitas er en verdensleder i sikkerhet, med virksomhet i mer enn 37 land med 240 000 medarbeidere. I Norge har selskapet nærmere 5000 ansatte fordelt på over 40 avdelingskontorer i hele landet. Securitas mål er å gjøre samfunnet tryggere. Som et ledd i denne målsettingen er *Bymiljøtjeneste* et tilbud innenfor selskapets spekter av tjenester som virker særlig relevant i denne sammenhengen. Securitas Bymiljø leverer uniformerte tjenester til butikker og kontorer i de fleste større byer i landet. Oppgavene er å ivareta kvalitets-, service- og sikkerhetsprofilen gjennom å skape et trygt miljø samt forhindre tyveri, hærverk og andre uønskede hendelser. Blant tjenestene som tilbys er å yte service og informasjon overfor kunder og publikum, forebygge og forhindre tyveri, trusler, ran, hærverk etc. samt forhindre ansamlinger av gjenger, narkomane etc. og yte akutt førstehjelp (Securitas 2009).

Personell fra private vaktsselskaper spiller en betydelig og økende rolle i det offentlige sosiale rom. Vi møter dem uniformert på kjøpesentre, i parker, på jernbanestasjoner, på sykehus og i handlegater. Uniformen gjør

⁷ Informasjonen er hentet fra Tor-Geir Myhrers foreløpig upubliserte manuskript skrevet i 2010, med arbeidstitel «Sentervekternes politisære fullmakter – Grunnlag og grenser».

vaktene godt synlige i omgivelsene i tillegg til at de skaper et inntrykk av autoritet. Det er neppe tilfeldig at vekternes uniform har mange fellestrekk med politiuniformer, enkelte vil kanskje dra en viss nytte av likheten og opptre som om de har større myndighet enn hva som faktisk er tilfellet. For en del av befolkningen er kanskje distinksjonen politi/vekker noe uklar, og de færreste har full oversikt over hva vekterne egentlig har fullmakt til å gjøre. Kunnskap om hvilke retningslinjer vekterne må forholde seg til, er liten, noe som hjelper vekterne å opprettholde et preg av autoritet. Dette vil bli ytterligere behandlet i rapportens del 3.

Veksten i den private sikkerhetsindustrien, både i Norge og i utlandet, kan først og fremst sees i sammenheng med økte krav fra befolkningen om bedre sikkerhet og trygghet, og en redusert tillit til politiets evne til å bekjempe hverdagskriminaliteten. Den private sikkerhetsindustrien kan hevdes å være en markedsrespons på grunnleggende behov for å føle trygghet og sikkerhet; at liv og eiendom er beskyttet og at lovbrutere straffes og tap erstattes. På den måten er trygghet blitt en vare som kan kjøpes og selges på markedet.

Vekterne tjener ikke først og fremst den generelle befolkningen, men næringslivet som ansetter og lønner dem. Det kan hevdes at deres tilstedeværelse har en viss effekt på omfanget av kriminalitet, men det dreier seg sannsynligvis mye om forflytning av kriminalitet til andre, mindre kontrollerte områder. Derfor skaper den private sikkerhetsindustrien i realitet trygghet bare for de som har råd til å betale for det, og kan slik true retten til likebehandling og frihet fra diskriminering.

Private aktører; næringslivet, frivillige organisasjoner

Frivillig innsats utføres ofte av organisasjoner og lag fra områder som kultur, idrett og humanitær/sosial innsats osv., men også av mindre formaliserte grupperinger som engasjeres i frivillig virksomhet for seg selv og andre. Eksempler er ungdomsgrupper og prosjekt-/festivalorganisasjoner samt institusjoner som barnehager, omsorgsinstitusjoner mfl. som drives

av frivillige organisasjoner. En rapport fra Institutt for samfunnsforskning forteller at Norge ligger på verdenstoppen når det gjelder årsverk brukt til frivillig arbeid. Hver nordmann bruker i gjennomsnitt en uke per år til frivillig arbeid. Halvparten av den voksne befolkningen deltar i frivillighet i løpet året (Sivesind 2007). Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at den frivillige innsatsen i Norge hadde en samlet verdi på 35 milliarder kroner i 2007 (SSB 2010). Dugnadsånden kan derfor sies å være stor i Norge.

På Kommunal- og regionaldepartementets nettsider går det klart frem at samhandling med frivillig sektor er en viktig del av kommunenes samfunnsutviklerrolle. Mange kommuner har tradisjon for å jobbe tett opp mot frivillige krefter i lokalsamfunnet. Kommunene er viktige for frivillig sektor på flere måter, eksempelvis gjennom tildeling av ulike økonomiske støtteordninger, ved å stille bygg eller anlegg til disposisjon for lokalt foreningsliv, ved involvering i arbeid med kommunale planer eller gjennom ulike partnerskapsprosjekter. Frivillige organisasjoner kan på sin side bidra på viktige områder, f.eks. i arbeid med barn og unge, forebygging, integrering og på kulturfeltet, og enkeltpersoner kan bidra f.eks. gjennom besøkstjenesten for eldre (Kommunal- og regionaldepartementet u.å. b).

Mange frivillige organisasjoner driver kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende arbeid i kommunene. Natteravnene og lavterskeltilbud til rusmisbrukere og prostituerte er eksempler på frivillige initiativer som på ulike vis sørger for økt trygghet. Natteravnsordningen kan være et trygghetsskapende og kriminalitetsforebyggende initiativ i det offentlige rom, og da særlig i forbindelse med barn og unge som er ute på kvelds- og nattestid i helgene. Natteravnene er voksne personer som oppholder seg godt synlig i gatebildet. Deres oppgave er å hjelpe etter ønske eller behov, og å lytte til og snakke med barn og unge. På organisasjonens nettsider presenteres natteravnene som Norges største og kanskje viktigste voldsforebyggende prosjekt, bl.a. gjennom å bidra til et tryggere nærmiljø, spesielt for ungdom. Natteravnsordningen er slik et eksempel på hvordan «vanlige» mennesker, uten særskilte kvalifikasjoner eller myndighet, sammen kan forsøke å skape et tryggere samfunn (Natteravnene 2010).

Det fremgår her at også den enkelte borger kan bidra til å skape trygghet i lokalsamfunnet, enten gjennom målrettet innsats eller gjennom enkel tilstedeværelse. Antakelig gjelder det både for den faktiske og den opplevde tryggheten. Føler folk seg utrygge i et gitt område, vil de holde seg borte og slik bidra til en negativ utvikling. Folketomme steder oppleves gjerne utrygge. Dette illustrerer betydningen av å skape områder som tiltrekker folk, hvor de trives og ønsker å oppholde seg. Det gjelder å tilrettelegge for et byrom som kan tilfredsstille innbyggernes ulike ønsker og behov gjennom det meste av døgnet, slik at områdene ikke blir liggende øde på ettermiddagen og kvelden. Hvilke utfordringer som har vist seg å være knyttet til dette, kommer vi tilbake til i neste kapittel under diskusjonen av dilemmaer knyttet til det trygghetsskapende arbeidet.

Dilemmaer i det trygghetskapende arbeidet

Hvem har retten

til å bestemme hvordan byen skal se ut?

Det er ikke uten videre klart hvordan byrommet skal formes for å skape trivsel og trygghet. Hvilke kriterier og målsettinger man skal følge i utformingen kan være problematisk av flere grunner. For det første er det ingen klare retningslinjer som garanterer suksess i form av et byrom hvor befolkningen ønsker å være og føler seg trygge. For det andre er det ikke gitt hvem som skal bestemme hvordan byen skal se ut. Innbyggerne i en kommune vil ha ulike oppfatninger om hva som trygt, trivelig eller pent. Norsk Form er en stiftelse etablert på initiativ fra Kulturdepartementet i 1992. Stiftelsen ønsker mer oppmerksomhet og forståelse for design og arkitektur med fagfolk, myndigheter, skoler og utdanningsinstitusjoner, næringsliv og et allment publikum som målgruppe (Norsk Form 2010). Høigård (2002, s. 444) refererer til forfattere som legger spesiell vekt på en tendens ved stiftelsens virksomhet til å ville *strigle* og *temme* byen. De beskylder Norsk Form for å være et smakspoliti med et formål som uttrykker resignasjon, manglende tilpasningsevne og fremmedfrykt (Høigård 2002, s. 444).

Graffiti – dekor eller tilgrising?

Graffiti illustrerer godt denne realiteten. Mens *en* gruppe mennesker opplever tagging og graffiti som uorden og skjemmende for byrommet, representerer det samtidig noe fint for en annen gruppe. Høigård (2002) sier at der utenforstående ser kruseduller, rabling og hærverk, uorden, forfall og lovløshet, ser ungdommen dristighet, kunstneriske ferdigheter og originalitet. De fleste utøverne vil nok mene at innskriftene og bildene forskjønner kjedelige miljøer, eller at de uttrykker viktige meninger og følelser. Tagging og graffiti illustrerer at hva som oppleves å forsøple eller utsmykke det

offentlige rom, er individuelt, og derfor et dilemma kommunen bør ta hensyn til i byplanleggingen. Men synet på tagging og graffiti belyser ikke bare forskjeller i smak. Graffiti kan også forstås som et uttrykk for en ungdomskultur, og myndighetenes nulltoleranse mot graffiti som et angrep på ungdomskulturer og alternative strømninger i samfunnet (Høigård 2002).

Et nærliggende eksempel som også har skapt forargelse, er kommersiell reklame i bybildet. Et bystyremedlem i Oslo for SV kaller reklamen «voksensamfunnets tagging», og sier det representerer en form for kommersiell forsøpling av det offentlige rom i form av glorete reklameskilt. Han hevder byrådet i praksis har innført en «fulltoleranse» for denne ulovlige, kommersielle, forsøplingen som ofte tar lite hensyn til arkitektur og omgivelser (Johansen 2002).

Ulike behov for trygghet – hvordan ivareta alles behov?

Opplevelsen av trygghet eller utrygghet er personavhengig. Det som gjør noen utrygge, påvirker kanskje i liten grad andre. Som tidligere vist finner forskning at personlighet, kjønn, alder, etnisitet, eventuelle erfaringer som offer for vold eller annen type kriminalitet samt sosioøkonomisk status m.m. er faktorer som virker inn på i hvilken grad man opplever, og ikke minst håndterer, utrygghet. Det er naturlig at ulike befolkningsgrupper har ulike kriterier for å kunne føle seg trygge, samt forskjellige ønsker og behov både for hvordan deres byrom skal se ut og hva det bør inneholde. Et felles, overordnet mål for styring og utvikling i enhver kommune bør være at det offentlige rommet er imøtekommende, tilgjengelig og trygt for alle. En av utfordringene er å ivareta flere gruppers behov samtidig, uten at tiltak for å øke trygghet for *en* gruppe går på bekostning av den neste. Det er en krevende oppgave å lage et offentlig rom hvor alle kan trives samtidig. Nørgaard og Børresen (2007) fremholder at et mål for byutvikling er flerfunksjonelle byområder, og at hver enkelt bydel innehar flere funksjoner, dvs. at ulike næringer, forretninger, kafeer, restauranter, konsertlokaler og boliger ligger side om side innenfor bydelen. En slik blanding av funksjoner

oppleves som attraktiv for mange fordi det gir opplevelser og liv. Samtidig hindrer det at visse deler av byen blir øde og forlatt til bestemte tider på døgnet, f.eks. etter arbeidstid i områder der det kun finnes kontorbygninger. Dette er viktig ut ifra tanken om at jo flere vi er, desto tryggere føler vi oss. På den annen side gir det også grunnlag for potensielle konflikter mellom brukerne som ønsker å benytte byrommet samtidig, men til vidt forskjellige formål. Når småbarnsfamilier og pensjonister med ønske om et fredelig miljø skal leve vegg i vegg med festglade ungdommer, engasjerte aktivister og forretningsdrevne festivalarrangører, kan splid lett oppstå. Nørgaard og Børresen (2007, s. 10) kaller det en «kamp om byrommet», en kamp som kan ha et heldig utfall for de fleste parter dersom de på skift tilegner seg deler av det offentlige rom.

Sæterdal (1999) påpeker at det som gjør en by trivelig, spennende og attraktiv, kanskje er det samme som kan gjøre det utrygt å ferdes der. Eksemplet hun gir, er trange, uoversiktlige smug som byr på overraskelser nettopp ved at de ikke er oversiktlige, og hvor det er mulig å gjemme seg litt bort, uten at man nødvendigvis har onde hensikter (Sæterdal 1999). Noen av de stedene hvor det er hyggeligst å oppholde seg på dagtid, som frodige parker, er områder hvor mange vil føle seg utrygge på kveldstid. Dersom man velger å tynne ut i beplantningen, skape åpenhet og oversiktighet, skaper man trygghet for noen, samtidig som man fjerner det som for andre er et grønt pustehull i byen.

Trygghet for noen kan bety utrygghet for andre

Å skape trygghet i det offentlige rom byr på interessekonflikter, og det er et tankekors at man ved å trygge en gruppe, risikerer å gjøre andre grupper mer utrygge. Her tenker vi særlig på personer i såkalte sosialt utsatte og marginale grupper, eller personer som befinner seg mer i utkanten av det etablerte samfunnet. Det kan være rusmisbrukere, hjemløse, psykisk syke, ungdomsgjenger/rotløs ungdom, lite integrerte innvandrere og tigere. Dersom man skal lykkes i å skape et offentlig rom hvor alle grupper trives, må man avdekke hver enkelt brukergruppes behov og ønsker, og

lage oppholdssteder tiltenkt utvalgte brukere – inkludert de marginaliserte gruppene.

Vi har referert til studier som forteller at rusmisbrukere, ungdomsgjenger og det mange opplever som uforutsigbare personer, vekker frykt og ubehag hos en del mennesker. Dette er velkjent, også for personer som faller innenfor slike kategorier. Rapporten «Trygghet for alle i Skippergata og nærliggende områder» (Oslo Politidistrikt 2007) fastslår imidlertid at personer som tilhører det åpne rusmiljøet i Oslo er de som tilkjennegir mest utrygghet. Dette ses i sammenheng med at disse oppholder seg i et lukket kriminelt miljø, mange har psykiske helseproblemer, og de lever i et dilemma ved å være involvert i narkotikakriminalitet parallelt med å ønske hjelp og beskyttelse mot vold og trusler. Nørgaard og Børresen (2007) finner dessuten at opplevelsen av utrygghet for folk flest sjelden har sin bakgrunn i konkrete erfaringer. Frykt hos sosialt utsatte og marginaliserte grupper er imidlertid grunnet i en reell utsattethet for vold og erfaring som offer for vold og overfall (Nørgaard og Børresen 2007). Felles for slike marginale grupper kan være at de opplever å ha færre handlingsalternativer enn andre grupper. Det samme kan trolig gjelde for grupper av innvandrere hvor språk- og kulturforskjeller gir kommunikasjonsutfordringer.

Samtidig kan det tenkes at disse gruppene opplever utrygghet nettopp ved å være en kilde til utrygghet for andre – at utryggheten deres knytter seg til opplevelsen av å være uønsket i det offentlige rom. Ved å utgjøre det som skaper utrygghet, blir mennesker i slike miljøer gjerne stående igjen på utsiden av de trygghetsskapende tiltakene. De føler seg både utsatt og sårbare – ekskludert fra fellesskapet gjennom trygghetstiltak til fordel for majoritetsbefolkningen. Lomell (1999) hevder f.eks. at sikkerhetsindustrien, først og fremst representert ved vektere, kontrollerer bort «de som ikke passer inn i kjøpesentervisjonen». De kan lett fjernes, overvåkes eller uroes (Lomell 1999, s. 60). Lomell (2005) hevder óg at overvåkningspraksisen i Oslo i mindre grad handler om kriminalitetskontroll og i større grad om grense- eller adgangskontroll når den inngår som en del av privat vaktvirksomhet. Hun hevder at mens politiet bruker

videoovervåkning for å forebygge og avdekke kriminalitet, er private aktører mer opptatt av å stenge uønskede personer ute fra sine områder. På den måten har man skapt «gartnerstatens kamp mot ugresset» (Lomell 2005, s. 61).

Kontroll og overvåkningssamfunnet

Går man langt nok i den situasjonsorienterte forebyggingen, risikerer man å skape et kontroll- og overvåkningssamfunn som hindrer grunnleggende verdier som fri og anonym ferdsel i det offentlige rom. Det er først og fremst personvernet til innbyggerne i kommunen som berøres når torget eller handlegaten overvåkes. Hvorvidt kameraovervåkningens fordeler veier opp for de personvernmessige omkostningene, har nok varierende oppfatning i befolkningen.

Lomell (2005) viser til at politiet i Oslo naturlig nok har sitt fokus på forebygging og bekjempelse av kriminalitet. De betjente kameraene anvendes i jakten på narkotikalovbrudd, ordensforstyrrelse, kartlegging av barn og unge i området eller leting etter rømte og savnede personer. I og rundt Oslo City, Byporten og Oslo Sentralstasjon finnes det minst 500 overvåkningskameraer, anslår Lomell. Området preges av store folkemengder til mange av døgnetts tider, og tiltrekker seg høyst ulike personer. I motsetning til andre deler av Oslo og landet for øvrig er majoriteten av kameraene i de nevnte områdene bemannet med operatører.

Lomell (1999) argumenterer for at den formaliserte kontrollen som kameraene representerer, kan svekke forutsetningene for den uformelle kontrollen ved at folk blir passivisert, og hun presiserer: «En foruroligende effekt av videoovervåkning som man nå begynner å se i Storbritannia, er at folk slutter å bry seg fordi man stoler på at det elektroniske øyet har sett hendelsen» (Lomell 1999, s. 52). Vel så alvorlig er den mulige utilsiktede virkningen av at kameraene kan føre til utrygghet. De kan stå som en bekreftelse på at området en ferdes i, er utrygt (Lomell 1999, s. 54).

Å skape et bilde av utrygghet

Både media og den private sikkerhetsindustrien kan hevdes å ha en egen nytte i å fokusere på potensielle farer i samfunnet og at folk føler utrygghet. Det kan være en påminnelse om ikke å ta troverdigheten og velviljen til disse aktørene for gitt. Høigård (2002, s. 406) påpeker at det er lettere å skape enn å dempe angst for kriminalitet, og at dette bør mane til varsomhet hos politiske ledere og media. Hun hevder at politikerne selv bidro til den frykt og angst de ønsket å demme opp for i forsøket på gjøre Oslo ren for graffiti. Høigård sier;

(...) medias omtale av kriminaliteten har sjelden vært preget av varsomhet (...)

Når det gjelder kriminaliteten, driver media slett folkeopplysning. Det er de grunnopprekkende, men sjeldne formene for kriminalitet som opptar spalteplassen. Særlig sårbare grupper har mye angst for kriminalitet, og denne angsten er mer ødeleggende for deres livsutfoldelse enn selve kriminaliteten

(Høigård 2002, s. 406).

Det er problematisk dersom sensasjonspreget nyhetsformidling av vold og annen kriminalitet villeder folk til å tro det er farlig å ferdes i sitt eget lokalmiljø, og av den grunn isolerer seg innendørs. Det er sammenheng mellom det å være ensom og både psykisk, fysisk og sosial svekkelse. Isolasjon og ensomhet kan påvirke livsgleden og være en risikofaktor for å utvikle depresjon. Særlig er eldre menneskers sosiale nettverk sårbart. Sosial samhandling og gode møteplasser i lokalsamfunnet er minst like viktig for denne gruppen som for resten av befolkningen. Balvig (1995) hevder at eldre mennesker er en sårbar gruppe i samfunnet og at omfanget av psykiske og fysiske helseproblemer er stort i denne gruppen. Han kaller de eldre angst for vold et symptom på deres utrygghet og usikkerhet overfor egen situasjon. I den grad utrygghet fører til isolasjon, er det svært skadelig.

Den private sikkerhetsindustrien har en klar økonomisk interesse av at befolkningen føler utrygghet og ønsker beskyttelse. Van Steden (2007, s. 161) påpeker paradokset ved at den private sikkerhetsindustrien, samtidig som den er en del av arbeidet med å redusere folks frykt, utnytter de samme menneskenes redsel. Til tross for den økende mengden alternative sikker-

hetsordninger er det ikke gitt at samfunnet er blitt tryggere. I hvert fall vil verken politi eller private sikkerhetsvakter noensinne kunne utrydde kriminaliteten. Løfter om noe slikt er både villedende og farlig, fordi «for mye sikkerhet» potensielt kan innskrenke sivile rettigheter og svekke individuell frihet (Van Steden 2007).

Oppsummering og avslutning del 1

Trygghetsbegrepet er mangefasettert i den forstand at det foreligger mange ulike betydninger, fortolkninger og dimensjoner av dette begrepet. Et viktig skille går mellom objektiv og subjektiv trygghet, dvs. sontringen mellom faktisk- og opplevd trygghet. I moderne tid, der samtididiagnoser forteller oss at vi lever i en fryktkultur, har den objektive tryggheten antakelig styrket seg gjennom mange nye sikringstiltak på en rekke arenaer i samfunnet. Samtidig er vi kanskje reddere enn noen gang. Dette misforholdet kan først og fremst henge sammen med samfunnsstrukturelle endringer som sekularisering, fraflytting, urbanisering og derved svekkelse av den uformelle sosiale kontrollen i befolkningen.

Levekårsundersøkelsene fra Statistisk sentralbyrå viser til en klar nedgang i den norske befolkningens frykt for vold og trusler siden 1997. Til tross for at det er menn som utsettes for vold i det offentlige rom i størst grad, er det kvinner som frykter volden mest. Det er også tydelige aldersforskjeller i fryktnivået, der den yngre delen av befolkningen viser seg mest engstelig for vold og trusler. Frykten for vold er større i folketette og urbane kommuner, og frykten har sammenheng med sosioøkonomisk status.

Politidirektoratets evaluering av politireformens virkninger fra 2006 viser at en tredjedel av befolkningen ser det som sannsynlig at de kan utsettes for vold eller trusler på offentlig sted i sin hjemkommune. En stor majoritet av befolkningen mener at kriminalitetsutviklingen har forverret seg på landsbasis i perioden 2004 til 2006. Samtidig er det en klar minoritet som gir uttrykk for en tilsvarende forverring i sitt eget nærområde. En åpenbar tolkning av dette misforholdet er at en har egne erfaringer, og ikke først og fremst informasjon fra mediene å basere seg på når det gjelder problemer på ens eget hjemsted.

Politidirektoratets innbyggerundersøkelse fra 2009 avslører at hele 94 prosent av den voksne befolkningen over 18 år i landet svarer at de i stor

eller svært stor grad føler seg trygge både der de bor og der de ferdes. Undersøkelsen finner ikke store regionale forskjeller, det viser seg å være små forskjeller mellom landets 27 politidistrikter i trygghetsnivå.

I den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen (NTU) blir langt flere sider av trygghetsfølelsen i befolkningen fanget inn enn i de norske levekårsundersøkelsene. I Norge som i Sverige oppgir kvinner markert mer uro for å bli angrepet når de ferdes ute om kvelden, enn menn gjør. Det er også samsvar når det gjelder uro og alder. I begge land er aldersgruppen 16–24 mest urolige for overfall og mishandling. De eldre frykter ikke i samme grad å bli angrepet, fordi de i liten grad går ut på kvelden. I begge undersøkelsene kommer grupper med lav utdanning og befolkningen bosatt i folketette og urbane områder dårligere ut på trygghetsspørsmålet med hensyn til angrep og overfall. Et ytterligere likhetspunkt er at det ikke er vold som det svenske eller norske folk frykter mest, men tyveri og skadeverk. Et interessant funn i den svenske undersøkelsen som ikke kommer frem i den norske, er at folk generelt uroer seg mer for sine nærmeste enn for seg selv. Videre påviser NTU at de fleste av dem som sier seg utrygge, ikke har fått sin livskvalitet svekket av den grunn. Det tyder på at de fleste som oppgir utrygghet, føler uro bare i forhold til avgrensede arenaer som ferdse gjennom en park eller mørklagte steder på kvelden og lignende.

Kriminalitetsforebygging og trygghetsskapende arbeid er naturligvis nær forbundet med hverandre. Det meste av kriminalitetsforebyggingen vil også ha styrking av trygghet som et sentralt siktemål. Trygghetsskapende arbeid kan deles inn i to hovedstrategier. Den første handler om tiltak for å sette opp forskjellige hindre og barrierer for kriminelle handlinger (dvs. situasjonell kriminalitetsforebygging). Det kan f.eks. dreie seg om å øke synligheten, anstrengelsen og oppdagelsesrisikoen rundt potensielle lovbrudd. Kameraovervåkning og alarmer er typiske eksempler på situasjonsorienterte tiltak, og det er den objektive tryggheten som kan styrkes gjennom slike tiltak. Den andre hovedstrategien er å påvirke oppfatningene av trygghet i befolkningen (den subjektive tryggheten) gjennom informasjon. Målet her er å korrigere misforståelser og overdrivelser av risikoen for å bli rammet av ulike former for lovbrudd. Mange forestiller

seg f.eks. at ferdsel i hovedstaden er farlig sent på kvelden i helgene. Unngår man spesielt problembelastede steder og oppfører seg fornuftig, er imidlertid sannsynligheten for å bli rammet av voldsrelaterte handlinger i Oslo svært lav. Samtidig er det viktig å skille mellom risiko og sårbarhet. For noen, særlig de eldre, kan riktignok risikoen for angrep være lav, men sårbarheten er til gjengjeld høy, med potensielle alvorlige konsekvenser.

Kommunene er de fremste leverandører av trygghet, og en rekke kommunale virksomheter bidrar til å skape trygghet. En lovendring i den nye plan- og bygningsloven fra 2009 krever eksplisitt at kommunene tar hensyn til kriminalitetsforebygging i planlegging og byggesaksbehandling. Det er først og fremst byplanlegging og utformingen av sentrumsområder som er de viktigste tiltakene for kommunens trygghetsarbeid for befolkningen generelt. Forskning viser at det er særlig mørklagte steder, gode skjulesteder, alternative fluktruter og randsoner preget av fysisk forfall som fremmer kriminaliteten. Lovbruddsformer som tyverier, vold og skadeverk oppstår gjerne der det fysiske rommet i form av arkitektur, utemiljø, belysning og vegetasjon skaper blindsoner uten innsyn og oversikt. Innbydende omgivelser som vedlikeholdes, skaper trivsel, som igjen bidrar til at flere ønsker å oppholde seg i området. Integrering av næringsliv, bomiljø, rekreasjon og kulturliv vil kunne føre til et mangfold av personer som ferdes i området, og gi godt grunnlag for den naturlige sosiale kontrollen.

Politiet er den samfunnsinstitusjonen som i størst grad tillegges et ansvar for å sikre borgernes trygghet. Norsk politi nyter meget høy tillit i befolkningen, og det er etter vår oppfatning særlig politiets symbolske rolle som har betydning for trygghetsfølelsen. Samtidig representerer synlig politi en dobbelthet. Vi forbinder ikke politiets tilstedeværelse kun med trygghet, men også med utrygghet. Synlig politi kan i enkelte tilfeller gi en følelse av at en ferdes i et utrygt område, særlig dersom synet av politiet er uventet. I den grad politiet kan skape objektiv trygghet, dvs. å påvirke det faktiske kriminalitetsbildet, er politiet avhengig av å samarbeide med andre aktører. Et nystartet systematisk samarbeid mellom politi og kommune er *politirådet*. I tillegg finnes et etablert samarbeid gjennom SLT-modellen som først og fremst er rettet mot ungdom. Formålet med samarbeidet mel-

lom politi og kommune er å bedre koordineringen av kunnskap, kompetanse og ressurser mellom politiet og kommunale enheter.

Politiet er ikke den eneste aktøren som utfører polisiær virksomhet. Den private sikkerhetsindustrien, representert ved flere tusen vektere, utfører også rene politioppgaver. Størrelsen på vekterstyrken i Norge tilsier at vi har fått etablert et tydelig politisubstitutt i landet, et slags «B-politi». På enkelte arenaer, som på kjøpesentre og i større ankomsthaller for offentlig kommunikasjon, er det for det meste vektere som har overtatt den formelle kontrollvirksomheten. Frivillige aktører, som natteravner, skal heller ikke undervurderes når det gjelder å skape trygghet gjennom polisiær virksomhet.

En rekke dilemmaer og motstridende hensyn kan identifiseres i trygghetsskapende arbeid. Det som gjør en by trivelig og spennende, kan også være det som gjør at det føles utrygt å ferdes der. Hva som er trygghet og trivsel for noen, kan være det motsatte for andre, og det kan oppstå interessekonflikter når det gjelder tilgang til det offentlige rom. For marginaliserte og stigmatiserte grupper er følelsen av utrygghet bl.a. knyttet til opplevelsen av å være uønsket i bybildet. Kontroll og overvåkning representerer et annet dilemma når det gjelder trygghet. Kameraovervåkning kan på den ene siden virke preventivt mot visse former for kriminalitet. Samtidig kan en slik overvåkning virke både passiviserende og angstfremkallende.

Del 2

Befolkningens opplevelse av trygghet og utrygghet i det offentlige rom

Spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen ble gjennomført i følgende kommuner og bydeler i landet: Bodø, Sunndal, Nord-Aurdal, Lillesand, Skien, Steinkjer, Loddefjord i Laksevåg bydel (Bergen) og Grünerløkka bydel i Oslo. Disse stedene er valgt ut med tanke på å dekke variasjoner i forhold til landsdel, urbanitet og partipolitisk flertall. Et viktig poeng for oss i utvelgelsen av kommunene var å unngå kommuner/bydeler som er avvikende i den forstand at de er kjent som spesielt problematiske når det gjelder vold, kriminalitet og utrygghet. Vi var ute etter mer «typiske» og «vanlige» kommuner og bydeler. Vi har forsøkt å dekke ulike typer av befolkningskonsentrasjoner og hovednæringsveier. Vi tenker at funn fra f.eks. Nord-Aurdal kan være et grunnlag for antakelser om andre sørnorske innlandskommuner med et bymessig regionssenter, mens f.eks. Bodø antas å gi et bilde av forholdene i nordnorske byer.

Kartleggingen av trygghet i det offentlige rom er gjort gjennom å spørre om hvordan man oppfatter kriminalitetsnivået i kommunen, om en selv har vært offer for vold

i det offentlige rom, hvordan man tolker trygghetsbegrepet, følelsen av trygghet ved ferdsel ute om kvelden, kilder til utrygghet – f.eks. egne erfaringer, lokale medier, hvilke steder og hva slags handlinger i det offentlige rom som vekker mest uro, i hvilken grad livskvaliteten berøres av utrygghetsfølelse, i hvilken grad man unngår steder på grunn av utrygghet og hva man oppfatter som mest betydningsfullt for å øke tryggheten. Svarene er analysert med henblikk på bosted, alder, kjønn og offererfaringer*. Vi vil også trekke inn tidligere trygghetsforskning for å peke på likheter og forskjeller i våre funn.

Den videre fremstillingen vil bli som følger: I neste kapittel om forskningsmetode, viser vi fremgangsmåten for datainnsamlingen, hvordan tallene kan tolkes, og vi diskuterer noen aktuelle metodespørsmål. I kapittel 9 presenteres sentrale trygghetsdata for de åtte kommunene/bydelene samlet. Dernext (i kapittel 10), om «trygghetens fordeling etter folketetthet», vil vi ta for oss trygghetsdata på kommunenivå, der vi sammenligner de åtte kommunene/bydelene innbyrdes i for-

* Når det gjelder utdanningsvariabelen, hadde ikke den noen signifikant korrelasjon med noen av dimensjonene som vi ønsket å utforske, slik som voldsoffererfaring, oppfatningen av kriminalitetsnivået der man bor, og opplevelsen av trygghet ved ferdsel ute om kvelden. Det er fordi utdanning korrelerer med alder på en kompleks måte: de yngste har ikke rukket å fullføre noe særlig utdanning, og de eldre er generelt sett på et lavere utdanningsnivå enn yngre generasjoner. I denne spørreundersøkelsen kunne utdanningsvariabelen kun bli meningsfull for de to aldersgruppene på midten av vår skala. Derfor har vi utelatt utdanningsvariabelen i våre analyser fremover.

hold til to av trygghetsspørsmålene. Her vil vi også diskutere sammenhengene mellom graden av folketetthet, trygghetsnivå og kriminalitetsnivå. Kapittel 11 består av opp-

summeringer av hovedfunn fra spørreundersøkelsen.

Metode

Datainnsamling

Spørreundersøkelsen ble gjennomført som strukturerte telefonintervjuer. Norfakta gjennomførte undersøkelsen på oppdrag fra Synovate i ukene 47–49 i 2009. Normert tid for intervjuene var ca. åtte minutter. Data fra intervjuene ble kodet i henhold til et standardisert kodings skjema og lagt inn i en database.

400 personer ble intervjuet på hvert av de åtte innsamlingsstedene, altså til sammen 3200 personer. Utvalget skulle trekkes slik at alle aldersgrupper var representert i forhold til deres andel av befolkningen. På grunn av Synovates erfaring med at de yngste ofte er underrepresentert i befolkningsundersøkelser (Linn B. Sørensen⁸), ble det trukket et noe større antall fra denne aldersgruppen enn deres andel av befolkningen skulle tilsi.

For å oppnå 3200 respondenter måtte Norfakta ringe opp 26 931 personer. Av disse var det 11 767 som det av forskjellige grunner ikke ble oppnådd kontakt med (ikke svar, opptattsignal, telefonsvarer, feil nummer osv.). Det reelle antallet personer Norfakta kom i kontakt med var derfor 15 164. De 3200 respondentene utgjør dermed 21 % av det reelle bruttoutvalget⁹. Svarprosenten ved de respektive innsamlingsstedene var som følger:

Innsamlingssted	Svarprosent
Bodø	28
Sunnadal	15
Nord-Aurdal	23
Lillesand	20
Laksevåg	21
Grünerløkka	25
Skien	18
Steinkjer	25

⁸ Linn B. Sørensen, Synovate. Personlig kommunikasjon, 18.11.09.

⁹ Det er mulig at enkelte unnlater å ta telefonen fordi de kjenner igjen Norfaktas telefonnummer, og slik sett skulle vært med i beregningen av svarprosent, men omfanget av denne formen for frafall er ukjent (og trolig lavt).

Synovates intervjuere registrerte årsaker til at folk som har blitt oppringt, har avstått fra å svare på undersøkelsen. Årsakene fordelte seg som følger:

Årsak	Antall	Prosent
Nekt (årsak ikke registrert)	6931	58
Avtale om å forsøke senere	1180	10
Nekt (har ikke tid)	1695	14
Nekt (vil ikke svare på telefon)	166	1
Nekt (syk/gammel)	527	4
Nekt (pga. oppdragsgiver/emne)	298	3
Kan ikke delta i aktuelt tidsrom	216	2
Utenfor målgruppen	747	6
Har blitt spurt tidligere	204	2
Sum	11964	100

Datakvalitet

Tre spørsmål er særlig sentrale når det gjelder datakvaliteten i denne undersøkelsen:

- Hvilken betydning har bortfallet (andelen av bruttoutvalget som ikke har svart) for resultatene av undersøkelsen?
- I hvilken grad er dataene pålitelige (spørsmålet om reliabilitet)?
- I hvilken grad gir undersøkelsen gode svar på sentrale problemstillinger knyttet til trygghet i det offentlige rom (spørsmålet om validitet)?

Betydningen av bortfall

Utfordringen med frafall, dvs. at folk ikke vil svare, er i varierende grad til stede i alle spørreundersøkelser med frivillig deltakelse. Som vi har vist, varierer svarprosenten fra 15 til 28 prosent ved de ulike innsamlingsstedene i den foreliggende undersøkelsen. Dette er ikke optimalt. Det er alltid et mål å oppnå en høy svarprosent i spørreundersøkelser, og svarprosenten

i vår undersøkelse er lavere enn ønskelig. For få respondenter kan gi problemer med undersøkelsens statistiske styrke, men et enda viktigere problem oppstår dersom de som ikke svarer har spesielle kjennetegn som gjør at de skiller seg fra de som svarer. Dette gjelder særlig hvis det er grunn til å mistenke at forskjellen mellom respondenter og ikke-respondenter henger sammen med temaet for undersøkelsen. Selv om vi ikke har sterke holdpunkter for å hevde det, kunne det hypotetisk sett være slik at respondenter og ikke-respondenter har ulike opplevelser av trygghetsrelaterte spørsmål. Vi kan f.eks. ikke utelukke at det kan foreligge en viss systematikk i trygghetsstudier ved at de som føler seg helt trygge, i mindre grad er motivert for å delta. Likeledes kan f.eks. estimatet av hvor mange som har vært offer for vold, være noe unøyaktig av samme grunn: de som har opplevd vold på kroppen, kan ha vært mer motivert for deltakelse i undersøkelsen. Som vi vil vise i diskusjonen av resultatene, er det imidlertid betydelig samsvar mellom våre funn og tidligere trygghetsforskning. Dette kan antyde at problemet med skjevheter som følge av systematisk frafall ikke er spesielt stort i den foreliggende undersøkelsen i forhold til andre liknende undersøkelser. I denne sammenheng kan det også nevnes at Synovate har erfart at « mye av frafallet [er] tilfeldig og rullerende i den forstand at det er avhengig av situasjon, tidspunkt og dagsform om man deltar eller ikke» (Synovate 2008, s. 1).

Det er en liten, men neppe betydningsfull, skjevhet i kjønnsfordelingen i materialet (49 prosent kvinner og 51 prosent menn). Når det gjelder fordelingen av aldersgrupper og geografisk plassering, er det ikke skjevhet som følge av bortfall. Fordelingen av disse variablene er slik som vi spesifiserte i forkant av undersøkelsen, ettersom Synovate rekrutterer gjennom å fylle opp «kvotene» når noen i en gitt gruppe takker nei til å delta.

Dataenes pålitelighet (reliabilitet)

Spørsmålet om reliabilitet belyser presisjonen i en spørreundersøkelse, eller med andre ord, i hvilken grad undersøkelsen er fri for feil som skyldes spørreskjemaet, intervjueren, intervjusituasjonen eller feil koding av svar.

I den foreliggende undersøkelsen har vi forsøkt å styrke reliabiliteten gjennom at det ble brukt erfarne intervjuere som fikk grundig veiledning fra Synovates prosjektleder. Hensikten med dette var å sikre standardisering av spørsmålspresentasjon og svarkoding. Videre ble spørreskjemaet utarbeidet i samråd med Synovate for å unngå tvetydige spørsmål og spørsmål som var uegnet for telefonisk datainnsamling.

Undersøkelsens validitet

Trygghetsbegrepet er mangfoldig og komplisert, og spørsmålet om validitet handler her grunnleggende sett om i hvilken grad vi har klart å fange opp de relevante fasettene av folks trygghetsfølelse ved ferdsel i det offentlige rom, og om spørreskjemaet gjør dette på en treffsikker måte i forhold til problemstillingene.

Vi avgrenset for det første begrepet trygghet til å dreie seg om opplevelser av trygghet når det gjelder kriminalitet. Følgelig skulle undersøkelsen ikke primært dreie seg om generell trygghetsfølelse eller trygghet innenfor andre spesifikke områder (eksempelvis matsikkerhet, fritidsulykker eller trygghet i trafikken). Videre avgrenset vi undersøkelsen til trygghet i det offentlige rom gjennom å forankre spørsmålene til denne arenaen.

Ettersom undersøkelsens data ble samlet inn i julebordsesongen (uke 47–49), er det tenkelig at en del svar om trygghet i sentrumsområdet kan være farget av dette. Det kan særlig gjelde spørsmål om opplevelser av fyll og uro, men også andre spørsmål som dreier seg om å bevege seg ute på kvelds- og nattetid. På den annen side er det grunn til å tro at også andre tidspunkter for datainnsamling (f.eks. sommerperioden) ville ha virket inn på disse spørsmålene.

Et annet aspekt ved validitet er spørsmålet om hvorvidt funnene i undersøkelsen kan generaliseres ut over de personer og steder som er undersøkt. Sentralt i tanken om generalisering er prinsippet om at utvalget som studeres, er representativt, og dessuten tilfeldig utvalgt. I den foreliggende undersøkelsen er representativitet forsøkt sikret når det gjelder kjønn og aldersgrupper, og ved at personer som er kontaktet, er trukket

tilfeldig fra Synovates (og Norfaktas) databaser. Vi må imidlertid ta forbehold når det gjelder geografisk representativitet, dvs. å generalisere fra våre åtte innsamlingssteder til hele landet. Innsamlingsstedene er valgt ut for å representere ulike geografiske, demografiske og politiske lokalforhold. Dette gjør at vi mener å kunne si noe om andre steder i landet som har liknende karakteristika som våre innsamlingssteder, uten at det betyr at vi tar mål av oss til å gi noen presise anslag på nasjonalt nivå. Vekting av data (se nedenfor) gjør det imidlertid mulig å gi nokså presise samlede anslag for de åtte innsamlingsstedene under ett.

Manglende data (missing) og vektete data

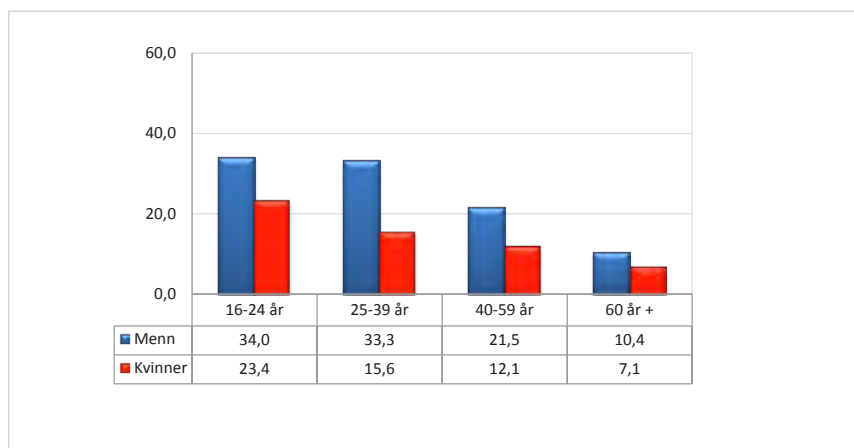
Manglende svar, samt svar av typen «Vet ikke», «Har ingen mening om dette», «Umulig å svare» osv., er tatt ut av analysene. Antall respondenter med «gyldige» svar varierer derfor fra analyse til analyse.

Dataene i undersøkelsen er vektet i henhold til offisiell befolkningsstatistikk på alder, kjønn og befolkningsstørrelse i kommunen/bydelen for samtlige av de utvalgte bydelene/kommunene (med unntak av i Loddefjord, hvor Synovate kun hadde statistikk til vekting i henhold til aldersfordeling og befolkningsstørrelse). Vektingens funksjon er å rette opp feilkilder som følge av under- eller overrepresentasjon i materialet i forhold til populasjonen. I vårt materiale kunne dette særlig tenkes å slå ut ved at det er intervjuet 400 personer på hvert innsamlingssted uten hensyn til stedets befolkningsstørrelse. Vi har valgt å analysere med vektete tall når vi beskriver totalmaterialet. Et problem med vekting basert på befolkningsstørrelse er imidlertid at det «virtuelle» antallet respondenter blir svært stort (ca. 170 000), noe som gjør at alle signifikanstester blir kraftig inflatert (dvs. at «alt» blir statistisk signifikant). I statistiske analyser med signifikanstesting har vi derfor valgt å presentere analyser av uvektete data. Analyser med og uten vekting medfører imidlertid ikke vesentlige substansielle forskjeller i denne undersøkelsen.

Analyser av trygghetsdataene for kommunene/bydelene samlet

Offererfaring

En mulig forklaring på folks opplevelse av utrygghet i det offentlige rom er at de selv kan ha vært utsatt for vold. Vi stilte derfor respondentene følgende spørsmål: *Har du selv vært offer for vold i det offentlige rom?* Figur 1 viser omfanget av voldsoffererfaring i utvalget.

FIGUR 1. VOLDSOFFERERFARING. FORDELT PÅ KJØNN OG ALDERSGRUPPER. N = 3189.

Det er i alt ca. 20 prosent som har erfaring som offer for vold i det offentlige rom, og det er langt flere menn enn kvinner blant disse (henholdsvis 23,6 og 13,3 prosent). Vi har ikke begrenset spørsmålet om offererfaring til et bestemt tidsrom – dvs. at alle slike erfaringer informantene har hatt i løpet av livet, teller med. Vi finner at andelen med voldsoffererfaring synker med økende alder. Det kan enten bety at volden i samfunnet har økt, eller at man glemmer egne voldsoffererfaringer med tiden (særlig mindre alvorlige hendelser). Tilsvarende funn relatert til kjønn og alder kommer også

tydelig frem i den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen – NTU (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 41). Vi viser også til levekårsundersøkelsene (LKU) fra SSB, som dokumenter at andelen av den norske befolkningen som har opplevd vold eller trusler om vold har holdt seg nokså stabil på mellom 4 og 5,5 prosent i løpet av de siste 25 årene (frem til 2007). Det tilsynelatende misforholdet mellom tallene i vår undersøkelse (ca. 20 prosent) og SSBs andel på rundt 5 prosent kan skyldes at LKU først og fremst spør etter voldsoffererfaringer i løpet av det siste året. Vi har stilt spørsmål om man noen gang har erfart vold i det offentlige rom, noe som gir en høyere andel enn det tallene i LKU viser.

Ens følelse av trygghet henger til en viss grad sammen med egne erfaringer som voldsoffer. I gruppen av respondenter som sier seg *meget trygge* eller *ganske trygge*, er det 19 prosent som oppgir at de har vært utsatt for vold i det offentlige rom. I gruppen «*meget/ganske utrygge*» er det en noe høyere andel som har en slik erfaring (23 prosent). Samtidig skal det fastslås at de fleste som føler seg utrygge, ikke har følt vold på egen kropp i det offentlige rom. Det betyr at det ikke først og fremst er ens egne erfaringer som ligger til grunn for utryggheten, noe vi kommer tilbake til. At voldsoffererfaring har sammenheng med utrygghet, dokumenteres også i den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen. Der påvises det at de som har vært utsatt for kriminalitet i løpet av det siste året, er mer utrygge enn de øvrige, og at det særlig er erfaring med integritetskrenkende lovbrudd (som trusler, vold, seksuallovbrudd, personran, trakassering og boliginnbrudd) som har ført til opplevelse av utrygghet (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 84).

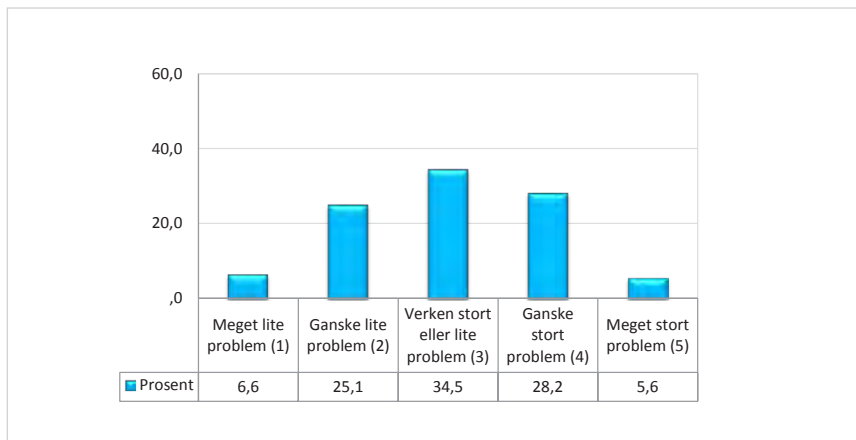
Opplevelse av kriminalitet som et problem i kommunen

Respondentene ble stilt følgende spørsmål:

Hvor stort eller lite problem synes du kriminalitet er i din kommune/bydel?

Figur 2 (neste side) viser respondentenes vurdering av kriminalitet som et problem i deres kommune eller bydel.

Gjennomsnittet i fordelingen er på 3,0 (hvor 1= *meget lite problem* og 5= *meget stort problem*). Det forteller at respondentene samlet sett oppfatter kriminaliteten i kommunene som «verken stort eller lite problem».

FIGUR 2. OPPLEVELSE AV HVOR STORT PROBLEM KRIMINALITET ER I KOMMUNEN/BYDELEN. N = 3142.

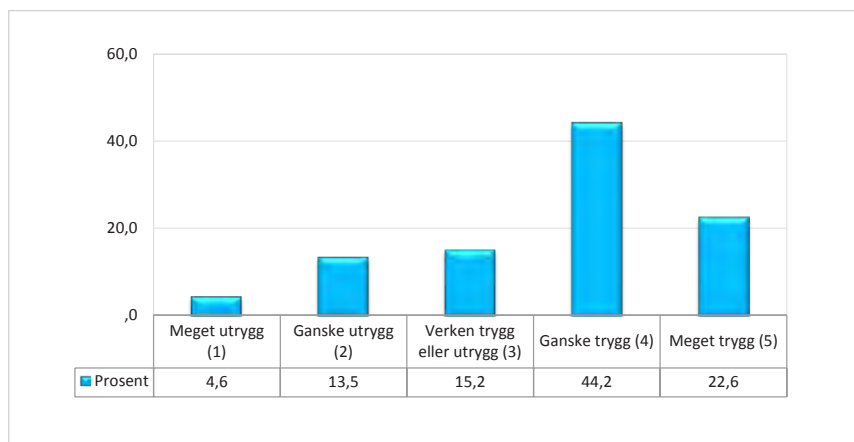
Kvinner opplever i gjennomsnitt kriminalitet som et større problem enn menn (og forskjellene er statistisk signifikante¹⁰, gjennomsnittene er hhv. 3,1 og 2,9, $p < 0,01$). Noe overraskende er forskjellene små mellom aldersgruppene når det gjelder synet på kriminalitet som et problem i kommunen. Videre viser det seg at voldsoffererfaring i det offentlige rom har betydning for dette spørsmålet. De som har opplevd vold på egen kropp, oppfatter kriminaliteten som et større problem enn flertallet som ikke har en slik erfaring. Gjennomsnittsverdien for respondenter med voldsoffererfaring er 3,1, mens de uten denne erfaringen har et gjennomsnitt på 2,8. (Forskjellen er statistisk signifikant – $p < 0,01$).

¹⁰ Statistisk signifikans innebærer at vi kan trekke slutninger fra det utvalget vi har studert, til den populasjonen vi ønsker å beskrive. Når vi sier at et funn er statistisk signifikant, mener vi at det med stor grad av sikkerhet kan fastslås at funnet ikke skyldes en tilfeldighet, men at vi ville ha funnet det samme dersom vi gjentok undersøkelsen mange ganger i ulike utvalg fra den samme populasjonen. Statistisk signifikans uttrykkes som sannsynligheten for at funnet vårt kan fremtre ved ren tilfeldighet. F.eks.: Hvis p-verdien er mindre enn 0,05, innebærer det at det er mindre enn fem prosent sannsynlighet for at funnet kan tilskrives tilfeldigheter.

Befolkningens oppfatning av kriminalitetsbildet er tidligere dokumentert både i «Politireform-undersøkelsen» (Politidirektoratet 2006) og i Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse (TNS Gallup 2009). I begge disse studiene viste det seg at folk oppfattet kriminalitetsnivået annerledes på nasjonalt nivå enn når det gjaldt sitt eget nærrområde. Det generelle kriminalitetsnivået ble oppfattet som omfattende og stadig økende, mens det var langt færre som mente at kriminaliteten hadde økt i deres eget nærrområde. Jo nærmere en kommer sitt eget lokalområde, dess mer synes oppfatningen av kriminalitetstrusselen å bli moderert. Dette antas å henge sammen med at man i langt større grad har sin egen erfaring som referansebakgrunn når det gjelder ens eget lokalmiljø.

Opplevelse av trygghet i kommunen/bydelen

Respondentene ble spurt om; *Hvor trygg eller utrygg føler du deg når du ferdes alene i sentrumsområdet i din kommune/bydel seint på kvelden?* Resultatene er gjengitt i figur 3.

FIGUR 3: OPPLEVELSE AV TRYGGHET. N = 3074.

Figuren viser først og fremst at tyngdepunktet i fordelingen ligger i en opplevelse av at det er trygt å bevege seg i sentrumsområdene alene på

kveldstid (gjennomsnittet er 3,7¹¹, medianen er 4) – og vi kan nå trekke følgende sentrale konklusjon for denne undersøkelsen: Utrygghet ved ferdsel ute alene om kvelden i sentrumsområdet er et problem som angår kun et klart mindretall av innbyggerne i de utvalgte kommunene (til sammen ca. 18 prosent i vårt totalutvalg når man slår sammen kategoriene *meget utrygg* og *ganske utrygg*). Her kan det legges til at dersom vi hadde spurt om trygghet ved ferdsel ute på dagtid, hadde tallene for utrygghet med all sannsynlighet falt kraftig. Den nasjonale innbyggerundersøkelsen til Politidirektoratet kan gi støtte til en slik påstand (se del 1). Der viste det seg at hele 94 prosent av den voksne befolkningen sa seg trygge der de bor eller ferdes (Politidirektoratet 2009 s. 51). Når det opplevde trygghetsnivået er vesentlig høyere i den undersøkelsen enn i vår spørreundersøkelse, kommer det antakelig av at det ikke spesifiseres noe tidspunkt på døgnet i innbyggerundersøkelsen. I tillegg opereres det med «der man bor og ferdes» i spørsmålsstillingen. Vi spør spesifikt om ferdsel alene i sentrumsområdet i kommunen som man er bosatt i.

Selv om det overordnede bildet i vår spørreundersøkelse er at folk flest føler seg trygge, ser vi imidlertid at det er en viss variasjon i forhold til kjønn og alder. Som i en rekke andre trygghetsstudier viser det seg at kvinner i gjennomsnitt er mer utrygge i det offentlige rom enn menn. Kvinners og menns gjennomsnittlige trygghet er hhv. 3,5 og 4,2. (Forskjellen er statistisk signifikant, $p < 0,01$). Det er også signifikant forskjell mellom aldersgruppene, og den største forskjellen i trygghetsfølelse finner vi mellom den yngste aldersgruppa (gjennomsnitt 3,9) og den eldste (gjennomsnitt 3,71). Det betyr at den eldste aldersgruppen føler seg mer utrygge enn de yngre på dette spørsmålet. Det samsvarer også med hva den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen fant i forhold til alder og utrygghet ved ferdsel ute alene om kvelden (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 72).

Det er ikke overraskende at også voldsoffererfaring henger sammen med opplevelsen av utrygghet. Gjennomsnittlig trygghetsfølelse er 3,7 blant de

¹¹ Uvektet gjennomsnitt er 3,8.

med voldsoffererfaring og 3,9 blant de som ikke har slik erfaring. Samtidig er ikke denne forskjellen stor, og vi kan slå fast at egen voldsoffererfaring ikke har særlig stor betydning for trygghetsfølelsen. Noe tilsvarende fremkom i politiets innbyggerundersøkelse. Der viste det seg at 85 prosent av de som har opplevd vold, følte seg trygge der de bor og ferdes – noe som er et litt lavere tall enn for hele voksenbefolkningen (94 prosent, TNS Gallup 2009 s. 51).

Sammenhengen mellom opplevelse av kriminalitet som et problem og følelse av trygghet er også som forventet i vår spørreundersøkelse. (Korrelasjonen mellom de to variablene er $-0,37$, $p < 0,01$). Jo større problem folk synes at kriminaliteten er i deres kommune, desto mindre trygge føler de seg.

Kilder til utrygghet

Respondentene ble stilt følgende spørsmål: *I den grad du føler deg utrygg, hva kan være kilden til det?* – og det var kun de som følte seg *ganske utrygge* eller *meget utrygge* når de beveget seg ute i sentrumsområdet, som ble spurt om kildene til utrygghetsfølelsen. Her var det mulig å krysse av for flere alternativer, slik at fordelingen summerer seg til over 100 prosent. Tabell 1 viser fordelingen av svarene slik:

TABELL 1. KILDER TIL UTRYGGHE

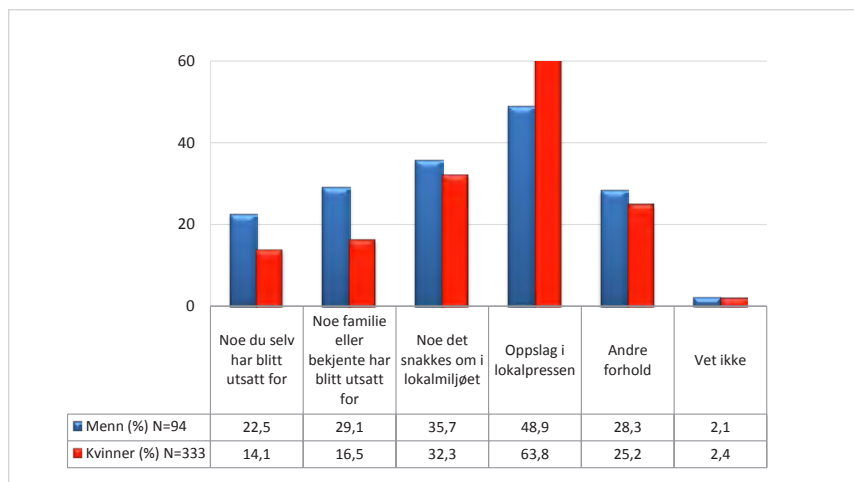
Kilder til utrygghet	Prosent
Noe du selv har blitt utsatt for	16,0
Noe familie eller bekjente har blitt utsatt for	19,4
Noe det snakkes om i lokalmiljøet	33,1
Oppslag i lokalpressen	60,4
Andre forhold	25,9
Vet ikke	1,1

Selv om egne og bekjentes opplevelser angis av relativt mange som en kilde til det å føle seg utrygg, er oppslag i lokalpressen den klart vanligste kilden

til utrygghet¹². Lokalpressen skriver om forhold som ligger svært nær lokalbefolkningen, og dens betydning for trygghetsfølelsen er også dokumentert i andre studier (Heber 2007). Samtaler i lokalmiljøet oppgis også av mange som en kilde til utrygghet. Det er grunn til å tro at disse to kildene henger sammen. Hendelser det skrives om i lokalpressen, blir gjerne samtaletemaer i lokalmiljøet. Når det gjelder «andre forhold», kan det handle om en rekke kilder, f.eks. skrekkoppslag i riksmidlene, hvorvidt en har vært vitne til vold, ens generelle engstelse, osv.

Vi finner dessuten tydelige kjønnsforskjeller i spørsmålet om kilder til utrygghet, og figur 4 dokumenterer dette slik:

FIGUR 4. KILDER TIL UTRYGGHET. KVINNER (N = 333) OG MENN (N = 94).

En kan slå fast at utrygge kvinner og utrygge menn i stor grad lar seg påvirke av lokalpressen. En større andel av menn oppgir familiemedlemmers eller bekjentes erfaringer som kilde til utrygghet enn hva som er tilfelle blant kvinner ($p < 0,01$). På figuren synes det å være en tendens til at

¹² Det var nettopp dette funnet om lokalpressens betydning som fikk særlig stor oppmerksomhet i riksmidlene (NRK, TV4, Aftenposten og Dagsavisen) etter offentliggjøringen av spørreundersøkelsen på KS-konferansen 12.04.2010. Linken til en av radiodebattene er denne; <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/628209/>

egne erfaringer har mer å si for menns utrygghet enn kvinners, men dette funnet er ikke statistisk signifikant. Det ser imidlertid ut til at kvinner i større grad enn menn påvirkes av oppslag i lokalpressen (og dette funnet er statistisk signifikant, $p < 0,01$).

Kilder til utrygghet varierer også med alder. Det er den yngste aldersgruppen som i minst grad lar seg påvirke av negative oppslag i lokalpressen. Det kan komme av at de yngre i mindre grad leser lokalaviser enn eldre og mer etablerte aldersgrupper. De yngre er formodentlig også mer ute i det offentlige rom på kveldstid, og har i større grad den faktiske «virkeligheten» som referansepunkt. Tallene viser i hvert fall at de yngre i større grad oppgir egne erfaringer som kilde til utrygghet.

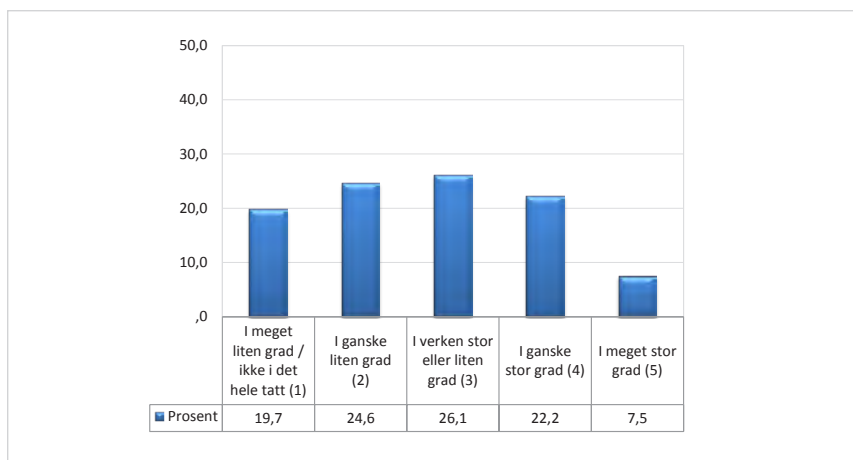
Utrygghet og livskvalitet

Spørsmålet om livskvalitet anser vi som meget sentralt i denne spørreundersøkelsen. Det er jo til syvende og sist livskvaliteten som man ønsker å vite noe om. Utrygghet som ikke påvirker livskvaliteten, er ikke noe stort problem – og det er først når utryggheten påvirker livskvaliteten, at den har alvorlige virkninger. Respondentene ble i denne sammenhengen stilt følgende spørsmål:

I hvilken grad er livskvaliteten din påvirket av at du føler deg utrygg når du ferdes ute i sentrum i din kommune/bydel? Spørsmålet ble naturligvis stilt kun til de som svarte at de føler seg ganske utrygge eller meget utrygge når de ferdes ute i sitt sentrumsområde (N = 410).

For våre respondenter som sier seg «utrygge» (dvs. ganske- eller meget utrygge) viser figuren at rundt 30 prosent (22,2 + 7,5) mener at utryggheten påvirker livskvaliteten deres – enten i ganske stor grad eller i meget stor grad¹³. Ser vi derimot på hele utvalget på 3200 respondenter, blir det ikke mer enn rundt fire prosent som føler at utrygghet påvirker livskvaliteten deres i ganske stor eller meget stor grad. Figur 5 viser fordelingen av svarene slik:

¹³ Gjennomsnittet i denne fordelingen er 2,72 (median og modus er 3).

FIGUR 5. UTRYGGHET OG LIVSKVALITET. N = 410.

Videre viser figuren ovenfor at 26,1 prosent av de «utrygge» svarer at utryggheten påvirker livskvaliteten deres «i verken stor eller liten grad». Graden av utrygghetsfølelse har imidlertid stor betydning for livskvaliteten. De som svarer at de er *meget utrygge*, opplever at deres livskvalitet er betydelig mer påvirket av utryggheten enn de som oppgir at de er *ganske utrygge* (gjennomsnittlig påvirkning på livskvaliteten er henholdsvis 3,5 og 2,5, $p < 0,01$). Utrygghet påvirker i større grad livskvaliteten også for de som har voldsoffererfaring, enn for de som ikke har en slik erfaring (henholdsvis 3,1 og 2,6, $p < 0,01$).

Følgende konklusjoner kan trekkes når det gjelder utrygghet og livskvalitet:

- Følelsen av utrygghet påvirker livskvaliteten til våre respondenter i meget beskjeden grad. Kun ca. fire prosent av hele utvalget på 3200 personer føler at utrygghet påvirker livskvaliteten deres i *ganske stor grad* eller *meget stor grad*.
- For de 18 prosent av totalutvalget som føler utrygghet, påvirker utryggheten livskvaliteten deres i større eller mindre grad.
- For de få som føler seg *meget utrygge* (4,6 %) blir også livskvaliteten deres berørt i betydelig grad.

Vi har ikke funnet noen tydelig forskjell mellom kvinner og menn når det gjelder hvordan utrygghet påvirker livskvaliteten. Når det gjelder alder, viser det seg at tilnærmet en dobbelt så stor andel av de eldre oppgir at utryggheten påvirker livskvaliteten i *meget* eller *ganske stor grad* (hhv. 10 og 23 prosent) vs. den yngste aldersgruppen (hhv. 5 og 13 prosent). Denne aldersforskjellen kan kanskje komme av at de yngste antakelig i mindre grad forholder seg til begrepet om livskvalitet. Det er mulig at dette begrepet er noe mer fremmed for de yngre enn for den mer etablerte delen av befolkningen.

Våre tall på sammenhengen mellom alder og utrygghetens konsekvenser for livskvaliteten står imidlertid i kontrast til funnene fra den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen (Brottsförebyggande rådet 2006, s. 73). Der kommer nemlig den eldste aldersgruppen best ut på målingen av utrygghet og livskvalitet – nettopp forklart ved at de i mindre grad har behov for å gå ut om kvelden.

Hvilke steder skaper utrygghet?

Respondentene ble stilt følgende spørsmål:

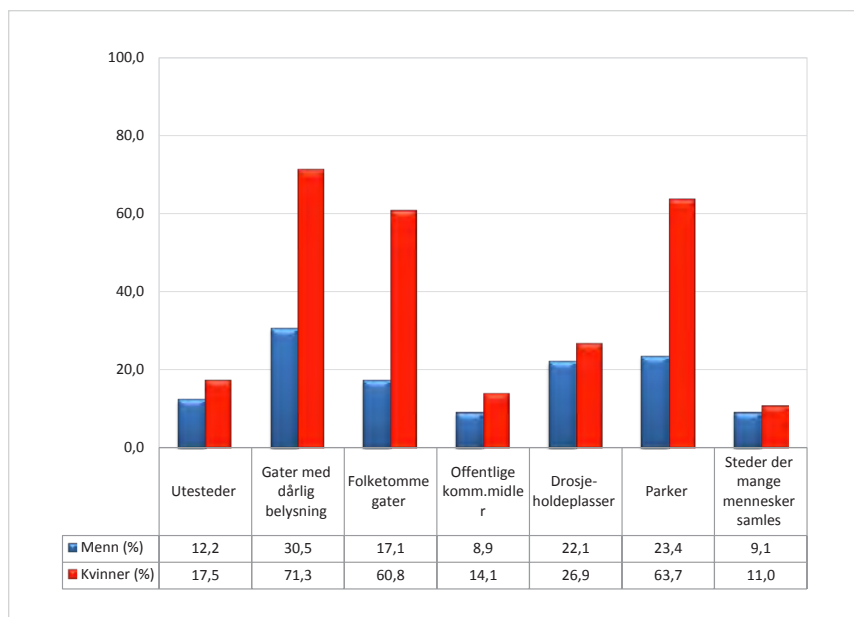
Har du følt deg utrygg når du er alene på følgende steder på kveldstid?

Også på dette spørsmålet var det mulig å krysse av for flere svaralternativer, og derfor summerer prosenttallene seg til over 100. Tabell 2 viser fordelingen av svarene slik:

TABELL 2. PROSENTANDELEN AV RESPONDENTER SOM FØLER SEG UTRYGGE PÅ ULIKE S

Sted	Prosent
Gater med dårlig belysning (N=3089)	50,7
Parker (N=2674)	42,2
Folketomme gater (N=3098)	38,8
Drosje-holdeplasser (N=2781)	24,4
Utesteder (N=2728)	14,7
Offentlige komm.-midler (N=2965)	11,5
Steder der mange mennesker samles (N=3113)	10,0

Det er store kjønnsforskjeller når det gjelder hvilke steder som oppleves som utrygge, noe som fremgår av figur 6:

FIGUR 6. STEDER KVINNER OG MENN OPPLEVER SOM UTRYGGE.

Både tabellen og figuren viser følgende hovedfunn når det gjelder utrygge steder: Det er gater med dårlig belysning, folketomme gater og parker som det knytter seg mest utrygghet til. Disse tre arenaene er også delvis overlappende med hverandre. Den høye kvinneandelen som føler uro på slike steder, knytter seg antakelig til frykten for seksuelle overgrep (voldtekt). Dette dokumenteres i den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen (Brottsforebyggende rådet 2006, s. 75). Til tross for langt lavere prosentandeler er det disse stedene som skaper mest utrygghet også for menn.

Det er mulig at menn rent faktisk er langt mindre utrygge enn kvinner i denne sammenhengen, men en annen forklaring kan ligge i at menn i større grad vegrer seg mot å erkjenne frykt både for seg selv og andre. Å være redd for å gå gjennom en park på kveldstid harmonerer dårlig med en

maskulin selvforståelse (Connell 1995). I tillegg kan menn føle en mindre grad av sårbarhet på slike steder. Generelt vil nok menn vurdere faren for overfall på en annen måte enn kvinner gjør. Mange menn vil trolig også vurdere sin egen evne til å kunne forsvare seg mot overfall som bedre enn de fleste kvinner gjør.

Flere i den yngste aldersgruppen (16–24 år) peker på utesteder som utrygghetsskapende enn de øvrige aldersgruppene gjør. Det kan kanskje bero på at den yngste aldersgruppen i større grad velger å gå på serveringssteder der bråk lett kan oppstå¹⁴. Gruppen på over 60 år svarer langt hypigere enn de yngre at denne kilden til utrygghet er lite relevant for dem. De yngre peker også i større grad enn de eldre aldersgruppene på gater med dårlig belysning som en kilde til utrygghet. Også på dette spørsmålet er det størst prosentandel i gruppen over 60 år som svarer at dette ikke er aktuelt for dem – antakelig fordi eldre holder seg mer innendørs på kveldstid. Det samme mønsteret viser seg når det gjelder utrygghet på offentlige kommunikasjonsmidler og i parker.

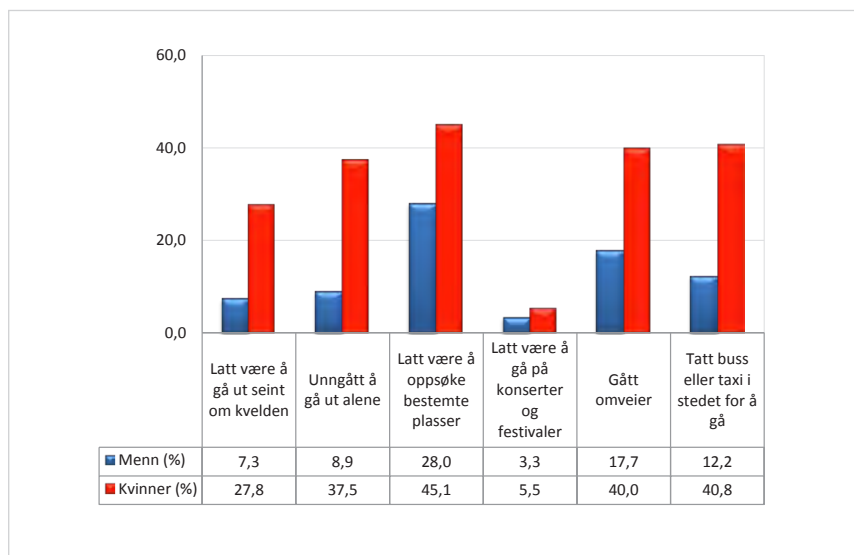
Ikke overraskende viser det seg at gruppen som kjenner seg meget utrygg- eller ganske utrygg i sentrumsområdet på kveldstid, er atskillig mer utrygg på alle de nevnte plassene enn gruppen som sier seg meget eller ganske trygg. Når det gjelder gater med dårlig belysning, er det hele 93 prosent i den utrygge gruppen som opplever dette som utrygghetsskapende. Tilsvarende tall er 35 prosent for «de trygge» (dvs. de som sier seg meget eller ganske trygge). Gater med dårlig belysning er totalt sett den arenaen som i størst grad skaper utrygghet. Det skulle bety at kommunene kan foreta relativt enkle og rimelige grep for å styrke tryggheten generelt i befolkningen (noe vi for øvrig kommer grundigere tilbake til i del 3).

¹⁴ Flere mulige hypoteser kan bidra som forklaring her. Først og fremst er denne aldersgruppen sannsynligvis mest representert på utestedene generelt. Videre er det slik at de yngste i denne aldersgruppen ikke slipper inn på mange utesteder (pga. aldersgrenser), og blir kanskje stående utenfor på gaten. Bråk og uorden kan lett oppstå på gaten utenfor serveringssteder. Kanskje også slike forhold er i tankene hos de yngre når de svarer på dette spørsmålet. Utesteder som de yngre kommer inn på er ofte fulle av ungdom, ettersom slike steder er få i antall. Dessuten er antakelig denne aldersgruppen mindre erfarne på å begrense alkoholintaket sitt. På utesteder der mange ungdommer samles, kan det fort oppstå en rekke hendelser som skaper utrygghet (hvis ikke utestedene er rusfrie).

Valg som følge av utrygghet

Respondentene ble stilt følgende spørsmål:

Hvis du tenker på det siste året, har det hendt at du har gjort følgende valg fordi du føler deg utrygg? Figur 7 viser fordelingen mellom kvinner og menn slik:

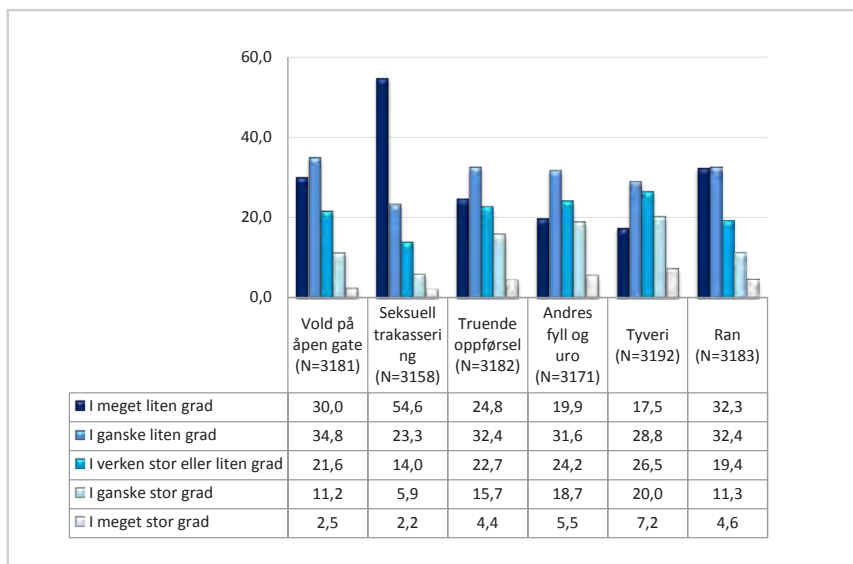

FIGUR 7. PROSENTANDEL SOM DET SISTE ÅRET HAR FORETATT VALG SOM FØLGE AV AT DE HAR FØLT SEG UTRYGGE. KVINNER (N VARIERER FRA 1551 TIL 1561) OG MENN (N VARIERER FRA 1604 TIL 1628).

Figur 7 viser at kvinner i langt større grad enn menn unngår situasjoner på grunn av utrygghet. Det er unngåelse av bestemte plasser som slår sterkest ut (både for kvinner og menn), og det indikerer at utrygghet i stor grad er knyttet til spesifikke steder. Den eldste aldersgruppen (over 60 år) har i langt større grad enn den yngste (16–24) latt være å gå ut sent om kvelden på grunn av utrygghet (28 vs. 16 prosent). De yngre har imidlertid i større grad enn de eldre gått omveier, latt være å oppsøke bestemte plasser, tatt buss eller taxi i stedet for å gå – antakelig fordi disse handlingsalternativene er mer aktuelle for de yngre da de knytter seg til uteliv på kvelds- og nattestid.

Bekymring for negative hendelser i det offentlige rom

Respondentene ble spurt: *I hvilken grad bekymrer du deg for at følgende hendelser skal skje deg selv i din kommune/bydel?* Resultatet fremkommer i figur 8:

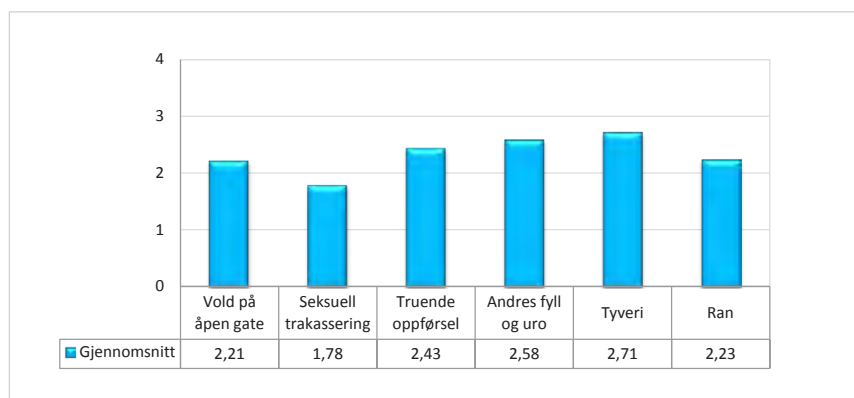

FIGUR 8. BEKYMNING FOR NEGATIVE HENDELSER I DET OFFENTLIGE ROM. HELE UTVALGET.

Figur 8 viser den prosentvise fordelingen av svarene på i hvilken grad respondentene bekymrer seg for at ulike hendelser skal skje. La oss først se på en oversikt over den gjennomsnittlige bekymringen for hele utvalget i de 8 kommunene/bydelene samlet (hvor 1 = i meget liten grad bekymret, 5 = i meget stor grad bekymret):

Figur 9, neste side, viser at for hele utvalget er det tyveri og andres fyll og uro som vekker størst grad av bekymring av disse seks forskjellige hendelsene. Seksuell trakassering er det som i gjennomsnitt skaper minst bekymring (noe som for øvrig gjelder både for kvinner og menn). Dette forteller antakelig lite om hva respondentene ser for seg som det mest alvorlige å bli utsatt for, men snarere hva som oppfattes som mest sannsynlig. F.eks. er det

all grunn til å tro at folk frykter seksuell trakassering mer enn «andres fyll og uro» når det gjelder hendelsens alvor, men «fyll og uro» anses åpenbart som langt mer sannsynlig¹⁵. Her blir det viktig å skille mellom *risiko* og sårbarhet. Folk flest, og da spesielt kvinner, er nok generelt sett langt mer sårbare når de utsettes for seksuell trakassering enn når det er andres beruselse de plages av. Risikoen for ran oppfattes antakelig som lavere enn for de andre hendelsene, men når det gjelder ran er sårbarheten til gjengjeld høy.

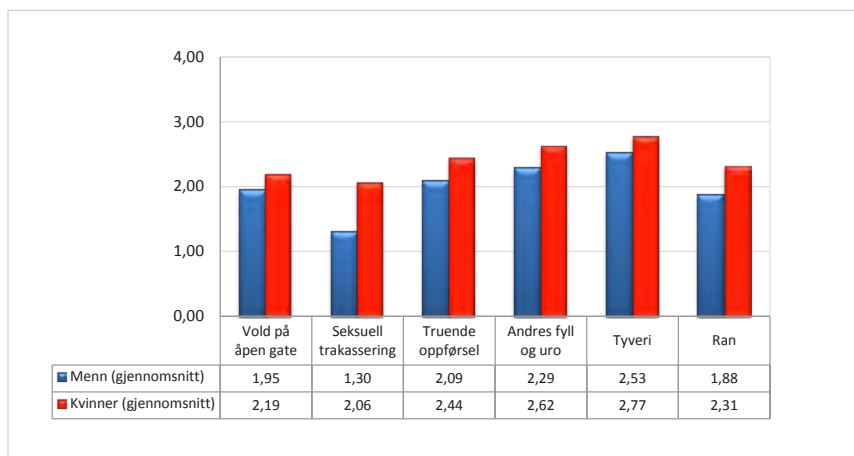

FIGUR 9. GJENNOMSNTLIG GRAD AV BEKYMRING. HELE UTVALGET.

Når våre utvalg peker på tyveri som mer bekymringsfullt enn vold på åpen gate, er det også i samsvar med den norske levekårsundersøkelsen fra 2007 (se del 1). I den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen var det biltyveri og skadeverk på bilen som kom høyest opp på bekymringslista for befolkningen samlet sett (Brottsforebyggende rådet 2006, s.74). Bekymring for de ulike lovbruddstypene varierer mellom befolkningsgrupper. La oss nå se nærmere på variasjoner mellom kjønn og aldersgrupper:

¹⁵ Kategorien «seksuell trakassering» er omfattende og kan tenkes å romme alt fra tilrop på gaten via uønskede intime tilnærminger (f.eks. «klaps» på baken) til voldtekt. Vi kan ikke med sikkerhet vite hvordan respondentene har tolket dette svaralternativet. Svarene kan derfor representere en overrapportering dersom respondentene har inkludert et bredt spekter av hendelser, eller en underrapportering dersom respondentenes tolkning av «seksuell trakassering» begrenser seg til de mest alvorlige hendelsene, f.eks. voldtekt. I tillegg må spørsmålsformuleringen tas i betraktning. Her henspeiler spørsmålsformuleringen på sannsynlighet, ikke nødvendigvis hendelsens konsekvens. Svarene reflekterer derfor trolig respondentenes opplevelse av sannsynligheten for å bli utsatt for seksuell trakassering, ikke hva de anser som mest alvorlig.

Kjønn og bekymring for negative hendelser

FIGUR 10. KJØNNSFORSKJELLER (I GJENNOMSNTTLIG GRAD AV BEKYMNING). ALLE FORSKJELLENE ER STATISTISK SIGNIFIKANTE ($P < 0,01$).

Kvinner viser en større grad av bekymring for alle de utvalgte handlingsalternativene enn menn gjør. Det stemmer godt overens med øvrige funn om kjønnsforskjeller i denne spørreundersøkelsen. Kjønnsforskjellene er som forventet størst når det gjelder frykt for seksuell trakassering. Dette er riktignok en bred kategori der mange ulike handlinger kan inngå, men vi antar at det først og fremst er voldtekt mange kvinner frykter i denne forbindelse.

Frykten for seksuell trakassering angår bare 1,8 % av alle menn i utvalget – dvs. kun 28 menn totalt. Selv om hovedmønsteret er at det er kvinner som frykter denne lovbruddstypen, kan det likevel være interessant å fokusere nærmere på hva som kan ligge til grunn for menns frykt når det gjelder seksuell trakassering. Vi antar at det for det meste er homofile menn som frykter dette – ved f.eks. frykt for trakassering og negative tilrop/kommentarer for sin seksuelle orientering. Det er riktignok Regjeringens målsetting å «sikre homofile og lesbiskes rettigheter, støtte homofile og lesbiske i å leve åpent [,]og aktivt motarbeide diskriminering» (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008, s. 9). Likevel kan det slett ikke tas for gitt at de

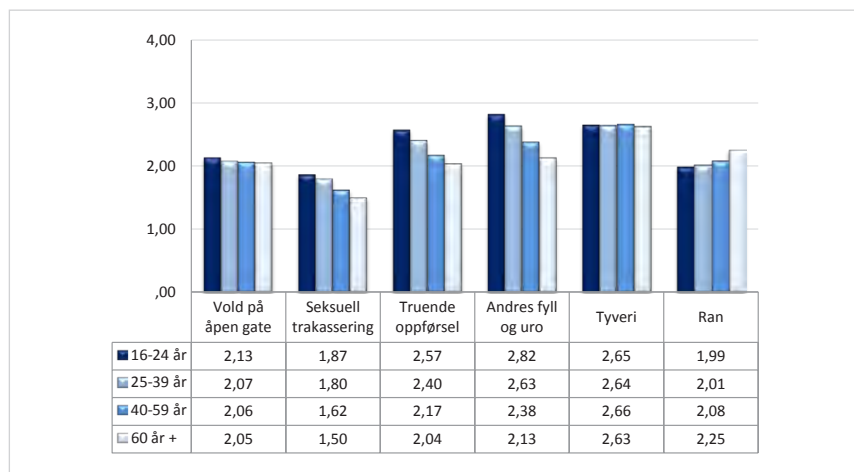
politiske målsettingene har full støtte i befolkningen. En rapport fra NOVA viser at relativt mange unge homofile og lesbiske har forsøkt å ta sitt eget liv (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999). Det rapporteres også om at en større andel i denne gruppen enn blant unge mennesker ellers i befolkningen har psykiske plager. Hver tredje unge lesbiske og homofile i aldersgruppa 16–24 år er noe urolig for vold, trusler og trakassering som følge av at de er synlige med sin legning i det offentlige rom. Å være synlig kan medføre en økt risiko for å bli utsatt for ulike former for trakassering eller vold. Trakassering kan skje både direkte, f.eks. gjennom nedsettende kommentarer, og indirekte, som negative eller krenkende utsagn om lesbiske og homofile i media eller på annet offentlig sted.¹⁶

Alder og bekymring for negative hendelser

Vi finner en signifikant forskjell mellom aldersgruppene i bekymringen for seksuell trakassering, truende oppførsel, andres fyll og uro og ran. På de tre førstnevnte hendelsene går bekymringen ned etter hvert som respondentenes alder stiger. Vi ser imidlertid det omvendte forholdet når det gjelder ran: her stiger frykten med økt alder. Det kan se ut som et paradoks at vi først slår fast at aldersgruppen over 60 år er mer utrygg enn de yngre ved ferdsel ute i sentrumsområdet på kveldstid, samtidig som denne aldersgruppen kommer best ut når det gjelder bekymring for de fleste av de ovennevnte hendelsene. Det kan tyde på at det er mer å bekymre seg over enn hva vi kan fange inn med seks konkrete hendelser. Utrygghet kan åpenbart knytte seg til en rekke mulige hendelser som ikke handler om kriminalitet og ordensforstyrrelser. Det kan f.eks. dreie seg om utrygghet i

¹⁶ NOVA-rapporten viser også at både når det gjelder vold og trusler om vold, er unge lesbiske og homofile under 25 år mest utsatt: 20 prosent av kvinnene og 28 prosent av mennene i denne alderskategorien er blitt utsatt for vold eller trusler det siste året, mot 7 og 19 prosent i den generelle befolkningen. I aldersgruppa under 25 år er den prosentvise delen av lesbiske kvinner som har blitt utsatt for trusler siste året, over fem ganger så høy som i den generelle befolkningen. Når det gjelder mennene, ser det ut til at det mest vanlige er å bli utsatt for trusler eller vold av ukjente gjerningsmenn på offentlig sted. For kvinnene kommer vold og trusler om vold fra ukjente på offentlig sted, men også i eget hjem eller i annet privat hjem. Sammenliknet med menn i den generelle befolkningen er homofile mye mer urolige for å bli utsatt for vold eller trusler når de går ut alene. Det er blant de yngste, som også oppgir at de er mer synlige, at frykten er størst (Hegna, Kristiansen og Moseng 1999).

forhold til trafikk, benbrudd eller andre helseplager, dårlig fremkommelighet (at det f.eks. ikke er strødd på isete og glatte fortau) med mer.

FIGUR 11. FORSKJELLER MELLOM ALDERSGRUPPER.

Vår undersøkelse samsvarer med den norske levekårsundersøkelsen (LKU) når det gjelder bekymring for vold og trusler. Også i LKU viste det seg at det var de unge voksne (16–24 år) som var mest urolige for vold og trusler. I den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen kommer aldersforskjellene for tilsvarende hendelser enda klarere til uttrykk (Brottsforebyggande rådet 2006, s.75). Når det gjelder uro for overfall og mishandling, var det prosentvis mer enn dobbelt så mange i vårt broderfolk som fryktet slike handlinger i gruppen 16–24 år (23 prosent) som i den eldste aldersgruppen på 65-79 år (11 prosent). Forklaringen på disse aldersforskjellene ligger sannsynligvis i det faktum at de yngre ferdes langt hyppigere i det offentlige rom enn de eldre på kveldstid.

Betydningen av ulike tiltak for at man skal føle seg trygg

Respondentene ble stilt følgende spørsmål:

Hvor viktig mener du at følgende tiltak er for at du skal føle deg trygg når du ferdes ute i kommunen/bydelen din?

Tabell en viser fordelingen av svarene slik:

TABELL 3. PROSENTFORDELING OG GJENNOMSNIITT (VEKTEDE DATA). SORTERT ETTER GJENNOMSNIITTLIG OPPLEVD VIK

	Ikke viktig (1)	Litt viktig (2)	Ganske viktig (3)	Meget viktig (4)	Gjennomsnitt
Flere politipatruljer (N=3192)	5,0	13,7	31,8	49,5	3,3
Bedre utebelysning (N=3190)	5,4	15,5	36,3	42,7	3,2
Godt vedlikeholdte uterom uten søppel og skrot (N=3173)	12,2	22,4	30,3	35,1	2,9
Sosiale møteplasser m. benker, beplantning osv. (N=3160)	16,6	28,4	33,7	21,4	2,6
At tagging vaskes bort (N=3161)	24,9	22,9	23,0	29,2	2,6
Flere vektere (N=3148)	19,4	28,3	30,8	21,4	2,5
Flere overvåkningskameraer (N=3150)	25,3	31,3	25,5	18,2	2,4
Bilfrie sentrumsgater og fartsdumper (N=3138)	28,9	33,0	24,9	13,2	2,2

Som tabellen viser, er det økning i antall politipatruljer som utpekes som det viktigste tiltaket for å skape trygghet, med en knapp margin til vektleggingen av bedre belysning. Ønsket om mer politi kommer også tydelig til uttrykk i den tidligere omtalte politireformundersøkelsen (Politidirektoratet 2006). Et aktuelt spørsmål er hvorvidt mer politi faktisk vil øke tryggheten i befolkningen, og et dykk ned i politiforskningen kan bidra til å problematisere et slikt ønske. Det har vært foretatt mye politiforskning på effektiviteten og nytteverdien av økt politiinnsats og politiets evne til å øke tryggheten i befolkningen. Det sentrale spørsmålet i disse studiene er dette: Kan økt politiinnsats begrense kriminaliteten og øke tryggheten? Det er særlig i Storbritannia og USA at slike studier er blitt gjennomført, og den klassiske og mest kjente studien i denne forbindelsen er «The Kansas City preventive patrol experiment» (Kelling m.fl 1974). Eksperimentet gikk kort fortalt ut på å variere patruljenivået mellom bydeler og tidssoner på døgnet i Kansas by i begynnelsen av 1970-årene. Det viste seg imidlertid at økningen i antall politipatruljer reduserte verken kriminaliteten eller folks utrygghetsfølelse. Vi har tidligere (i del 1) vist til nærpolti-prosjektet i Danmark. Der viste det seg at man så en viss nedgang i kriminalitet

og ordensproblemer i lokalområdene i tråd med at politiet kom nærmere befolkningen (Balvig og Holmberg 2004, s. 160). Samtidig fant man ingen bedring når det gjaldt trygghetsfølelsen i befolkningen. Økt politinærvær kan også – i hvert fall på kort sikt – bidra til utrygghet ved at folk oppfatter stedet som utrygt når politiet stadig finner grunn til å patruljere der.

Vi skal likevel ikke trekke disse politistudiene for langt i vår vurdering av politiets bidrag. Sentrumsområdet i våre utvalgte kommuner og bydeler representerer tross alt en ganske annen virkelighet enn Kansas by på 1970-tallet. Spørsmålet om politinærvær og trygghet er også et tidsspørsmål hvor man over tid kan bli mer vant til å se politiet der man ferdes. Mye står og faller med hvordan politiet utøver sin kontrollvirksomhet – f.eks. om politiet klarer å skape en bredere kontaktflate med publikum enn en ensidig orientering mot lovbrudd og ordensforstyrrelser. Når det gjelder lovbruddsfokus, har nyere politistudier vist at politiets evne til å være tett på steder hvor problemer antas å oppstå, har en avgjørende betydning for reduksjon av både kriminalitet og ordensproblemer (såkalt «hot spots policing» – se Weisburd og Braga 2006).

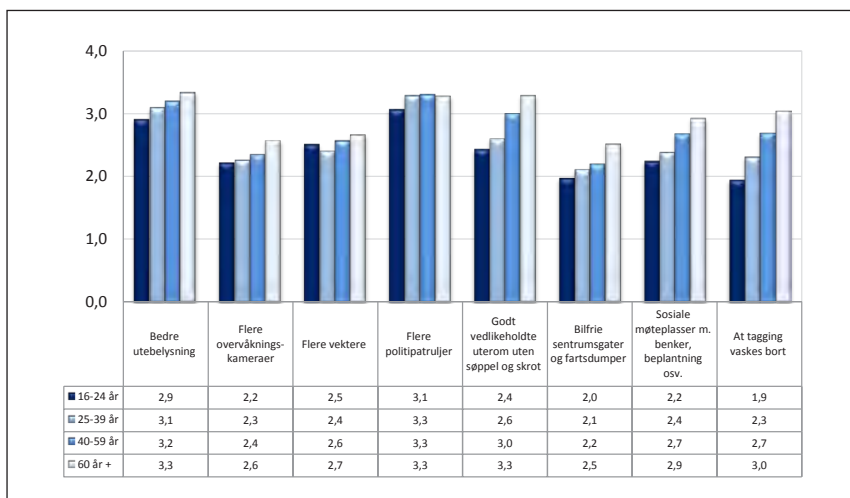
Bedre utebelysning kommer også høyt opp på prioriteringslisten i de utvalgte kommunene. Det harmonerer godt med et av funnene i avsnitt 3.6, der «gater med dårlig belysning» viste seg å være en arena hvor relativt mange føler seg utrygge. Videre er det interessant å merke seg at såpass mange som halvparten av respondentene mener at flere vektere enten er *ganske viktig* eller *meget viktig* for tryggheten. I tillegg er ønsket om kame-raovervåkning nokså tydelig til stede i de innsamlede data.

Politi, vektere, økt belysning og flere overvåkningskameraer er typiske situasjonsorienterte tiltak som hovedsakelig handler om å øke barrierene for lovbruddsaktivitet (se for øvrig del 1 i denne rapporten for en bredere behandling av dette). Nå er det imidlertid ikke bare situasjonsorienterte tiltak som respondentene våre finner viktige for deres trygghetsfølelse. Flere av tiltakene som er oppført i tabellen, er mer rettet mot trivsel enn mot lovbruddsprevensjon – som vedlikeholdte uterom, møteplasser og fjerning av tagging. Tallene viser at slike tiltak også er sentrale i folks bevissthet om trygghet.

TABELL 4. KJØNNSFORSKJELLER (GJENNOMSNIITT, UVEKTEDE DATA).

Tiltak	Menn (gjennomsnitt)	Kvinner (gjennomsnitt)	Signifikanstest. kjønnsforskjell
Flere politipatruljer	3,2	3,4	p<0,01
Bedre utebelysning	2,9	3,4	p<0,01
Godt vedlikeholdte uterom	2,8	2,9	p<0,05
Sosiale møteplasser	2,6	2,7	p<0,01
At tagging vaskes bort	2,6	2,5	n.s.
Flere vektere	2,3	2,8	p<0,01
Flere overvåkningskameraer	2,2	2,5	p<0,01
Bilfrie sentrumsgater og fartsdumper	2,1	2,4	p<0,01

Tabellen viser at kvinner vektlegger trygghetstiltakene mer enn det menn gjør – med unntak av at tagging vaskes bort. Selv om kjønnsforskjellene jevnt over er små, er de likevel statistisk signifikante. Tallene for dette spørsmålet gjenspeiler for øvrig kjønnsforskjellene i opplevelsen av trygghet som vi har dokumentert tidligere.

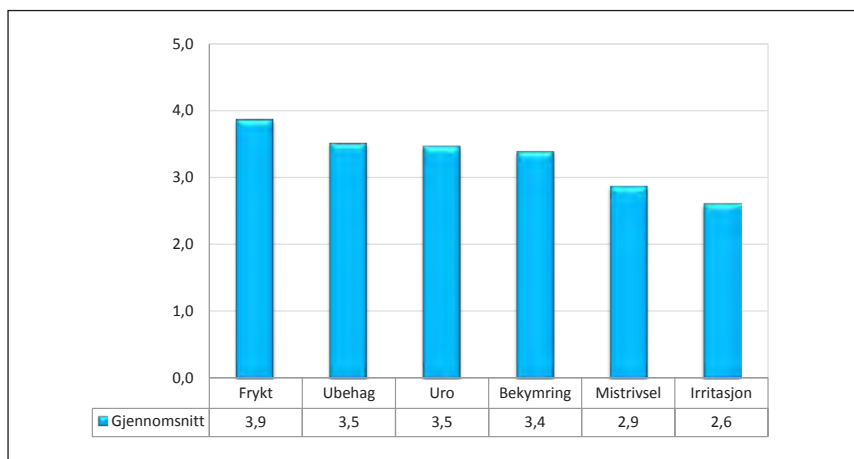
FIGUR 12. BETYDNINGEN AV TILTAK FOR DE ULIKE ALDERSGRUPPENE.

Det er også signifikante aldersforskjeller for alle spørsmålene om tiltak for trygghet. Selv om forskjellene ikke er særlig store, er det verdt å merke seg det lineære mønsteret på figuren. Det foreligger markerte aldersforskjeller først og fremst i vektleggingen av *godt vedlikeholdte uterom* og *at tagging vaskes bort*. Disse tiltakene vektlegges klart mer av de eldre enn de yngre i utvalget vårt.

En sentral konklusjon som kan trekkes i dette avsnittet, er at en relativt stor andel av befolkningen finner at det offentlige spiller en meget viktig rolle i det trygghetsskapende arbeidet – og troen på slike tiltak fra det offentlige ser ut til å tilta med økende alder.

Hva beskriver utrygghetsfølelsen?

Vi ønsket også å kartlegge hva slags assosiasjoner folk har til begrepet utrygghet, og respondentene ble stilt følgende spørsmål: *I dette intervjuet har vi spurt om utrygghet i det offentlige rom. Vi vil gjerne vite hva begrepet «utrygghet» betyr for deg. I hvilken grad synes du at ordene som jeg leser opp nå, beskriver utrygghet?* Figur 13 på neste side viser hva folk legger i begrepet.

FIGUR 13. HVA LEGGER FOLK I BEGREPET UTRYGGHET? GJENNOMSNIITTSVERDIER (PÅ EN SKALA FRA 1 = I MEGET LITEN GRAD TIL 5 = I MEGET STOR GRAD).

Ikke uventet er *frykt* den følelsen som i størst grad forbindes med utrygghet. *Uro* og *bekymring* forbindes også i ganske stor grad med utrygghet. I tillegg kommer følelsen av *ubehag* tydelig frem når det snakkes om utrygghet. Det er imidlertid uavklart om mange av respondentene mener at ubehag og utrygghet er beslektede fenomener – eller om det snarere er slik at utrygghet medfører ubehag. Det er åpenbart ubehagelig å føle seg utrygg, men det betyr ikke at *ubehag* og *utrygghet* er synonymmer for mange av respondentene. Det samme gjelder *mistrivsel* og *irritasjon*, som også er følelser som i utgangspunktet kan sies å ligge utenfor begrepet om utrygghet. Dette viser bare et poeng vi har fremholdt tidligere: Trygghetsbegrepet har mange fasetter og et mangfoldig innhold.

Trygghetens fordeling etter folketetthet

Innledning

I dette avsnittet analyserer vi noen av trygghetsdataene på kommunenivå. Vi sammenligner imidlertid steder som ikke er direkte sammenlignbare, ettersom kommunene og bydelene er strukturelt svært forskjellige og de geografiske avgrensningene er vilkårlige. Utgangspunktet for å sette opp våre kommuneoversikter er å vise geografisk og demografisk variasjon – ikke å lage en rangeringsliste. Et viktig poeng for denne spørreundersøkelsen er å vise at opplevelsen av utrygghet fordeler seg skjevt blant ulike deler av befolkningen – først og fremst i forhold til kjønn og alder. Trygghetsdataene på kommunenivå viser også geografiske forskjeller som indikerer at opplevelsen av trygghet og utrygghet er nær knyttet til urbanisering og befolkningstetthet. Dette har også vist seg tydelig i andre trygghetsstudier, f.eks. den svenske nasjonale trygghetsundersøkelsen (Brottsforebyggende rådet 2006).

I våre data kan vi imidlertid ikke gi presise mål på korrelasjonen mellom trygghetsopplevelse og grad av urbanisering, fordi våre analyseenheter (kommune/bydel/del av bydel) er relativt vilkårlig avgrenset. Noen av stedene inngår i et urbant område som er langt større enn den kommunen/bydelen vi har undersøkt, mens andre steder utgjør det urbane området bare en mindre del av kommunen. Dette fremgår når vi nå gir en kortfattet beskrivelse av de åtte lokalsamfunnene, ordnet etter hvordan vi ut fra en mer kvalitativ vurdering vil rangere graden av urbanitet, som dreier seg om tett bebyggelse, tett befolkning og aktivt benyttet areal.

Grünerløkka er en «hyperurban» indre bydel i Oslo, med populære bygårdsleiligheter og et hektisk gateliv med restauranter og forretninger, men også en del områder med åpenlys narkotikaomsetning. Bydelen har 42 000 innbyggere, men inngår i Oslo kommune, som har en befolkning på 587 000. Oslo er også del av et sammenhengende urbant område hvor det bor rundt en million mennesker.

Loddefjord (24 500 innbyggere) er en del av bydelen Laksevåg (38 000 innbyggere), som igjen er en ytre bydel i Norges nest største by, Bergen (257 000 innbyggere). *Loddefjord* er preget av både store boligblokker og villaer, kjøpesenter og en marinebase, og er valgt ut til vår undersøkelse fordi det er en utpreget drabantby. Det er lite uteliv i form av steder med alkoholservering i *Loddefjord*. Det er imidlertid en av de sentrale kildene til utrygghet på de fleste av de andre utvalgsstedene våre. Også på den måten blir *Loddefjord* interessant for trygghetsundersøkelsen.

Skien har 52 000 innbyggere og er en mellomstor by i norsk sammenheng. Sammen med «tvingbyen» Porsgrunn utgjør *Skien* det urbane området *Grenland* med i underkant av 100 000 innbyggere (når vi også inkluderer *Bamble*). *Skien* har i de siste årene gjennomgått en omfattende omlegging fra tradisjonell industri til servicenæring. Byen har i de siste årene hatt en del problemer med kriminelle ungdomsgjenger, noe som har fått mye oppmerksomhet i lokalmediene.

Bodø er en mellomstor kystby og hovedstaden i *Nordland* fylke. Kommunen har en befolkning på 47 000, hvorav 36 000 bor i selve byen. 87 prosent av den arbeidsføre befolkningen arbeider i servicenæringer, som offentlig administrasjon, sykehus, høgskoleutdanninger, luftfart og militære institusjoner. *Bodø* har et relativt høyt utdanningsnivå sammenliknet med resten av landet.

Steinkjer er en mellomstor by i *Midt-Norge* og fylkeshovedstad i *Nord-Trøndelag*, med primærnæring, servicenæring, industri og høgskole. Folketallet i kommunen er 21 000, hvorav ca. 11 000 bor i selve byen.

Lillesand er en liten kystby med primær- og servicenæringer og noe industri. Byen er kjent som en idyllisk kystby med stor tilstrømning av båtfolk og feriegjester om sommeren. *Lillesand* har 9000 faste innbyggere, men befolkningen blir flerdoblet i ferietiden.

Sunnal (med kommunesentret *Sunnalsøra*) er et tradisjonelt industristed på *Nordvestlandet*. Kommunen har 7300 innbyggere, hvorav 4000 bor i kommunesentret. Det største aluminiumsverket i Europa er hjørnesteinsbedriften. Halvparten av den arbeidsføre befolkningen er sysselsatt i sekundærnæringen (industri, kraftproduksjon og anlegg), mens resten er i handels- og tjenestenæring.

Innlandskommunen *Nord-Aurdal* har 6400 innbyggere, mens kommunesentret Fagernes har 1800 innbyggere. Dette er en typisk bygdeby i et større ruralt distrikt, preget av handel, turisme, utdanningsinstitusjoner og primærnæring. Store deler av kommunen består av fjell og skog.

Vi vil nå gå dypere inn i spørsmålet om hvorfor noen utvalgssteder peker seg ut på flere av trykghetsvariablene. Vår generelle hypotese er at det er en sammenheng mellom graden av urbanitet, kriminalitetsnivå og opplevd utrygghet. På grunn av den nevnte vilkårlige avgrensningen av våre undersøkelsesenheter kan vi bare i begrenset grad teste denne hypotesen. Et grovt mål på graden av urbanisering er befolkningstetthet. I våre åtte kommuner og bydeler faller dette slik ut:

TABELL 5. UTVALGSSTEDENE ETTER FOLKETETTHET.

Kommune/ bydel	Folketetthet (antall personer per km²)
Sunndal	4,4
Nord-Aurdal	7,6
Steinkjer	14,6
Bodø	35,5
Lillesand	51,7
Skien	71,2
Loddefjord	1216,6
Grünerløkka	9158,5

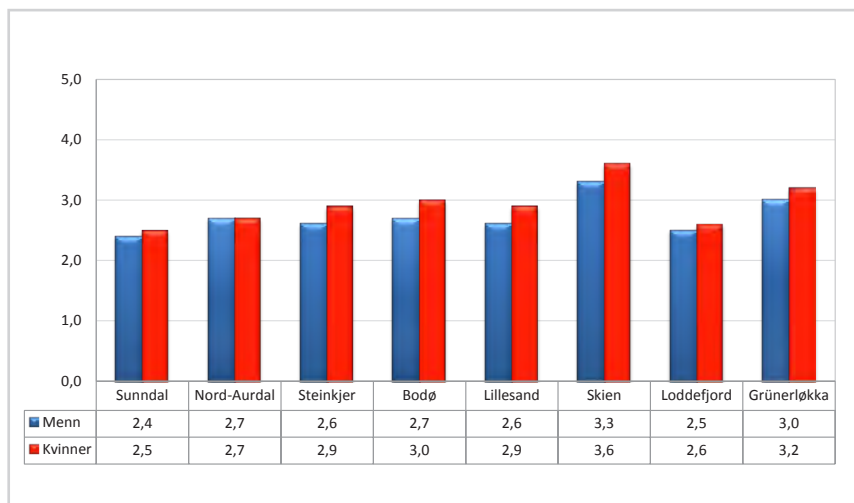
Dette maskerer imidlertid en del viktige dimensjoner, som at noen av bykommunene har store ubebygde områder innenfor sine kommunegrenser, og at i noen av kommunene bor en betydelig del av befolkningen utenfor tettstedene. Likevel samsvarer disse målene ganske godt med vår «kvalitative» vurdering av graden av urbanitet på våre åtte utvalgte kommuner/bydeler ut fra hvordan vi kjenner stedene¹⁷. Vi har derfor ordnet

¹⁷ Det kan innvendes her at folketetthet og urbanitet ikke alltid er det samme. Man kan f.eks. argumentere for at Skien med sine mange serverings- og skjenkesteder er et mer urbant sted enn Loddefjord, som ikke har et slikt utelivstilbud. Men som tabell 5 viser, har Loddefjord en langt høyere folketetthet.

rekkefølgen på disse stedene etter graden av urbanitet målt etter befolkningstetthet i tabellene fremover.

Kommuneoversikt for to utvalgte trygghetsvariabler

På spørsmålet – *Hvor stort eller lite problem synes du kriminalitet er i din kommune/bydel?* – får vi følgende oversikt:

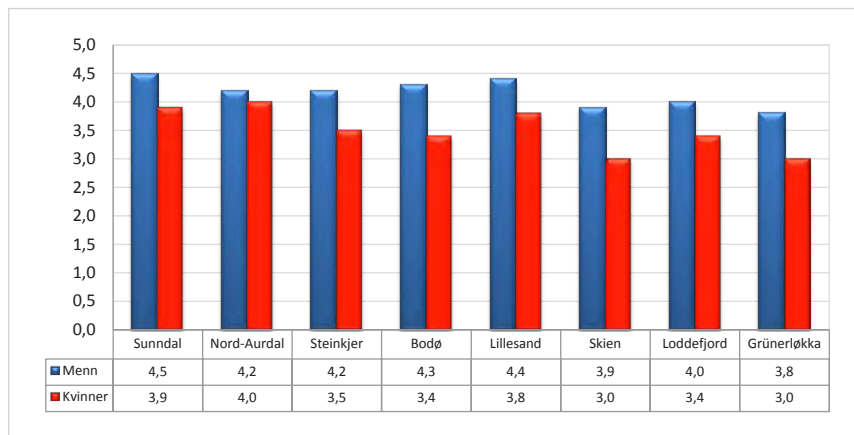
FIGUR 14. OPPLEVELSE AV HVOR STORT PROBLEM KRIMINALITET ER I KOMMUNEN / BYDELEN – EN KOMMUNEØVERSIKT. (GJENNOMSNITTSVERDIER: 1 = MEGET LITE PROBLEM....5 = MEGET STORT PROBLEM)

Gjennomsnittstallene i figuren viser at det er innbyggerne i Skien som har det mest negative bildet av kriminalitetsnivået av våre utvalgte kommuner/bydeler. Sunndal kommer i motsatt ende mest positivt ut på dette spørsmålet. Det er også dobbelt så mange i Skien som i totalutvalget som mener at kriminalitet er et *meget stort problem* i kommunen deres¹⁸. Det er også langt flere i Skien som karakteriserer kriminaliteten i kommunen som et *ganske stort problem*. Tilsvarende er tallene for Skien mye lavere i motsatt ende av skalaen, der verdiene er *meget lite* og *ganske lite problem*.

¹⁸ Når det gjelder sammenligningen mellom Skien og hele utvalget, så er Skien med i totalutvalget.

I Sunndal er det nesten ingen som vil karakterisere kriminaliteten i kommunen som et *meget stort problem* (mindre enn 1 prosent). Det er også relativt få som oppfatter kriminaliteten i Sunndal som et *ganske stort problem*. (Vi skal snart se hvordan dette samsvarer med politiets tall over registrert kriminalitet.)

På spørsmålet – *Hvor trygg eller utrygg føler du deg når du ferdes alene i sentrumsområdet i din kommune/bydel seint på kvelden?* – får vi følgende kommuneoversikt:

FIGUR 15: OPPLEVELSE AV TRYGGHET – EN KOMMUNEØVERSIKT.
(GJENNOMSNITTSVERDIER. 1 = MEGET UTRYGG... 5 = MEGET TRYGG)

Av figuren ser vi hvordan de åtte kommunene/bydelene fordeler seg på spørsmålet om hvor trygg eller utrygg befolkningen føler seg når de ferdes alene i sentrumsområdet på kveldstid.

Alt i alt forteller dataene fra samtlige kommuner/bydeler at folk flest opplever det som trygt å ferdes alene i sitt sentrumsområde på kveldstid, og forskjellene mellom de åtte utvalgsstedene er ikke veldig store. I Bodø og Skien kommer kjønnsforskjellene tydeligst frem, med et skille på 0,9 poeng i gjennomsnitt på vurderingsskalaen. Hvis vi ser på hvor stor andel som har rapportert at de er trygge, er Sunndal kommunen hvor både flest menn og kvinner svarer at de er *meget trygge* (58,7 prosent av mennene og 27,2 prosent av kvinnene). Ser man på gjennomsnittstallene for kvinner og

menn under ett, kommer Sunndal fremdeles best ut – dvs. det er den kommunen der det rapporteres størst grad av trygghet. Svarene på dette spørsmålet samsvarer således godt med hva vi fant på spørsmålet om i hvilken grad respondentene opplever kriminalitet som et problem i kommunen. Også der kom Sunndal mest positivt ut.

I motsatt ende av skalaen, der respondentene gjennomsnittlig skårer høyest på *utrygghet*, ligger Grünerløkka, tett etterfulgt av Skien. Grünerløkka er stedet der flest menn karakteriserer seg som *meget utrygge* med en gjennomsnittsverdi på 4,5 prosent. 7,5 prosent karakteriserer seg som *ganske utrygge*. Grünerløkka er også stedet hvor flest kvinner føler seg både *meget utrygge* og *ganske utrygge*, med henholdsvis 10,3 og 28,1 prosentpoeng. For øvrig finner vi det noe overraskende at respondentene i Skien rapporterer om mer utrygghet enn utvalget i Loddefjord. Sistnevnte er tross alt en forstad til en større by (Bergen) hvor man kanskje kunne vente mer utrygghet. Grunnene til det vil vi ta for oss i del 3 av prosjektet.

Videre er det på Grünerløkka og i Skien vi kan identifisere størst grad av unngåelsesatferd. Dette samsvarer også med funnene angående oppfatningen av kriminalitetsnivået i kommunen, og utrygghet ved ferdsel ute om kvelden. De kommunene som kommer heldigst ut på de foregående trygghetsmålingene, skårer også lavest på unngåelsesatferd. Det gjelder først og fremst Sunndal, Nord-Aurdal og Lillesand.

I så godt som alle de åtte utvalgte stedene viste det seg at det er gater med dårlig belysning, folketomme gater og parker som det knytter seg mest utrygghet til. Det foreligger likevel stor spredning mellom kommunene ved dette spørsmålet. F.eks. har hele 80 prosent av de spurte kvinnene på Grünerløkka følt seg utrygge i bydelens parker, mens det tilsvarende tallet for Lillesand bare er på 30 prosent.

Oversikten over hendelser man bekymrer seg for – som vold, seksuell trakassering, fyll, tyveri og ran – viser at Skien og Grünerløkka peker seg ut også på dette spørsmålet. Befolkningen i Sunndal skårer lavest på nesten alle hendelsene. Til tross for tydelige forskjeller mellom topppunktene og bunnpunktene i kommuneoversiktene, er samtidig forskjellene mellom gjennomsnittsverdiene i hovedsak små. Det er med andre ord

ikke særlig store forskjeller mellom kommunene/bydelene når det gjelder bekymring for disse mulige hendelsene (og mindre enn man kanskje kunne forvente). En viktig forskjell kan likevel identifiseres langs en urbaniseringsakse. Befolkningen på steder med høy folketetthet viser størst grad av bekymring.

Respondentene i de åtte kommunene/bydelene ligner hverandre i hvilke trygghetstiltak de vektlegger. Likevel kan vi slå fast at ønsket om mer politi, flere vektere, bedre belysning og flere overvåkningskameraer gjenspeiler det opplevde trygghetsnivået i kommunene. På Grünerløkka og i Skien, hvor folk føler seg mer utrygge enn de andre stedene, etterspørres i noe større grad disse situasjonelle tiltakene. Ønsket om mer politi er imidlertid det tiltaket som slår sterkest ut i alle de utvalgte kommunene/bydelene. Samtidig er det klare forskjeller mellom de ulike stedene når det gjelder ønsket om mer politi. Tilsvarende forskjeller viser seg også ved de andre kontrolltiltakene, særlig ønsket om flere vektere og mer kameraovervåkning – noe som for øvrig reflekterer synet på kriminalitet som et problem i kommunen og utrygghet ved ferdsel ute. Når det gjelder tiltakene som er mer rettet mot trivsel enn mot lovbruddsprevensjon, er fordelingen sprikende og mer tilfeldig. Forskjellene mellom kommunene er imidlertid små på «trivselstiltakene».

Sammenhengen mellom befolknings- tetthet, registrert kriminalitet og trygghetsnivå

Statistisk sentralbyrå (SSB) utarbeider årlig den offisielle kriminalstatistikken basert på politiets datasystemer. SSB tallfester alle ledd i rettsystemet som politianmeldte lovbrudd, etterforskede forbrytelser, siktelser, tiltaler og straffereaksjoner. Det er først og fremst anmeldelsene som kan si noe om kriminalitetsnivået. De andre leddene i rettsystemet er i større grad påvirket av politiets ressurser og prioriteringer. De aller fleste politianmeldelsene kommer ikke fra politiet eller andre kontrollorganer, men fra befolkningen (publikum).

Samtidig vil tall over anmeldelser bare vise et begrenset bilde av kriminaliteten. Vi vet at bak en rekke lovbruddstyper foreligger det til dels store mørketall. Mange forbrytelser blir som kjent aldri anmeldt. Levekårsundersøkelsene som vi viste til i del 1 av dette trykingsprosjektet, som er basert på spørreundersøkelser i befolkningen, kan dokumentere at bare hvert femte tilfelle av vold og trusler ender opp som en politianmeldelse (Thorsen, Lid og Stene 2009). Når det gjelder vinningslovbruddene, i form av simple og grove tyverier, er anmeldelsesprosenten langt høyere og mørketallene tilsvarende lavere – i hvert fall når tyveriet representerer en noe større økonomisk verdi. Det henger naturligvis sammen med at man er avhengig av å anmelde et tyveri for å få dekket tapet på forsikringen.

Spesielt relevant for vårt bruk er SSBs oversikt over anmeldte lovbrudd og gjerningssted (Statistisk sentralbyrå 2009b). Når det gjelder gjerningssted, opererer SSB for det meste med fylker og ikke kommuner eller byer. Unntaket er statistikk fra 2006/2007, hvor vi finner registrert kriminalitet på kommunenivå (Statistisk sentralbyrå 2009a). Det viser seg meget tydelig at fylker og kommuner med en høy grad av folketetthet/urbanitet har langt høyere kriminalitetsrater enn fylker/kommuner med lav folketetthet. F.eks. er det mer enn tre ganger flere anmeldte lovbrudd pr. 1000 innbyggere i Oslo enn det som er registrert i Sogn og Fjordane.

Nå kan det imidlertid tenkes at befolkningen på et urbant sted lettere tyr til en anmeldelse enn de som bor i rurale distrikter, slik at mørketallenes andel av den totale kriminaliteten blir større i mer folkespredte fylker og kommuner. Skulle man f.eks. bli utsatt for utelivsvold i Oslo, er det stor sannsynlighet for at en ikke kjenner gjerningspersonen. På mindre steder er det derimot trolig at man oftere kjenner, eller kjenner til, den man havner i klammeri med, og da vil barrieren mot å anmelde være sterkere. Mye tyder på at det er lettere å anmelde en ukjent person enn en som man kjenner. Det kan synes vanskeligere å anmelde en man fortsatt skal treffe ved flere anledninger. Når man kjenner hverandre, har man også flere alternativer til å kunne gjøre opp, og dermed rette opp balansen som er forrykket ved et lovbrudd. Likevel kan den registrerte kriminaliteten til en viss grad gi et bilde av kriminalitetsnivået i de forskjellige fylkene og kommunene i landet.

Når vi beholder rekkefølgen på utvalgsstedene etter befolkningstetthet, og finner frem til den registrerte kriminaliteten på disse stedene etter Statistisk sentralbyrås kommuneoversikt fra 2006 og 2007,¹⁹ – får vi følgende tabell:

TABELL 6. REGISTRERT KRIMINALITET FOR VÅRE UTVALGTE KOMMUNER/BYDELER. ABSOLUTTE TALL OG PER 1000 TALL. GJENNOMSNIITT FOR 2006 OG 2007

Kommune/ bydel	Lovbrudd	Forbrytelser	Voldskriminalitet	Annen vinningskriminalitet
<u>SUNNDAL</u>				
Absolutte tall:	322	12	27	120
Per 1000 innb.:	43,9	28,9	3,7	16,4
<u>NORD- AURDAL</u>				
Absolutte tall:	580	390	42	255
Per 1000 innb.:	90,7	61,1	6,5	39,9
<u>STEINKJER</u>				
Absolutte tall:	1137	718	113	450
Per 1000 innb.:	55,1	34,8	5,5	21,8
<u>BODØ</u>				
Absolutte tall:	3235	2144	216	1193
Per 1000 innb.:	71	47	5,7	26,2
<u>LILLESAND</u>				
Absolutte tall:	-	-	-	-
<u>SKIEN</u>				
Absolutte tall:	5295	3766	394	2606
Per 1000 innb.:	104,4	74,3	7,8	51,4
<u>LAKSEVÅG</u>				
Absolutte tall:	1644	1024	133	588
Per 1000 innb.:	45	28	3,6	16,1
<u>GRÜNERLØKKA</u>				
Absolutte tall:	7538	5934	439	4219
Per 1000 innb.:	182,3	143,5	10,6	102

Utvalgsstedene i denne figuren er ordnet etter folketetthet som vist på figur 4, og den viser følgende interessante hovedtendens: Når befolkningstettheten stiger på våre utvalgte steder så øker også den registrerte krimi-

¹⁹ Dette er gjennomsnittstall for 2006 og 2007, og til nå den siste oversikten over registrert kriminalitet som SSB har lagd for kommunenivå.

naliteten. Det gjelder både for lovbrudd/forbrytelser i absolutte tall og per 1000-tall, og det gjelder også for volds- og vinningskriminalitet (annen vinningskriminalitet handler om simple og grove tyverier).

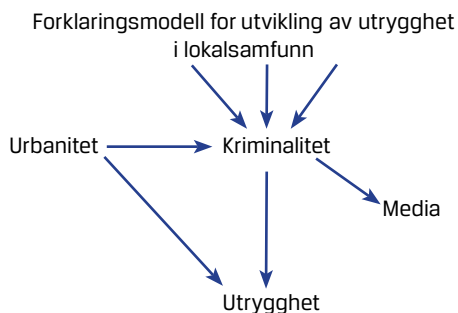
Unntaket er Nord-Aurdal, som plasserer seg høyere på registrert kriminalitet enn folketettheten tilsier. Deler av kriminaliteten som begås i Nord-Aurdal, kan tenkes å være knyttet til turisme. Det samme kan i så fall gjelde for Lillesand også. Grünerløkka er antakelig det stedet som i størst grad «importerer» problemer ved at det er folk som bor et helt annet sted som utfører lovbrudd i bydelen (som f.eks. asylsøkere som selger hasj langs Akerselva). I Skien begås det ran av personer som har opphold i kommunens barnevernsinstitusjoner, men som er sendt dit fra andre kommuner i landet. Spørsmålet om «importerte problemer» er interessant i forhold til spørsmålet om oppvekstforholdene og levekårene i kommunen. Det kan f.eks. tenkes at en kommune gjør et godt arbeid med barn og ungdom, men dette blir ikke reflektert i kriminalstatistikken når tilreisende utfører lovbrudd i kommunen.

Når det gjelder Lillesand, foreligger det ikke noen tall i SSBs tallmateriale. Laksevåg, som er den bydelen hvor man finner Loddefjord, er satt opp her for fraværet av Loddefjord i SSBs tallmateriale. Den registrerte kriminaliteten er antakelig langt lavere i Laksevåg som helhet enn i Loddefjord, fordi Loddefjord er drabantbyen og det største sentrumsområdet i denne bydelen.

Vi har også vist at våre respondenters opplevelse av kriminalitetsnivå og trygghet i sin kommune et stykke på vei følger vår ordning av de åtte utvalgte stedene etter folketetthet. I de minst folketette kommunene er det som vist relativt lave tall på opplevd utrygghet. Derfor våger vi oss til å sette opp følgende forklaringsmodell for disse sammenhengene:

Modellen på neste side kan sammenfatte disse delforklaringene for hvorfor utryggheten er høyere i noen lokalsamfunn enn i andre. En høy grad av urbanitet kan bidra til å skape en høyere grad av utrygghet ved at befolkningen i større grad må samhandle med ukjente mennesker, og sosiale bånd blir dermed svakere og mindre gjennomsiktige. Høy grad av urbanitet fører også (som én blant en rekke andre faktorer) til høyere

kriminalitetsnivå (bl.a. på grunn av svakere uformell sosial kontroll), noe som igjen skaper utrygghet. Men i tillegg blir kriminaliteten formidlet (mediert) av de lokale nyhetsmediene, som ut fra sin egen logikk skaper et forsterket bilde av den farlige kriminaliteten. Dermed forsterkes utryggheten blant innbyggerne ytterligere.

Samtidig skal ikke disse sammenhengene trekkes for langt. F.eks. er det omtrent dobbelt så mange registrerte forbrytelser på Grünerløkka som det vi finner i Skien, men det opplevde trygghetsnivået mellom disse stedene er omtrent på samme nivå. Når graden av utrygghet på Grünerløkka ikke er stort høyere enn i Skien, kan det kanskje bero på seleksjon i befolkningsgruppene. På Grünerløkka er det relativt stor gjennomtrekk i befolkningsgruppen med høy aktivitet på inn- og utflytting. Mange som bosetter seg på Grünerløkka vet hva de går til, og tenker antakelig at bydelens urbane verdier overstiger ulempen med et relativt høyt kriminalitetsnivå.

En nyere amerikansk trygghetsundersøkelse fra Houston, Texas kan kaste et ytterligere lys over misforholdet mellom kriminalitetsnivå og opplevd trygghet. Et utvalg av befolkningen i Houston ble stilt følgende spørsmål: «How safe do you feel being out alone in your neighborhood at night?» (Lawton 2010, s. 9) Ca. 18 prosent av utvalget oppga at de var utrygge («not safe»). Flertallet på ca. 50 % valgte mellomkategorien «somewhat safe» mens rundt 30 prosent følte seg meget trygge («very safe»). Her var spørsmålsformuleringen noe annerledes enn i vår undersøkelse. I Lawtons

undersøkelse ble det spurt om trygghet i ens nabolag, mens vi spør om trygghet ved ferdsel i sentrumsområdet²⁰. Det er grunn til å tro at det knytter seg mer utrygghet til sentrumsområdet i ens kommune enn i ens eget nabolag. I tillegg opererer den amerikanske undersøkelsen kun med en tredeling i svaralternativene. Vi har en fem-delt skala. Likevel viser det seg at andelen som sier seg utrygge i Houston (ca. 18 %), er på ganske nøyaktig samme nivå som i vårt totalutvalg. Her var det også ca. 18 prosent som sa seg utrygge (dvs. *ganske* eller *meget utrygge* – se figur 3). Dette er interessant med tanke på at den årlige drapsraten i Houston er om lag 20 ganger høyere enn den norske. (Den årlige drapsraten i Houston, Texas var 13 pr. 100 000 i 2009, mens den var 0,6 pr. 100 000 i Norge som helhet samme år. Wikipedia 2010a, Wikipedia 2010b, Helse- og Omsorgsdepartementet 2010.)

²⁰ Grünerløkka er det eneste av våre utvalgsteder hvor mange av innbyggerne bor i selve sentrumsområdet.

Oppsummering av hovedfunn del 2

Spørreundersøkelsen har vist at det er et klart mindretall som oppfatter kriminaliteten som et stort problem i deres kommune. Kvinner opplever i gjennomsnitt kriminalitet som et større problem enn menn. Det er her små forskjeller mellom aldersgruppene. Utrygghet ved ferdsel ute om kvelden er også et problem som angår et klart mindretall av innbyggerne i de utvalgte kommunene/bydelene. Totalt 18 prosent føler seg *meget* eller *ganske utrygge*. Kvinner er imidlertid betydelig mer utrygge i det offentlige rom enn menn. Det er også forskjell mellom aldersgruppene – de eldre aldersgruppene rapporterer om mer utrygghet enn de yngre på dette spørsmålet. Ens følelse av trygghet henger også sammen med egne voldsoffererfaringer, men de fleste som føler seg utrygge, har likevel *ikke* opplevd vold i det offentlige rom. De desidert sterkeste kildene til utrygghet viste seg å være lokalpressens oppslag og samtaler i lokalmiljøet. Det betyr at man baserer sin utrygghet i langt større grad på andres erfaringer enn sine egne.

Av mindretallet som rapporterer en følelse av utrygghet, er det rundt 30 prosent som føler at utryggheten påvirket livskvaliteten – enten i *ganske stor* eller *meget stor grad*. Dette utgjør bare fire prosent av hele utvalget på 3200 personer. Men for disse har altså graden av utrygghetsfølelse stor betydning for livskvaliteten og innvirker på deres handlingsvalg. De som erklærte seg *meget utrygge* opplevde at deres livskvalitet var betydelig mer påvirket av utrygghet enn de som følte seg *ganske utrygge*. Dette slår sterkest ut for de eldste respondentene.

Hvilke steder – eller egenskaper ved steder – skaper så utrygghet? Av alternativene som respondentene kan ta stilling til i vår undersøkelse, er det gater med dårlig belysning, folketomme gater og parker som det knytter seg mest utrygghet til. Disse tre arenaene er også delvis overlappende med hverandre. Den høye kvinneandelen som føler uro på slike steder knytter seg antakelig til frykten for seksuelle overgrep/overfall. Utesteder og gater med dårlig belysning er de stedene hvor den yngste alders-

gruppen føler seg mest utrygge, mens de eldre er mindre opptatt av slike steder som kilder til utrygghet – antakelig fordi de holder seg mer innendørs på kveldstid.

Det å unngå å oppsøke bestemte plasser er det valget som i vår undersøkelse slår sterkest ut som følge av utrygghet. Det gjelder både for kvinner og menn, men kvinner skårer langt høyere på denne formen for unngåelsesatferd. Den eldste aldersgruppen har i mye større grad enn den yngste latt være å gå ut sent på kvelden på grunn av utrygghet. De yngre bruker byrommet også om kvelden, men tar imidlertid i større grad omveier, lar være å oppsøke bestemte plasser, eller tar buss eller taxi i stedet for å gå ute. Dette synes mindre aktuelt for de eldre.

Tyveri, fyll og uro er de typer hendelser i det offentlige rom som vekker størst grad av bekymring for befolkningen i de utvalgte kommunene/bydelene. Overraskende nok er det seksuell trakassering som i gjennomsnitt skaper minst bekymring av de hendelsene vi har spurt om. Dette forteller antakelig lite om hva respondentene ser for seg som det mest alvorlige å bli utsatt for, men snarere hva som oppfattes som mest sannsynlig. Kvinner viser en større grad av bekymring for alle de utvalgte hendelsene enn menn gjør. Kjønnforskjellene er som forventet størst når det gjelder frykt for seksuell trakassering. Dette er antakelig noe menn i meget beskjeden grad bekymrer seg for, kanskje med unntak av homofile menn. Når det gjelder seksuell trakassering, truende oppførsel og andres fyll og uro, går bekymringen tydelig ned med stigende alder, men ikke når det gjelder ran: her stiger frykten noe med økt alder.

Som vi har sett, kan bakgrunnsfaktorene kjønn og alder i betydelig grad forklare forskjellene i mønstrene av opplevd trygghet og utrygghet. Men dette er demografiske faktorer vi ikke kan gjøre noe med. Derfor er det interessant å se på hvilke *tiltak* disse gruppene mener kan ha betydning for at *de* skal føle seg tryggere.

Situasjonsorienterte tiltak som flere politipatruljer og bedre utebelysning anses for å være viktige tiltak for å styrke tryggheten på utvalgsstedene. Flere vektere og overvåkningskameraer blir også ansett for å være vesentlige bidrag av relativt mange av våre respondenter. Trivselstiltakene

som vedlikeholdte uterom, sosiale møteplasser, fjerning av tagging og bilfrie sentrumsgater/fartsdumper har også betydning for trygghetsfølelsen.

Undersøkelsen viser klare forskjeller i hvordan innbyggerne i de åtte kommunene og bydelene opplever kriminalitetsnivået og graden av trygghet, selv om disse forskjellene ikke er oppsiktsvekkende store. En hovedtendens er at befolkningen på de mest urbane stedene – Grünerløkka, Skien og Loddefjord – opplever en noe høyere grad av utrygghet enn tilfellet er med de mindre urbane stedene, med Sunndal som det stedet som oppleves som tryggest av lokalbefolkningen. Når det gjelder opplevelsen av hvor stort kriminalitetsproblemet er, skiller Skien og Grünerløkka seg mest negativt ut.

Vi har lansert en generell hypotese om at det er en sammenheng mellom graden av urbanitet og graden av opplevd trygghet/utrygghet. Klassiske kriminologiske studier har også vist at forekomsten av kriminalitet generelt er høyere i mer urbaniserte enn i mer rurale områder (Cressey 1964; Shaw & McKay 1942). Dette har bl.a. sammenheng med at den uformelle sosiale kontrollen er svakere i urbane områder fordi anonymiteten øker og de sosiale båndene mellom folk blir svakere. Men det er også pekt på at sammenhengen mellom urbanitet og kriminalitet er sammensatt – det kan være trekk ved både tette og løse (rurale og urbane) samfunn som kan være kriminalitetsfremmende (Christie 1982). Vi kan derfor ikke forvente at graden av urbanitet kan være mer enn en delforklaring verken på høy kriminalitet eller høy frykt for kriminalitet.

Vi har som nevnt bare et grovt kvantitativt mål på graden av urbanitet i våre åtte kommuner og bydeler gjennom befolkningstetthet (befolkning delt på areal). Selv om det er store svakheter ved dette målet, samsvarer det i hovedsak med vårt inntrykk av stedene. En rangkorrelasjon (Kendalls Tau) viser at det er en signifikant, men moderat negativ sammenheng mellom befolkningstetthet og opplevelse av trygghet ($t = -.19$; $p < .01$) – med andre ord er det en tendens til at jo høyere befolkningstetthet, dess lavere er opplevelsen av trygghet. Tilsvarende er det en moderat positiv sammenheng mellom befolkningstetthet og oppfattelse av størrelsen på kriminalitetsproblemet i kommunen ($t = -.14$; $p < .01$). Den registrerte

kriminaliteten på de åtte utvalgsstedene viser lignende mønster: den øker med økt folketetthet (med noen unntak).

Graden av urbanitet kan altså bare et stykke på vei forklare forskjellene mellom kommunene og bydelene i befolkningens opplevelse av trygghet og i hvilken grad kriminalitet utgjør et problem. Vi har da også bare forventet at graden av urbanitet kan være en delforklaring. Mest påfallende i vårt materiale er det at småbyen Skien skårer like høyt som eller høyere enn hyperurbane Grünerløkka når det gjelder graden av utrygghet og oppfatelse av kriminalitet som et problem. Da må det åpenbart andre forklaringer til enn graden av urbanitet alene. Det skal vi forsøke å beskrive i neste del av dette prosjektet.

Del 3

Feltstudier i fire kommuner og bydeler Grünerløkka, Skien, Bodø og Loddefjord

I denne delen av trygghetsprosjektet følger vi opp funnene fra spørreundersøkelsen, og går i dybden på 4 av de 8 utvalgsstedene. Både litteraturdelen (del 1) og spørreundersøkelsen (del 2) danner et grunnlag for den videre utforskningen på disse stedene.

I henhold til kontrakten med KS har vi gjort et feltarbeid på Grünerløkka, i Skien, i Bodø og i Loddefjord. Med unntak av Grünerløkka, som ligger i nærheten av vårt arbeidssted, har vi tilbrakt ca. 2 døgn (fra torsdag til lørdag) på hvert sted. Feltarbeidet består av intervjuer med såkalte «trygghetsleverandører» – dvs. representanter fra kommunen som arbeider mer eller mindre med trygghetsrelaterte oppgaver – som SLT-koordinator, kulturetat, parkvesen, teknisk etat, politikere med flere. SLT-koordinatorene har videresendt våre forespørsler om intervju til aktuelle personer i kommunen, og sørget for egnede lokaler for gruppesamtalene. Vi har også deltatt på politipatruiljer på disse fire stedene.

Når det gjelder «trygghetskonsumenter», dvs. kommunens eller bydelens innbyggere, har vi møtt varierte befolkningsutvalg med hensyn til kjønn og alder, og vi har møtt disse gruppene til avtalte steder og lokaliteter gjennom bekjente av oss på hvert enkelt sted. I tillegg har vi også snakket med en rekke personer tilfeldig og spontant. Vi har snakket om tryggheten i kommunens offentlige rom med hotellsansatte, servitører på restauranter, kafégjester, taxisjåfører, butikksansatte med mer. De planlagte gruppeintervjuene er tatt opp på lydband, men kun penn og papir har kommet til

anvendelse i de spontane og tilfeldige samtalen.

Vi vil vekle mellom å gjengi utsagn fra intervjuene med våre egne ord og informantenes ord. Ved sitering, altså fremstillingen av den direkte tale, setter vi teksten i kursiv. Vi siterer ikke informantene nøyaktig slik de har uttrykt seg med nøling, pauser og meningsløse ord – som asså, lissom, vel, eh, øøø...etc. – som gjerne ligger i det muntlige språket. En slik måte å fremstille informanter på oppfatter vi som forskningsetisk uholdbar fordi det fort kan gi et inntrykk av intervjuobjektene som mindre taleføre. Det bør være en viss avstand fra muntlig til skriftlig språk. Flere av informantene har blitt kontaktet i ettertid med forespørsel om korrigeringer, utdypinger og videre kommentarer.

Vi vil først presentere trygghetsrelevante spørsmål på Grünerløkka, dernest i Skien, Bodø og Loddefjord. Samtidig oppfatter vi denne delen av trygghetsprosjektet som en helhet, og ikke som separate deler for hver enkelt kommune. Vi har f.eks. konsentrert oss om et av spørreundersøkelsens hovedfunn, om lokalpressens betydning for trygghetsfølelsen, kun i Skien kommune. Grunnen til det er at konflikten mellom lokalavisene og kommunen/politiet var ekstra tydelig i Skien. Samtidig er denne konflikten langt fra unik for Skien, og den har i høy grad relevans for de andre utvalgsstedene også.

Det er de konkrete og umiddelbare bidragene til trygghet i det offentlige rom som vi vil fokusere mest på, men

det kan tenkes et ubegrenset antall trygghetsskapende tiltak i en kommune. De kanskje viktigste bidragene har neppe trygghet som sitt primære siktemål. Hvordan kommunen f.eks. tilrettelegger oppvekstforhold og skoletilbud, har fundamental betydning for tryggheten. En skole som fungerer dårlig, kan trolig føre flere elever ut i en avvikskarriere preget av rus og kriminalitet – noe som igjen har betydning

for den alminnelige tryggheten. Vårt fokus er som oftest mer konkret og direkte knyttet til tryggheten – f.eks. kontrollen av skjenkesteder, parkområder, problematiske ungdomsgrupper, synlige rusmisbrukere med mer. Unntaket er Loddefjord, der vi har funnet de strukturelle endringene for denne bydelen vel så interessante som de konkrete trygghetstiltakene.

Grünerløkka bydel

Grünerløkka er en av Oslos 15 bydeler. Av de fire kommunene/bydelene som har vært gjenstand for kvalitative studier, var Grünerløkka det første av utvalgsstedene vi besøkte. Vi gjennomførte først et gruppeintervju med fem personer som bor og/eller ferdes daglig på Grünerløkka i alderen tjue til tretti år. Disse utgjør utvalget av trygghetskonsumenter i bydelen. Deretter gjorde vi to gruppeintervjuer med personer som i kraft av sitt arbeid representerer trygghetsleverandører i bydelen. Bl.a. snakket vi med ansatte i bydelsutvalget, i oppvekstavdelingen i bydelen, utekontakten, friluftsetaten og med SaLTo-koordinatoren²¹. Dessuten snakket vi med polititjenestepersoner ved ordenstjenesten på Grønland Politistasjon, som har Grünerløkka som en del av sitt ansvarsområde, og vi var med en kveld på patrulje.

Spørreundersøkelsen har gitt oss innblikk i hvordan beboere på Grünerløkka opplever det å bo i bydelen med tanke på trygghet og/eller utrygghet, hva de eventuelt bekymrer seg for i forhold til kriminalitet, samt hva de ønsker seg av tiltak for å øke trygghet og trivsel i bydelen. Dette kapitlet vil gi en mer utfyllende beskrivelse av Grünerløkka. Vi vil gi en kort beskrivelse av demografien og hva som kjennetegner bydelen med tanke på attraksjoner, boligtyper, næringsvirksomhet osv., da vi tror dette har betydning for hvem som er bosatt her, i tillegg til at nærheten til Oslo nok også trekker mange til området. Hensikten er å gi en mer utfyllende beskrivelse av hvordan folk opplever det å ferdes i det offentlige rom på Grünerløkka, og søke å forklare de opplevelser av trygghet eller utrygghet som kommer frem i spørreundersøkelsen.

²¹ SaLTo er forkortelse for «Sammen Lager vi et Trygt Oslo», og er en samarbeidsmodell for Oslo kommune og Oslo politidistrikt. SaLTo-arbeidet skal bidra til å styrke arbeidet rundt barn og ungdom, redusere barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo, samt videreutvikle trygge og gode oppvekstmiljø for barn og unge. Hovedmålgruppen er ungdom i alderen 12-24 år. Det er ansatt SaLTo-koordinatorer i hver bydel (Oslo kommune 2010b).

Det sosiale utelivet står sentralt på Grünerløkka, da området er rikt på barer, klubber, kafeer og restauranter, og med nye Ringen Kino har bydelen også egen kino. Dette gir et enestående mangfold av fornøyer og underholdningstilbud og er nok det som gjør bydelen attraktiv for mange. At det også er problematiske sider ved dette, ble et tema i alle intervjuene vi gjorde på Grünerløkka. Kombinasjonen av at mange bor i små leiligheter uten privat hage, og at flere store grønne parker ligger i bydelen, gjør dessuten at mange tilbringer mye tid i det offentlige rom, spesielt i sommerhalvåret. Vi vil vise at dette kan ha både positive og negative virkninger. Vi vil også komme inn på problematikken knyttet til hasjsalget som foregår langs deler av Akerselva og de nedre gatene av løkka, som er et synlig innslag i deler av bydelen.

Fakta om Grünerløkka

Grünerløkka er en administrativ bydel på Oslos østkant. Grünerløkka er også et område i bydelen. Bydelen består bl.a. av strøkene Grünerløkka, Sofienberg, Rodeløkka, Dælenenga, Carl Berner, deler av Tøyen, Hasle, Keyserløkka, Sinsen, Rosenhoff og Løren. Bydel Grünerløkka strekker seg fra sentrumsnære Vaterlands bro i sør til Sinsenkrysset i nord og fra Maridalsveien i vest mot Økern i øst (Oslo kommune 2010b). Bydelen har 45 647 innbyggere per 1. januar 2010 (SSB 2010). Den rommer dessuten en rekke parker og grønne friområder som trekker mange besøkende, spesielt i sommerhalvåret. Birkelunden, Sofienbergparken og gatene rundt Olaf Ryes plass er eksempler på slike rekreasjonsområder.

Grünerløkka bydel har gjennomgått store forandringer de siste 30 årene. Artikkelen «Optimisme, gentrifisering og merkevare» (HiO 2010) beskriver utviklingen som har skjedd på Grünerløkka siden slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet og frem til i dag. Tidligere var bydelen et temmelig nedslitt område, hovedsakelig bosatt av folk fra arbeiderklassen og preget av en relativt stor og variert gruppe innbyggere med opprinnelse fra land utenom Norden. Så skjer det gradvis endringer i

befolkningssammensetningen. Etter unge sosialister, husokkupanter i protest mot kapitalkreftene og antirasister kommer utøvere innen kunst og media med atelierer, verksteder og små bedrifter til bydelen. Disse gir området et ry som igjen trekker mennesker med bestemte forventninger og ønsker, samt økonomisk kapital til å skaffe seg bedre boliger. Deres ønsker og forbruksvaner legger grunnlaget for kafeer, butikker og utesteder. Denne nye klassen utøver sterk innflytelse på bydelen, til tross for at majoriteten av beboerne nok fremdeles er typisk arbeiderklasse, voksne, eldre og personer med innvandrerbakgrunn (HiO 2010).

«Gentrifisering» refererer til den endringen Grünerløkka har gjennomgått fra å være et arbeiderklasseområde i storbyen til å bli overtatt av en trendy middelklasse bestående av mange unge mennesker med høy utdanning, god inntekt og stor påvirkningskraft. Bydelene Torshov og Grønland trekkes frem som eksempler på områder i Oslo som har gjennomgått en tilsvarende forvandling. (HiO 2010). Som et resultat av forandringen er Grünerløkka blitt et attraktivt sted å bosette seg, særlig blant den yngre voksenbefolkningen, og boligprisene har steget kraftig i de siste tjue til tretti årene. Leiligheter i de mest populære gatene er i dag i samme pris-klasse som leiligheter på Oslos beste vestkant. Dette antas å være utslags-givende både for hvem som ønsker og hvem har mulighet til å bosette seg i bydelen. De som ikke har de økonomiske midlene til å kjøpe leilighet her, vil kanskje leie bolig, noe som kan medvirke til et relativt stort gjennomtrekk i befolkningsmassen med hyppig inn- og utflytting.

Hva forteller

spørreundersøkelsen om tryggheten på Grünerløkka?

Særlig seks av de ti spørsmålene i spørreundersøkelsen er relevante for behandling på kommunenivå. Vi skal kort minne om hva vår undersøkelse forteller om Grünerløkka. Som en bydel sentralt i Oslo, og et område sterkt preget av en sosial utelivsarena, var det forventet at Grünerløkka ville komme noe høyere ut når det gjelder beboernes oppfatning av kriminalitets-

omfang, offererfaringer, utrygghet og unngåelsesadferd, sammenlignet med de øvrige utvalgsstedene, som skiller seg mye fra Grünerløkka med hensyn til demografi, urbanitet, omfang av uteliv og serveringstilbud osv.

Spørsmålet om opplevelse av kriminalitet som et problem viser ganske riktig at beboerne på Grünerløkka, sammen med innbyggerne i Skien, i større grad opplever kriminalitet som et problem enn beboere på de øvrige utvalgsstedene. Grünerløkka er bl.a. det stedet der flest menn karakteriserer seg som *meget utrygge*, og stedet der flest kvinner føler seg både *meget utrygge* og *ganske utrygge*. I samsvar med dette skiller beboerne på Grünerløkka seg ut i negativ retning også når det gjelder unngåelsesadferd, og bydelen er stedet hvor prosentandelen som svarer bekreftende på spørsmål om de har følt seg utrygg i *gater med dårlig belysning*, i *folketomme gater* og i *parker* er størst. Hele 85 prosent av de spurte kvinnene på Grünerløkka har følt seg utrygge i bydelens dårlig belyste gater, og 80 prosent i bydelens parker. Menn på Grünerløkka rapporterer mer utrygghet knyttet til *folketomme gater*, *gater med dårlig belysning* og *offentlige kommunikasjonsmidler*, enn menn fra de andre utvalgsstedene.

Når det gjelder bekymring for å bli utsatt for negative hendelser, plasserer Grünerløkka seg noe høyere enn de øvrige utvalgsstedene. Forskjellen fra de øvrige kommunene/bydelene i utvalget er imidlertid ikke stor. Blant de situasjonelle tiltakene som etterspørres på Grünerløkka, topper *flere politipatruljer* listen, etterfulgt av *bedre utebelysning* og *godt vedlikeholdte uterom*. Bydelen skiller seg heller ikke her nevneverdig fra de øvrige utvalgsstedene som viser tegn til en lignende prioritering.

Vi kan konkludere med at innbyggerne på Grünerløkka skårer høyere på utrygghet enn innbyggerne i de mer rurale stedene i utvalget. Dette er ikke uventet, med tanke på Grünerløkkas status og beliggenhet sentralt i Oslo, og vi mener svarene har sammenheng med grad av urbanisering og befolkningstetthet. Med utgangspunkt i resultatene fra spørreundersøkelsen er det likevel først og fremst tryggheten som peker seg ut og krever en forklaring på Grünerløkka, ikke utryggheten. De aller fleste opplever det som trygt å ferdes alene i bydelen på kveldstid, og folk oppfatter området

som et trygt sted å være, til tross for at mediedekningen av kriminaliteten på Grünerløkka i perioder har vært temmelig massiv. Spørreundersøkelsen gir et bilde av beboerne på Grünerløkka som overveiende trygge, og lite bekymret for kriminalitet. Samtidig gir respondentene uttrykk for at de er bevisst på at det er visse farer forbundet med å bo i byen, og de tar forholdsregler for å beskytte seg. Vi vil nå se nærmere på hva som kan tenkes å være forklaringen på tallene fra Grünerløkka.

Hva skaper utrygghet på Grünerløkka?

Kriminalitetsbildet på Grünerløkka

Tilgangen på empiri om kriminalitetsutviklingen i bydelene er sparsom. SSBs statistikk over anmeldte lovbrudd er basert på politiets registre, og i 2002 ble dette registeret lagt om med det til følge at SSB i liten grad har publisert sammenlignbar statistikk på bydelsnivå etter 2001 (Barstad og Skarøhamar 2006). Et unntak er tabellen for anmeldte lovbrudd, etter utvalgte lovbruddsgrupper, gjerningsfylke og gjerningskommune, som bryter tallene ned på bydelsnivå og viser gjennomsnittet for anmeldelser etter utvalgte lovbruddstyper for perioden 2006–2007 (SSB 2010). Det er viktig å presisere at disse tallene for registrert kriminalitet ikke er begrenset til kriminalitet som har skjedd i det offentlige rom.

Tabellen forteller at det var 143,5 anmeldte forbrytelser pr. tusen innbyggere på Grünerløkka i perioden 2006–2007. Tallet for hele landet var på 56,9 anmeldte forbrytelser. Bydelen Gamle Oslo grenser opp imot Grünerløkka og til tross for ulikheter er det rimelig å sammenligne de to bydelene med tanke på nærhet i beliggenhet. Det kan dessuten tenkes at noe av kriminaliteten som utspiller seg på Grünerløkka, f.eks. langs Akerselva, har sitt opphav i Gamle Oslo ved at handlingene begås av personer som hører til denne bydelen. I Gamle Oslo var tallet for anmeldte forbrytelser 163,0 pr. tusen innbyggere og dermed noe høyere enn for Grünerløkka. Andelen anmeldelser for voldskriminalitet på Grünerløkka i samme periode er 10,6, mens anmeldelsestallet for narkotikakriminalitet er 20,3 pr.

tusen innbyggere. Tilsvarende tall for Gamle Oslo er henholdsvis 15,2 og 26,4, og dermed høyere enn for Grünerløkka. SaLTo- koordinatoren antyder at det er en viss urettferdighet knyttet til at kriminelle hendelser på Grünerløkka får så stor oppmerksomhet i mediene når andre bydeler sliter med langt større utfordringer:

(...) det har vært veldig mye fokus på Grünerløkka bydel, mens jeg vet jo at går vi over bydelsgrensen til Gamle Oslo er situasjonen mye mer alvorlig. Det er mye større omsetning av narkotika, mer vold og ran – en mye mer utsatt bydel. Og det er en annen beboergruppe som bor der. (...) andre bydeler har opplevd det som et paradoks at Grünerløkka bydel har fått så mye [penger] for å ha vektere eller andre tiltak når vi nok ikke er den bydelen det foregår mest kriminalitet i eller er der befolkningen er mest utsatt for kriminalitet. Vi er jo én kommune.

Ansvar for å patruljere og opprettholde ro og orden på Grünerløkka bydel faller inn under Grønland politistasjon, som er en av Oslos fem politistasjoner og lokalisert på Politihuset i bydelen Gamle Oslo. Grønland politistasjon sin krets dekker bl.a. Grønland, Oslo Sentralstasjon, Karl Johan opp til Kirkegata, Grünerløkka, Tøyen, Etterstad, Hovin, Hasle, Sinsen, Torshov og Sagene/Bjølseren. Stasjonen er delt opp i en ordensavdeling, en etterforskningsavdeling og en forebyggende avdeling. Ansvarsområdet til stasjonen strekker seg dermed langt utenfor det området som er gjenstand for vår undersøkelse, og polititjenestemenn på Grønland politistasjon er i posisjon til å se omfanget av problemer i de ulike bydelene og områdene i forhold til hverandre.

Vi har snakket med tjenestemenn fra ordensavdelingen som støtter oppfatningen om at Grünerløkka er lite kriminalitetsbelastet sammenlignet med f.eks. Gamle Oslo. Politiet forteller at det som skjer av lovbrudd på Grünerløkka, oftest er knyttet til de nedre gatene på løkka, nærmest Akerselva, og at ran gjerne skjer i forbindelse med at berusede personer tar ut penger i minibanken på nattestid i helgene, eller idet folk kjøper rusmidler fra selgerne langs nedre del av Akerselva.

Politiets anmeldelsesstatistikk er basert på politiets straffesaksregister, STRASAK, og viser tallet på anmeldelser som er levert til politiet. Politiets anmeldelsesstatistikk for 2009 (Politidirektoratet 2010) forteller at det de to siste årene har vært en markant oppgang i antallet anmeldte tilfeller av

ran og utpressing i Norge. Antall ran økte fra 2008 til 2009 med 11,5 prosent, som tilsvarer en økning på 113 saker. Under en femårsperiode har det vært en økning på 27,1 prosent. En betydelig andel av personranene som skjer i Norge, finner sted i Oslo politidistrikt. En gjennomgang av saker i Oslo viser at ran ofte begås av unge menn som allerede har et kriminelt rulleblad, da spesielt rusavhengige, og av ungdommer (såkalte ungdomsran der ungdom raner andre ungdommer). Mobiltelefoner, bankkort og kontanter er det som oftest blir stjålet (Politidirektoratet 2010).

Leder av Gateteamet hevder at mediepresset har vært med på å skape større utrygghet på Grünerløkka enn hva det er reelt grunnlag for, bl.a. ved ikke å skille tilstrekkelig mellom de ulike typene av hendelser og hvem som står bak. Han beskriver det synlige kriminalitetsbildet i bydelen som hovedsakelig å bestå av tre separate utfordringer: hasjsalg, vold og sedelighet, men sier: *mediebildet blander og hiver alt i samme sekk*. I intervjuene med trygghetsleverandørene uttrykkes et ønske om at hver av disse utfordringene i bydelen må forstås som separate problemer. Mens sedelighetsaker i perioder har fått mye oppmerksomhet i mediene, har det vært mindre av denne typen kriminalitet i den siste tiden. Volden heves å være knyttet til utelivet og settes i sammenheng med en forholdsvis liberal, legal ruspolitikk i bydelen. Hasjsalget utøves av asylanter, som selger på Grünerløkka fordi bydelen ligger sentralt og fordi det finnes et marked å selge til.

Innskrenkning av alkoholservering og inndragning av skjenkebevilling blir diskutert i intervjuene som mulige strategier for å få ned volden knyttet til utelivet. Men det er samtidig tydelig at man ikke vil «legge lokk på» det som er Grünerløkka og som gjør det attraktivt å være der. Nestleder i bydelsutvalget sier:

Vi har hatt skyteepisoder her, du leser om knivstikking i leiligheter, men det må du kanskje forvente når du bor slik. Vi er i ferd med å bli en del av Oslo sentrum.

Grünerløkka ligger sentrumsnært i Norges største by, og alt tilsier at det vil forekomme lovbrudd og andre storbyutfordringer i slike områder. Det må man kanskje akseptere eller lære seg å leve med om man velger å bosette seg og ferdes i slike områder. Resultatene fra spørreundersøkelsen tyder på

at mange av respondentene har gjort nettopp det. I del 2, hvor vi redegjør for resultatene fra spørreundersøkelsen, finner vi f.eks. at det er omtrent dobbelt så mange registrerte forbrytelser på Grünerløkka som det er i Skien, men trygghetsnivået på disse stedene er omtrent det samme. Av befolkningsutvalget på Grünerløkka oppgir 28,5 prosent å ha vært offer for vold i det offentlige rom, mot i underkant av 20 prosent i totalutvalget, altså er andelen respondenter med voldsoffererfaring på Grünerløkka noen høyere enn i hele materialet sett under ett. Det er rimelig å forvente at personer som er blitt utsatt for vold i det offentlige rom, i etterkant vil oppleve økt utrygghet (se Litteraturdelen). Dessuten har mediefokusert på personran, overfallsvoldtekter og andre voldsepisoder i bydelen vært omfattende i perioder, noe vi har sett er en viktig kilde til informasjon i de øvrige utvalgene. Når det gjelder opplevelsen av utrygghet og bekymring for negative hendelser, tilsier likevel ikke resultatene fra spørreundersøkelsen at beboerne på Grünerløkka ligger mye høyere på disse variablene enn utvalgene i de øvrige kommunene/bydelene.

Vi har spurt befolkningsutvalget i spørreundersøkelsen både om de har voldsoffererfaring og om hvor trygge de føler seg når de ferdes alene på Grünerløkka sent på kvelden. Når vi ser disse svarene mot hverandre, tilsier gjennomsnittstallene for hele utvalget at det ikke er noen sammenheng mellom voldsoffererfaring og økt utrygghet. Bryter vi derimot tallene ned på kjønn, ser vi at det for kvinner er en viss økning i utrygghetsfølelse for de som har vært offer for vold i det offentlige rom, og sammenhengen er statistisk signifikant.

Vi skal imidlertid være varsomme med å generalisere disse funnene til å gjelde utover denne undersøkelsen. For det første kan funnene skyldes tilfeldigheter i vårt utvalg, det er tross alt et lavt antall personer å basere en konklusjon om manglende sammenheng mellom voldsoffererfaring og utrygghet på; bare 113 personer i utvalget fra Grünerløkka svarte *ja* på spørsmål om de hadde erfaring som offer for kriminalitet i det offentlige rom. Det kan dessuten tenkes at mer avgrensede kategorier, f.eks. med hensyn til type forbrytelse, ville gitt andre utslag på trygghets- eller utrygghetsfølelsen. En tredje mulighet kan være at respondentene på Grünerløkka til

dels aksepterer risikoen ved å bo i et urbant og befolkningstett område, de tar visse forholdsregler og finner at fordelene veier opp for ulempene. Det kvalitative intervjuet med befolkningsutvalget på Grünerløkka tyder på at dette kan være en del av forklaringen.

Streetsmart

Det er grunn til å tro at det skjer en ikke ubetydelig seleksjon i hvem som velger å bosette seg i bydelen. Sammenlignet med de øvrige utvalgsstedene er Grünerløkka sannsynligvis det stedet folk i størst grad flytter *til*. Folk *velger* å bosette seg her, kanskje for en kortere periode, til tross for at man vet at det kan innebære en viss risiko. Kanskje er det nettopp det dynamiske og det uforutsigbare som tiltrekker en, og fordelene oppleves derfor å veie opp for ulempene. Og så tar man heller visse forholdsregler som følge av å bo midt i byen. En slik forholdsregel kan være hvilke gater eller strøk man unngår, på alle eller enkelte tider av døgnet. Våre kvinnelige informanter er tydelige på at det er visse steder de unngår å ferdes:

Jeg prøver å holde meg til opplyste gater med mange mennesker. Langs Akerselva er helt uaktuelt, både på dagtid og når det er mørkt, i hvert fall nederst. Sofienbergparken og smågater uten mennesker prøver jeg å unngå når det er mørkt. Det er ikke slik at jeg unngår Grünerløkka på kveldstid, men jeg tar forholdsregler. (Kvinne 32)

Hvis jeg går alene på kvelden, prøver jeg å unngå Trondheimsveien, jeg føler meg utrygg der, særlig den nederste biten fra Nybrua og oppover mot Lakkegata skole. Det er fordi man har hørt at det har skjedd så mye der. Og jeg går aldri langs Akerselva heller, alene på kvelden. Under ved Nybrua synes jeg det er utrygt på dagtid også – ved legevakten. (Kvinne 29)

En av de mannlige informantene sier: *man må være litt «streetsmart» når man bor i byen*, og forklarer at med «streetsmart» mener han at når man har bodd en stund i byen, lærer man seg visse regler for hvordan man bør opptre i møte med enkelte grupper. Står det en gjeng med narkomane på gaten, går man litt utenom, man unngår øyekontakt, og er det noen som snakker til en, stopper man ikke opp og spør: «Unnskyld, hva sa du?» Man går bare videre. *Jeg går overalt på Grünerløkka men jeg går gjerne en omvei for å ha en hyggelig tur hjem*, sier han.

I likhet med de øvrige befolkningsutvalgene ligger *bedre belysning* høyt på ønskelisten også hos utvalget på Grünerløkka. Dette virker rimelig; lys betyr trygghet og trivsel for de fleste, og i lyset har man oversikt over omgivelsene. Mange vil kanskje automatisk assosiere mørke parker og gater med en økt fare for overfall. Men ønsket om mer belysning kan også være relatert til rent praktiske årsaker. Avdelingssjef for park- og friområdeavdelingen sier:

Det er mange former for trygghet, å sykle ned i et hull kan medføre større skade enn å møte en fremmed mann. Jeg får mer klager på det, at folk skader seg fordi de ikke ser hullet i veien når de sykler til eller fra jobb.

Vi skal ikke utelukkende tolke funnene i retning av at de forteller noe om frykt for kriminalitet. Det er utvilsomt mer å bekymre seg for enn de variablene vi har valgt ut, og svært ofte kan bekymringene gjelde relativt triviale problemer som enkelt skulle kunne løses. På Grünerløkka, som på de andre utvalgsstedene, innebærer informantenes ønsker om tiltak relativt enkle og ofte lite ressurskrevende situasjonelle tiltak. En av utfordringene på Grünerløkka hevdes å være asylsøkerne som selger hasj langs Akerselva. Dette kan være et eksempel på noe som oppleves ubehagelig og provoserende, men uten nødvendigvis å skape den store uttryggheten.

Hasjsalget langs Akerselva

Oppslagene i media om narkotikasituasjonen på Grünerløkka og langs nedre deler av Akerselva i Oslo har vært mange. Beboerne i området er lei av mangelen på tiltak mot hasjsalget som foregår åpenlyst i nabolaget deres. En artikkel i Aftenposten sensommeren 2008 forteller at beboerne opplever nærområdet sitt som utrygt og føler at politiet ikke har ressurser til å gjøre nok med hasjsalget. Nå ønsker beboerne selv å patruljere gatene, formidle til selgere og kjøpere at dette er uønsket, notere kjøperes bilskilt for å sende til politiet samt ringe til politiet når de ser noe mistenkelig. De vil også jobbe for bedre belysning, rydding av busker og kratt, osv. Banner fra balkongene med teksten «Vi bor her. Vi ser deg. Ikke kjøp dopet ditt her!» er ment å advare både kjøpere og selgere (Kroken 2008).

Ifølge politiets nettsider er mange av de som pågripes for hasjsalg i dette området, innvandrere, pågrepet kort tid etter at de ankommer Norge (Politiet 2008). Sandberg og Pedersen (2006) skriver i boken Gatekapital at hasjselgerne langs elva har ulike livshistorier, og deler de inn i kategoriene «hiphop-gutta», «falne gangstere» og «flyktninger». Flyktningene, både med og uten oppholdstillatelse, utgjør en stor gruppe langs elva, først og fremst fordi de har færre alternative inntektskilder, og samtaler med denne gruppen vitner om følelser av fortvilelse og håpløshet. Noen er fratatt identitetspapirer og er hjemløse, og mange står uten noe sosialt nettverk i Norge (Sandberg og Pedersen 2006).

På politiets nettsider kan en lese at politiet har hatt storaksjoner og stadig patruljering i området, med nærmest daglige pågripelser av selgere og kjøpere, noe som har resultert i en rekke straffesaker. Medienes oppfatning har ofte vært at det bare er gitt bøter for salg av narkotika. Politiet selv fastholder at også fengselsstraff, først og fremst ubetinget, blir gitt selgerne. Dette gjelder også saker som forsøk på salg av mindre mengder narkotika. Oppbevaring og besittelse av mindre kvanta narkotika straffes med bøter, men disse sakene må skilles fra saker som dreier seg om salg av narkotika (Politiet 2008).

Medieoppmerksomhet, tiltak som da beboerne fikk i stand en vektertjeneste, samt aksjoner fra politiet, har ført til svingninger i trafikken. Salget er imidlertid fremdeles godt synlig. Hasjselgerne beskrives i vesentlig grad som asylsøkere uten ID-papirer (Sandberg og Pedersen 2006), og problemet med salg og kjøp av narkotika på Grünerløkka er et uttrykk for større samfunnsproblemer som asyl-, integrerings- og narkotikapolitikk. I den grad politiet iverksetter tiltak for å fjerne de som står der i dag, vil det mest sannsynlig dukke opp nye så fort de andre forsvinner. Bydelsdirektøren har en tydelig oppfatning om hvem som har ansvaret:

[Hasjsalget] opplever jeg er en politisak, ikke en bydels sak. Jeg vil ikke bruke mine bydelspenger på vektere (...). Vi melder fra når vi ser det kommer opp ting, men selve dopsalget rundt Akerselva er en politisak, eventuelt en byomfattende sak.

Men selgerne er bare en del av problemet, de ville ikke vært der om det ikke fantes et marked å selge til. I intervjuet med trygghetsleverandørene

beskrives hasjsalget på Grünerløkka som Oslos «lavterskel-marked» – et sted der man kjøper hasj hvis man ikke har noen andre muligheter. Det meste av salget i Oslo foregår i stedet fra private leiligheter. Men at kjøperne finnes på Grünerløkka, er det liten tvil om. SaLTo-koordinatoren i bydelen sier:

«(...) vi glemmer av og til at salget er her fordi det kommer folk hit for å kjøpe. Vi fokuserer bare på de som selger, så glemmer vi at det er et stort segment med kjøpere (...) Hvem er de, og hvor kommer de fra? Politiet har god oversikt – det er veldig ofte etnisk norske nordmenn, vanlige folk (...), mye studenter og folk fra andre steder i byen på vei hjem fra fest, folk med barnevogner og stasjonsvogner.»

Får å få bukt med salget må man også gjøre noe med etterspørselen. Hasjsalget ser imidlertid ikke ut til å vekke den store bekymringen blant informantene i befolkningsutvalget. I intervjuene beskrives hasjsalget og selgerene heller som en kilde til irritasjon og ubehag. En informant forteller:

Jeg blir litt oppgitt, får ikke lyst til å gå der hvor de selger. Det er ikke en fin ting i bybildet, eller noe jeg synes er hyggelig å se (...). De er kanskje ikke aggressive, bare litt intense og pågående, men de gir seg når du sier nei. Jeg blir aldri redd.

Utelivsproblematikk og skjenketider

På Grünerløkka ligger forretninger, kafeer, restauranter, konsertlokaler, parker og boliger side om side med kort avstand imellom. Slik sammenblanding gir opplevelser og liv, og det hindrer at bydelen blir øde og forlatt til bestemte tider av døgnet. Utestedene ligger tett på Grünerløkka, og bydelen har et yrende folkeliv store deler av døgnet, på godt og vondt. Vi har tidligere beskrevet hvordan befolkningens ønsker om å bruke byrommet samtidig, men til vidt forskjellige formål, kan gi grunnlag for potensielle konflikter. En slik konflikt er knyttet til utestedenes åpningstider og skjenketider.

For å gi kommunene større handlingsfrihet avgjøres i dag skjenketider av hver enkelt kommune innenfor de rammer som Stortinget har definert i alkoholoven. I Oslo tillates alkoholserving til klokka 03.00 i sentrum. Grünerløkka bydel er spesiell med hensyn til boligstruktur, befolknings-

tetthet, trafikkområder osv., noe som kan være et argument for differensierte åpningstider. Politikerne har bestemt at sentrum strekker seg opp Thorvald Meyers gate til og med Birkelunden. Det medfører at mens enkelte skjenkesteder nyter godt av sentrumsreglene (ved at de ligger innenfor den såkalte «skjenkeblekkspruten»), ligger andre serveringssteder utenfor det som defineres som sentrum og må stenge to timer tidligere (Oslo kommune 2010c).

Skjenketider er derfor et tilbakevendende diskusjonstema på Grünerløkka. Ordningen har medført at barer og utesteder som mer eller mindre er naboer, rammes ulikt fordi de har ulik gateadresse. For å motvirke det utelivsbransjen kaller urimelig forskjellsbehandling (NRK Østlandssendingen 2003), gir en prøveordning på to år bydelsutvalget selv rett til å avgjøre åpningstidene i områder utenfor «skjenkeblekkspruten» (Oslo kommune 2009).

Ifølge Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) har en stadig økende andel av kommunene brukt handlingsfriheten til å utvide skjenketidene. Hvilken rolle skjenketider har for voldsomfanget og videre for folks utrygghet, er et hyppig diskusjonstema. SIRUS refererer til forskning fra en rekke land som viser at endringer i skjenketider følges av endringer i voldsomfanget. Når skjenketidene økes, øker volden (Statens institutt for rusmiddelforskning 2010).

En undersøkelse fra Helsedirektoratet fremhever sammenhengen mellom utrygghet og skjenkeregulering (Aftenposten 2010). Undersøkelsen finner at én av to osloborgere er utrygge når de ferdes i Oslo sentrum på kveldstid i helgene, og 16 prosent av de som er spurt, sier seg helt enig i påstanden: *Jeg føler at det er utrygt å være i sentrum av min kommune om kvelden i helgene*. Undersøkelsen, som riktignok retter spørsmålet mot det å ferdes i Oslo sentrum, peker dermed på et høyere antall utrygge personer enn hva vi finner i vår spørreundersøkelse. For å skape et tryggere bymiljø ønsker Direktoratet å styrke kommunenes skjenkekontroller for å redusere brudd på alkoholloven og alkoholrelatert vold. Til tross for at det stadig avdekkes overtredelser av skjenkebevilgninger, går antallet inndragninger ned (Aftenposten 2010).

I politiet ser det ut til å være delte meninger om hva som er mest hensiktsmessig for å forebygge skjenkerelatert vold. Bolstad i Oslo Politiforening har mindre tro på argumentet om at kutt i skjenketidene vil hindre vold og ordensforstyrrelser, og hevder at mer synlig politi er den klart mest effektive stopper for helgevolden (Aftenposten 2010). Politimester Bjørnland i Vestfold skriver i et innlegg i samme avis at dette er et forenklet syn som overser den bakenforliggende årsaken til at volden skjer, nemlig inntaket av alkohol. Bjørnland hevder at man i flere politidistrikter ser klare sammenhenger mellom lokale skjenkeregimer og registrerte voldsanmeldelser. De færreste distrikter med et aktivt uteliv vil imidlertid argumentere kun for en reduksjon i skjenketiden som virkemiddel for å redusere utelivsvolden. Derimot blir det fremhevet at et bredt sett av virkemidler er nødvendig for å forebygge alkoholrelatert vold, og hun trekker frem flere eksempler på tiltak. Blant disse er opplæring av skjenkenæringen i alkoholovens bestemmelser samt bevissthet om hvor man tillater matservering nattetid i helgene. Dette er ut fra erkjennelsen av at køen for å kjøpe nattmat erfaringsmessig er åsted for voldshandlinger. Å sørge for tilstrekkelig drosjeløyver og nattbusstilbud slik at sentrum tømmes raskt for berusede personer, er et ytterligere tiltak, i tillegg til at hun argumenterer for skjenkestopp klokken ett samt bruk av synlig og tydelig politi for å oppnå en dempende effekt (Bjørnland 2010).

Trygghet og trivsel på Grünerløkka

Muligheter i byen

Som en bydel i Oslo er Grünerløkka en del av Norges største by. Storbyer blir ofte ansett for å være utrygge, skitne og stressende. Det er trangt om plassen, leilighetene er dyre og boforholdene til tider dårlige. Likevel velger mange å bo i byen, og kunne ikke tenke seg noe annet. Forklaringen er sannsynligvis alle mulighetene som finnes i byen. Arbeidsmarkedet er variert, den offentlige kommunikasjonen god og utvalget av private tjenester, kultur- og underholdningstilbud er stort. I byen vil de fleste kunne

finne en aktivitet de trives med, og byen kan således virke inkluderende på mennesker som ellers kunne oppleve å ikke passe inn i miljøet på mindre steder. En av våre informanter sier:

«Vokser du opp på et lite sted, er det kanskje bare en håndballklubb, og dropper du ut der, eller du ikke liker å svømme, så har du liksom ikke noe å gjøre. Men i en by kan du finne din arena i mye større grad uten å falle utenom.»

Mer politi på Grünerløkka?

Vi ser at politiet selv har tro på synlig politi som et viktig kriminalitetsforebyggende tiltak. Vi har tidligere gjort rede for debatten knyttet til hvorvidt synlig politi fører til mer trygghetsfølelse i befolkningen. Vi fant at det er ulike synspunkter knyttet til dette. Lederen i Bydelsutvalget på Grünerløkka er tydelig på at hvorvidt mer tilstedeværelse av politi i bydelen skaper økt trygghet, avhenger av hva slags tilstedeværelse det er snakk om:

(...) det vi primært ønsker, er mer gående politi og sykkelpoliti. Å kjøre digre politibiler gjennom Sofienbergparken sent på kvelden skaper avstand til politiet - at det er en ordensmakt som kjører rundt i store biler.

Det har vært diskutert å ha en lokal politipost i bydelen, der man tenker seg at politiet kan gå fotpatruljer og skape nærhet ved å snakke med folk. At det foreløpig ikke er realisert i praksis oppfatter lederen i bydelsutvalget først og fremst som et ressurs spørsmål. Politiet kan imidlertid ikke løse kriminalitetsutfordringene alene, og det forebyggende barne- og ungdomsarbeidet ser ut til å være godt etablert i bydelen.

Forebyggende ungdomsarbeid

X-ray Ungdomskulturhus er et tilbud for ungdom i alderen 13 til 25 år og ligger i et ombygd fabrikklokale i Brenneriveien på Grünerløkka. På X-ray kan man drive med en rekke ulike aktiviteter som dans, musikk og multimedia, men også mer vanlige ungdomsklubbaktiviteter som bordtennis og biljard. Leder for X-ray forteller at hovedtyngden av ungdom som bruker huset, hører til Grünerløkka, men at det er et byomfattende tiltak og derfor åpent for ungdom fra hele Oslo og fra nabokommuner i Akershus. Han forteller videre at mange av husets brukere er ungdom som sliter

med ulike problemer og som er involvert i kriminalitet, men at også helt vanlig ungdom bruker lokalene, som bl.a. tilbyr en mengde utstyr for å drive forskjellige aktiviteter. For førstnevnte er X-ray ikke bare en mulighet til å finne et miljø hvor de kan videreutvikle interesser innenfor musikk, dans, teater osv., men også en mulighet til å ledes inn i mer konstruktiv aktivitet. Besøkstallene har økt med årene, og i dag er rundt 650 brukere innom hver uke. Antallet stiger ved spesielle helgearrangementer og lignende. Huset drives av ungdommene selv, der gruppelederne har inngangskort og styrer hvem som slipper inn. Alle reglene på ungdomshuset er laget av ungdommene, og ifølge lederen for X-ray håndheves disse strengt. Dersom tilliten misbrukes og reglene brytes, inndras adgangen til huset.

Våre informanter forteller om et utstrakt og velfungerende samarbeid med politiet, der enkelte tjenestepersoner er tilknyttet bydelen spesielt og bl.a. jobber tett opp mot skolene med forebyggende arbeid og med konkrete hendelser når ungdom har begått kriminelle handlinger. Informasjonsutviklingen er god. I sommerhalvåret arrangeres ulike turneringer knyttet til ballspill. «Elva for alle» er et arrangement i regi av SaLTo i samarbeid med bl.a. politiet, med arrangementer både for småbarnsfamilier og ungdom. Målet er å trekke inn lokale fritidsklubber, beboere og andre som har tilhørighet til bydelen for å få dem til å bruke området langs Akerselva mer aktivt. Som SaLTo-koordinatorer sier:

(...) vi tror ikke det er lys og busker som er det viktigste, men det at det er folk der. Hvis folk bruker områdene til positive aktiviteter, så vil det overskygge de som måtte ønske å bruke det til kriminell aktivitet, og kanskje skyve dem ut. Når det ligger aktivitetsarenaer som ballbaner osv. der, er det kjempeviktig at de brukes, at barn kan være der uten at folk selger dop og røyker hasj i området hvor de skal leke.

Det pågår et samarbeid rettet mot 20 navngitte unge gjengangere som hører til bydelen og som gis tett oppfølging i samarbeid med barnevernet. En sentrumsgruppe med deltakere fra bl.a. Uteseksjonen, barnevernet og barnevernsvakta diskuterer sentrumsproblematikk og utfordringer knyttet til at ungdom oppholder seg på tvers av bydelsgrensene.

Gateteamet ble opprettet i desember 2009 og er utekontakten på Grunerløkka som skal jobbe for å fremme gode oppvekstvilkår i bydelen, med et rus- og kriminalitetsforebyggende perspektiv. Leder for Gateteamet forteller at målgruppen er barn og ungdom i alderen 12 til 23 år, men at kjernegruppen består av ungdom mellom 13 og 17 år. Målet er å jobbe noe utradisjonelt og se på forebyggende ungdomsarbeid på en annen måte, bl.a. å være tettere på hjelpeapparatet enn en tradisjonell utekontakt, og lederen for Gateteamet sier at de bl.a. samarbeider tett med SaLTo, X-ray Ungdomskulturhus og Sinsen kulturhus, som også ligger i bydelen. F.eks. kan klubbene melde fra om ungdom som de mener kan trenge videre henvisning i systemet. Lederen for Gateteamet forteller hvordan de jobber:

Vi er på de ungdomsskolene som har flest elever fra vår bydel, og jobber 1-2 dager mellom 2 og 4 timer hver gang. Da er vi til stede før, etter og i storefri og danner oss et bilde av ungdomsgrupperinger og kommer i kontakt med ungdom på den største sosialiseringsarenaen de er på. Skolen er et ålreit sted å jobbe fordi alle må gå på skole. De som ikke er der, blir således også synliggjort.

I tillegg driver Gateteamet oppsøkende virksomhet på gata, etablerer kontakt med ungdom de er nysgjerrige på, og snakker med dem. Gateteamet driver dessuten gruppevirksomhet både for jenter og gutter med fokus på identitet og bevisstgjøring, i forhold til å skaffe seg jobb, kjempe for egen identitet og seksualitet, sette grenser, osv. Lederen sier at noe av det viktigste ved en instans som Gateteamet er at den skal være en henvisningsinstans. De ansatte skal være gode på systemer og henvise videre i hjelpeapparatet, være en støttespiller og samtalepartner for ungdom når det gjelder skole, familie, barnevern, jobb, bolig, helse, fritid, rus og kriminalitet. Lederen for Gateteamet sier:

En av de viktigste oppgavene våre er kanskje å hjelpe ungdom til å forstå den hjelpen som blir tilbudt dem. Å hjelpe dem til å klare å ta imot hjelpen.

Gateteamet har ikke sanksjonsmyndighet slik som politi, barnevern og skole har. All kontakt med Gateteamet er frivillig. I kraft av dette sier lederen for Gateteamet at en av utfordringene er at de ofte kan virke ufarlige og veldig greie, og at enkelte ungdommer med vanskelige og mislykkede relasjoner bak seg raskt opplever de ansatte i Gateteamet som det han kaller

«signifikante andre», dvs. personer som gir dem støtte og omsorg og som de føler nærhet til. Gateteamet skal bygge opp en tillitsrelasjon, samtidig som målsettingen skal være å trekke inn de delene av apparatet hvor krav blir stilt og sanksjoner kan utøves.

Parkliv

I 2004 ble forvaltningsansvaret for de lokale parkene, grøntarealene og nærmiljøanleggene i Oslo overført til hver enkelt bydel. Grünerløkka bydel har dermed selv ansvaret for å vedlikeholde parkene, noe som bl.a. innebærer å fjerne søppel, klippe gresset, sørge for vannanleggene og vedlikeholde lekeplassene (Oslo kommune 2010b).

Det er en rekke parker og grønne friområder med bord og benker på Grünerløkka, og disse er viktige trivselskapende innslag i bydelen. En av grunnene til dette er de forhold mange bor under på Grünerløkka. Bosettingsmønsteret i bydelen er preget av unge mennesker som bor alene, som samboere uten barn eller studenter og unge i kollektiv. De bor i små leiligheter, og de færreste har balkong eller hager og bakgårder som tillater sosiale sammenkomster av særlig størrelse. Sannsynligvis derfor er parkene på Grünerløkka hyppig besøkt om sommeren. Fordi man bor trangt, tar man med seg familie, venner og mat ut og lever mye av sitt sosiale liv i parken, noe det knytter seg mye hygge til, men også problemer. Nestleder i bydelsutvalget sier:

Vi har knapt verandaer, vi bor i små leiligheter, alene. I stedet for å sitte inne i isolasjon går en ut med venner. Dette med alkohol ute i det offentlige rom, det er jo ikke folk som ligger og er sønderslått, det er folk som hygger seg med vin og god mat. Dette er en berikelse, synes jeg. Det er mange, så det er jo ikke helt ideelt, alle typer mennesker er jo der, men de som vokser opp i dag, velger kanskje å være sammen mer enn vi var. Det er en positiv ting.

Det er med andre ord både positive og negative sider ved at så mange mennesker bruker parkene samtidig. Særlig Sofienbergparken oppleves som en slik «mixed blessing» på sommerstid. Avdelingssjefen i park- og friområdeavdelingen uttaler:

Det som begynte som en hyggelig sosial arena, er blitt mer ruspreget. Det er ikke «familien» lenger som setter seg i parken og griller, de går i hvert fall hjem

tidlig. Jeg ser hvordan det ser ut dagen etter, og jeg hører at det holder på lenge og at det er slåssing.

Leder i bydelsutvalget kaller det som skjer i Sofienbergparken om sommeren, for et uttrykk for en egokultur som bl.a. skyldes at Grünerløkka er en «transittbydel»;

Flesteparten som sitter i Sofienbergparken, bor ikke i bydelen, de har ikke noe tilknytning til bydelen. I gjennomsnitt bor hver beboer i bydelen i 3 år, så de får ikke noe eierforhold til nærmiljøet sitt som gjør det vanskelig; «hvorfør skal jeg ta parken tilbake, om 3 år er det ikke sikkert jeg bor her lenger allikevel». Det har blitt en festbydel, så flytter man når man etablerer seg.

Også befolkningsutvalget vi intervjuer på Grünerløkka, er seg bevisst problemene i Sofienbergparken på sommeren. Flere oppfatter at det skjer kriminalitet i Sofienbergparken, at det er mye bråk knyttet til festing på sommeren, og at mange lar være å plukke opp etter seg. På spørsmål om hva hun ønsker seg av tiltak, er en av våre informanter tydelig: *flere søppeldunker i Sofienbergparken, der ser det ikke ut om sommeren.*

Kontroll i parken

Alkoholloven § 8-9 (lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v.) sier klart at det er forbudt å drikke alkohol på offentlig sted, og forbudet gjelder bl.a. «på gate, torg, vei, i park eller på annen offentlig plass». Likevel ser politiet i Oslo ofte gjennom fingrene med dette, og har valgt å gå mildt frem mot parksynderne. Stasjonssjef Grobe ved Grønland politistasjon sier at de er ikke ute etter å straffe flest mulig. Å holde ro og orden er deres utgangspunkt. Grobe avviser imidlertid at det er fritt frem for å drikke alkohol i Oslo. Han påpeker at politiets reaksjon er situasjonsbetinget, folk kan bli bøtelagt dersom de er høyrøstede eller lager bråk. Hva politiet skal ta tak i, er opp til den enkelte tjenestemann eller -kvinne å vurdere (Dagbladet 2010).

Man ser langt på vei ut til å ha akseptert at folk tar en flaske vin til grillmåltidet sitt i parken, men det er ikke til å se bort fra at en del tøyser disse grensene. Trygghetsleverandørene diskuterer om det er på tide at politiet i større grad håndhever forbudet mot drikking av alkohol på offentlig sted. Avdelingsjefen for Park- og friområdeavdelingen sier:

Grensen er flyttet så langt at jeg tror man må stramme inn igjen hva som er akseptabelt. En av Oslos største lekeplasser ligger i Sofienbergparken. At man kan ha full fest rundt den, gir noen signaler om hva samfunnet aksepterer. Men det er kjempevanskelig å stramme inn igjen.

Om politiet konsekvent skulle sanksjonere folk som sitter og hygger seg i parken med en flaske vin eller noen bokser med øl, og som oppfører seg ordentlig og rydder opp etter seg, er det grunn til å tro at politiet i stor grad ville få publikum imot seg. At politiet er i stand til å opptre skjønnsmessig, er en forutsetning for å drive godt politiarbeid. Likevel kan slik vilkårlig håndhevelse av drikking på offentlig sted oppleves problematisk både for politiet selv og for publikum. Polititjenestemenn ved Grønland politistasjon sier til oss at de opplever det som vanskelig når enkelte ledere i politiet går ut i mediene og signaliserer at drikking i Oslos parker er greit, mens loven sier det motsatte. Å skulle be folk helle ut medbrakt øl eller vin noen steder, men se gjennom fingrene andre steder, opplevde de som vanskelig å forholde seg til, og de uttrykte bekymring for hvordan dette ble oppfattet av publikum. At det er greit å drikke i parken så lenge man oppfører seg ordentlig og ikke får klager, kan høres ut som et rimelig utgangspunkt.

Vi var imidlertid vitne til at politiets håndhevelse virket mer avhengig av den enkelte tjenestemann enn av hvordan folk i parken oppfører seg, da også de som satt fredelig, ble bedt om å tømme ut ølboksen i gresset. Kanskje så akkurat disse tjenestemennene i mindre grad gjennom fingrene. For publikum sin del kan en slik uforutsigbar håndhevelse og ulikheter i toleranse mellom tjenestepersoner gi usikkerhet knyttet til hva som egentlig er lov eller ikke, og i tillegg føles urettferdig. Det kan dessuten medføre en fare for urettmessig forskjellsbehandling, dersom enkelte grupper systematisk sanksjoneres oftere for å drikke alkohol i parken enn andre.

Avslutning Grünerløkka

Grünerløkka bydel ligger sentrumsnært i Oslo, og innbyggertallet er på nivå med en middelsstor norsk by. Storbypreget ved Grünerløkka gjenspeiles i boforhold, befolkningstetthet, næringsvirksomhet og hvilke krimina-

litetstyper som dominerer. Både i intervjuene og i kriminalstatistikken er det lovbruddskategoriene (utelivs)vold, ran og omsetning av narkotika som trekkes frem.

Bydelen er rik på barer, klubber, kafeer og restauranter, og tilbyr et mangfold av fornøyelser og underholdningstilbud. Særlig på våren og sommeren er det et mylder av liv i bydelen, og mange tilbringer mye tid i bydelens parker og gater. Dette er nettopp det som gjør Grünerløkka spesiell og som gjør det hyggelig å være der, men det er også problematiske sider ved at så mange trekker ut i det offentlige rom samtidig og vil bruke det til forskjellige formål. Et eksempel er knyttet til politiets økte toleranse for å tillate at folk inntar medbrakt alkohol i bydelens parker i sommerhalvåret. Mens de fleste synes dette er trivselskapende og positivt så lenge det foregår i ordnede former, er det et tilbakevendende diskusjonstema både for politiet, politikere, ansatte i bydelen og for beboerne når noen tøyser grensene og gjør oppholdet i parken utrivelig for andre. Mens politiet kan oppleve det som vanskelig å skulle se gjennom fingrene med drikking av alkohol på offentlig sted, kan det oppleves problematisk og lite forutsigbart fra publikums side hvis håndhevingen varierer fra en tjenestemann til en annen.

En beslektet diskusjon er knyttet til skjenkebevilging og utestedenes åpningstider, som er relevant med hensyn til at folk enkelte steder bor vegg i vegg med barer og nattklubber. Sammenhengen mellom skjenketider og utelivsvold er dokumentert, og et bredt spekter av virkemidler er sannsynligvis nødvendig for å forebygge alkoholrelatert vold. Et av disse er et synlig politi som er tett på der problemer forventes å oppstå.

Det forebyggende barne- og ungdomsarbeidet i bydelen er etablert bl.a. gjennom ungdomsklubben X-ray, Gateteamet, som driver oppsøkende virksomhet rettet mot ungdom, samt ulike arrangementer og tiltak som blir gjennomført via SaLTø, en modell for samarbeid mellom Oslo kommune og Oslo politidistrikt. Når det gjelder hasjsalget som foregår langs Akerselva, tyder uttalelser fra våre informanter på at dette først og fremst har konsekvenser for trivselen og i mindre grad for tryggheten. Det etterlyses dessuten mer fokus på at problemet ikke er selgerne alene, men også kjøperne som holder omsetningen i gang.

Befolkningsutvalget gir uttrykk for at de føler seg trygge når de ferdes i bydelen, og at de opplever området som trivelig og mindre belastet enn f.eks. Oslo sentrum. Det er imidlertid klart at de tar bestemte forholdsregler når de går ute, og unngår å oppsøke plasser hvor de opplever at folk fra rusmiljøer ofte samles, eller hvor de gjennom bekjente eller mediene har hørt at det forekommer kriminalitet. Funnene i den kvalitative undersøkelsen kan dermed sies å stemme godt med funnene fra spørreundersøkelsen i del 2. For det første forteller begge våre undersøkelser at folk i overveiende grad føler seg trygge i bydelen. Det samme gjelder de tiltakene som fremheves når vi spør hva informantene mener kan øke tryggheten i bydelen. Ønsket om *flere politipatruljer* utdypes med at det her er snakk om fotpatruljer som tar seg tid til å snakke med folk, ikke patruljebiler som kjører i full fart tvers gjennom bydelen. Ønsket om *bedre utebelysning* og *godt vedlikeholdte uterom* reflekterer tendensen til at beboerne på Grünerløkka er flittige brukere av det offentlige rom og anser bydelens parker, gater og offentlige sosiale møteplasser som viktige trivsels- og trygghetsskapende sider ved bydelen.

Skien kommune

Innledning

I dette kapittelet vil vi veksle mellom å skrive om Skien og Grenlandsregionen. Skien og Porsgrunn er de største kommunene i Grenland, og er knyttet sammen i en sammenhengende bebyggelse. Disse byene har flere felles problemstillinger, og et konkret problem i den ene byen kan fort bli et problem for den andre også. Flere forebyggende prosjekter har et felles fokus på Skien og Porsgrunn.

Når det gjelder den objektive tryggheten, vil vi først rette søkelyset mot kriminalitetsbildet i Skien. Hvordan er kriminalitetsnivået i Skien/Grenlandsregionen i forhold til andre kommuner og regioner i landet? Hvilke lovbruddsformer og hvilke aldersgrupper er det som dominerer i den registrerte kriminaliteten? Videre vil vi konsentrere oss nøye om gjengkriminalitet, som har vært, og fortsatt er, meget aktuelt for tryggheten i Skien (i hvert fall den subjektive tryggheten). Kommunen har gjennomført et interessant prosjekt, det såkalte «Gutteprosjektet», for det som av mange oppfattes som et meget truende ungdomsmiljø i byen. Vold og uro i forbindelse med utelivet representerer også en viktig kilde til utrygghet i det offentlige rom. Hvordan blir dette håndtert og kontrollert av politiet og utelivsbransjen i Skien? Videre redegjør vi for hva kommunen gjør med det synlige rusmiljøet i byen.

Hva den subjektive tryggheten angår – dvs. hvilke forestillinger folk gjør seg om lokale problemer – vil vi konsentrere oss om konflikten mellom lokalpressen på den ene siden og kommunen/politiet på den andre. Her finner vi en tydelig strid om definisjoner av virkeligheten. I forlengelsen av dette kan vi også identifisere uenighet om hvorvidt Skien er åpen for å erkjenne lokale problemer.

Først presenteres noen kortfattede fakta om Skien, Grenland og Telemark, før vi sammenfatter funnene fra spørreundersøkelsen som angår Skien.

Fakta om Skien, Grenlandsregionen og Telemark

Skien er både en by og en kommune, og regnes som hovedstaden både i Grenlandsregionen og i Telemark fylke. Telemarks administrasjonssenter ligger nettopp her. Skien er også en av de eldste byene i landet, med sin gryende fremvekst rundt år 1000. Det har foregått industrivirksomhet i byen helt siden 1500-tallet, men i dag er IKT og annen kunnskapsbasert virksomhet i ferd med å overta som den viktigste næringsveien. Store deler av den tradisjonelle industrien i Skien er nå nedlagt.

Byen er kanskje mest kjent som dramatikerens Henrik Ibsens fødeby. Videre er Skien landets 11. største by, og den største i Telemark, med ca. 52 000 innbyggere. Byen inngår i en sammenhengende bebyggelse med Porsgrunn og Bamble, og folketallet for dette området ligger på i underkant av 100 000 innbyggere, litt etter hvor man trekker grensene. (Tettstedet Porsgrunn/Skien er det syvende største i landet med 86 923 innbyggere pr 1. januar 2009.)

Når det gjelder Grenland, er det en region som utgjør den sørøstlige delen av Telemark fylke, og består av følgende seks kommuner: Skien, Porsgrunn, Bamble, Drangedal, Kragerø og Siljan med til sammen 117 000 innbyggere. Videre er Grenland Norges største industriområde og sentrum for petrokjemisk industri i landet (Skien kommune 2010).

Hva fortalte spørreundersøkelsen om tryggheten i Skien?

På spørsmålet vi stilte respondentene – om hvordan man vurderer kriminalitetsnivået i kommunen – viste det seg at befolkningen i Skien hadde det mest negative bildet sammenlignet med befolkningsutvalgene i de andre kommunene/bydelene. Det var omtrent dobbelt så mange i Skien som i totalutvalget som oppfattet kriminaliteten som et meget stort problem i kommunen sin. Når det gjaldt følelsen av trygghet ved ferdsel ute alene sent om kvelden i sentrumsområdet, fant vi relativt mye utrygget i skiensbefolkningen i forhold til hva vi fant på de øvrige stedene vi undersøkte. Det var bare Grünerløkka

som skåret høyere på dette spørsmålet om utrygghet. Det var også på disse to stedene vi kunne identifisere størst grad av unngåelsesatferd – i form av å la være å gå ut sent på kvelden, unngå å gå ute alene, la være å oppsøke bestemte plasser, gå omveier – og valg av offentlig kommunikasjonsmidler i stedet for å spasere. Skien kommer også høyt opp på målingene av samtlige svaralternativer når det gjelder bekymring for definerte negative hendelser – som vold på åpen gate, seksuell trakassering, truende oppførsel, andres fyll/uro, tyveri og ran. I tillegg er Skien det av de åtte utvalgsstedene som i størst grad vektlegger mer politi for at man skal føle seg trygg.

Skien fremstod imidlertid som spesiell når det gjaldt forholdet mellom erfart vold i det offentlige rom og bekymringen for denne type vold. Skien skåret høyest på uro for vold på åpen gate, samtidig som kommunen plasserte seg ganske gjennomsnittlig av utvalgsstedene når det gjaldt innbyggernes egne voldsoffererfaringer. Dette funnet rettet oppmerksomheten særlig mot lokalpressen som kilde til utryggheten. Lokalpressen viste seg å ha meget stor betydning for følelsen av utrygghet for alle utvalgsstedene, og den hadde mer enn gjennomsnittlig betydning for dem som sa seg utrygge i Skien.

Da spørreundersøkelsen skulle offentliggjøres, var det en viss bekymring blant politikere og kommuneansatte i Skien. Man fryktet forståelig nok at Skien skulle bli oppfattet som en utrygg by å leve i, og man fryktet spesielt negative oppslag i lokalpressen om trygghetsmålingene våre. Derfor ble det ved offentliggjøringen av spørreundersøkelsen – som ble gjort på KS trygghetskonferanse 12.4.2010 – understreket at vi ikke hadde noe grunnlag for å hevde at Skien ligger spesielt dårlig an på landsbasis hva lokalbefolkningens trygghetsfølelse angår. Vi pekte på den generelle sammenhengen mellom kriminalitetsnivå, trygghetsnivå og graden av folketetthet (se modellen i del 2, avsnitt 4.3), og vi holder det som meget sannsynlig at tilsvarende folketette kommuner/regioner ville ha kommet ut på omtrent samme trygghetsnivå som vi målte for Skien.

Vi finner imidlertid kritikken fra en av kommunens ansatte langt på vei berettiget når hun argumenterer for at hun gjerne skulle sett Skien sammenlignet med sammenlignbare regioner i landet. Samtidig skal det

understrekes at forskjellene mellom utvalgsstedene ikke er dramatiske, og de fleste – også i Skien – føler seg tross alt rimelig trygge. Likevel skal ikke utryggheten i Skien bagatelliseres eller feies under teppet, noe vi kommer tilbake til i dette kapittelet.

I den tidligere omtalte nasjonale innbyggerundersøkelsen til Politidirektoratet (Politidirektoratet 2009) kom det frem at innbyggerne i Telemark politidistrikt viste seg litt mer utrygge enn innbyggerne i de fleste av de andre politidistriktene i landet (Telemark rangeres som nummer 19 av 27 politidistrikter i denne oversikten). Likevel var det bare beskjedne andeler av de spurte som oppga at de følte seg utrygge der de bor. 52 prosent av den voksne befolkningen over 18 år i Telemark svarte *i stor grad trygg* på dette spørsmålet. 42 prosent oppgav *i svært stor grad trygg* på sitt eget hjemsted. Disse tallene for trygghet er langt høyere enn våre egne data, og det skyldes i hovedsak to forhold: For det første opererer innbyggerundersøkelsen med langt større og mer heterogene enheter (politidistrikter) enn vi gjør (kommuner/bydeler). For det andre spør innbyggerundersøkelsen etter trygghet der man bor uten spesifisering av tidspunkt på døgnet. Vi spør om folks trygghetsfølelse når de ferdes alene i sentrumsområdet på kvelden. Det er åpenbart vesentlige forskjeller mellom våre og innbyggerundersøkelsens spørsmål, og følgelig blir tallene forskjellige.

Når tallene i vår undersøkelse viste at lokalmediene i Skien fikk mer enn gjennomsnittlig betydning for utrygghetsfølelsen, fant vi det spesielt interessant å intervjuere redaktørene av avisene TA (Telemarksavisa) og Varden. Dette er to jevnstore²² (og konkurrerende) fylkesaviser som har sine lokaler i Skien. Interessant nok hadde disse to avisene nokså forskjellige tolkninger av trygghetsundersøkelsen dagen etter offentliggjøringen av den. TA lagde følgende overskrift: «Utrygge i Skien» – med følgende ingress: «Skien er et av åtte steder hvor folks opplevelse av trygghet er undersøkt. Når det gjelder kriminalitet, kommer Skien dårligst ut» (Telemarksavisa 2010). Varden kom til nærmest motsatt tolkning med denne overskriften samme dag: «Det er trygt å bo i Skien» (Varden 2010).

²² TA har et opplag på 22 000, Vardens opplag er på 26 000.

Mediebildet i Grenlandsregionen

At mediene besitter en omfattende og sentral makt i samfunnslivet er hevet over enhver tvil, og medienes makt kan beskrives gjennom flere prosesser. Først og fremst har mediene en *portvaktfunksjon* – dvs. makt til å bestemme hvilke nyheter som skal slippes igjennom til leserne, seerne og lytterne. Mediene har dermed en *dagsordenfunksjon* ved at de kan styre hva som er relevante, viktige og interessante begivenheter. Det som bringes frem på dagsorden i medienes nyhetsbilde styrer i stor grad hva folk er opptatt av (Schwebs og Østbye 1995, s. 218), og kriminalitet har en sentral plass i dette nyhetsbildet.

Når det gjelder nyhetsdekningen av kriminalitet har en rekke medieforskere pekt på at mediene har en tendens til å skape «moralsk panikk». Med det menes at hendelser blir blåst opp i dimensjoner som ligger et godt stykke unna den faktiske virkeligheten. I neste omgang skaper man en bekymret opinion som krever politisk handling – hvor folkekravet som regel dreier seg om økte straffereaksjoner og mer politikontroll (Schwebs og Østbye 1995, s. 211). Dette fenomenet synes å være nær forbundet med medienes kriterier for utvelgelse av nyheter. Et sentralt nyhetskriterium er å skape sensasjoner som fanger vår oppmerksomhet og påvirker våre følelser (Schwebs og Østbye 1995, s. 101). Da blir imidlertid vesentlige nyanser og modifikasjoner taperen. F.eks. kan ansamlinger av ungdommer som representerer en viss plage for omgivelsene, fort bli beskrevet som en *gjeng*. Kanskje de ikke engang har tenkt på seg selv som noen *gjeng*, men godt hjulpet av media *blir* de til en *gjeng*. Slik kan nyhetsformidling også skape selvpoppfyllende profetier. Dette fenomenet dokumenteres tydelig i en NIBR-rapport om konflikter mellom ungdomsmiljøer i Kristiansand (Bjørgero, Carlsson og Haaland 2001, s. 85). Her beskrives en venneklikk som ble stemplet som en *gjeng* («Valla-gjengen») av omgivelsene – først og fremst av media og politiet. Venneklikken fikk etter hvert en *gjengidentitet*, og oppførte seg deretter ved å rivalisere mot andre «*gjenger*» i byen.

Det er nettopp «*gjenkriminalitet*» som har stått sentralt i lokalmedienes nyhetsbilde i Skien, og det er den såkalte «*Gjemsøygjengen*» som har vært

i fokus. I vårt feltarbeid i Skien var det tydelig at dette miljøet stod meget sentralt i folks bevissthet når det gjelder kriminalitet og utrygghet. En av våre informanter refererer til avisene, og hennes viten om denne «gjengen» kan fremstilles slik:

De stjeler biler – de har ikke respekt – det blir ikke gjort noe med dem – de blir ikke straffet – de burde straffes mye mer – ikke bare ha det bra – de får lov til altfor mye – de får lov til å gjøre hva de vil – flere bor på barnehjemsinstitusjoner – de har ikke regler – skulle vært like strenge som i Oslo – de har 50 saker, men blir ikke dømt.

Medienes fremstilling av dette miljøet blir analysert av to representanter for Skien kommune. Den ene uttrykker seg slik: *Takket være media så er de en gjeng.* Den andre har følgende syn:

Dette var bare en gjeng med 4-5 drittunger, og de ble håndtert bra av SLT, politi og barnevern i begynnelsen – og de ble pulverisert vekk – men avisene opprettholdt gjengbegrepet. Dette er et veldig godt eksempel på den heilagjengen som skiensavisene var.

SLT-koordinatoren i Skien mener at mediene har en skjev fremstilling av virkeligheten, og utdyper det slik:

De skriver ikke at natt til 1. mai var det helt rolig i år. Det var ca. 800 ungdomsskoleelever samlet i Fritidsparken og ca. 800 russ på Stevneplassen – masse folk i byen – ikke noe bråk. Det var ekstremt mange som jobbet i kulissene for at det skulle bli en hyggelig kveld for alle – ingen medieoppslag – da er jeg fornøyd – men hva med en overskift om at det var rolig 1. mai takket være alle kreftene som jobbet for det?

Når vi tar opp spørreundersøkelsens funn om lokalpressens betydning for tryggheten med sjefredaktøren i Telemarksavisa (TA), Ove Mellingen, parerer han med at han ikke helt godtar sammenligningen mellom media og andre kilder til utrygghet – som venner, bekjente, naboer etc. Argumentet hans er at media har en klar oppgave i å informere/opplyse om samfunnsforhold, og at man derfor ikke kan sammenligne disse kildene. Han uttrykker seg slik:

Media har en annen oppgave enn naboen. Medias oppgave er å skrive om det som er spesielt... Medias oppgave er å bringe frem det som er uvanlig.... Naboen driver ikke med kriminalitetsdekking – naboen slår plenen han.

Vi spør om hvorfor kriminalitet er et så populært emne for mediene å skrive om, og svaret kommer slik. *For det første er det sånn at kriminalitet eksisterer – kriminalitet er ingen illusjon... kriminalitet er relevant informasjon... Vi prøver å gjenspeile det samfunnet som vi lever i – kommer som en forklaring på at når det er mer kriminalitet i Skiensregionen, så blir det mer krimstoff i deres lokalavis enn i lokalaviser i andre regioner i landet. Han presiserer videre: Vi er genuint opptatt av å gi et sannferdig bilde av dette området.*

Samtidig understreker Mellingen at – *vi har i de siste 5 årene systematisk prøvd å dyrke frem de positive sidene ved dette området – for Skien sliter fortsatt med et dårlig rykte, forklarer han – og påstår videre: vi er kanskje mer enn andre aviser opptatt av å vise frem de gode sidene i kommunen – og en konklusjon lyder slik:*

Summen vi lager [dvs. alle avisene de lager] – skal gi et troverdig bilde av virkeligheten. Hadde vi bare skrevet om kjeltringer så hadde det vært feil – [for folk ville ikke kjenne seg igjen] – de færreste er kjeltringer. Men hadde vi ikke skrevet om kjeltringer, hadde det også vært feil – for de finnes! – Vår oppgave er også å fortelle om det negative... Når vi har negative oppslag, så handler det om at vi tar et samfunnsansvar. Hvis du glemmer den biten, så svikter avisene sitt samfunnsansvar.

Balansen mellom negative og positive nyheter står sentralt i nyhetsredaksjonens arbeid – *Vi jobber hver dag med denne balansen.* Vi presenterer en hypotese om at to konkurrerende aviser som TA og Varden kan forsterke hverandre i sine oppslag og virkemidler nettopp fordi de konkurrerer med hverandre. Mellingen bekrefter at konkurransen mellom disse to avisene er sterk – *kanskje sterkest i hele landet.* Det er ingen fylker i landet som har to konkurrerende og jevnstore fylkesaviser, får vi vite – men Mellingen avkrefter vår hypotese slik: *Konkurransen er sterkere enn før, men avisene er mildere enn før – og fortsetter: Det er markedsmessig lønnsomt med en lysere og mer positiv avis – hypotesen er feil.* Mellingen utdyper at hans avis ikke er så avhengige av store oppslag på førstesiden som vekker nysgjerrighet og oppmerksomhet, fordi de er en abonnementsavis²³. Løssalgavisene er mer presset til å lage førstesider som fanger oppmerksomheten, forklarer han – og viser frem dagens avis med 20 sider om 17.mai-feiringen i Skien.

²³ Av TAs opplag på 22 000 aviser går 20 500 til abonnemeter, mens bare 1500 går til løssalg.

Førstesiden har et bilde av en gruppe som har sin tradisjonelle feiring på Gaustatoppen – *Dette har ikke noe salgsappell*, forteller han. Samtidig skal feiringen av 17. mai balanseres, og han uttrykker i den forbindelse dette: *Vi kan ikke late som at det ikke var fyll, vold og fanteri i dagene før 17. mai.*

Mange syntes nok TA hadde et tydelig negativt fokus for noen år tilbake da kommunen var plaget av bl.a. en rekke ranstilfeller. I den forbindelse forteller Mellingen om en gruppe ungdomskriminelle – et miljø bestående av i underkant av 10 ungdommer som var svært aktive i kriminalitetsbildet. Dette var et miljø med unge menn fra Kosovo (kosovoalbanere) som skal ha begått bl.a. en rekke voldtekter og ran. En gjeng som – *terroriserte befolkningen* – og han hevder videre – *Ungdommen ble dritredde for å gå på fest.* Dette er den såkalte *Gimsøygjengen...* *Politiet og våre folkevalgte gjorde lite*, forklarer Mellingen – og forteller videre:

Vi kjørte kampanje på denne gjengen for å presse politiet til handling – for å få våre folkevalgte og politiet til å innse alvoret.... i perioder kan det bli litt massivt da selvfølgelig [altså mediedekningen]... Da vi begynte å kjøre på den Gjemsøygjengen – så hadde den gjengen vært på folkemunne lenge, men ingen hadde gjort noe.

TA gikk seriøst til verks, og ville finne ut mer nøyaktig hvem som var i miljøet, og hva de faktisk gjorde. Etter hvert ble dette problemet tatt på alvor ifølge Mellingen, og det ble gjort noe med miljøet – *og kommunen brukte millioner av kroner på dette miljøet* – det såkalte *Gutteprosjektet*. *Et prosjekt som åpenbart ikke funket* – legger han til. (Her kan det imidlertid foreligge forskjellige kriterier for hva man kaller en suksess. Vi vil snart vise at både politiet og en ekstern evaluering av Gutteprosjektet klassifiserer det langt på vei som en suksess.)

Noen i politiet prøvde bare å bagatellisere – uttrykker Mellingen og forklarer grunnen til det slik: *Politiet hadde vært med i dette Gutteprosjektet – og hvis det viste seg at dette miljøet som man hadde brukt millioner av kroner på, fortsatt var kriminelle – hvilket de var* – så kunne det også stille politiarbeidet i et dårlig lys. *Mange takket for at vi tok det frem...* fortsetter han, men ikke alle var begeistret for avisens søkelys på denne delen av ungdomskriminaliteten – *folk med en svært myk tilnærming til disse problemene*

var fly forbannet på oss. Angivelig fordi man mente at avisen kunne forsterke et problem ved å sette fokus på det, og bidra til stigmatisering av enkelte grupper.

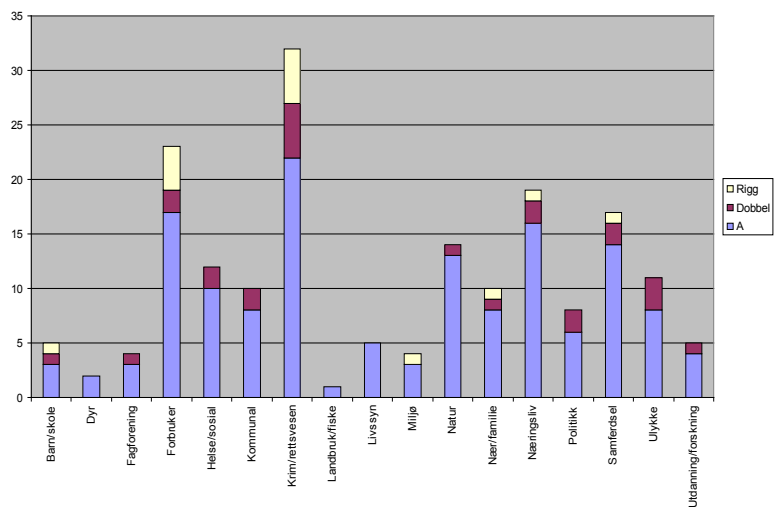
Redaktøren av Varden, Lars Kise, satte opp en tiltaks- og strategiplan for avisen da han tok over som redaktør i 2008 – med følgende hovedmålsetting:

«Varden skal være en positiv stemme i Telemark. Avisa skal forbindes med noe hyggelig, og den skal prioritere positive saker/historier. Ved å presentere hyggelige saker vil nyhetene som viser at ting ikke fungerer, slå sterkere» (Kise 2009, upublisert materiale).

Tiltakene som skisseres for å nå denne målsettingen, er følgende:

- Minst to førstesideoppslag (33 %) per uke skal være positive
- Minst en av tre nyhetssaker (33 %) i avisa skal være positiv
- Minst to av hovedsakene på de ni første sidene (4–9) (33 %) bør være positive
- Oppslagene bør variere fra dag til dag
- Terskelen skal være høy for at samme tema er oppslag to dager på rad
- Det er viktig å variere mellom negative og positive saker – også på de første nyhetssidene (4–9) (Kise 2009, upublisert materiale).

Kise foretok en gjennomgang av 1500 avisartikler i Varden, og fikk denne fordelingen av hvilke typer nyheter som preget avisen:

Figuren²⁴ viser tydelig hvilken dominerende plass kriminalitet hadde i Varden på analysetidspunktet (i 2008), og det var nettopp dette bildet redaktøren ønsket å tone ned. I denne snuoperasjonen møtte han imidlertid motstand, og han avslører samtidig dette: *Krimstoff har stor status blant journalister*. Kises prosjekt var å skape en avis som folk kjenner seg bedre igjen i, og han ville bl.a. ha fokus på flere – *gladsaker*. Kriminalitet skulle nødvendig prege førstesiden to dager på rad. *Det er ikke gitt at en første-side skal handle om kriminalitet* – forklarer han, og legger til – *at kriminalitet selger, det er ikke noe hold for dette*. Videre kan kriminalitetsstoff også vinkles positivt, f.eks. på denne måten: *Her om dagen hadde vi et oppslag om ungdom som er vakter på bussene for å hindre hærverk*. I tillegg ønsket redaktøren å vri kriminalitetsdekningen over til flere kommentarer og analyser fremfor kun referering av enkeltsaker. (Nå skal det legges til at Varden har en nettavis som dekker forholdsvis mye kriminalitet, og kan ta noe av «støyten» for papirutgaven.)

På den annen side erkjenner Kise, på samme måte som redaktøren av naboavisen TA, at kriminalitet ikke skal skjules, og han beskriver kriminalitetsbildet i Skien som omfattende: *Den største utfordringen for Telemark som fylke er ikke næringsutvikling, det er ikke ny E18 eller ny togbane, det er rett og slett trygghet*.

Videre viser Kise til et dilemma når barnevernsmyndighetene i byen ikke ønsker at pressen skriver om f.eks. ungdom som begår ran fordi det kan øke ransforekomsten ved at det blir oppmerksomhet rundt dette, og dermed bidra til en økt status for å rane. Kise forklarer at mediene er nødt til å skrive om dette, men bør samtidig være sitt samfunnsansvar bevisst.

²⁴ Blå søyle (A-saker) betyr hovedsaker, og det vil si saker som fyller mesteparten av en avisside. Burgunderfarget søyle (dobbeltsaker) indikerer saker som består av en hovedsak pluss en mindre sak. Gul søyle (Rigg) dreier seg om saker med én hovedsak og flere mindre saker – og det er gjerne en hendelse som fyller et par avissider.

Kriminalitetsbildet i Skien/Grenlandsdistriktet

I kommuneoversikten til Statistisk sentralbyrå over registrert kriminalitet finner man at Skien ikke peker seg spesielt ut på landsbasis. Det var registrert 74,3 forbrytelser pr. 1000 innbyggere i Skien i gjennomsnitt for 2006–2007 (SSB 2009a). Tallet for hele landet er på 56,9 forbrytelser. Det betyr at Skien ligger relativt høyt på kommuneoversikten over registrert kriminalitet, men en rekke kommuner, som Oslo, Halden, Ullensaker, Drammen, Tønsberg, Sandefjord, Porsgrunn, Kragerø, Bø i Telemark, Arendal, Gjerstad, Bykle, Kristiansand, Haugesund og Hemsedal ligger høyere.

For hele Grenlandsområdet, som inkluderer seks kommuner, viser det seg at fem av disse kommunene ligger markert over landsgjennomsnittet for registrerte forbrytelser (Skien 74,3, Porsgrunn 81,7, Bamble 59,1, Drangedal 56,7, Kragerø 78,9). Disse tallene på registrert kriminalitet er riktignok ikke begrenset til det offentlige rom, men vi kan slå fast at kriminalitetsnivået i Skien/Grenlandsområdet synes å være relativt høyt på landsbasis. Det er registrert mer kriminalitet i Grenlandsområdet enn sammenlignbare og folketette regioner i landet, som Bergen, Trondheim, Stavanger/Sandnes og Fredrikstad/Sarpsborg.

Det er vinningskriminaliteten (tyveriene) som dominerer i det registrerte kriminalitetsbildet. For Skien er det registrert 51,4 vinningslovbrudd pr. 1000 innbyggere (ekskludert økonomiske lovbrudd). Tilsvarende er det registrert bare 7,8 voldslovbrudd pr. 1000 innbyggere i Skien for 2006/2007. Dette forholdet mellom vinningskriminalitet og voldskriminalitet gjør seg for øvrig gjeldende i de fleste andre kommuner i landet.

La oss se nærmere på politiregistrert kriminalitet for Skien, tall vi har fått fra politiet i Skien.

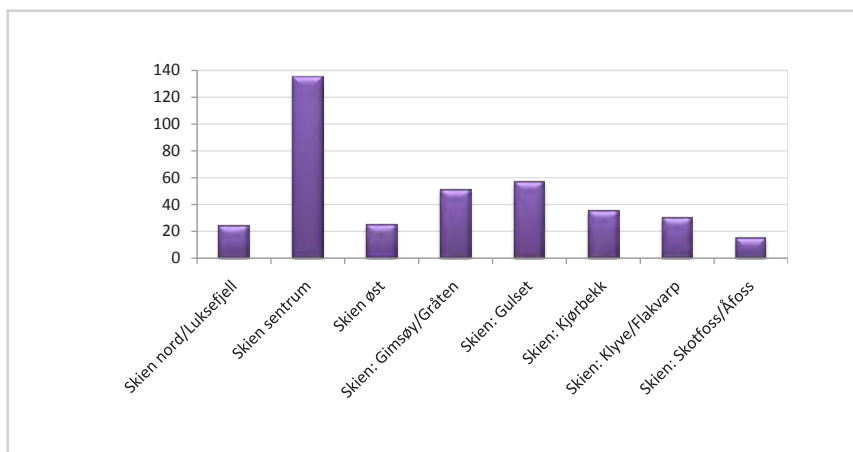
I oversikten på neste side er det store forskjeller mellom vinningskriminalitet og voldskriminalitet. Narkotikakriminalitet har også markert høyere tall enn den registrerte volden. Samtidig er neppe narkotikakriminalitet i form av kjøp og salg av illegal narkotika like utrygghetskapende som de andre lovbruddskategoriene. Kjøp og salg av de forbudte rusmidlene fore-

går i stor grad i det skjulte, uten innsyn for allmennheten. Videre er det svært få sedelighetslovbrudd som registreres i Skien (som ellers i landet). Det var også den lovbruddsformen som befolkningen både i Skien og i de andre kommunene bekymret seg minst for av de utvalgte hendelsene (se spørreundersøkelsen i del 2).

ANTALL ANMELDELSER I ULIKE LOVBRUDDSKATEGORIER I SKIEN I 2008/2009.

	FORBRYTELSE				FORSEELSER			
	2008	2009	Diff	Diff %	2008	2009	Diff	Diff %
ØKONOMI	48	50	2	4,2 %	5	9	4	80,0 %
VINNING	1 937	1 881	-56	-2,9 %	207	186	-21	-10,1 %
VOLD	360	375	15	4,2 %	3	5	2	66,7 %
SEDELIGHET	37	46	9	24,3 %				
NARKOTIKA	611	446	-165	-27,0 %				
SKADEVERK	254	155	-99	-39,0 %	35	22	-13	-37,1 %
MILJØ		1	1		19	15	-4	-21,1 %
ARBEIDSMILJØ					7	6	-1	-14,3 %
TRAFIKK					894	853	-41	-4,6 %
ANNEN	95	95	0	0,0 %	402	362	-40	-10,0 %
UNDERSØKELSESSAKER	151	160	9	6,0 %				
Sum Totalt	3 493	3 209	-284	-8,1 %	1 572	1 458	-114	-7,3 %

Hvor i Skien finner vi den registrerte voldkriminaliteten? Følgende figur (se neste side) fra skienpolitiet viser anmeldte volds- og trusselhendelser etter politisoner i kommunen. Ikke overraskende er det i Skien sentrum vi finner flest registrerte volds- og trusselhendelser. (Det samme gjelder for øvrig for de registrerte vinningslovbruddene). Denne oversikten spesifiserer riktignok ikke hva slags vold som er registrert (familievold, utelivsvold, gjengvold etc.), men det er mye som taler for at det er volden knyttet til utelivet og serveringssteder som gjør søylen for Skien sentrum så høy.

ANTALL VOLDS/TRUSSEL ANMELDELSER I 2009 FORDELT PÅ POLITISONER I SKIEN. (SKIEN SENTRUM OMFATTER POLITISONENE SENTRUM, BAKKEN, FALKUM OG FROGNER/BRATSBERG.)

I Skien, som ellers i landet, står ungdom bak en betydelig del av den registrerte kriminaliteten. I 2008 stod personer under 24 år for i underkant av 40 % av alle registrerte straffbare forhold i Grenland (Politiet, Porsgrunn kommune, Skien kommune og Borgestadklinikken 2009 s. 5). Det er også en tydelig opphoping rundt de yngre aldersgruppene når det gjelder omfanget av ofre for kriminalitet, dog med en noe større aldersspredning enn når det gjelder tallene for gjerningspersonenes alder. Gruppen over 65 år opplever relativt sjelden viktimisering (Politiet et al. 2009 s. 42). De typiske lovbruddene som begås i den yngre delen av befolkningen, er trafikklovbrudd, narkotikakriminalitet, vinningskriminalitet og bilbrukstyveri. De fleste ran som begås i Grenlands-regionen, blir utført av ungdom. I første halvår av 2009 var 86 % av gjerningspersonene under 24 år. 43 % av ransutøverne var under 18 år. Ranene begås mot enkeltpersoner, kiosker, butikker, bensinstasjoner og bingolokaler.

Et typisk trekk ved ungdomskriminaliteten er gjengangerproblematikk. For de 20 mest aktive ungdomskriminelle under 18 år i Grenlandsregionen var det registrert 419 straffbare forhold i løpet av 2008. Dette utgjorde hele 36,7 % av alle straffbare forhold som ble registrert med en gjerningsperson under 18 år dette året. Av disse 20 ungdommene var 15

bosatt i Skien, 4 i Porsgrunn og 1 ungdom fra Siljan. 5 ungdommer i denne gruppen bodde på barnevernsinstitusjon (Politiet, Porsgrunn kommune, Skien kommune og Borgestadklinikken 2009 s. 55). Et annet bilde viser at 39 personer mellom 18 og 23 år ble registrert for voldsbruk i første halvdel av 2009, og så å si alle (38 – dvs. 97 %) var registrert for vold eller annen kriminalitet fra før (Politiet, Porsgrunn kommune, Skien kommune og Borgestadklinikken 2009 s. 31). Mange hadde også en rekke saker på rul-lebladet sitt. Disse gjerningspersonene kjennetegnes ved en problematisk familiesituasjon, problemer i forhold til skole og et allerede etablert rus-misbruk (Politiet, Porsgrunn kommune, Skien kommune og Borgestadkli-nikken 2009 s. 28).

Når vi vet at ungdom utøver mye av den registrerte kriminaliteten, sær-lig den som skaper frykt i det offentlige rom, og vi samtidig vet at noen gjengangere står for mye av denne kriminaliteten – da har vi også kunn-skap for å kunne meisle ut relevante forebyggende strategier. Det kommer vi tilbake til.

Tiltak og utfordringer for tryggheten i Skien

Erkjennelsen av lokale problemer

Vi har tidligere vist til at spørreundersøkelsen møtte bekymring blant kommuneansatte og politikere i Skien. En av dem presiserer det slik: *dette her trengte vi ikke!* Hun forteller videre at Skien kommer dårlig ut på mange statistikker som uførestatistikk, bruk av medikamenter, psy-kisk helse med mer, og nå også på befolkningens trygghetsfølelse. Det er intet mindre enn Skiens omdømme som synes å stå på spill her. En politikvinne frykter spesielt grenlandspolitiets omdømme på denne måten: *Vi har gjort en formidabel innsats overfor utestedene, vi er på til-budssida i alle fora, så skal vi sitte igjen der med svarteper* [dvs. hengt ut i media med en trygghetsundersøkelse som tegner et dårlig bilde av Skien, noe som hun føler er politiets ansvar]. *Dette stemmer ikke med*

realitetene. Det skapes et inntrykk av at politiet ikke er til stede på noe som helst, det er ikke reelt.

Blant de kommuneansatte som vi intervjuet, erkjenner flere at skiens-folket er litt *hårsåre* der negative bilder av kommunen fryktes. En av informantene påpeker at det råder en slags underlegenhetsfølelse – *i lynnet vårt, og det skal lite til å trigge det*. Det er særlig komplekser overfor vestfoldby-ene (Larvik, Sandefjord og Tønsberg) som nevnes i den forbindelse. Videre gis det flere eksempler på negativ omtale av kommunen, og en av informantene våre refererer i denne sammenhengen til en avis-kronikk skrevet av historikeren Hans Fredrik Dahl for en del år tilbake i en av landets riks-aviser hvor han visstnok omtalte Grenland som et «møkkabelte» – og hun utdyper: *Vi kan ikke leve med at resten av Norge skal se på oss som noe møkkabelte... jeg ble grenlandspatriot etter å ha lest det innlegget der*.

Jeg viser til redaktøren av TA, som hevdet at kommunen og deler av politiet prøver å dysse ned og bagatellisere problemene i kommunen, samt at det råder en slags feighet blant trygghetsleverandørene. En politikvinne sier seg enig i redaktørens beskrivelse med denne refleksjonen:

Jeg vil ikke uttale meg som politi her, dette får stå for min regning... Ja, jeg mener vi gjør det, prøver å bortforklare det her. Kan vi ikke gå inn i det og se på det da, er det virkelig sånn? Jeg er ikke så redd for sånne undersøkelser, jeg. Jeg er mye mer redd for hva vi ikke gjør... vi i Grenland er fryktelig opptatt av omdømmet vårt. Med god grunn, hele Grenland er det.

En neste politikvinne følger opp den forrige på denne måten: *Jeg håper ikke at vi skal bruke tid på å unnskyldde de tallene i undersøkelsen deres, det som er viktig for meg som politi, er hva gjør vi med det – og legger til: Vi er et tett befolka område, og vi har storbyutfordringer*.

I disse samtalene tegnes det et interessant konfliktforhold mellom på den ene siden erkjennelsen av at Skien og Grenlandsregionen sliter med kilder til utrygghet for deler av befolkningen, og på den andre siden frykten for kommunens/regionens omdømme, som synes å være noe tynnslitt fra før. Denne ambivalensen uttrykkes på en presis måte av en av de kommuneansatte slik: *Vi vil så gjerne si at det er trygt, men vi kan heller ikke snu ryggen til og si at det ikke er utfordringer her*.

Tryggheten i Skien på dagtid

Våre informanter gir tydelig uttrykk for at det er helt trygt å ferdes i Skien på dagtid. Selv våre eldre informanter sier seg trygge ved å slå fast at det er ingenting å bekymre seg for på dagtid i byen – *for å bli slått ned er det som å vinne i lotto* (mann mellom 70 og 80 år). En kvinnelig informant på rundt 50 år sier seg også trygg på dagtid, men kommer likevel med denne betraktningen:

... det var et voldtektsforsøk nedi i gaten her om dagen, det stod i avisen. Dette er ikke noe trygt sted, det har blitt helt forferdelig her egentlig... Man burde ikke føle seg trygg her når de raner hvem som helst. Kunne vi bare tatt den gjengen, de drar med seg flere og flere.

Til tross for et høyt trygghetsnivå på dagtid kjenner våre informanter til enkeltepisoder som er egnet til å skape frykt. Det fortelles bl.a. om et slagsmål i Arkaden kjøpesenter i sentrum en fredag ettermiddag hvor to innvandrergrupper på ca. 20 ungdommer og voksne barket sammen i slåsskamp. En hyppig omtalt hendelse, som også fikk bred medieomtale, var et knivran begått på dagtid av en ungdom fra en barnevernsinstitusjon i sentrum i november 2009 (rett før våre telefonintervjuer i Skien). I den forbindelse gir SLT-koordinatoren uttrykk for en viss bekymring over ungdom med psykiske problemer på de mange barnevernsinstitusjonene i kommunen (som mottar ungdom fra en rekke andre kommuner i landet). Dette kan være ukjent ungdom for grenlandspolitiet, men flere har lange rulleblad i kommunene som de kommer fra. Disse skaper mye uro og bidrar i stor grad til ungdomskriminaliteten i Skien, får vi vite.

På dagtid er det gjerne en gruppe som kan skape noe utrygghet og ubehag for noen, og det er det åpne og synlige rusmiljøet i byen. Av politiet får vi forklart at det er en gruppe eldre rusmisbrukere som samles og ferdes i Skien, og de har – *lagt sin elsk på – et bestemt sted – Laksetrappa*. Politiet patruljerte hyppigere rundt dette miljøet men rusmisbrukerne barrikaderte og skjulte seg. En politikvinne forteller at politiet ba kommunen om å klippe busker rundt oppholdsstedet så de ikke fikk anledning til å skjule seg. Videre ble trepaller som rusmisbrukerne hadde samlet inn og gjemt seg bak, fjernet. Det er ikke like attraktivt å oppholde seg på dette stedet hvis de ikke får skjule seg, forklarer hun. Buskene ble

etter hvert klippet, og rusmiljøet er ikke der i samme grad som tidligere. Hun forklarer at man må prøve å unngå å en gruppe rusmisbrukere ligger og drikker og soler seg på offentlig sted. Folk vil da velge en annen vei. De plager riktignok ikke andre, men folk opplever det som utrygt å gå forbi. Dette er et miljø som består av alkoholikere, narkomane, pilleavhengige og psykiatrispasienter.

Nå skal det sies at kommunen har gjort et interessant grep med de synlig rusavhengige i byen. Misbrukerne har fått mulighet til å møte opp på et bestemt sted klokken halv åtte om morgenen, der de får en søppeltralle og arbeidsantrekk. Nå er mange beskjefte med å plukke søppel mot en godtgjørelse, og denne virksomheten er meget populær i opinionens øyne. En kommuneansatt sier: *byen har aldri vært så rein og fin som den er nå*. I tillegg utøver denne ordensgruppa sosial kontroll ved å påtale folks søppelkasting i gatene: *Når de gamle guttene går og plukker søppel, så tør ikke jyplingene å gjøre noe faenskap*. Denne ordningen har minst tre positive virkninger: Først og fremst er den positiv for rusmisbrukerne og deres livskvalitet. For det andre blir Skien sentrum ryddigere, penere og dermed mer trivelig. For det tredje bidrar dette tiltaket antakelig til en økt trygghetsfølelse i befolkningen ved at de rusavhengige får vist seg fra en helt annen side enn før.

«**God kveld Grenland**» er et forebyggende prosjekt som er spesielt rettet mot vold og fyll/bråk knyttet til utelivet i Grenlandsområdet. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom en rekke aktører som Grenland politistasjon, utelivsbransjen i Skien og Porsgrunn, «servicebyen Skien», SLT-koordinatoren i Skien, oppvekstkoordinatoren i Bamble og natteravnkoordinator i Porsgrunn.

Dette prosjektets formål er å skape trivsel på kveldstid i helgene for befolkningen i sentrum av grenlands-kommunene, og formålet skisseres slik:

« (...) at det fortsatt skal være trygt for Grenlands befolkning å ferdes i Skien, Porsgrunn og Langesund sentrum. Det skal spesielt fokuseres på at ro og orden skal opprettholdes i perioder med høy utelivsfrekvens' (God kveld Grenland 2010, s. 1).

Når det gjelder Skien sentrum har man først og fremst valgt ut stedene «New Metz sportsbar» ved Handelstorget, Kongensgate med utestedene «Dubliners» og «Bar», taxiholdeplassen, «Mix-kiosken» ved Landsmannstorget, samt gatekjøkkenet «Irmis» og langbryggene med «Kafe Tullis» og «Tante Sofie» som steder aktuelle for ekstra oppfølging og kontroll. Dette er åpenbart utsatte plasser for bråk, men utryggheten er imidlertid ikke bare begrenset til disse stedene.

Politiet forplikter sitt bidrag først og fremst med «intensiv innsats med massiv tilstedeværelse av synlig politi i sentrum av byene på kvelds-/nattestid i helgene». Videre skal politiet «gå ut av bilene og ta kontakt med ordensvaktene på utestedene og ha en positiv dialog med publikum» (God kveld Grenland 2010, s. 5). Ordensforstyrrelser skal det reageres strengt på, med bl.a. konsekvent bøtelegging av drikking på offentlig sted.

Når det gjelder politiets tilstedeværelse, er ikke politiets ambisjoner og syn på seg selv i samsvar med oppfatningene av politiet i publikumsutvalget som vi snakket med i Skien. Da vi intervjuet 5 elever på en videregående skole i Skien sa en gutt på 18 år at *politiet har dårlig budsjett for tid, lite folk som er på jobb*. Hans medelev, en jente på 18, har dette inntrykket av politiet: *Det er ikke veldig mye synlig politi i gatene her. Du får en trygghetsfølelse når du ser politibilen*. En jente i samme alder uttrykker seg slik: *Det er altfor lite politi på kveldene. To politimenn klarer ikke å dekke alt, hvis det er mye bråk, klarer ikke politiet å være flere steder på en gang*. En jente på 17 mener at politibilen ikke klarer å komme frem til alle steder, derfor bør det være mer politi til fots. Hele denne ungdomsgruppa er skjønt enig om at mer politi er ønskelig for trygghetsfølelsen.

Ei heller representanter for den eldre garde i Skien finner mye synlig politi i Skien sentrum. En mann på mellom 70 og 80 år forteller oss at det var mye mer synlig politi før, og legger til: Nå bare ler de av politiet, før var det bøsse gutter som gikk rundt (dvs. politimenn med «autoritet»). En annen mann på samme alder gir også uttrykk for at det er lite å se til politiet, og minnes tidligere tider da politiet gikk fotpatruljer. Da gikk politiet sine faste runder i byen både på dag- og kveldstid. Det var den gang politistasjonen lå i sentrum. Nå er politihuset flyttet flere kilometer unna sentrum, og

det dekker hele Grenlandsregionen. Fra politiets synspunkt er det imidlertid opplagt at de ikke skal patruljere faste runder rundt i sentrum tidlig og sent. Nå skal politiet jobbe problemorientert²⁵ og rette sin innsats mot steder som hyppig rammes av bråk og straffbare handlinger. Sannsynligheten for at politiet kommer over relevante hendelser på tilfeldig patruljering rundt i byen er svært lav (særlig på dagtid).

Flere av våre informanter, både trygghetsleverandører og trygghetskonsumenter, har fortalt oss at det er mye fyll og spetakkel i Skien sentrum på kvelds- og nattetid i helgene (med unntak av midt på sommeren, da folk heller drar til Langesund for uteliv). En politikvinne uttyper dette slik: *det er primitiv fyll. De som bruker byen til kino, teater etc., bruker ikke byen på samme måte som rølperne, for de kommer senere.* Hun forklarer at – *vanlige folk* – drar hjem tidlig fra byen i stedet for å ta en drink ute – *for da kommer fylla ut.*

Mye av «God kveld Grenland-prosjektet» er nettopp rettet mot utelivsbransjen ved barer, restauranter og kafeer, og en rekke tiltak er blitt iverksatt for å forebygge fyll, vold og bråk. Først og fremst er det etablert en ordning med ordensvaktkurs på politihuset i Skien, et samarbeidsprosjekt mellom politiet og et privat sikkerhetsfirma. Her skal ordensvaktene (dørvaktene) kurses i førstehjelp, konflikthåndtering, ordensjuss, brannvern, tegn og symptomer på narkotikamisbruk med mer. Dette kurset settes som en forutsetning for å godkjennes som ordensvakt (dvs. «politigodkjent

²⁵ Identifikasjon og reaksjon på konkrete handlinger har tradisjonelt vært den sentrale metodiske tilnærmingen til politiet, uten noe spesifikt fokus på hvilke lovbrudd og ordensproblemer man skal arbeide mot, ei heller noe mangfold av tilnærminger til forskjellige problemer. Politiforskningen står i stor grad samlet i erkjennelsen av at denne arbeidsmetoden er lite egnet til å redusere lovbrudd og ordensproblemer. I Politidirektoratets «Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002-2005» (Politidirektoratet 2002) gis det klart budskap om en «ny» måte å drive politiarbeid på, og vi finner et overordnet mål om at politiet skal utnytte sine ressurser på en «mest mulig effektiv måte for å oppnå målet om redusert kriminalitet og økt trygghet» (Politidirektoratet 2002, s. 3). Kritikken av den tradisjonelle måten å arbeide på kommer til uttrykk slik: «Politiets kompetanse og ressurser blir i for stor grad utløst etter at en straffbar handling er begått, og ressursene fordeles ut fra en målsetting om å oppklare og irettføre straffbare handlinger framfor å forsøke å redusere tilfanget av nye saker» (Politidirektoratet 2002, s. 10). Det slås videre fast at «målet med strategien er å få hele politiorganisasjonen til å arbeide mer proaktivt og mindre hendelsesstyrt» – og at politiet skal jobbe «helhetlig» i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Videre heter det at «Problemorientert politiarbeid skal være en vesentlig del av strategien» fordi: «Ved å benytte en problemorientert tilnærming, vil fokuset i større grad rettes mot årsakene til kriminaliteten framfor å behandle symptomene (Politidirektoratet 2002, s. 5, 10).

ordensvakt»), og ordensvaktene oppfordres til å uniformere seg med God kveld Grenland-vester. Også for serveringspersonell på skjenkestedene blir det iverksatt kursvirksomhet der alkoholloven, konflikthåndtering og rus-kunnskap står sentralt (dette kurset kalles «ansvarlig vertskap»). I forlen-gelsen av prosjektgruppens samarbeid med utelivsbransjen er det også etablert avtaler med drosjenæringen, hvor egne taxivakter holder orden i drosjekøene for å forebygge konflikter. God kveld Grenland har også eta-blert kontakt med busselskapene med samme formål (bussholdeplassen og drosjeholdeplassen ligger på samme torg midt i sentrum av Skien, og det er til tider store ansamlinger av mer eller mindre berusede folk der etter stengetid på utestedene i helgene).

Når vi snakker med daglig leder på et av utestedene i Grenlandsområ-det, gir han tiltakene til God kveld Grenland-prosjektet mye av æren for en markert nedgang i utelivsvolden i løpet av de senere årene. Han minnes tidligere tider da utestedene sjelden kontaktet politiet hvis det var bråk, av frykt for stedets rykte. Nå ringes politiet umiddelbart, forteller han, og politiet viser skjenkestedene større interesse enn tidligere. I tillegg viser han til et interessant forebyggende grep som de foretar seg mot utelivsbråk og vold. Både ordensvakter og serveringspersonell bruker walkietalkie-samband mellom de ulike utestedene i Porsgrunn. Dersom det blir bråk, enten innenfor eller utenfor et av skjenkestedene, mobiliseres det straks en mengde vakter som kommer til for å kvele bråket. *På to sekunder er vi 15–20 mann*, forklarer han.

Forebygging av gjengkriminalitet – håndtering av «Gjemsøymiljøet» i Skien

Som tidligere omtalt har «Gjemsøymiljøet» stått sentralt både i nyhetsbil-det og i skiensbefolkningens bevissthet, og trolig har dette miljøet, og ikke minst omtalen av det, hatt betydning for den generelle trygghetsfølelsen i lokalbefolkningen. Derfor etablerte Skien kommune et forebyggende pro-gram spesifikt rett mot dette miljøet i 2006, det såkalte *Gutteprosjektet*,

hvor 15 gutter ble inkludert²⁶. Bakgrunnen for prosjektet var en markert økning i registrert ungdomskriminalitet hovedsakelig blant gutter med minoritetsbakgrunn i alderen 15–23 år. Dette var ungdom som både kom til landet i ung alder, og norskfødte med innvandrerforeldre, og flere av ungdommene hadde slektskapsforbindelse med hverandre (Egge og Barland 2009, s. 13). Kriminaliteten i dette miljøet beskrives som omfattende, og det ble registrert anmeldelser for gjentakende tyverier, ran, trusler (ofte med kniv) og til dels grov vold. Ved oppstarten av Gutteprosjektet i 2006 var det registrert 77 straffbare forhold på disse 15 guttene bare for 2005 (Egge og Barland 2009, s. 35).

I tillegg var det grunn til å anta betydelige mørketall når trusselnivået i dette miljøet var så høyt. Mange torde rett og slett ikke å anmelde. Politiet brukte mye tid til å motivere ofre til å snakke om forbrytelser som de var blitt utsatt for. En av våre informanter, en politimann som var involvert i prosjektet fra starten av, forteller at i den første rettsaken mot en av guttene møtte det frem en – *heiagjeng... for å psyke ut vitnene*. Politimannen beskriver videre kriminaliteten i miljøet på denne måten: *Vi hadde ikke sett denne type kriminalitet før... de var helt jævelige*, og det var spesielt trusselnivået som skilte seg ut. Han kan fortelle at en politiadvokat og en politibetjent som jobbet med straffbare forhold knyttet til dette miljøet, ble oppsøkt av guttene med ubehagelig oppførsel, noe som naturligvis var egnet til å fremkalle frykt til tross for at ingen direkte trusler ble fremsatt. Videre forteller han at flere medelever til guttene så seg nødt til å bytte skole, en elev måtte sågar flytte ut av kommunen.

Samtidig viste det seg at ungdommene i prosjektet slet med traumer, relasjonsskader, lav terskel for bruk av vold og en rekke møter med bl.a. politi og barnevern uten merkbar effekt (Egge og Barland 2009, s. 33). Sånn sett fremtrer to svært forskjellige bilder av disse ungdommene. Det ene bildet kan åpenbart tegnes i retning av truende, aggressive og til dels farlige gutter som kan vekke betydelig frykt i sine omgivelser, særlig når de

²⁶ Selv om Gutteprosjektet tok utgangspunkt i Gjemsøymiljøet, var ikke dette miljøet utelukkende målgruppen. Gutteprosjektet inkluderte flere enn de som var direkte knyttet til dette miljøet.

opptrer i fellesskap. På den annen side er dette gutter med en lang sosial tapliste. Politimannen som nettopp kom til orde, beskriver deres oppvekstforhold som *forferdelige*, dvs. sterkt preget av vold og mishandling. Når han snakket med guttene på tomannshånd, fremstod de imidlertid som rolige og forsiktige, og de uttrykte først og fremst et ønske om å være som andre ungdommer, f.eks. å mestre skolearbeidet. Motivet bak vinningskriminaliteten dreide seg om å anskaffe eiendeler som var vanlig å ha blant jevnaldrende. Flere hadde fedre som sonet lange fengselsdommer, og mødre de bodde hos, slet økonomisk. *Guttene hadde ingen støtte hjemmefra* utdyper han. Det kan derfor tegnes et tvetydig bilde av disse guttene, både som gjerningspersoner og ofre.

Det sentrale spørsmålet er hva man kan gjøre med et miljø som plager sine omgivelser på denne måten. I den forbindelse foreligger det et betydelig gap mellom forventninger og realiteter. Politimannen forteller om sin frustrasjon i møte med journalister når det gjelder spørsmålet om tiltak. En journalist hadde spurt han: *Kan dere ikke bare bure dem inne? Ønsketenkning*, kommenterer politimannen, og forklarer at det skal svært mye til å varetektsfengsle og påføre ungdom ubetingede fengselsdommer i vårt rettssystem. Journalisten hadde spurt igjen: *Kan dere ikke sende dem ut av landet? Ønsketenkning igjen* (mange av guttene er norske statsborgere), og politimannen fortsetter med et hjertesukk: *Vi er sjakk matt, vi får ikke fengsla dem, får ikke sendt dem vekk, får ikke fotfulgt dem hele tiden*. Derfor er et omfattende, langvarig og tidkrevende prosjekt som «Gutteprosjektet» nødvendig. Politimannen uttrykker videre sin frustrasjon over mediernes og deler av opinionens forestilling om at det ikke gjøres noe med dette miljøet, *mange dykker hodet sitt godt inn i dette*, uten at det har umiddelbare synlige resultater, forklarer han. Derfor skulle han gjerne fått i stand et møte med lokalavisene for å forklare hva politiet gjør, og forsøke å skape en forståelse av hvordan politiet arbeider.

I Gutteprosjektet var det ansatt en prosjektleder og en prosjektmedarbeider, begge i hundre prosent stilling. I tillegg ble det etablert en ressursgruppe med yrkesutøvere som har et naturlig ansvar i forhold til ungdomskriminalitet, som SLT-koordinator, politiet, barnevern, kultur-

etaten (for fritidstilbud og ungdomsklubber) med mer. Det skulle være tett kontakt mellom personer fra disse enhetene med jevnlig informasjonsutveksling og møtevirksomhet.

Prosjektets hovedmålsetting var å kunne gi resultater på tre nivåer, både på individnivå, gruppenivå og samfunnsnivå. På samfunnsnivå kunne man kanskje forvente effekter i form av økt trygghetsfølelse og redusert fremmedfrykt i befolkningen. På gruppenivå, eller mer presist på et organisasjonsnivå, håpet man på å skape en god samarbeidsmodell mellom en rekke forskjellige aktører over ulike faggrensener, noe som kunne ha overføringsverdi både for senere utfordringer i kommunen og for andre kommuner. Til tross for at disse nivåene henger sammen og er avhengige av hverandre, er det først og fremst individnivået dette prosjektet er rettet mot. Det innebærer å forsøke å dempe lovbruddsaktiviteten hos hver enkelt deltaker i prosjektet. For å kunne oppnå det har Gutteprosjektet meislet ut en ideologisk plattform for håndtering av ungdommen. Ideologien er i høy grad humanistisk, og den handler i hovedsak om en sterk tiltro til den enkeltes vilje og evne til endring. Troen på at guttene i prosjektet ønsker endring i livet sitt, selv om det ikke er tydelig uttalt av guttene selv, er en bærende ide for prosjektet. Prosjektets oppgave blir dermed å skape de nødvendige mulighetene for endring (Egge og Barland 2009, s. 52).

Det er særlig følgende verdier som skal ligge til grunn for endringsprosessen: frivillighet, individualitet, hverdagskvalifisering, relasjonsbygging, inkludering og lokal forankring. Individualiteten ble ivaretatt ved at man kartla hver enkelt deltaker i prosjektet i forhold til årsaker til vold, annen kriminalitet og ulike livsproblemer for øvrig. Frivillighet er en viktig forutsetning; få lar seg lede til en varig endring på en positiv måte under tvang. Guttene sine sosiale posisjon ved prosjektstart kan klassifiseres som «utenfor-skap» (dvs. at de i liten grad deltok på skole og i lønnsarbeid), og det ble tidlig klart at guttene trengte hjelp i forbindelse med skole og arbeid (Egge og Barland 2009, s. 51). Guttene hadde i bunn og grunn et ønske om å leve et tilnærmet normalt ungdomsliv, og i prosjektevalueringen kommer dette til uttrykk:

«Det ble tidlig klart at det guttene etterspurte, var hjelp knyttet til helse, skole og jobb. Størstedelen av ungdommene hadde et ønske om å være som «alle andre», få en utdanning, være russ, delta på de tingene som annen ungdom gjør» (Egge og Barland 2009 s. 8).

Disse godene ble dermed benyttet som motivasjonsfaktorer for å delta i prosjektet. Det ble lagt ned en betydelig innsats for å skaffe til veie skoleplass og/eller jobb til flere av guttene. Videre hadde prosjektet som ambisjon å tenke helhetlig, der både familie, skole/arbeid og fritid inngår (Egge og Barland 2009, s. 54). Prosjektet anvendte også en mer terapeutisk rettet modell, den såkalte «Aggression Replacement Training», en metode der trening av sosial kompetanse i form av sosial ferdighetstrening, sinnkontroll og moralsk bevissthet står sentralt (Egge og Barland 2009, s. 66). Hva fritidsaktiviteter angår ønsket man å unngå spenningsaktiviteter fordi denne type aktivisering snarere kan virke spenningsmotiverende enn forebyggende for kriminell aktivitet. Pizzakvelder og kino er eksempler på fritidsaktiviteter som ble iverksatt. Videre ble det lagt vekt på at det skulle være lett for guttene å oppsøke prosjektets lokaler etter skole/jobb for å få hjelp til f.eks. skolearbeidet.

Prosjektet lyktes langt på vei i å redusere kriminaliteten til de involverte deltakerne, og integrere dem i både skole og arbeid (Egge og Barland 2009, s. 67). Tallet på kriminalitetsreduksjon hadde vært enda større hvis ikke prosjektet hadde inkludert stadig nye ungdommer med tilsvarende problemer. Prosjektets inkluderende profil har også tatt vare på deltakere som har begått nye kriminelle handlinger. (Tradisjonelt har avskjed vært en vanlig løsning på alvorlige brudd i norske behandlingsprogrammer.) Politiet kunne rapportere om en tydelig nedgang i kriminaliteten knyttet til dette miljøet, og politimannen som har bidratt i Gutteprosjektet fra start til slutt (i en treårsperiode) oppsummerer resultatene for oss slik: *Åtte av guttene gikk det bedre med, to av dem var på samme nivå, tre gikk det verre med. Ikke så verst resultat det.*

En vesentlig tilleggseffekt, som også er en uttalt målsetting for prosjektet, er at kommunen har etablert erfaringer, kunnskap og ikke minst en organisatorisk modell for hvordan man skal møte et miljø av ungdom som

er ute av kontroll, som også kan komme til nytte i andre kommuner. I evalueringsrapporten for Gutteprosjektet trekkes følgende konklusjon når det gjelder organisasjons- og kommunenivå: «Gutteprosjektet har vist at Skien har de faglige, menneskelige og samarbeidsmessige ressursene som skal til for å kunne løse disse og tilsvarende utfordringer» (Egge og Barland 2009, s. 74). Særlig gjelder det politiets samarbeid med andre yrkesroller. Politiet har tradisjonelt samarbeidet i liten grad med andre aktører (Balchen 1998), og det er først i de senere årene at politiet erkjenner at de ikke kan forebygge kriminalitet på en god måte uten et tverretattlig samarbeid. Politiet får, med sin helt unike autoritet, lett tilgang til alle slags miljøer og grupper som lever på siden av det etablerte samfunnet. Politiet vil derfor ofte få en helt sentral rolle i et lokalt samarbeid som er rettet mot å håndtere sosiale problemer/konflikter. I evalueringsrapporten gis politiet en stor del av æren for prosjektets suksess med følgende ordlyd: «Politiets tålmodighet og engasjement i Gutteprosjektet har vært en viktig faktor for å skape den ønskede endringen hos mange av ungdommene» (Egge og Barland 2009, s. 79).

Samtidig var det flere sider ved den planlagte samarbeidsmodellen som ikke fungerte godt nok. Først og fremst var det uheldig at Porsgrunn distanserte seg mer og mer fra prosjektet. Årsaken til det kan ligge i at Gutteprosjektet ikke var formalisert verken på politisk eller administrativt nivå i Porsgrunn kommune. Derfor fikk ikke Porsgrunn kommune noe eierforholdet til prosjektet (Egge og Barland 2009, s. 49). Likevel har et fastere samarbeid utviklet seg mellom SLT-koordinatorene i disse kommunene. Et forslag i evalueringsrapporten tar opp, er å etablere en *beredskapskoordinator*, hvor man raskere og mer effektivt kan møte nye utfordringer i kommunens ungdomsmiljøer (Egge og Barland 2009, s. 75).

En åpenbart uheldig side ved prosjektet er selve prosjektets slutt og dets relativt korte varighet. Da prosjektperioden var over, var det slutt på den oppfølgingen guttene fikk, og i følge vår politiinformant vendte flere av guttene tilbake til kriminalitet. Han påpeker at en prosjektperiode på tre år er for kort tid til å skape varige endringer, og han beskriver fire av dem som fortsatt er i dette miljøet, som *hardbarka kriminelle* som går ut og inn

av fengselsportene. Samtidig påpeker han at sannsynligheten er lav for å skape varige endringer for *de verste* i dette miljøet.

Det foreligger også flere innbakte dilemmaer i dette prosjektet. En problemstilling knytter seg, som tidligere nevnt, til konflikten rundt hvordan man skal omtale denne grupperingen av ungdom, og det var særlig gjengbegrepet²⁷ som var stridens kjerne. Redaktøren av Telemarksavisa brukte helt bevisst gjengbegrepet om dette miljøet (*Gjemsøygjengen*) med følgende begrunnelse: *Man trenger ikke å ha en formann og en sekretær for å være en gjeng – så lenge de opererer synkront, så er de en gjeng i mitt hode... De har begått voldtekter, vold, trusler.* Han legger til at dette ungdomsmiljøet hadde blitt omtalt som en gjeng på folkemunne en stund før avisen hans begynte å interessere seg for det. For politiet, og andre forebyggende aktører, er imidlertid gjengbegrepet uheldig. Det kan både forsterke samholdet i miljøet og gi økt status innad i gruppen – og derved også økt rekruttering. I tillegg kan gjengbegrepet virke stigmatiserende. På den annen side kan det være uheldig å forsøke å dysse ned og omskrive en virkelighet for et eller annet formål. Det kan skade troverdigheten og tilliten til disse aktørene. I den forbindelse kan det nevnes at politiet ble i Telemarksavisa (3.2.2007) kritisert på lederplass for manglede dømmekraft for ikke å ville erkjenne virkeligheten på samme måte som avisen og deler av opinionen.

Et annet dilemma ved prosjektet knytter seg til de godene som prosjektet kunne tilby deltakerne, og problemstillingen kan formuleres slik: Skal ungdom som begår alvorlig kriminalitet, få fordeler i form av hjelp og støtte i forbindelse med skole, arbeid og fritidsaktiviteter? Vår politiinformant setter det på spissen med denne refleksjonen: *Hvorfor skal disse, de som omtales som de verste drittsekkene i byen, få fordeler?* Og han legger til at de ble beskyldt for å *sy puter under armene på disse guttene*. Det ligger et kon-

²⁷ Det foreligger en rekke forskjellige definisjoner av gjengbegrepet: Politidirektoratet definerer en *kriminell gjeng* på denne måten:

«En gruppe (ofte aldersavgrenset) som holder sammen over tid, og som utøver straffbare handlinger og/eller ordensforstyrrelse og aggressiv atferd i det offentlige rom. Gjengen har et eller annet symbolsk uttrykk for gruppetilhørighet som f.eks. navn, symboler, klesstil, språk osv.» (Politidirektoratet 2007, s. 5).

Det ligger i sakens natur at hvilke konkrete grupper og miljøer som passer til en slik definisjon, vil være et rent skjønnsmessig spørsmål.

fliktforhold mellom to motstridende hensyn her; på den ene siden nødvendigheten av å lage «gulrøtter» for å trekke guttene med seg i prosjektet, og på den andre siden faren for at opinionen får et inntrykk av at til dels grov kriminalitet blir premiert med tilbud om attraktive utflukter, kino, pizzakvelder og lignende. Dette er også noe som er egnet til å svekke legitimiteten og tilliten til de lokale myndighetene.

I Barne- og likestillingsdepartementets erfaringshefte «Føre var og etter snar – om ungdom, gjeng og kriminalitet» (2007) presenteres ni sentrale forebyggende prosjekter mot ungdomskriminalitet som også er finansiert av departementet. Gutteprosjektet er ett av disse, og det har ikke blitt skapt i noe tomrom, men har hentet flere av sine sentrale ideer fra et tilsvarende prosjekt på Furuset i Oslo med benevnelsen «Tett på». «Tett på» var i likhet med Gutteprosjektet et treårig oppfølgingsprosjekt, og i 2001 gikk tre engasjerte sosialarbeidere tett på et fryktet ungdomsmiljø på Furuset. Dette var et miljø bestående av 15 gutter, hovedsakelig med minoritetsbakgrunn (Carlsson 2005, s. 6). Guttene, som var i alderen 15–19 år, hadde spredt frykt i Groruddalen, «først gjennom å terrorisere både medelever og lærere på ungdomsskolen, deretter gjennom mer alvorlig volds- og vinningskriminalitet» (Barne- og likestillingsdepartementet 2007, s. 14). I tillegg stod dette miljøet (den såkalte «Furuset-gjengen») bak en rekke grove ran. «Tett på» er trolig det første gjengintervensjonsprosjektet i landet hvor det meste av arbeidet foregår utenfor politietaten, og hvor deltakerne har minoritetsbakgrunn (Carlsson 2005 s. 8).

Sosialarbeiderne startet sitt arbeid på Furuset, der mange av guttene befant seg i 2001, dvs. i fengsel, og i likhet med Gutteprosjektet ble det fokusert på å skape endringer i guttenes skole-, arbeids- og fritidssituasjon. 9 av de 15 guttene valgte å slutte seg til prosjektet. Ungdommene ble fulgt tett, og det ble hurtig skapt kontakt med A-etat, sosialkontor og skolen med mer. Dette døråpningsarbeidet anses som helt grunnleggende for prosjektets suksess. Problemer som oppstod underveis på disse arenaene, ble det tatt hurtig tak i. Det ble også iverksatt flere turer med guttene, og det sosialarbeiderne lyktes best med, var å skape personlige relasjoner til både de involverte i prosjektet og deres familier (Carlsson 2005, Barne- og like-

stillingsdepartementet 2007). Da var det nødvendig å være tilgjengelig for guttene til alle døgnets tider, og følgelig ble et tradisjonelt ni-til-fire-arbeid lite hensiktsmessig. Denne samværsformen, som er preget av fleksibilitet, personlig kontakt, tydelighet og tilgjengelighet, representerer et viktig supplement til et mer tradisjonelt, rigid og byråkratisk hjelpeapparat. Yngve Carlsson, som har evaluert dette prosjektet, konkluderer slik:

«Å jobbe tett på en så belastet gjeng som igjen er en del av et større kriminelt nettverk, er et vanskelig arbeid som ikke kan standardiseres, prinsippstyres eller manualbaseres. Arbeidet befinner seg langt ute på en skala hvor bruken av skjønn og dømmekraft spiller en helt sentral rolle» (Carlsson 2005, s. 4).

Denne formen for tilnærming og arbeidsmåte representerer selve nøkkelen for å kunne snu ungdom som er i ferd med å utvikle vedvarende og alvorlig antisosial atferd, og som dermed svekker både den objektive og den subjektive tryggheten i lokalbefolkningen. Viktigst av alt ser ut til å være prosjektarbeiderens positive menneskesyn der man viser både tro på, og tillit til, ungdommens endringspotensial, og nekter å tolke dem med stigmatiserende begreper som «kriminelle», «gjengangere», «verstinger», «håpløse» og lignende.

Både dette prosjektet og Gutteprosjektet viser imidlertid at det er mye å hente på det organisatoriske planet. Som tidligere nevnt fungerte ikke samarbeidet mellom Porsgrunn og Skien godt nok i Gutteprosjektet, og i tillegg distanserte barnevernet seg etter hvert fra prosjektet (Egge og Barland 2009, s. 44). I «Tett på prosjektet» kom samarbeidet både med politi og barnevernet skjevt ut (Barne- og likestillingsdepartementet 2007, s. 16). Årsakene ligger sannsynligvis i ulike faglige og ideologiske tilnærminger til sosiale problemer mellom ulike kontroll- og hjelpeaktører.

Avslutning Skien

I tallene fra Statistisk sentralbyrå over registrerte forbrytelser for 2006/2007 peker ikke Skien seg spesielt ut i en kommunesammenligning, i den forstand at en rekke kommuner ligger høyere. Samtidig er det registrert mer kriminalitet i Grenlandsregionen enn i sammenlignbare og folke-

tette regioner av en viss størrelse som Bergen, Trondheim, Tromsø, Stavanger/Sandnes og Fredrikstad/Sarpsborg.

Sammenhengen mellom urbanitet/folketetthet og registrert kriminalitet er tydelig. De relativt høye tallene i spørreundersøkelsen i del 2 på utrygghet for lovbruddshendelser i Skien synes også å være basert på faktiske forhold. Vår undersøkelse viser at et relativt høyt kriminalitetsnivå henger sammen med et relativt høyt fryktnivå. Vi føler oss trygge på å konkludere med at man må vente en høyere grad av utrygghet på et folketett og urbant sted enn på et mindre sted. Det er simpelthen urealistisk å forvente det samme trygghetsnivået i Skien som f.eks. i Sunndal, både hva den subjektive og objektive tryggheten angår.

Samtidig er kriminalitetsnivået langt fra alene om å påvirke tryggheten i en kommune. Som spørreundersøkelsen vår påviste, har lokalpressen stor betydning for manges forestillinger om hva som rører seg av problemer i kommunen. Vi har identifisert et tydelig konfliktforhold mellom mediens interesser og virkelighetssyn på den ene siden, og kommunale aktører og politiets tenkning på den andre siden. Etter vårt syn er det eneste som kan dempe denne konflikten, en dialog mellom aktørene der man forsøker å klargjøre sine roller og interesser, og ikke minst justere sine oppfatninger etter de andres erfaringer og kunnskaper. Utfordringene i en slik dialog vil kunne handle om erkjennelser av problemer slik de er, og verdien av en mest mulig edruelig faktabeskrivelse av ulike fenomener. Forslag som går ut på å forsøke å styre pressen på noen måte, er imidlertid uhørt i et moderne demokrati som vårt.

Konflikten mellom mediene og kommunen/politiet kommer meget tydelig til uttrykk i omtalen og håndteringen av «Gjemsøymiljøet» i Skien. Et av stridens kjerneområder var bruken av gjengbegrepet. Telemarksavisen ønsket å kalle «en spade» for hva de oppfattet som «en spade», mens politiet og aktører fra kommunen ønsket først og fremst av faglige grunner å tone ned gjengbegrepet. Det er ingen tvil om at dette miljøet skapte utrygghet i Grenlandsområdet særlig gjennom et høyt trusselnivå for å skjule andre alvorlige forbrytelser. Samtidig ble miljøet også oppkonstruert som et «beinhardt gjengmiljø» som fikk voldsom oppmerksomhet i

befolkningen, og dermed et overfokus ved at det meste av det som skjedde av alvorlig ungdomskriminalitet i Grenlandsområdet, ble knyttet til dette miljøet. Da glemte man at det er flere andre ungdommer som begår ran, grov vold osv.

Likevel var et omfattende program for å snu Gjemsøymiljøet nødvendig, og kommunen lyktes med å endre flere av guttene gjennom individuelle tiltak, personlig oppfølging, innpass og oppfølging i skole og jobb, engasjement fra prosjektansatte, positive fritidsopplevelser, lett tilgjengelig- og trygg voksenkontakt, tillit etc. Et problem knytter seg imidlertid til prosjektets varighet. Tre års oppfølging er neppe lang nok tid til å skape varige endringer hos ungdom som er såpass ute av kontroll som mange av guttene i Gjemsøymiljøet var.

Trygghetsleverandører som kommunen og politiet fortjener også honnør for å ha lyktes med enkle og kloke trygghetsskapende tiltak. Eksempler på det er kommunens håndtering av det synlige rusmiljøet, først og fremst ved sysselsetting i renholdsarbeid. Fra å vekke uro hos enkelte møter mange av rusmisbrukerne både respekt og ære for sitt arbeid. Dette er så avgjort en idé som kan overføres til andre kommuner.

Når det gjelder utelivet, er fyll, bråk og voldshandlinger knyttet til noen få definerte steder i Skien. I tråd med tenkningen om problemorientert politiarbeid har politiet gjort analyser av hvor og når vold/bråk hyppigst oppstår i Skien, og har i samarbeid med utelivsbransjen fokusert tydelig på dette problemet. Da må publikum tåle at det ikke er så mye synlig politi på steder og tidspunkter der det med meget lav sannsynlighet oppstår bråk. Vi mener at politiet har mye å hente på å forklare publikum hvordan de jobber, gjerne med aviskronikker, slik at man kanskje kan forebygge noe av det stadige «ropet» blant publikum på mer synlig politi til alle døgnets tider. Videre finner vi at utelivsbransjen i Skien og Porsgrunn har tatt et godt grep med et utstrakt kommunikasjonssamarbeid mellom utestedene for å mobilisere i fellesskap mot problemer som oppstår. Også på dette punktet tror vi at mange andre kommuner i landet har noe å lære av Skien og Porsgrunn.

Bodø kommune

Innledning

Mange av utfordringene for tryggheten i Bodø finner vi også i svært mange andre norske byer – som fyll, vold og spetakkel i forbindelse med utelivet spesielt i helgene, samt et synlig og stigmatisert rusmiljø i sentrumsområdet. Det som er spesielt for Bodø, er det såkalte Glasshuset, en glassoverbygning over deler av hovedgaten i byen. Dette Glasshuset, som er døgnåpent, genererer relativt mye av de nevnte problemene, og vil derfor stå sentralt i beskrivelsen og analysen av trygghetsutfordringene i Bodø. Først og fremst vil vi rette oppmerksomheten mot debatten om stenging av Glasshuset i deler av døgnet, en debatt kommunepolitikere, handelsstanden og befolkningen for øvrig har ført med jevne mellomrom gjennom en årrekke.

Dette kapittelet har følgende tredeling: Først presenterer vi noen fakta om Bodø, hva spørreundersøkelsen kunne fortelle om trygghetsnivået i denne kommunen, den registrerte kriminaliteten i Bodø og hva tidligere trygghetsundersøkelser i Bodø viser. Dernest fokuserer vi på utfordringer for tryggheten i Bodø. Sentralt her står spørsmålet om hvilke problemer som knytter seg til Glasshuset og Sjøgata. I forlengelsen av fokuset på disse to problemområdene presenterer vi den registrerte utelivsvolden i Bodø. Til slutt konsentrerer vi oss om sentrale trygghetstiltak – som forebyggende prosjekter for ungdom i risikozonen, opprusting av byens parkområde (Rensåsparken), kontrollen av sentrumsområdet i forbindelse med utelivet og den nevnte debatten om stenging av Glasshuset.

Fakta om Bodø

Det er neppe noen byer i landet som er innrammet av en så storslått natur som Bodø. Med sine drøye 46 000 innbyggere er Bodø den nest største byen i Nord-Norge etter Tromsø. Bodø er fylkeshovedstaden i Nordland, og

er for tiden en av landets raskest voksende byer, mye på grunn av attraktive utdanningsstilbud. Bodøs plassering gjør byen til et knutepunkt for både kommunikasjon og service. Midt i byen møtes både tog, fly og båt, noe som har gjort byen til et av de mest populære kurs- og konferansesteder i Norge. I tillegg til utdanning og reiseliv, har kommunen andre viktige næringer som helsevesen, handel og Forsvaret. Bodø har en moderne flyterminal, og her ligger også landets militære hovedflyplass. Høgskolen i Bodø²⁸, hvor 5000 studenter har studietilbud, har utviklet seg til en betydelig undervisnings- og forskningsinstitusjon i Norge. Byen byr også på større musikkfestivaler, et variert uteliv, kunstutstillinger og klubbkonserter (Bodø kommune 2010).

Hva fortalte spørreundersøkelsen om tryggheten i Bodø?

I spørreundersøkelsen vår plasserte Bodø seg i et mellomsjikt på de sentrale trygghetsindikatorerne blant de 8 kommunene/bydelene. Det samsvarer godt med Bodøs befolkningstetthet, som også ligger i et midtsjikt blant utvalgsstedene. Det underbygger vår tidligere påståtte sammenheng mellom folketetthet, trygghetsnivå og kriminalitetsnivå (se del 2). Den registrerte kriminaliteten for Bodø kommer vi straks tilbake til, men la oss først se nærmere på de konkrete trygghetsmålene for Bodø.

På spørsmålet om «Hvor stort eller lite problem synes du kriminalitet er i din kommune/bydel?» ba vi befolkningsutvalget gi en vurdering på en skala fra 1 til 5, der tallverdien 1 representerer *et meget lite problem* og tallverdien 5 *et meget stort problem*. Kvinnene i Bodø vurderte kriminalitetsnivået i kommunen til en gjennomsnittsverdi på 3,0, mens mennene lå på 2,7. Det betyr at befolkningen i Bodø vurderer kriminaliteten i kommunen verken som et stort eller lite problem. Når det gjaldt kjønnsforskjeller i synet på kriminalitetsnivået, var det særlig to kommuner hvor denne forskjellen viste seg å være markert, og det var Bodø og Steinkjer. I Bodø var

²⁸ Fra 1. januar 2011 Universitetet i Nordland.

det nesten 27 prosent av kvinnene som karakteriserte kriminaliteten som et problem (enten *meget stort* eller *ganske stort*). Kun drøye 16 prosent av mennene gjorde det samme.

På kjernes spørsmålet i spørreundersøkelsen, som handlet om befolkningens opplevelse av trygghet når de ferdes alene i sentrumsområdet i sin kommune/bydel sent på kvelden, pekte Bodø seg igjen ut blant utvalgsstedene på kjønnsforskjeller (sammen med Skien). 25 prosent av kvinnene i Bodø sa seg enten *ganske* eller *meget utrygg* i denne sammenhengen. Tilsvarende tall for mennene i Bodø var på kun 3 prosent.

Det er bare kvinnene på Grünerløkka og i Skien som i større grad enn Bodøs kvinner har valgt å la være å gå ut om kvelden i løpet av det siste året som en følge av utrygghet. 29 prosent av kvinnene i Bodø oppgir at de har unngått ferdsel ute om kvelden. Kun 4 prosent av mennene har gjort tilsvarende, noe som plasserer Bodøs menn på et tryggere nivå enn de fleste av utvalgsstedene. Når det gjelder de andre unngåelsesstrategiene kommer Bodø nokså middels ut blant de åtte utvalgte stedene. Bodø utmerker seg heller ikke i noen spesiell retning på spørsmålet om hvilke steder som oppleves som utrygge. I Bodø, som i alle de andre kommunene/bydelene, er det gater med dårlig belysning som slår sterkest ut på utryggheten. Når det gjelder bekymring for negative hendelser i det offentlige rom (som vold på åpen gate, seksuell trakassering, truende oppførsel, andres fyll og uro, tyveri og ran), plasserte Bodø seg bedre enn gjennomsnittet for alle disse hendelsene.

Det var også færre i Bodø enn på de fleste av de andre utvalgsstedene som oppga at de har blitt utsatt for vold i det offentlige rom. Det var 14 prosent av Bodø-utvalget som rapporterte at de hadde vært utsatt for denne formen for vold. (Gjennomsnittstallet for alle utvalgsstedene var på 18 prosent). Befolkningen i Bodø plasserer seg i midtsjiktet blant utvalgsstedene også på vektlegging av de ulike tiltakene for å styrke tryggheten i kommunen. Det gjelder både de situasjonsorienterte/lovbruddsfokuserte tiltakene (som flere politipatruljer, flere vektere, flere overvåkningskameraer og bedre utebelysning), og de mer trivselsorienterte tiltakene (som godt vedlikeholdte uterom uten søppel og skrot, sosiale møteplasser med benker, beplantning osv., at tagging vaskes bort, og bilfrie sentrumsgater

og fartsdumper). I Bodø, som i alle de andre kommunene/bydelene, fremheves mer synlig politi som det viktigste trykkestiltaket.

Kriminalitetsbildet i Bodø

Til tross for omfattende mørketall bak den registrerte kriminaliteten generelt sett, har vi tidligere (i del 2) argumentert for at den registrerte kriminaliteten kan gi et visst bilde av kriminalitetsomfanget i landets fylker og kommuner. Ser vi på Nordland i en fylkesoversikt i Statistisk sentralbyrås 2009-tall, er det bare tre fylker (Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag) som er registrert med færre forbrytelser per 1000 innbyggere. (Nordland er registrert med 35,9 forbrytelser per 1000 innbyggere, Statistisk sentralbyrå 2009b.)

I kommuneoversikten fra SSB (for 2006 og 2007) får også Bodø en relativt beskjeden plassering (Statistisk sentralbyrå 2009a). Bodø er registrert med 47 forbrytelser per 1000 innbyggere, noe som likevel er markert høyere enn tallet for hele Nordland, men samtidig lavere enn for landet som helhet – hvor det var registrert 56,9 forbrytelser per 1000 innbyggere. Sammenligner vi Bodø med våre utvalgssteder, finner vi at Steinkjer (34,8) og Sunndal (28,9) har mindre registrert kriminalitet enn Bodø (47), mens både Nord-Aurdal (61,1), Skien (74,3) og Grünerløkka (143,5) er registrert med flere forbrytelser ²⁹.

I Bodø, som ellers i landet, er det vinningskriminaliteten som dominerer kriminalitetsbildet. Bodø plasserer seg på samme måte blant de ovennevnte utvalgsstedene både når det gjelder registrert vinningskriminalitet og voldskriminalitet (detaljerte tall over forekomsten av voldshandlinger i Bodø presenteres senere i dette kapittelet). Det er imidlertid én lovbruddsform hvor Bodø pekte seg negativt ut blant utvalgsstedene i årene 2006–2007, og det er narkotikakriminalitet. Av våre utvalgssteder er det bare Grünerløkka som har flere registrerte narkotikalovbrudd pr. 1000 innbyg-

²⁹ Laksevåg, som Loddefjord er en del av, er riktignok oppført med bare 28 forbrytelser per 1000 innbyggere. Lillesand er ikke oppført i SSBs kommuneoversikt over registrert kriminalitet for 2006–2007.

gere enn Bodø. Samtidig er registrert narkotikakriminalitet i langt større grad enn de andre lovbruddsformene påvirket av politiets ressursbruk og prioriteringer, og dermed i mindre grad egnet som indikator på kriminalitetens nivå og utvikling. Det er få som kommer til politiet for å anmelde narkotikalovbrudd. Det må politiet finne og anmelde selv. Slik er det ikke med tyverier og voldshandlinger. Her er det publikum som er hovedleverandør av anmeldelsene.

Tidligere trygghetsundersøkelser i Bodø

I 2005 ble det foretatt en anonym spørreundersøkelse på Internett for ungdom mellom 13 og 18 år i Bodø (Handegård og Giertsen 2006). I tillegg til ungdommens trygghetsfølelse ble en rekke andre aspekter av deres liv kartlagt – som deres medbestemmelse, kriminalitet, rus, mobbing, seksualitet, vennerelasjoner med mer. Når det gjelder trygghet, ble følgende spørsmål stilt: «Føler du deg utrygg dersom du er ute om kvelden?». Tabell 5-4 i denne rapporten (Handegård og Giertsen 2006 s. 73) viser at 20 prosent av guttene svarer «ja, alltid», mens tallet for jentene overraskende nok ligger betydelig lavere – på 12 prosent. Jentene skårer imidlertid langt høyere på alternativet «noen ganger», der hele 50 prosent av jentene oppgir dette – mot 24 prosent av guttene. For begge kjønn samlet er det omtrent halvparten av ungdommene (47 %) som svarer at de «aldri» føler seg utrygge når de er ute om kvelden.

Trygghetsfølelsen varierer også med hvor i kommunen en bor. Ser vi på tabell 5-3 om utrygghet ved ferdsel ute om kvelden, og vi slår sammen svaralternativene «alltid» og «noen ganger», er det ungdom bosatt i sentrum som scorer høyest (58 % oppgir «alltid» eller «noen ganger» utrygg). Den laveste andelen ungdom som har oppgitt én av disse utrygghetsformene, kommer fra Kjerringøy/Helligvær/Landegode (32 %) (Handegård og Giertsen 2006, s. 72). Ungdom fra de mest usentrale og oversiktlige områdene i Bodø føler seg sjeldnere utrygge enn de som bor mer sentralt og folketett. I tabell 5-5 viser det seg å være aldersvariasjoner i utrygghetsfø-

lelsen. 61 prosent av ungdommene på 8. trinn i ungdomskolen oppgir at de enten «alltid» eller «noen ganger» føler seg utrygge når de er ute om kvelden. Tallet for avgangselevne på videregående skole er atskillig lavere, her var det 43 prosent som oppgav tilsvarende.

Når vi sammenligner denne ungdomsundersøkelsen med vår undersøkelse, ser vi klare forskjeller. I vår spørreundersøkelse er det 36 prosent i aldersgruppen 16–24 som føler seg «meget trygg» ved ferdsel ute alene om kvelden i sentrumsområdet i Bodø. Prosenttallet som oppgir «ganske trygg», er på 44 prosent, 11 prosent velger kategorien «verken trygg eller utrygg» og kun 8 prosent sier seg «ganske utrygg». Tallet på «meget utrygg» er på mindre enn 1 prosent. Til tross for forskjeller både i spørsmålsstilling og i svaralternativer mellom ungdomsundersøkelsen og vår spørreundersøkelse, er det langt flere som rapporterer utrygghet i ungdomsundersøkelsen. Vi så imidlertid at utryggheten sank med stigende alder i ungdomsundersøkelsen. Det er grunn til å tro at utryggheten vil avta når man kommer enda høyere opp i alder. Vi fanget inn utryggheten i alderen 16–24 år, dvs. en noe eldre gruppe enn i ungdomsundersøkelsen (13–18 år). Dessuten skal vi ikke se bort fra at trygghetsskapende tiltak i Bodø i de senere årene har hatt positiv effekt. Det er jo en tidsforskjell på 4–5 år mellom ungdomsundersøkelsen og vår undersøkelse.

I den nasjonale innbyggerundersøkelsen til Politidirektoratet (Politidirektoratet 2009) viste det seg at innbyggerne i Salten politidistrikt (som inkluderer Bodø og 11 andre kommuner) kom best ut av alle politidistriktene i landet på trygghetsmålingen. Hele 97 prosent av den voksne befolkningen over 18 år i disse 12 kommunene oppgir at de enten i stor grad (41 %) eller i svært stor grad (56 %) opplever trygghet der de bor. Disse tallene for trygghet er som tidligere påpekt langt høyere enn våre egne tall, og det skyldes først og fremst at innbyggerundersøkelsen opererer på politidistriktsnivå, mens vi tar for oss kommuner og bydeler. En vel så viktig forskjell er at innbyggerundersøkelsen spør etter trygghet der man bor eller ferdes, uansett tidspunkt på døgnet. Vår undersøkelse spør om folks trygghetsfølelse når man ferdes alene i sentrumsområdet på kveldstid. Da blir også tallene for utrygghet høyere.

I en landsdekkende trygghetsundersøkelse som Helsedirektoratet har gjennomført, ble respondentene oppfordret til å gradere sine svar på en firedelt skala fra *helt enig* til *helt uenig* på følgende påstand: *Jeg føler at det er utrygt å være i min kommune om kvelden i helgene*. Målingen ble kun gjort på landsdelsnivå, og befolkningen i Nord-Norge kom best ut av de fire landsdelene. Likevel sa hver fjerde innbygger i Nord-Norge seg enten helt eller delvis enig i påstanden (Helsedirektoratet 2010).

Hva skaper utrygghet i Bodø?

Trygge Bodø?

Tryggheten i Bodø kan kanskje beskrives ved følgende utsagn som flere av våre informanter bruker om byen sin: *Dette er en kardemmeby!* Et godt bilde av den tradisjonelle tryggheten i Bodø kommune ligger i det faktum at mange har hatt for vane å la være å låse døren hjemme når de går ut. En av våre mannlige informanter, som ikke har sin oppvekst i Bodø, men som har bosatt seg nordpå, beskriver dette kulturelle fenomenet på denne måten:

Det er en god kvalitet ved å bo i Bodø, at man er såpass laid back, det er en veldig fin ting. Det er en grunnleggende avslappethet ved ikke å låse, jeg prøver å lære meg å ikke låse.

Samtidig har globaliseringens tidsalder satt sitt preg på Bodø også, hvor man stadig oftere ser innslag av «fremmede» mennesker fra inn- og utland som f.eks. studenter, asylsøkere, turister og de såkalte mobile vinningskriminelle (fra Øst-Europa). Det er først og fremst medieoppslag om den sistnevnte gruppen som har fått én av våre informanter til å bli mer bevisst på å låse døren hjemme.

Før vi presenterer hva som kan skape utrygghet i Bodø, kan det være på sin plass å referere til en av våre informanter som har flyttet fra en større russisk by og bodd i Bodø i 3 år. Hun slår ganske overbevisende fast at – *det er så trygt her!* – og forteller om forholdene i hjembyen, der hun ikke kunne gå hjem på kvelden uten reell fare. Det er meget langt fra slike forhold i

Bodø, og for øvrig i andre norske byer. Det ser ut til at deler av den utryggheten som noen i Bodø føler, ofte koker ned til avgrensede enkelttilfeller. Et eksempel på det er SLT-koordinatorens fortelling om en ungdomsskole i Bodø hvor det viste seg at elevene var mer utrygge enn elever på andre skoler i kommunen. Man gikk konkret til verks for å finne ut av dette, og de fant at utryggheten var knyttet til én blotter som hadde gjort sine ugjerninger i nærheten av denne skolen. Når noen sier seg urolige for byens synlige rusmisbrukere, viser det seg at det bare er én av dem som har vært spesielt utagerende og truende. Derfor mener SLT-koordinatoren at man må gå meget konkret til verks for å meisle ut gode tiltak for tryggheten i Bodø: *Du må helt ned for å få relevante tiltak* – forklarer hun, og legger til at – *vi har så lett for å generalisere, det er så lett å blåse opp ting*, og det er spesielt mediernes arbeid hun sikter til. Vi finner for øvrig mye av den samme mediekritikken i Bodø som på de andre stedene hvor vi har gjort feltarbeid. En kommunepolitiker i vårt intervjupanel fremstiller sin mediekritikk på denne måten:

Vi har lenge hatt en følelse av at man ikke kommer til orde med fakta [i forhold til media] – det er en veldig stor grad av svartmaling og negative virkemidler utover det å være kritisk. Man kan lure på om avisa har skjønt sin rolle, sitt samfunnsansvar... Man skaper frykt og negative følelser. Det er ikke en nyanisert fremstilling.

Glasshuset og Sjøgata

I våre samtaler med både trygghetsleverandører og trygghetskonsumenter i Bodø er det særlig en bestemt plass i sentrum som oppgis som kilde til bråk og utrygghet, og det er det såkalte «Glasshuset» i byen. Glasshuset er en del av hovedgaten i byen som er rammet inn av et glasstak. Ca. 100 meter av hovedgaten (Storgata) er innrammet, og denne strekningen kan minne mer om et moderne kjøpesenter enn en del av en hovedgate. En av våre informanter beskriver Glasshuset som *selve kjernen* i sentrum. Begrunnelsen for denne konstruksjonen ligger i de tøffe værforholdene som man finner i Bodø, spesielt på vinterstid. Samtidig fører Glasshuset med seg en rekke problemer som er en utfordring både for trivselen og tryggheten i byen. Glasshuset beskrives av våre informanter som et samlingssted for

ungdom på kveldstid etter butikkenes stengingstid, og særlig etter utestedenes stengning på natten. Det gjør seg spesielt gjeldende i vinterhalvåret. På dagtid synes det å være helt uproblematisk å ferdes i Glasshuset, men på kveldstid snur trivselen seg for mange av byens innbyggere. En kvinne i vårt materiale uttrykker det nokså treffende slik:

Når butikkene begynner å stenge, da tar ikke jeg med ungene mine, da er det en slags udefinerbar følelse av hva som skjer... Blanding av ungdom og litt eldre, uoversiktlig... I tida mellom 18 og 20 begynner det å bli guffent, da blir det mye ungdommer der...

En annen av våre kvinnelige informanter tegner følgende bilde av Glasshuset (i en e-post):

«En varmestue med trafikkstrøm med folk. Et møtepunkt som på kveld og nat-testid er uten kontrollerende instanser. De voksne 'ansvarlige' er borte, butikkene stengt, og man kan faktisk stå og brøle i vilden sky og holde sin egen 'performance' uten at noen griper inn – med mindre du til slutt blir slått ned da (eller at politiet patruljerer). Jeg tenker at sen kveld og natt i Glasshuset preges litt av anarki.»

Politipatruljen som vi fikk være med i Bodø, beskrev Glasshuset som et *nachspielsted* og en *varmestue*, og avslører dermed sin holdning til et døg-nåpnet «hus» midt i hovedgaten. En politimann uttrykker seg i den sammenheng slik: *Politikerne har funnet på det geniale i å ha Glasshuset døgnåpent*, og det er ikke vanskelig å identifisere ironien i hans utsagn. For politiet består utfordringene først og fremst i å håndtere fyll, bråk, knuf-fing og slåssing i Glasshuset. Politikerne på sin side ser imidlertid prinsipi-elle betenkeligheter ved å stenge hovedgaten for ferdsel i perioder av døgnet. Dette skal vi komme tilbake til.

Mye av politiets ordenstjeneste i helgene, spesielt på vinterstid, går med på å patruljere i dette Glasshuset hvor opptil tusen mennesker kan samle seg på en hundre meters gate. På slike kvelder kan det «ulme» i folkemengden, og – som en politibetjent forteller det – en liten gnist kan antenne mye aggresjon som ligger under glasstaket. Nettopp det kan være grunnlaget for en av våre informanters syn på Glasshuset når hun uttrykker dette: *Det er sykt mye vold i Glasshuset*. Hennes venninne er hel-ler ikke særlig begeistret for å ferdes i Glasshuset i de sene timene i hel-

gene. Hun kommer fra en mellomstor europeisk by, og hevder at hun *aldri har sett så mye fyll* som i Bodø. Hun legger til at fulle folk i glasshuset gjør henne utrygg. Samtidig blir ikke Glasshuset «svartmalt» av alle våre informanter. En kvinnelig informant nyanserer forholdene i Glasshuset i en e-post slik:

«Jeg har også hørt nevnt at det er tålig bra i Glasshuset de nettene politiet jevnlig patruljerer der. Jeg har heller ikke et inntrykk av at det er 'farlig' for menigmann å gå gjennom der, selv om det skulle være uro. Det er vel helst de som blander seg inn som får 'svi'. Men det blir 'opphaussa' på en sånn måte at en del mennesker er redd for å gå der. Sett stort på det, så tror jeg ikke Glasshuset er noe farlig sted å gå gjennom nattetid.»

Ungdom som befinner seg mye i Glasshuset kan fort få et stempel på seg. En vanlig brukt betegnelse er etter det vi erfarer – *den typiske glasshusgjenger* – med følgende karakteristika: *Skoletaper, lett påvirkelig, lett på tråden* etc. Avisa Nordland har omtalt dem som vanker i Glasshuset som *glasshusrotter*. Glasshuset er så avgjort ikke et ønskested å finne sine håpefulle, med f.eks. denne uttalelsen fra våre intervjuer: *Det er jo et eget tema, å holde unga unna glasshuset. De trekkes jo ned dit, det er jo en evig diskusjon i mange familier, den verste plassen å henge...*

En annen gruppe som kan vekke både ubehag og utrygghet, er de synlige rusmisbrukerne som gjerne har sitt tilholdssted i Glasshuset, hvor det er tørt, lyst og varmt. Flere av våre informanter beskriver riktignok de synlige og stigmatiserte rusmisbrukerne som harmløse, og det er ikke først og fremst utrygghet som forbindes med dette miljøet, men mer ubehag. Jeg spør en kvinnelig informant om hun opplever de rusavhengige som en trussel, og hun uttrykker: *nei, ubehagelig, ubehagelig med unger. De sitter og kauker, hvorfor detter han ned av benken?* [kan barna hennes spørre]. En annen kvinne i samme intervjupanel utdyper: *Rusmisbrukere som sitter og rauter der, det er stusslig... Man hører en helt annen stemme fra dem enn vanlige folk, de blir så synlige.* En tredje kvinne mener dette: *Jeg syns de har overtatt benkene, jeg tar aldri med ungene til å sitte på benkene, føler at de er reservert for alkoholikerne.* Det er imidlertid, og som tidligere nevnt, særlig én rusmisbruker som oppleves som truende og plagsom, men han er etter det vi får vite, på institusjon for øyeblikket.

Både politiet og flere av våre øvrige informanter hevder at deler av bråket i Glasshuset har forflyttet seg til Sjøgata, som er parallellgaten til Storgata. En ting er at Sjøgata til en viss grad har blitt en slags «råne-gate» der det fra tid til annen hviner i bildekk og høy og rå motorlyd kan høres lang vei. Mer alvorlig for tryggheten er det bråket som finner sted ved flere av serveringsstedene i denne gaten. Det gjelder spesielt «Rock Kafé», som er et diskotek med 18 års aldersgrense. På vår hospiteringstur med politiet i Bodø så vi en alvorlig slåsskamp utenfor dette stedet, samt lekeslåssing, knuffing, og til løp til kamp som politiet avverget. Vi så også svært mange synlig berusede ungdommer. Dessuten registrerte vi trafikk av berusede personer som vandret mellom skjenkestedene i Sjøgata, noe som lett kan medføre konflikter og bråk. I Sjøgata finner vi også byens drosjeholdeplass, der det kan oppstå bråk og slagsmål i drosjekøen. Vi lar en av våre mannlige informanter fortelle om sine erfaringer med denne drosjekøen:

En av de mest utrygge situasjonene jeg har opplevd her i Bodø, var taxikøen ved julebordstider – det var helt forferdelig – jeg var glad jeg kom levende fra det der. Det er jo kaos – at folk kan være så ukompetente når det gjelder alkohol...

I samtaler med to drosjesjåfører i byen får vi bekreftet problemene på taxiholdeplassen. Problemet knytter seg særlig til nattestid i helgene hvor mye folk og promille samles, og – *da kan det ta løs med stor-bråk* – forteller en av sjåførene. Det vil si knuffing og slåssing i køen, og han refererer spesielt til en episode i vinter der en mann ble sparket ned da han ventet på drosje.

Et annet sted i Sjøgata hvor det fort kan oppstå konflikter og spetakkel, er Shellstasjonen, som holder nattåpent. Flere av utelivets gjester går dit for å kjøpe seg mat etter utestedenes stengt tid. (Det samme gjelder en 7-eleven-kiosk i Storgata.) Rett bak Sjøgata ligger kaiområdet i byen. En av våre kvinnelige informanter finner kaiområdet lite trivelig, og mener at dette byrommet er uhyggelig med en lukt av *dårlige toalettvaner* – som hun så treffende beskriver det. Jeg spør om hva hun kunne frykte på kaia, og hun tenker på mulighetene for å bli dyttet ut i vannet hvis hun f.eks. så seg nødt til å gripe inn mellom to kamphaner. Det er fraværet av rekkverk på kaia som ligger til grunn for den frykttanken.

Når det gjelder (u)tryggheten ellers i Bodø, skal det også nevnes at enkelte av våre informanter kan frykte det som føles mindre legitimt og «korrekt» å være utrygg for. En kvinne forteller følgende når jeg spør om hva hun kan føle utrygghet for i Bodø:

Jeg vet ikke om det er helt greit å si det, men når jeg sykler til Mørkved, innenfor støyskjermen, der er det veldig mange mørke menn som sykler, syns ikke jeg som kvinne er noe behagelig.

Motsatt føler ikke alle det helt legitimt å la være å føle utrygghet for det som forventes at man skal frykte. En kvinnelig informant forteller at hun går alene i lysløypa om kvelden, noe hun for øvrig har gjort i mange år – *jeg har aldri følt noe problemer med det*, forteller hun. Men andre kan spørre henne vantro: *Går du aleine i lysløypa?* Hun forklarer at hun føler at kvinner bør være redde for å gå i lysløypa – det kan simpelthen føles «ukorrekt» ikke å være redd for overfall hvis man er en kvinne som er alene ute om kvelden.

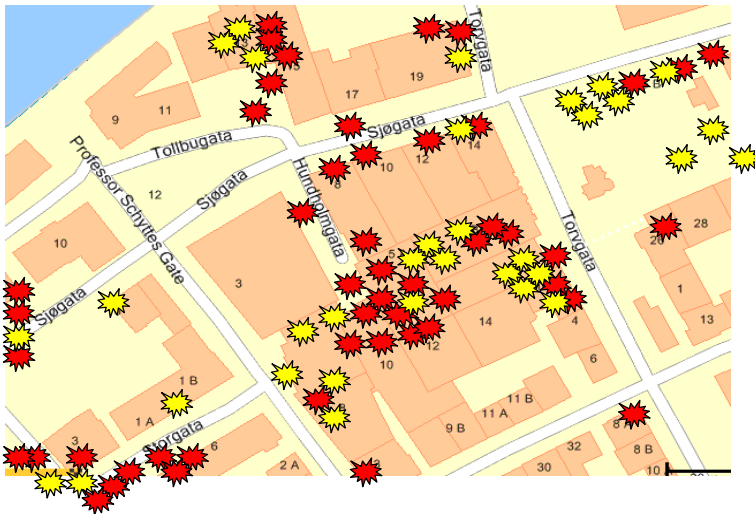
Utelivsvolden i Bodø

Vold og bråk knyttet til utelivet viser seg (som på de andre utvalgsstedene) å være en av hovedkildene til utrygghet i Bodø sentrum, og vi har derfor fått tilsendt statistikk fra Salten politidistrikt (seksjon for analyse) for å kartlegge disse problemene. Det er såkalt «utevold» (dvs. «den offentlige volden») som dette politidistriktet har laget en analyse av. La oss først vise frem fordelingen av anmeldte voldssaker i Bodø og Salten politidistrikt for 2009 ³⁰. (Det er kun legemsfornærmelser som er tallfestet i denne tabellen.)

³⁰ Tallene er foreløpige i den forstand at de fortsatt er under bearbeidelse og analyse ved Salten politidistrikt.

Politisone	Antall	Politisone	Antall	Politisone	Antall
Sentrum	107	Tverlandet	6	Valnesfjord	2
Fauske	36	Hamarøy	4	Gildeskål	1
Bodøsjøen/Alstad	11	Værøy kommune	3	Rødøy	1
Meløy	11	Bertnes	2	Sulitjelma	1
Røklund	11	Glomfjord	2	Sørfold	1
Rønvik	11	Hunstad	2	Ulvsvåg	1
Rognan	10	Nordstrandområdet	2	Øyområdet	1
Mørkved	7	Steigen	2		

Tabellen viser med all mulig tydelighet at det er i Bodø sentrum det meste av volden både i kommunen og i politidistriktet oppstår. Sentrumsvolden i Bodø utgjorde vel halvparten av alle grove voldstiltfeller i hele Salten politidistrikt i 2009³¹. Hvor i Bodø sentrum har voldshandlingene funnet sted? – følgende kart med påtegnete stjerner viser det:

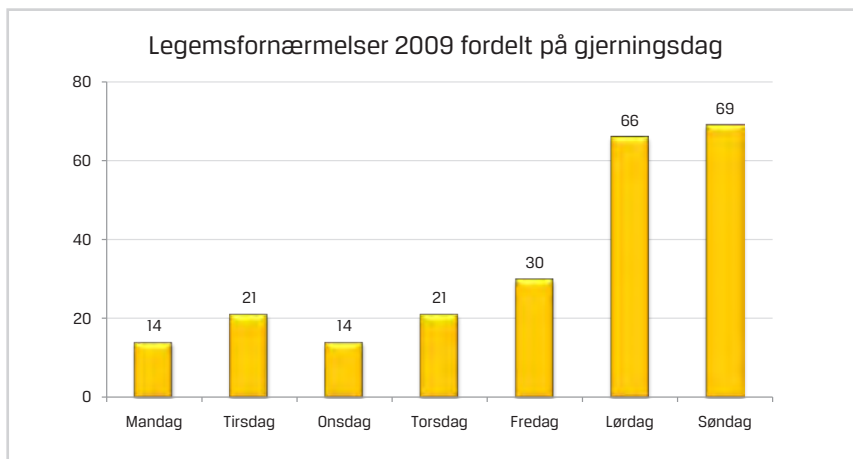

(GULE STJERNER: JAN-SEPT. 2008, 48 SAKER ANALYSERT. RØDE STJERNER: 2009, 50 SAKER ANALYSERT) DE RØDE STJERNENE REPRERENTERER ET UTVALG AV 50 LEGEMSFØRNÆRMELSER SOM ER REGISTRERT I BODØ SENTRUM I 2009, OG EN NÆRMERE STEDSANGIVELSE SER SLIK UT:

³¹ Følgende politisone hører til Bodø kommune: Sentrum, Tverlandet, Bodøsjøen/Alstad, Bertnes, Rønvik, Hunstad, Nordstrandområdet, Mørkved, Øyområdet.

- 5 saker registrert på eller utenfor Rock Kafé
- 3 saker registrert på/utenfor II. Etg./Norlændingen
- 3 saker registrert ved Shellstasjonen/Kaia
- 17 saker registrert i Glasshuset
- 3 saker registrert på Anna's/ Centrum Bistro
- 9 saker registrert rundt Barbeint-SAS
- 5 saker registrert i Sjøgata ved Min Plass/Public
- 5 øvrige

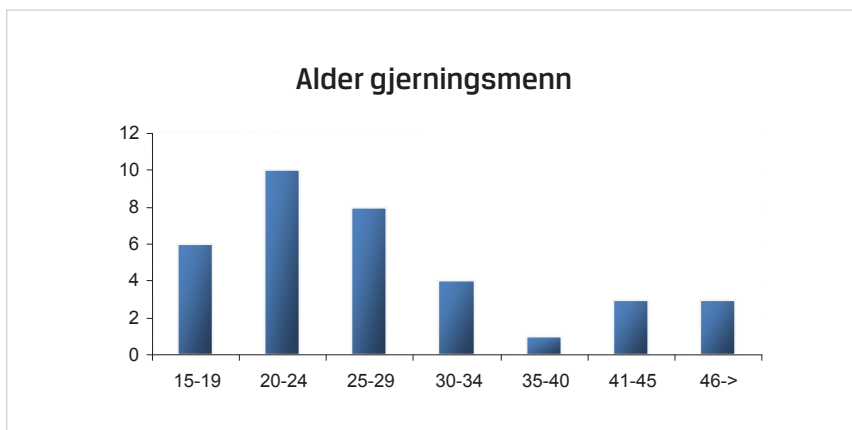
Når mange av våre informanter frykter Glasshuset, er ikke det uten grunn. Som oversikten viser, oppstår mye av volden der. Også i og rundt den omtalte Sjøgata er det registrert relativt mye vold (inkludert Rock Kafé og Shellstasjonen). Når i uken er det volden oppstår? Det kan neste figur gi et bilde av:

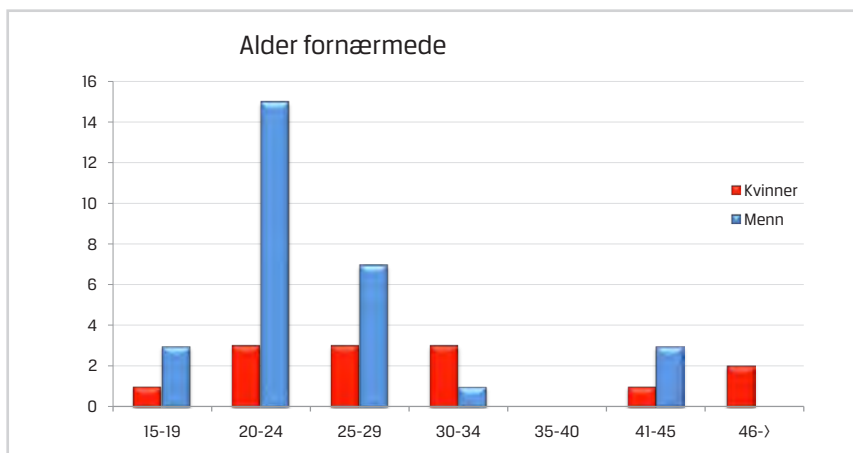
Figuren gir et bilde av den registrerte volden i hele Salten politidistrikt, og det er tydelig at volden har en langt høyere frekvens i helgene. Det er også en klar opphoping av voldssaker på bestemte tidspunkter i helgene, noe neste figur dokumenterer. (Her kommer den mer alvorlige volden til syne, dvs. legemsbeskadigelser, i alt 10 saker.)

Hvem er det som utøver volden i Bodø? Svaret på det får vi i neste figur:

Figuren viser at det i stor grad er de yngre aldersgruppene, og da særlig gutter/menn, som registreres for voldsutøvelse i Bodø. Dette er for øvrig som for resten av landet. Oversikt over alderen på voldsofre gjenspeiler i stor grad alderen på gjerningspersoner, hvor vi kan se at det i hovedsak er unge menn som også er utsatt for voldshandlinger.

Salten politidistrikt har også kartlagt motivene bak voldsutøvelsen i det offentlige rom (et utvalg på 40 voldssaker). Motivene er skjønnsmessig vurdert ut fra ofrenes anmeldelser, og de er plassert innenfor følgende områder:

Uprovosert vold	8 saker
Køsituasjon	7 saker
Tidligere konflikter	6 saker
Sjalusi	5 saker
Yppet til bråk	5 saker
Avvisning utested	4 saker
Avvisning butikk	3 saker
Uhell	3 saker
Totalt utvalg - antall	40 saker

Et sentralt mønster som politiet finner i anmeldelsene, er at ofrene ikke forventet noen fysisk reaksjon fra voldsutøver. Samtidig viser det seg at volden i mindre grad har et tilfeldig nedslagsfelt. Det er i stor grad yngre menn i beruselse knyttet til utesteder og Glasshuset som representerer

både voldsutøver og voldsutsatt³². Det skulle tilsi at aldersgruppene over 30 år statistisk sett har lite å frykte når det gjelder fysiske angrep i det offentlige rom.

Tiltak for tryggheten i Bodø

Forebyggende ungdomsarbeid

SLT-koordinatoren i Bodø vektlegger spesielt tiltak for barn og ungdom i det trygghetsskapende arbeidet i kommunen på denne måten:

Det er en langsiktig oppbygging av trygghet i det offentlige rom ved å fange opp ungdom som faller fra. Vi prøver å systematisere mellom primær, sekundær og tertiær forebygging... en lang byggeprosess.

Politikerne i Bodø vedtok i mars 2005 en omfattende oppvekstplan med en svært ambisiøs målsetting om « å gjøre oppvekstvilkårene i Bodø til landets beste» (Bodø kommune 2009, s. 2). Oppvekstplanen, som skal være såkalt «sektorovergripende» og tverrfaglig mellom skole, barnevern, politi, psykiatri, frivillige med mer, forplikter seg til økt satsing på forebyggende arbeid for aldersgruppen under 20 år og deres familienettverk. Oppvekstplanen fokuserer særlig på barn og ungdom som man finner grunn til å bekymre seg for. Planen skisserer en rekke målsettinger, hvor noen lyder slik:

- Forebygge uønsket sosial atferd bla. vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme (...)
- Gi samtlige i kommunen kunnskaper om hvordan de skal varsle sin bekymring for barn og ungdom (...)
- Skape muligheter for god psykisk helse
- Gi barn og unge muligheter til å kunne velge en rusfri oppvekst (...)
- Tilby foreldreveiledning om rus og psykisk helse
- Hindre at ungdom velger bort videregående opplæring

³² Opplysninger om alder og motiv for gjerningspersoner er basert på de opplysninger politiet har fått om kjente/identifiserte gjerningsmenn.

- Ha en sterk kriseberedskap som fanger opp alle hendelser knyttet til barn og ungdom (Bodø kommune 2009, s. 3)

Det springer flere konkrete prosjekter ut fra oppvekstplanen. Et av dem er «Aktiv fritid», hvor det slås fast at mange ungdommer i Bodø har en lite meningsfull fritid, og prosjektets hovedformål kommer til uttrykk på denne måten:

«Grunntanken er å legge til rette for at ungdom som vi bekymrer oss for kommer i gang med fritidsaktiviteter (...). Målgruppa er ungdommer som av en eller annen grunn trenger oppfølging for å finne en positiv fritid» (Bodø kommune 2006a, s. 3).

Målgruppen er ungdom i alderen 13–20 år «som ikke `driver med noe`, men som bare driver rundt» (Bodø kommune 2006a, s. 4). Videre settes søkelyset på ungdom som har vanskelige oppvekstforhold, og som mangler ressurser, kompetanse og struktur i livet sitt. Dette er ungdom kommunen anser som lette «bytter» for destruktive miljøer (Bodø kommune 2006a, s. 4), og dermed også potensielle kilder til utrygghet i Bodø. I mange tilfeller må disse ungdommene først igjennom en «modnings- og kompetanseprosess» for at de skal fungere i et organisert fritidsmiljø. Slik sett er «Aktiv fritid» i høy grad et selvutviklende program. I dette prosjektet er følgende postulater meislet ut for oppfølging av ungdommene:

- Framtidas muligheter er viktigere enn fortidas problemer
- Vi vil ha fokus på den enkeltes muligheter og drømmer, ikke på deres problemer og begrensninger
- Vi skal bruke aktiviteter som verktøy for å flytte grenser og realisere drømmer
- Vi vil gi alle muligheter til å ta ansvar
- Alle skal være likeverdige deltakere i aktiviteten³³ (Bodø kommune 2006a, s. 5)

Et annet interessant forebyggende prosjekt i Bodø er det såkalte «Hybel-

³³ Disse verdiene ligner på dem vi fant i «Gutteprosjektet» i Skien (se forrige kapittel).

boer i Bodø» (Bodø kommune 2006b), som er et tilbud for ungdom mellom 15 og 23 år som bor på hybel i kommunen. Bodø er vertskommune for ca. 750 hybelboere. Noen kommer fra nabokommunen, og andre kommer tilreisende fra andre kommuner fordi hjemkommunen ikke kan tilby videregående skole og høyere utdanning. Det overordnede målet for dette prosjektet er å forebygge psykiske helseplager hos hybelbeboerne, motvirke frafall i videregående opplæring og bidra til at ungdom med psykiske plager/rusproblemer kommer i kontakt med relevante offentlige instanser. Et nystartet tiltak (høsten 2010) som går under betegnelsen «Ungdom i Sentrum», og som er økonomisk støttet av Barne- og likestillingsdepartementet, handler om at Utekontakten i Bodø kontakter ungdom i risikozonen som oppholder seg i Glasshuset, og tilbyr dem gratis aktiviteter hver mandag. Kulturkontoret stiller med gratis buss og bringer ungdommen til en rekke ulike aktiviteter som grilling, skating, bowling med mer. SLT-koordinatoren forteller at målgruppen møter opp, og beskriver dette tiltaket som en «innertier» foreløpig.

Rensåsparken

Rensåsparken, som er Bodøs parkområde, er kanskje mest kjent for «parkenfestivalen». Det er en relativt nystartet to-dagers musikkfestival som arrangeres hver sommer (fra 2006), og som trekker mange av de mest kjente pop- og rockebandene i landet. I tillegg til musikk har festivalen innslag av kunstutstilling, fotoprosjekt, skateboard-konkurranse med mer. Til tross for at festivalen trekker mange tusen besøkende (opptil 9000 gjester på en festivaldag), blir det rapportert om svært få tilfeller av vold, fyllebråk og rusmisbruk – såpass få at pressen har funnet det oppsiktsvekkende, og derfor valgte å skrive om det. Her har Bodø lyktes med å skape et stort arrangement som samtidig representerer et sosialt integrerende innslag både for kommunens og landsdelens befolkning. Denne festivalen kan også virke trygghetsskapende, først og fremst ved at kommunens innbyggere kommer sammen og opplever noe positivt i fellesskap, der fest og alkoholbruk ikke assosieres med spetakkel, ubehageligheter og utrygghet.

I tillegg får bodøværingene antakelig et mer positivt forhold til sin egen park, og kanskje en økt stolthetsfølelse for byen. I tillegg til denne festivalen arrangerer kommunen fakkeltog med påfølgende ordførertale og fyrverkeri i Rensåsparken på nyttårsaften som en årlig begivenhet. I 2009 var det hele 3000 deltakere i dette fakkeltoget – tross kulde, snø og sur vind. Når det gjelder den daglige driften av parken, har kommunen nylig brukt 600 000 kroner bare på belysning for at folk skal føle seg tryggere. I tillegg er det montert mange nye benker i parken (til 15 000 kroner per benk). På vår egen befaringsrunde registrerte vi også mange kurver montert på metallstenger rundt i parken som skal brukes til Frisbee-golf. En informant fra kommunalteknisk kontor begrunner disse investeringene slik: *Vi vil at folk skal skjønne hvilken grønn perle denne parken er.* Han forklarer at folk følte seg utrygge i parken tidligere fordi det var mørkt der. Nå er i tillegg undervegetasjon fjernet og busker klippet ned for å gjøre det mer åpent. *Det er ikke så lett å gjemme seg bort i parken nå* – forklarer han. Når det gjelder belysningen i Bodø for øvrig, kan han fortelle at det er 9000 gatelys i byen, og avslører samtidig et snev av oppgitthet over ressursbruken på denne måten: *De kan ikke bare rope på det offentlige, her fyrer vi for kråkene hele natta... Vi prøver å prioritere sentrum.*

Kontrollen av sentrum (Sjøgata og Glasshuset)

I forhold til byens uteliv på kvelds- og nattetid finner vi også et mangfold av bidrag til tryggheten. Politiet er tydelig bevisste på hvor og når bråk og vold oppstår i sentrum, og retter en betydelig del av sine ordensressurser inn på kontroll av steder hvor bråket hyppigst oppstår – spesielt i og rundt Glasshuset, og på plassen utenfor Rock Kafé. I Glasshuset patruljerer politiet i gule vester om natten (særlig i mørketiden) for å gjøre seg mest mulig synlige for publikum. Da vi var med politiet på patrulje i juni 2010, så vi hvordan politiet følger intenst med på hva som skjer utenfor Rock Kafé. Vi stod sammen med fire politibetjenter og kunne se fyll, bråk og knuffing på nært hold, og politiet var parat til å gripe umiddelbart inn i en gruppe på 50–100 ungdommer hvis nødvendig.

Politiet sier selv at de hyppig benytter seg av politiloven på disse stedene, og særlig dens bestemmelser om bortvisning av bråkmakere. I den forbindelse anvender politiet ofte det de betegner som «teskje-metoden», som går ut på at politibetjenter ser seg nødt til å forklare utagerende og berusede personer nøye om beslutningen de har tatt, og konsekvenser av brudd på bortvisningen. Dette gjøres gjerne på en svært rolig, enkel, og repeterende måte ved for f.eks. å stille gjentakende spørsmål som – *skjønner du hva jeg mener nå?* – som en politimann i Bodø forklarte oss. Politibetjenter føler ofte et behov for å sikre seg at de har blitt hørt og forstått, særlig overfor berusede personer.

Utenfor Rock Kafé er det gjort et smart trekk for å styrke tryggheten. Det er satt opp et skilt som forbyr innkjøring av biler etter et bestemt tidspunkt på kvelden. På den måten unngår man en kø av biler som skal laste av eller på ungdommer som skal til dette utestedet. Dermed får politiet en langt bedre oversikt over stedet. Her ligger også byens drosjeholdeplass, hvor mange kan frykte bråk i køen på nattestid. På samme måte som i Skien har drosjenæringen utstyrt flere av sine sjåfører med egne vester for å kontrollere og løse problemer som oppstår i køen. Denne ordningen iverksettes imidlertid bare i julebordsesongen, men våre samtaler med befolkningen i Bodø kan bekrefte at behovet for taxivakter er til stede også ellers i året (dvs. i helgene).

Vi ser det som grunnleggende positivt at drosjenæringen selv tar ansvar for egne problemer. På den måten gjør man seg mindre avhengig av politiet som problemløser. I tillegg kan det hende at taxivaktene løser problemene i køen på en mer uformell måte, noe som av og til kan være til det beste for alle parter. De samme resonnementene gjelder for natteravntjenesten, en frivillig og svært ukontroversiell vaktordning som nær sagt alle ser på som positivt. Dessverre sliter denne virksomheten med rekrutteringen. Det gjelder også i Bodø. En etablering av bedre incentiver for at flere frivillige vil påta seg natteravnstjeneste, vil være et viktig bidrag for tryggheten. En av våre informanter (en mann i 40-årsalderen) vurderer natteravnordningen på denne måten:

Det er en mye mer sympatisk måte å få ned konfliktnivået på... natteravner skaper et lavere trykk – bare at det er voksne der de kan spørre – uten at de har en sånn politimyndighet.

Han er imidlertid en av våre (ytterst) få informanter som ikke ser på økt politikontroll som noe positivt, snarere tvert imot, og han gir til kjenne sitt tydelige politikritiske syn på denne måten:

Det du nevnte om ropet på mer politi – det kan jeg ikke stille meg bak i det hele tatt. Det som er ubehagelig ved å gå gjennom glasshuset på nattestid – det er at det er mye politi der... her er det en gjeng med opprettholdere av lov og orden som har en helt spesiell tillatelse til å utøve legitim bruk av vold overfor en gjeng som er undertrykt – glasshusrotter, skoletapere ... et annet eksempel – i forrige uke var jeg på en demonstrasjon... det var linet opp et par politibiler der og mitt første inntrykk var: Hva skal de typene der her å gjøre? – de dro jo etter hvert. Det var en helt fredelig og rolig demonstrasjon, det var jo ingen grunn til å være der... ubehagelig! Står de her for å framprovosere noe... en reaksjon? Den enorme friheten politiet har og kan ta seg i enkelte situasjoner!

Videre finner vi at utekontakten i Bodø er en viktig bidragsyter til tryggheten i byen. SLT-koordinatoren forteller at utekontakten er spesielt flink til å nå ut til dem som ingen andre når, og skryter videre av – *deres fantastiske relasjonskompetanse*. Utekontakten når frem til ungdom som er i drift, og forsøker å få dem kanalisert inn i positive aktiviteter. Mye av deres arbeid handler om å oppsøke rusmiljøet i byen, og når det gjelder de synlige og stigmatiserte rusmisbrukerne i Bodø sentrum (spesielt de som oppholder seg i og rundt glasshuset), gjøres det etter vår vurdering et meget fornuftig grep. Utekontakten tilbyr ulike aktiviteter gratis, og har fått låne nøkler til en kafé som de kan ta med seg rusmisbrukerne til. Dette er en langt mer positiv måte å håndtere dette miljøet på enn den formen for bortvisningspraksis som utføres av vektere på ulike kjøpesentre i landet (Lomell 1999).

Det er ikke bare i sentrum at rusmisbrukere kan skape utrygghet og ubehag. En politiker som vi intervjuet, erkjenner at kommunen ikke har vært flink nok til å skape gode boligtilbud til sosialklienter, som rusavhengige, personer på rehabilitering og/eller LAR (legemiddelassistert rehabilitering) og personer som er ferdige med soning av en fengselsdom. *Alle bor i samme litt shabby blokk – de som bor der, får et uverdig tilbud* – forklarer hun, og forteller videre at nå skal kommunen etablere et nytt boligtilbud

for de tunge rusavhengige – så får vi håpe at det gjør noe med bybildet. SLT-koordinatoren utdyper denne problemstillingen slik: *Når man etablerer et slikt tilbud i et etablert boligområde – nær en skole – så vet man at folk vil bli utrygge.* I dette boligområdet har politiet snakket med naboer og nærmiljøet for å forsøke å dempe utrygghet. Politikeren forklarer: *Det har vært gjort et stort arbeid i samarbeid med politiet, for å etablere trygghet i denne bydelen for denne boligen.* Politiet høster for øvrig honnør for sine samarbeidsevner i kommunen. *Politiet har en god klang som samarbeidspartner i kommunen* – hevder SLT-koordinatoren, og hun peker på at politiet er godt integrert i kommunen gjennom en rekke prosjekter og ordninger som bl.a. samarbeid med barnevernet, «Politirådet» og prosjektet «Felles ansvar» (et samarbeid mellom kommunen, politiet og konfliktrådet)³⁴.

Det foreligger så avgjort motstridende interesser rundt boligplassering av et tyngre rusmiljø. Dette dilemmaet kommer tydelig til uttrykk i en av våre informanters erfaringer med forsøket på å integrere rusmisbrukere med den mer etablerte delen av befolkningen. Hun forteller at hun kan kjenne seg mer utrygg enkelte steder på sitt hjemsted (på Mørkved hvor man har opprettet et boligtilbud for rusmisbrukere) enn i sentrum, og hun fortsetter på denne måten:

Kommunen har tatt ukloke valg – det er klart at alle har rett til å ha et liv og tak over hodet, men de har liksom blanda familieidyll med narkotikaidyll. Det har gjort at jeg har følt meg utrygg i mitt nærmiljø. Jeg føler meg ikke utrygg for meg selv, men for ungene mine – men det er et dilemma – hvor skal man ha dem, skal man sende dem på en øy? ... Det er flere plasser de har plassert disse, enkelte er for dårlige til å bo i kommunal blokk.

I samtalene med våre informanter i Bodø finner vi flere forslag til å styrke tryggheten i sentrum ytterligere. En kvinnelig informant mener at det bør gjøres et bedre arbeid med skjenkekontrollen på serveringsstedene i byen, og hun setter det kanskje litt på spissen med denne uttalelsen:

³⁴ Politiforskerne Paul Larsson og Helene Oppen Gundhus viser, i tråd med en stadig utvidelse av politiets ansvarsområde, at politiet i økende grad vil få en koordinerende rolle i forhold til andre aktører som arbeider med de samme problemområdene. Deres spådom lyder slik:

«En av de mest sentrale funksjonene for politiet i framtiden vil bli rollen som informasjonsformidler og behandler. I samarbeidet med andre vil politiets rolle som formidler av kunnskap og informasjon være vesentlig, noe man allerede ser eksempler på, særlig innenfor kriminalitetsforebyggende tiltak.» (Gundhus og Larsson 2007, s. 27).

En bedre håndheving av skjenkeloven hadde hjulpet en god del – for den er bortimot fraværende. Så lenge du kan levere inn kredittkortet, så får du servering... det er utrolig mye ufyselig fyll – man har mistet alt av konsonanter, det er bare vokaler igjen.

Et annet forslag går ut på å tilby lett tilgjengelig og rimelig busstransport fra sentrum etter serveringsstedenes stengning. På den måten vil trolig flere komme seg hjem fra byen, og det blir følgelig færre som trekker inn i glasshuset på natten. Et tredje forslag handler om en opprusting av kaiområdet i byen, som ligger parallelt med Sjøgata. Området burde få en bedre belysning og gjøres mer trivelig, og det ville nok hjelpe på enkeltes trygghetsfølelse dersom det ble satt opp et passende gjerde på bryggekanalen. Nå er det fort gjort å falle i vannet under beruselse og konflikt. En hendelse som ligger tydelig i Bodø-befolkningens bevissthet, er tragedien som utspant seg i byen i 2008 der to unge og berusede menn mistet kontrollen over bilen som de kjørte, og endte ferden i vannet med en drukningsulykke som resultat. Et solid gjerde eller en hindring på deler av kaiområdet ville kanskje ha forhindret denne ulykken.

Debatten om stenging av Glasshuset

I henhold til en avtale mellom Glassoverbygg Gågata ANS mfl. og Bodø kommune skal Glasshuset i utgangspunktet være åpent for ferdsel døgnet rundt. Begrunnelsen for det er først og fremst av prinsipiell art; Glasshuset utgjør deler av hovedgaten i byen, og bør etter flere av våre informanternes mening ikke stenges for allmennheten. Samtidig har det helt fra Glasshusets fødsel funnet sted mye fyll, bråk, vold og hærverk der inne, og debatten om stenging i deler av døgnet har eksistert like lenge som Glasshuset selv. Stenging har i de senere år vært en rutinemessig praksis i kun 3 netter i året der man erfaringsmessig har registrert ekstra mye bråk: natt til 1. mai, 17. mai og 1. januar.

Når det gjelder det prinsipielle om å holde hovedgaten døgnåpen, lar vi en av våre kvinnelige informanter fremme sin argumentasjon i en e-post slik:

«Vi som var motstandere av bygget ville ikke at næringslivet skulle «få» deler av Storgata i gave. Men at allemannseiet av byen stod sterkt (...) Glasshuset har til tider vært stengt f.eks. natt til 17. mai. Og det er flere, deriblant meg, som har vært uenig i denne stengingen, fordi det innebærer at Storgata blir stengt. Jeg mener at prinsippet om en åpen by er viktigere enn det faktum at det blir uro i Glasshuset. Da får man heller ta konsekvensen av det og heller få styrket vakt-holdet. Det har bl.a. vært gjort ved at det ble innført videoovervåking, noe jeg også er uenig i. Det og stenging av Glasshuset blir for enkelt. Samtidig viser det at byen har store utfordringer i forhold til manglende tilbud spesielt til unge mennesker.»

Glasshuset ble imidlertid stengt som en prøveordning fra 1. mars til 1. mai i 2008 i tidsperioden 01–06 tre netter uken, dvs. natt til torsdag, lørdag og søndag, samt dagene før høytidsdager. I denne perioden ble det foretatt en omfattende høringsrunde mellom en rekke forskjellige aktører (25 instanser) i forhold til spørsmålet om fortsatt stenging utover prøveperioden. I høringsrunden kom det klare interessemotsetninger til uttrykk. Kulturkontoret tok til orde for at andre tiltak burde prøves ut i tilstrekkelig grad før man besluttet videre stenging, og foreslo at sameierne av Glasshuset, politiet og kommunen burde lage en tiltaksplan for systematisk utprøving før man tyr til det drastiske virkemiddelet som permanent stenging innebærer. Utekontakten og Helsesøstertjenesten kom frem til en lignende vurdering, der de etterspør et bedre klubb-/kafétilbud for ungdom, tilrettelegging for trygg transport hjem fra sentrum, og en tettere dialog mellom næringsdrivende og lokale myndigheter før man eventuelt tar beslutningen om stenging. Fra utelivsbransjen dokumenteres det et stort omsetningstap for serveringssteder som har inngang fra Glasshuset, og det uttrykkes bekymring for nedleggelse av driften ved fortsatt stenging.

På den annen side konkluderer Sameiet Glasshuset med at stengingen i prøveperioden har hatt en rekke positive virkninger – som kraftig reduksjon i skadeverk, tagging, tilgrising, falske brannalarmer og voldsepisoder. Derfor foreslås det at prøvestengingen forlenges i ett år for å gjøre ytterligere erfaringer med den. Den skarpeste kritikeren av et nattåpent Glasshus er utvilsomt politiet. I høringsdokumentet anbefalte Bodø politistasjon at stengingen burde opprettholdes først og fremst fordi de i løpet av stengingsperioden fikk frigjort mye ressurser til andre viktige politioppgaver

– som forebyggende politiarbeid, kontroll og avdekking av pirattaxivirk-somhet, i større grad respondering på meldinger fra publikum som bor i andre bydeler enn sentrum og oppfølging av enkelte barn og deres familier (Bodø kommune 2008). En av våre informanter, en politimann i Bodø med lang fartstid i etaten, viser dilemmaet med politiets ressursbruk i Glasshu-set på denne måten i en e-post:

«Når politiet bruker omtrent alle sine ressurser på å opprettholde ro og orden i Glasshuset, vil selvfølgelig politiets synlige tilstedeværelse i et forebyggende perspektiv andre steder i byen bli redusert. Man kan på en måte si at for å skape trygghet ett sted blir det utryggere andre steder fordi politiet ikke er synlig her. Slik sett kan man si at politikerne med sin beslutning om og godkjenning av byggingen av Glasshuset skapte utrygghet og problemet med ro og orden i Glasshuset, samtidig som det ble politiets oppgave å opprettholde ro og orden og trygghet i Glasshuset på bekostning av tilstedeværelse og trygghet andre steder i byen.»

Hans kollega, en erfaren politikvinne, forteller i en e-post om sine erfaringer i perioden da Glasshuset var stengt på natten:

«Vi greide omsider etter mange års kamp å få stengt Glasshuset på natt i helgene, som et prøveprosjekt. De uteplassene som befinner seg inne i selve Glasshuset, satte opp tau/lenker slik at gjestene ble sluset inn i og ut av lokalene. Dette fungerte meget godt. Det var helt utrolig godt å være på jobb som politi disse helgene. Vi fikk plutselig politiresurser til å ta oppdrag litt ut av sentrum, samt kunne utføre en del annen virksomhet som kontroller. Det var mindre vold (...). Mange har følt seg ukomfortable med den store folkeansamlingen med berusede personer, det er et sykt trykk i noen timer på natten.»

Når det gjelder den velkjente forflytnings- og omfordelingseffekten ved situasjonsorienterte tiltak, som vi har beskrevet i del 1 av denne studien, kan politikvinnen gi følgende svar:

«Vi var redd for at de store problemene som tidligere var samlet i Glasshuset, nå skulle spre seg til mange ulike deler av sentrum. Dette skjedde ikke. Folk dro tidligere hjem, de fikk ikke ly for vær og vind lenger... og det ble roligere. Om det ble økning i festbråk og lignende er jeg usikker på, men det var ikke så betydelig at vi la merke til dette.»

Til tross for argumentene fra både politiet og Sameiet Glasshuset ble forslaget om å holde Glasshuset åpent døgnet rundt gjennom hele uken vedtatt med 19 stemmer (14 AP, 2 SP, 2 R, 1 V) mot 17 stemmer (8 FRP, 5 H, 2 SV, 2 KRF). Følgende vedtak ble gjort i Bodø kommune den 19.6.2008:

1. Glasshuset i Storgata skal holdes åpent for alminnelig ferdsel.
2. For å begrense vold, hærverk og annen kriminalitet i glasshuset til et minimum, oppfordres politiet og sameiet Glasshuset til å ta et initiativ overfor utesteder og andre næringsdrivende i glasshuset for samarbeid om mulige tiltak. Det vil være naturlig å også knytte til seg ulike frivillige organisasjoner i dette arbeidet, som f.eks. natteravnene, Røde Kors og andre.
3. Helsesøstertjenesten og utekontakten bes om fortsatt å følge opp ungdom i og rundt Glasshuset, og å vurdere nye tiltak og samarbeidspartnere.

(Bodø kommune 2008)

Glasshuset har dermed vært døgnåpent siden juni 2008, og jeg kan ane en viss resignasjon over kommunepolitikernes beslutning i e-postintervjuet med politimannen som nettopp kom til orde. Han reflekterer slik:

«Ergo, politikerne har skapt problemområdet, men de er ikke i stand til å løse det. Grunnen til dette tror jeg ligger i økonomiske årsaker. Stenges Glasshuset i helgene, vil det føre til store økonomiske konsekvenser for næringsdrivende innen restaurant/mat og kioskbransjen. Jeg tror nok en del næringsdrivende vil gå konkurs, og en beslutning om stenging av Glasshuset vil nok derfor medføre erstatningskrav fra næringsdrivende i området. Denne risikoen tror jeg ikke politikerne i Bodø er villige til å ta. Konsekvensene vil derfor, slik jeg ser det, være at Glasshuset i Bodø for alltid vil være en verkebyll og et problemområde for politiet som politiet må kunne håndtere. Større overvåking av området ved hjelp av kameraer direkte til Politivakta vil vel være et alternativ, men vil egentlig samfunnet, og også politiet, ha en slik overvåking av et offentlig sted?»

Avslutning Bodø

Bodø plasserte seg nokså middels blant de åtte utvalgsstedene når det gjelder trykksikkerhetssspørsmålene i vår undersøkelse, men det viste seg å være en større kjønnsforskjell på flere av spørsmålene i Bodø enn på de fleste andre stedene. I ungdomsundersøkelsen for Bodø er det langt høyere tall på opplevd utrykksikkerhet enn det man finner i vår undersøkelse, men her foreligger det store aldersforskjeller mellom disse to undersøkelsene. Ungdomsundersøkelsen fanger inn lavere aldersgrupper enn det vi gjør, og det er også ulikheter i spørsmålsstillingen.

Når det gjelder kriminalitetsbildet, finner vi mindre registrert kriminalitet i Bodø enn det som er gjennomsnittet for hele landet. Det kan være noe av bakgrunnen for at flere av våre informanter i Bodø beskriver sin by som en «kardemommeby», der noen fortsatt bevisst lar være å låse døren når de forlater hjemmet sitt.

Samtidig har Bodø sine trygghetsutfordringer, og da spesielt knyttet til Sjøgata og Glasshuset. I Glasshuset befinner det seg til tider ansamlinger av ungdommer på kveldstid – ungdom som det knytter seg tydelige negative og stigmatiserende merkelapper til (som «skoletapere», «sosiale tapere», «glasshusrotter» med mer). Glasshuset krever betydelige politiresurser på nattetid når mer eller mindre berusede personer i stort antall trekker inn etter at utestedene har stengt. Det samme gjelder Sjøgata hvor det også er registrert mye vold og bråk (spesielt ved Rock Kafé, Shellstasjonen og taxiholdeplassen). Voldsstatistikken for Bodø sentrum viser med all tydelighet opphopingen av problemer i Glasshuset og Sjøgata.

Vi har meislet ut fire dimensjoner i det trygghetsskapende arbeidet i Bodø. Vi fokuserte først på det forebyggende ungdomsarbeidet som gjøres i kommunen gjennom konkrete prosjekter som «Aktiv fritid» og «Hybelbeboer i Bodø». Hensikten med disse prosjektene er først å fremst å fange opp ungdom som det kan være grunn til å bekymre seg for. Prosjektene forsøker å aktivisere ungdom i en positiv og meningsfull fritid, identifisere og hjelpe ungdom som sliter med rus og psykiske problemer, forhindre brudd i den videregående opplæringen, med mer. Et annet sentralt bidrag til tryggheten er opprustingen av byens parkområde (Rensåsparken). Her har vi identifisert revitalisering av parken gjennom et stort og riksdekkende festivalarrangement hver sommer – samt installering av bedre belysning, innbydende sitteplasser (benker) og tilrettelegging for aktiviteter slik at folk flest kan bruke parken.

Når det gjelder kontrollen av sentrumsområdet, har vi vist hvordan politiet er tett på problemene i Glasshuset og i Sjøgata. Det er ikke bare politiet som utøver kontroll her: både natteravnstjenesten og utekontakten gir også verdifulle bidrag i så måte. Utekontakten kan vise til et interessant grep overfor det etablerte og synlige rusmiljøet i og rundt Glasshuset når

de tar med seg rusmisbrukere på kafé og forskjellige aktiviteter. Dette er etter vår oppfatning en human og sympatisk «bortvisningspraksis» som kan anbefales til andre kommuner også – i stedet for at dette miljøet skal jages vekk av vektere.

Spørsmålet om stenging av deler av hovedgaten er unik for Bodø. Det er åpnbart at stenging av Glasshuset i en periode på natten kan forebygge både vold og bråk – og frigjøre mye politiresurser til andre viktige oppgaver. Samtidig er det også gode argumenter mot stengingen. Et sentralt argument er av prinsipiell art, der man hevder at hovedgaten er en offentlig gate som prinsipielt sett bør være åpen for fri ferdsel døgnet rundt. Et neste argument handler om omsetningstap og fare for nedleggelse av driften for flere av serveringsstedene i Glasshuset.

Loddefjord

Innledning

Loddefjord i Laksevåg bydel i Bergen er det fjerde og siste stedet hvor vi har gjort kvalitative undersøkelser. I intervjuene kommer det frem at Loddefjord på 1970- og 80-tallet var et område med forholdsvis store problemer knyttet til bl.a. narkotikaomsetning og voldsepisoder, og området ble betegnet som nedslitt og dårlig ivaretatt. Bydelen var blitt bygget opp i rekordfart i 1960- og 70-årene for å avhjelpe en voldsom boligmangel. Folketallet ble seksdoblet på tjueto år, og flest mulig boliger måtte bygges for minst mulig penger på kortest mulig tid. Loddefjord har siden den gang gått igjennom en kraftig forandring. I etterkant av det som av våre informanter betegnes som en «snuoperasjon» på slutten av 1980-tallet, ble det bevilget store ressurser til opprustning av området; blokker ble pusset opp, kjøpesenteret som danner sentrum i Loddefjord, ble restaurert, og det ble satset på fritidstilbud og opplevelsesbaserte tilbud til barn og unge, bl.a. ved bygging av badeland, bowlinghall og ishall.

Levekårsundersøkelsen fra 2008 forteller at Loddefjord likevel skårer lavt blant bydelene i Bergen når det gjelder innbyggernes levekår. Barnevernstjenestens statistikk forteller at mange familier fremdeles har det vanskelig. Innbyggernes gjennomsnittlige utdanningsnivå og lønn pr. husstand er lavere enn i andre deler av Bergen. Bydelen ligger over gjennomsnittet når det gjelder antallet ikke-vestlige innvandrere, antall personer som mottar sosial hjelp og overgangsstønning, antall arbeidsledige eller uføretrygdede samt når det gjelder dødelighet.

Til tross for høy grad av folketetthet og et sterkt drabantbypreg viser resultatene fra vår spørreundersøkelse i Loddefjord at området ikke skiller seg særlig ut, verken i positiv eller negativ forstand, i forhold til hva man kunne forventet i slike områder. Det er grunn til å anta at forholdene internt i Loddefjord er mangfoldige. Bebyggelsen varierer fra villastrøk til høyblokker og til gamle arbeiderboliger som i dag er kommunale boliger.

Det negative bildet som dannes gjennom levekårsundersøkelsen, er i utakt med folks opplevelse av området - mange av våre informanter uttrykker at de trives godt i Loddefjord. Stempelet eksisterer likevel, godt hjulpet av regionsavisene som fortsatt er glade i negative oppslag, og de positive endringene som har skjedd, er nok i mindre grad synlige for resten av bergensbefolkningen.

Fakta om Loddefjord

Loddefjord ligger i Laksevåg, som er én av Bergen kommunes åtte bydeler. Laksevåg ligger ved foten av byfjellene Lyderhorn, Damsgårdsfjellet og den nordligste delen av Løvstakken, samt i dalførene mellom disse, og avgrenses av Byfjorden i nord og av Puddefjorden i øst. Bydelen består av de to hoveddelene Laksevåg og Loddefjord, som tidligere var to separate bydeler. Laksevåg består av områdene øst for byfjellet Lyderhorn, mens Loddefjord er områdene sør og vest for dette og er omgitt av sjø i sør, vest og nord. Det utvidete Loddefjord-begrepet kalles ofte Bergen Vest, og omfatter områdene Bjørndal, Loddefjorddalen, Vadmyra, Hetlevik, Mathopen, Håkonshella, Alvøen, Drotningstvik, Godvik, Olsvik og Kjøkkelvik med tilhørende skog, fjell og innsjøområder.

Laksevåg har i underkant av 38 000 innbyggere pr. 1. januar 2010. Draabantbyen Loddefjord befinner seg 9 km vest for Bergen sentrum og vokste frem på 1970- og 80-tallet. Loddefjord fremstår i dag som et tettbebyggt område av næringsområder, blokker, rekkehus og villabebyggelse med bydels- og kjøpesenteret Vestkanten som sentrumskerne. Loddefjord rommer Bergens eneste badeland, Vannkanten, og fikk i 2007 ny ishall, Iskanten (Bergen kommune 2010).

De geografiske grensene for hvor Loddefjord slutter og resten av Laksevåg begynner, samt å vite sikkert hvilket område folk tenker på når de snakker om Loddefjord, har vært kilde til noe forvirring under datainn-samlingen. At det eksisterer et skille mellom Loddefjord og et mer utvidet Loddefjord-begrep, dvs. Bergen Vest, var ikke kjent for oss, og vårt inntrykk er dessuten at hva som faller inn under Loddefjord, avhenger til dels

av hvem du spør. For noen utgjør Loddefjord utelukkende Vestkanten kjøpesenter og høyblokkene bak senteret, andre tenker på et langt større geografisk område. I spørreundersøkelsen er enkelte spørsmål rettet mot bydelen generelt, andre spesifikt mot sentrumsområdet. Vi kan ikke vite sikkert hvilke områder av Loddefjord befolkningsutvalget i spørreundersøkelsen har lagt til grunn når de svarer at de er trygge eller utrygge i det offentlige rom. De som måtte ha en svært begrenset oppfatning av Loddefjordområdet, kan ha tenkt at utrygghet de føler f.eks. i Vadmyra eller Olsvik, er mindre relevant for studien og unnlatt å nevne dette. Ulike oppfatninger av hva som er Loddefjord, kan derfor representere en liten, men likevel aktuell feilkilde.

Hva forteller

spørreundersøkelsen om tryggheten i Loddefjord?

Loddefjord er en drabantby og forstad til Bergen. I tråd med sammenhengen mellom folketetthet og utrygghet forventet vi å finne noe høyere grad av utrygghet i Loddefjord enn i de mindre byene og tettstedene. Bydelen utmerker seg imidlertid lite, verken i positiv eller negativ sammenheng, og plasserer seg på flere av spørsmålene i en mellomgruppe, temmelig gjennomsnittlig blant utvalgsstedene.

Befolkningsutvalget ble bedt om å rangere i hvilken grad de opplever kriminalitet som et problem i Loddefjord. Vi finner at verken menn eller kvinner karakteriserer kriminalitet som et stort problem i bydelen. Videre er gjennomsnittsverdiene for menn og kvinner forholdsvis like, og kjønnsforskjellene når det gjelder opplevelse av kriminalitetsnivå, er dermed små.

Det fremgår tydelig i undersøkelsen at folk flest også i Loddefjord opplever det som trygt å ferdes alene i sitt sentrumsområde på kveldstid. Respondentene ble bedt om å rangere svaret sitt på en skala fra 1 til 5, jo høyere tallverdi, desto mer trygghet. Gjennomsnittsverdiene for menn og kvinner er henholdsvis 4,0 og 3,4, dvs. at kvinner opplever det som noe

mer utrygt å ferdes alene på kveldstid. Kjønnforskjellen ligner resultatene fra de øvrige utvalgsstedene.

Når det gjelder unngåelsesatferd: i hvilken grad respondentene har *unngått å gå ute alene sent om kvelden, unngått å oppsøke bestemte plasser, gått omveier, tatt taxi eller buss i stedet for å gå osv.*, plasserer Loddefjord seg i en mellomgruppe i det totale utvalget av kommuner og bydeler vi har undersøkt. Både menn og kvinner viser til en viss grad unngåelsesadferd, og kvinner i større grad enn menn. *Gater med dårlig belysning, parker og folketomme gater* deler førsteplassen når det gjelder steder som skaper utrygghet blant folk i Loddefjord, helt i overensstemmelse med majoriteten av utvalgsstedene. Kvinner i Loddefjord skårer forholdsvis høyt på utrygghet på disse tre stedene sammenlignet med kvinner i de andre utvalgene. Blant alle mannlige respondenter er menn i Loddefjord de som i størst grad har opplevd utrygghet på drosjeholdeplasser.

Når det gjelder respondentenes erfaringer som *offer for vold i det offentlige rom*, har færre slik erfaring i Loddefjord enn f.eks. på Grünerløkka. Andelen som bekymrer seg for *vold på åpen gate*, er lavere enn gjennomsnittsverdien for det totale utvalget av respondenter, og heller ikke *seksuell trakassering*, eller *ran*, vekker særlig bekymring i Loddefjord. *Andres fyll og uro* samt *tyveri* skaper moderat bekymring blant respondentene i Loddefjord.

Befolkningsutvalget i Loddefjord prioriterer på lignende vis som de øvrige utvalgene, og ønsker seg de samme trygghetsskapende tiltakene: *mer politi, flere vektere, bedre belysning og flere overvåkningskameraer*.

Det er lite dramatikkknyttet til våre funn i Loddefjord. Området utmerker seg i liten grad, både når det gjelder oppfattelse av kriminalitetsnivå, opplevelse av utrygghet og bekymring for negative hendelser i det offentlige rom. Utrygghet er først og fremst et problem for noen få, og for dem har utryggheten konsekvenser. De aller fleste vi har spurt i den kvantitative undersøkelsen, opplever imidlertid Loddefjord som et trygt sted å bo, og få problemer ser ut til å utmerke seg.

Tidligere undersøkelser i Loddefjord

At Loddefjord og Laksevåg bydel har vært preget av en del utfordringer, bl.a. som følge av den massive utbyggingen som fant sted fram til 1980-årene, har medført en del oppmerksomhet fra omgivelsene. Kommunen, bydelsstyrelsen samt en rekke andre offentlige og private aktører har lagt ned mye ressurser i å utbedre forholdene, noe som har ført til at Loddefjord og Laksevåg også tidligere har tiltrukket seg forskningsoppmerksomhet (se f.eks. Unstad & Ytrehus 1994). Et eksempel på resultater av tidligere forskningsvirksomhet i området er rapporten fra det KS finansierte FoU prosjektet *Kriminalitetsforebygging blant barn og unge i storbyene*, som er et samarbeidsprosjekt mellom Norsk institutt for by- og regionsforskning og Politihøgskolen (Egge, Barland, Ruud og Haaland 2008). Man fant at mye av innsatsen i Laksevåg er knyttet til nærmiljøtiltak der arbeidet ikke først og fremst er rettet mot spesielt utsatte grupper, men mot å skape gode oppvekstvilkår i bydelen generelt, og ungdomsskoleelever ble funnet å være en prioritert målgruppe. Den private stiftelsen Meningsfull oppvekst i Laksevåg (MOLA) ble dessuten funnet å spille en viktig rolle som samarbeidspartner i det lokale forebyggende arbeidet i bydelen (Egge et al. 2008).

Levekårsundersøkelsen 2008

Man er blitt mer oppmerksom på sammenhengen mellom sosiale forhold og levekår på den ene siden, og helse og helserelatert atferd på den andre siden, både i Norge og internasjonalt de senere år. I St.meld. nr. 20 (2007) presenteres en bred og langsiktig strategi for å redusere sosiale helseforskjeller, og det ses bl.a. på helse i forhold til levekårsfaktorer som utdanning, inntekt, arbeidsledighet og sosial trygd, samt forskjeller mellom ulike grupper, f.eks. enslige og innvandrere. Helserelatert adferd som røyking og alkoholmisbruk, kosthold og fysisk aktivitet er også faktorer med betydning for levekår. Sammenhengene er komplekse og uten entydige løsninger, men undersøkelser viser klare forskjeller både i total dødelighet, dødelighet av årsaker som kreft og hjerte- og karsykdom, forventet levealder, forekomst av psykiske problemer, egenvurdert helse og i forhold til

utdanningslengde, inntekt og type yrke. Det er liten tvil om at levekårsvariabler som fattigdom, lav utdanning, arbeidsløshet osv. kan ha stor betydning for menneskers helse (St.meld. nr. 20, 2007).

En undersøkelse som det ofte ble referert til under intervjuet med trygghetsleverandører i bydelen, og som ser ut til å være kilde til mye frustrasjon, er rapporten *Levekår og Helse Bergen 2008*, som ble utarbeidet av Helsevernetaten sammen med andre avdelinger i kommunen³⁵. Den såkalte Levekårsundersøkelsen forteller at Bergen er en god by å vokse opp i for de aller fleste, men at det er store forskjeller mellom geografiske områder i kommunen når det gjelder levekår og helseforhold. I undersøkelsen blir Loddefjord utpekt som å ha de verste levekårene i Bergen, og området knyttes bl.a. til arbeidsledighet, fattigdom og kriminalitet. Rapporten bygger på totalt 11 indikatorer; 8 levekårs- og 3 helseindikatorer. Levekårsindikatorerne er overgangsstønad, barnevernstiltak, lav utdanning, sosialhjelp, ikke-vestlige innvandrere, inntekt, arbeidsledighet og kriminalitet. Helseindikatorerne er sykefravær, uførhet og dødelighet.

Levekårsundersøkelsen fra 2008 er til dels en oppfølging av undersøkelsen «Livet mellom fjellene» fra 1997, som ble gjennomført som en spørreundersøkelse med vekt på nærmiljøet og dets betydning for faktisk og opplevd velferd i Bergen. Her ble sentrumsnære områder, bl.a. deler av indre Laksevåg og Vadmyra/Loddefjorddalen, beskrevet som områder med opphopning av levekårsproblemer. Kritikkk ble rettet mot undersøkelsen, bl.a. ble det hevdet at å bruke bydeler som enheter kunne kamuflere forskjeller innad i bydelene, samt at resultatene var usikre på grunn av lav svarprosent. I undersøkelsen fra 2008 delte man i stedet byen inn i 51 levekårsområder, basert på en forhåndsvurdering av geografiske variasjoner i levekår. Metoden gir objektive data, men samtidig går man glipp av subjektiv informasjon knyttet til trivsel, trygghet osv., i og med at kartleggingen ikke omfatter spørsmål til innbyggerne. Til tross for at det i Loddefjordområdet har vært gjennomført omfattende fysiske og estetiske endringer som

³⁵ Tallmaterialet er levert av Statistisk sentralbyrå, med unntak av kriminalitet, der grunnlagsmaterialet er levert av Hordaland politikammer.

har bidratt til et bedre bo- og nærmiljø, viser levekårsundersøkelsen at dette området fortsatt har store utfordringer med hensyn til de variablene som er undersøkt i rapporten. Tallene fra 2008 viser at det stort sett er de samme områdene som skiller seg ut i negativ retning, og at forskjellene er store (Bergen kommune 2008).

Nettopp det at levekårsundersøkelsen ikke tar høyde for folks personlige opplevelser av trygghet og trivsel, kritiseres i intervjuet med trygghetsleverandørene. Rektoren ved Sandgotna skole sier:

Levekårsundersøkelsen mangler de vesentlige parameterne tillit og trygghet. Dette er vanskelig å måle med offentlig statistikk. Det vil alltid være opphopning av problemer knyttet til et slikt boligområde, så det som er viktig er å ha et apparat som fanger opp familier som har vanskeligheter og forsøke å bygge opp rundt dem.

På bakgrunn av levekårsundersøkelsen fra 2008 skal Bystyret i 2010 utarbeide en plan for utjevning av forskjeller i levekår og helse i ulike deler av kommunen. Byråd for helse og omsorg, Liv Røssland, sier at hensikten med rapporten er å kunne sette inn målrettede levekårstiltak i de områdene av kommunen hvor behovet er størst. Effekten av tiltakene vil kunne måles ved å gjennomføre lignende undersøkelser regelmessig i årene fremover (Bergen kommune 2008). I intervjuet med trygghetsleverandørene kommer det frem at de som følge av resultatene av levekårsundersøkelsen har foreslått en rekke tiltak som bl.a. går på utvikling av språk og kommunikasjon rettet mot barn i barnehage og skole.

Hva sier kriminalstatistikken om Loddefjord?

Spørreundersøkelsen viser tydelig at beboerne ikke opplever kriminalitetsnivået i Loddefjord som dramatisk på noen måte, og de færreste sier seg bekymret for å bli utsatt for vold, trakassering, tyveri eller annen kriminalitet i det offentlige rom. I intervjuet med trygghetsleverandørene blir kriminalitetsproblematikken i Loddefjord hevdet først og fremst å dreie seg om to ting: gjenger og narkotika, men dette blir ikke vektlagt som noe stort problem. Forestillingen om kriminalitetsnivået i området underbygges av

stasjonssjef ved Vest Bergen politistasjon Tore Salvesen, som sier det aldri har vært tryggere å bo i Laksevåg, og at kriminalitetsraten i bydelen er jevnt synkende. I et intervju med bergensavisen Sydvesten forteller Salvesen at det fremdeles er utfordringer knyttet til mange typer kriminalitet, men Laksevåg er en bydel med få lovbrudd i forhold til folketallet. Politiet hadde 882 saker i Loddefjord-området i 2009. Mens andelen vinningskriminalitet, skadeverk og tagging går ned, stiger imidlertid anmeldelser knyttet til bedrageri og overgrep. Når det gjelder narkotika, sies det å være relativt lite cannabis i bydelen, men mye amfetamin og en økning i bruken av GBH/GBL (Salvesen 2010).

Vi har tidligere vist til Statistisk sentralbyrås tabell for anmeldte lovbrudd, etter utvalgte lovbruddsgrupper, gjerningsfylke og gjerningskommune. Denne bryter tallene ned på bydelsnivå og viser gjennomsnittet for anmeldelser etter utvalgte lovbruddstyper for perioden 2006–2007 (SSB 2010). Da Loddefjord er en del av Laksevåg bydel, behandler statistikken bydelen som helhet, og det er viktig å presisere at disse tallene for anmeldt kriminalitet ikke er begrenset til kriminalitet som har skjedd i det offentlige rom. Vi ser at det var 28 anmeldte forbrytelser pr. tusen innbyggere i Laksevåg i perioden 2006–2007. Tallet for landet som helhet er på 56,9 forbrytelser pr. tusen innbyggere. I nabobydelen Fyllingsdalen er det tilsvarende antallet pr. tusen innbyggere 25,4, altså noe lavere enn i Laksevåg. Laksevåg grenser dessuten til Bydelene Bergenhus og Årstad, som ligger på topp i kommunen med henholdsvis 224,4 og 64,9 anmeldte forbrytelser pr. 1000 innbyggere. Dette er de to bydelene som utgjør den mest urbane delen av Bergen. Bergenhus omfatter byens sentrum og områdene rett nord, øst og sør for sentrum. Årstad ligger like sør for sentrum og rommer bl.a. Haukeland Universitetssykehus, Brann Stadion og Bergenshallen.

Når vi bryter ned anmeldelsestallene på lovbruddskategorier, ser vi at tallet for anmeldt voldskriminalitet i Laksevåg er 3,6 pr. tusen innbyggere. Av hensyn til likehetstrekk i demografi kan det være hensiktsmessig å sammenligne anmeldelsestallene i Laksevåg med tallene i bydelene Ytrebygda og Åsane. Antallet anmeldelser for voldskriminalitet i samme periode er for disse bydelene henholdsvis 3,1 og 3,4. Anmeldelsestallet for narkotika-

kriminalitet i Laksevåg er 5,0 pr. tusen innbyggere. I Ytrebygda og Åsane er tilsvarende tall henholdsvis 7,0 og 4,6.

Kriminalstatistikkenes tall indikerer at Laksevåg ikke skiller seg nevneverdig ut med hensyn til anmeldelsestall i forhold til resten av Bergen. I intervjuene refereres det ofte til at bydelen fremdeles sliter med et dårlig rykte blant innbyggere i andre deler av Bergen. Tallene som refereres her, indikerer at dette ryktet kan være ufortjent og kanskje modent for endring.

Hva skaper utrygghet i Loddefjord?

Fremdeles utfordringer i Loddefjord

Det bør imidlertid ikke underkommuniseres at Laksevåg og Loddefjord fremdeles har utfordringer knyttet til en rekke av de variablene som ble fremhevet i levekårsundersøkelsen (Bergen kommune 2008). En av de ansatte i barnevernet som vi intervjuet, forteller at barnevernstjenesten i Laksevåg fremdeles er den største og mest belastede i Bergen kommune, og en av landets største. Ser man på barnevernstjenesten alene, er det store problemer i bydelen som helhet. Gjennomsnittlig utdanningsnivå og lønn pr. husstand er lavere i bydelen enn i resten av Bergen. Rektoren ved Sandgotna skole sier at de som skole opplever mange av de tingene som kommer fram i levekårsundersøkelsen, og at mange familier strever. Selv om det er store variasjoner, gir dette utslag bl.a. på eksamensresultater. Dessuten ser rektoren en tendens til at ungdom begår lovbrudd i en yngre alder enn tidligere. Hun sier det er nytt at elever begynner i 8. klasse med et kriminelt rulleblad. Det dreier seg ikke om mange elever, men at det i det hele tatt er noen som er så unge, beskriver hun som spesielt.

Bergen Vest politistasjon

På 1980-tallet var forholdene til tider tøffe i Laksevåg, og hverdagen på denne tiden beskrives i intervjuet med trygghetsleverandørene som ganske annerledes for politiet. Som en av våre informanter sier: *de [politiet] kunne komme løpende ut av boligområder med ungdom i hælene*. På begyn-

nelsen av 2000-tallet var det langt mer aktiv politipatroljering i bydelen, og politiet benyttet ofte hunder når de var ute på patrulje. Bergen Vest politistasjon er lokalisert i Fyllingsdalen. Vi tilbrakte en fredag kveld på patrulje med to tjenestemenn fra stasjonen som bekrefter informantens fremstilling av hvordan forholdene for politiet i Laksevåg var tidligere:

Før var det ille i Loddefjord, folk kastet ting etter politiet. De hatet politiet, vi var lite populære her for tjue år siden. Politiet i Loddefjord var de første i landet som fikk skuddsikre vester.

Polititjenestemennene forteller at i dag handler mange av oppdragene om hærverk og ruteknusing på skolene etter skoletid, bråk knyttet til privatfester, omsetting av narkotiske stoffer, kunder som stikker av fra taxiregningen samt spredte tilfeller av problemer i enkelte av boligblokkene hvor konsentrasjonen av marginaliserte grupper er stor. I tillegg hevdes enkelte medlemmer fra den lokale motorsykelklubben Hog Riders, som har lokaler i en ombygd fabrikk i Kjøkkelvik i Laksevåg, å stå for en del ugjerninger. Bl.a. er det gjort beslag av narkotika og tjuvegods i lokalene, og politiet har også aksjonert mot fester som er holdt i motorsykelklubbens lokaler. Tjenestemennene forteller at politiet frykter at Hells Angels skal få fotfeste i Bergen gjennom Hog Riders-klubben, og at politiet jevnlig kjører forbi lokalene når de er ute og patruljerer.

Alt i alt beskriver tjenestemennene vi snakket med, Laksevåg og Loddefjord som et forholdsvis fredelig sted uten de store kriminalitetsproblemene. Dessuten hevder de at de opplever nabobydelen Fyllingsdalen som et område med større utfordringer og flere kriminelle hendelser. Utover natten i helgene er det ikke uvanlig at patruljer fra Bergen Vest politistasjon blir kalt til Bergen på oppdrag hvor behovet for politiets tjenester er større på denne tiden av døgnet.

Lite utelivsproblematikk i Loddefjord

Det er lite utelivsproblematikk i Loddefjord, da det finnes få restauranter og skjenkesteder der. Trygghetsleverandørene forteller at det har vært en bevisst politisk vilje til ikke å ha skjenkesteder i tilknytning til boområdene

i bydelene i kommunen. Det er to steder med skjenkebevilling i bydelen, det ene er bowlinghallen, det andre er en pizzarestaurant. Dette er først og fremst steder som trekker familier, og er ikke typiske feststeder. Som en av våre informanter uttrykker det: *De som vil ha seg «en kule», reiser inn til sentrum.* Ferdsel til og fra Bergen sentrum på kvelds- og nattestid i helgene er også den aktiviteten det meldes om unntaksvis problemer til. Ifølge politiet er dette i liten grad et problem, men både i befolkningsutvalget og blant trygghetsleverandørene blir det nevnt at problemer noen ganger oppstår når store grupper av ungdom samles rundt bussholdeplassen og tar bussen frem og tilbake inn til sentrum på kvelds- og nattestid i helgene. En av våre informanter forteller:

Det er lite synlig rus og fyll her, bare lite grann i helgene, rundt 11-12 før de drar til byen. Så når de kommer hjem med nattbussen i 4-tiden, hører du dem kanskje, men det er lite. Det er litt knuffing på nattbussen.

Den samme informanten forteller at tidligere, før Vinmonopolet kom til Vestkanten kjøpesenter, var det en del hjemmebrenning i Loddefjord, men at dette har blitt kraftig redusert. På spørsmål om andre grupper som kan tenkes å skape utrygghet i Loddefjord, nevnes en gruppe eldre narkomane og alkoholikere som holder i et område ved vannet nedenfor Vestkanten som på folkemunne omtales som «Poilen». Alle vi snakker med, opplever imidlertid denne gruppen som temmelig harmløse, som en av informantene sier:

De eneste jeg har sett som er på skråplanet, er disse som sitter og drikker i parken nede ved sjøen. De sitter bare der for seg selv og prater og drikker (...). De er ingen trussel, hvis du snakker med dem er de hyggelige.

Ungdomsgjenger ved McDonald's

Olsvik skole er en kommunal barne- og ungdomsskole ved Olsvik i Loddefjord. Skolen har i overkant av 600 elever. Vi snakket med 5 jenter i 17-årsalderen om deres opplevelse av å ferdes i Loddefjord. De forteller om en viss utrygghet knyttet til å ferdes i Loddefjord alene på kveldstid, noe de i stor grad unngår å gjøre, bl.a. etter påtrykk fra foreldre. Av det de opplever

som plagsomt, er særlig ungdomsgrupper som henger rundt Vestkanten kjøpesenter, og som har en tendens til å samles rundt uteserveringen på McDonald's-restauranten. Restauranten ligger på bakkeplan i kjøpesenteret og tiltrekker seg ungdom etter skoletid. Gruppen som samles her, er ikke noen definert gjeng, men en flokk ungdommer som *sitter og røyker og glor*, som en av informantene uttrykker det. Sjef for Vestkanten kjøpesenter erkjenner at ungdomsgrupper som samles rundt McDonald's-restauranten er et problem i perioder og at det også foregår narkotikaomsetning utenfor senteret. Senterlederen ser en egen politipost på senteret som en mulig løsning på problemet:

Vi har lagt til rette for at politiet skal få en liten post på Vestkanten på gateplan. Hvor de kan parkere bilen og være i systemet. Vi tror det kan hjelpe ettersom politiet er flyttet til Fyllingsdalen. Vi vil legge til rette for spaningsmuligheter for politiet på Vestkanten.

I tillegg sier senterlederen at det eksisterer en viss gjengproblematikk også. Spesielt blir dette tydelig i forbindelse med at kjøpesenteret har nattåpent, noe som skjer noen ganger i året. Da hører senterets vektere gjerne rykter om at det kommer en gjeng fra Bergen eller andre steder som skal «gjøre noe» med gjengene fra Vadmyra, Loddefjord osv. Senterlederen hevder imidlertid at de har relativt god kontroll på dette, bl.a. grunnet en noe spesiell utforming av vektertjenesten på Vestkanten. Egenskapene ved denne vektertjenesten vil vi komme tilbake til.

Hva skyldes utryggheten som kommer frem i spørreundersøkelsen?

Forholdene vi her har redegjort for som eksempler på hva som kan skape utrygghet i Loddefjord, er ikke spesielt dramatiske eller alvorlige objektivt sett, og kan ikke isolert sett betraktes som alvorlige. De ser heller ikke ut til å oppleves som noe stort problem blant våre informanter i de kvalitative intervjuene, og ser ut til å ha liten effekt på trygghetsfølelsen. Likevel forteller spørreundersøkelsen oss at beboere i Loddefjord plasserer seg i en mellomkategori når det gjelder utrygghet, de fleste er trygge, men noen er utrygge. Vi spør trygghetsleverandørene om hva de tror de som er utrygge

i Loddefjord, frykter. Sjef for Vestkanten sier; *Jeg lurert også på denne utryggheten. Fellesområdene er godt opplyst, vi har natteravner.* Rektor ved Sandgotna ungdomsskole sier;

Vi har elever som er politianmeldt for vold på kveldstid. Skolene ligger litt skjermet, som er fint på dagtid, men også fint på kveldstid for de som vil finne på noe. Vi har hatt problemer med ruteknusing og slikt. Og rundt stiene der er det kanskje noen som vil kvie seg litt for å gå på kveldstid. Det er nok ikke farlig, men vil kanskje oppleves som litt utrygt likevel.

Rektoren peker her på at utryggheten i større grad kan være av subjektiv art. En annen mulighet er at de som har svart på spørreundersøkelsen, fremdeles forbinder Loddefjord med de problemene området hadde for noen år tilbake. Lite skal til for å ødelegge et godt rykte, men det tar lang tid å bygge opp det opp igjen.

Regionsavisene bør kanskje også ta en del av ansvaret for at gjenoppbyggingen av områdets rykte tar tid. Spørreundersøkelsen viser at oppslag i lokalpressen er den klart vanligste kilden til utrygghet. På andreplass kom svaret «noe det snakkes om i lokalmiljøet». Hva det snakkes om i lokalmiljøet, er nok ofte et resultat av hva som står i mediene. Medienes betydning som informasjonskanal for hendelser i lokalmiljøet bekreftes av informantene i de kvalitative intervjuene. Flere forteller at avisen og nyhetene er stedene hvor de får vite det når noen er ranet eller slått ned, når politiet har aksjonert eller andre negative hendelser har skjedd. De har inntrykk av at hendelsene oftere havner på førstesiden i avisene når Loddefjord har vært åstedet. De opplever dessuten at nyhetsoppslagene er lite nyansert, ved at hendelser som har skjedd i Vadmyra, Håkonsvern eller andre steder, gjerne blir til Loddefjord i mediene, og de hevder at alt som skjer i distriktet, blir knyttet til Loddefjord. Tendensen var tydeligere før, men den er der fremdeles. Folk som bor i Loddefjord ser at denne fremstillingen er feil, men for de som bor i andre deler av Bergen, er det vanskeligere å skille områdene fra hverandre. Om virkeligheten er en annen i Loddefjord i dag, kan medienes fremstilling være med på å bidra til at det negative inntrykket av området opprettholdes hos resten av Bergens befolkning. At dette oppleves stigmatiserende for folk som bor og ferdes i

Loddefjord, bekreftes av elevene ved Olsvik skole. Vi spør hva de tror kan rette opp det dårlige inntrykket av Loddefjord, og svaret oppsummerer mange av de problemstillingene vi har vært inne på:

Avisene har positiv omtale av musikkmiljøet, men negativ [omtale] av miljøet generelt. Foreldre har opplevd en del negativt når de var unge som de formidler videre til barna sine, så går alle rundt og tror det er livsfarlig her. Vanskelig å bli kvitt et dårlig rykte. (...) Spre litt mer positiv omtale om Loddefjord, folk snakker bare om negative ting. Kanskje det får flere til å reise hit.

Trygghet og trivsel

i Loddefjord; «*Det har blitt så mye bedre*»

Vi finner mange eksempler på gode tiltak, tilnærminger og særtrekk ved Loddefjord og Laksevåg som viser stort engasjement for bydelen, evne til å tenke annerledes og vilje til å prøve ut nye løsninger. En replikk som går igjen gang på gang, enten vi snakker med representanter fra kommunen, politiet, bydelsledelsen, ungdom, voksne eller gamle, er at til tross for at bydelen har hatt og fremdeles har utfordringer, «*har det blitt så mye bedre*». Vi vil gjøre rede for noen av tiltakene som kan tenkes å fortjene æren for de positive forandringene.

Opprustning i Loddefjord

På slutten av 1980-tallet gjennomgikk Loddefjord en omfattende forandring i en prosess som betegnes som en «snuoperasjon». Det ble satset store penger på opprustning av området, og arbeidet var basert på innsats fra en rekke medspillere. Idrettslag og organisasjoner samlet seg for å gi bydelen et løft, og stiftelsen Meningsfull oppvekst i Loddefjord (MOLA) ble etablert med utgangspunkt i å bidra med forebyggende tiltak for barn og unge. Ifølge Egge, Barland, Ruud og Haaland (2008) er stiftelsen en respons på problemene i Loddefjord på midten av 1980-tallet. Utbyggingen i bydelen hadde gått raskt, og man hadde konsentrert seg mer om boliger enn om oppvekstmiljøene. MOLA-stiftelsens siktemål var derfor å skape gode bo-

og oppvekstvilkår i Laksevåg bydel. Initiativet ble tatt av daværende lensmann, som tok kontakt med boligbyggelaget, skoler og barnevern. I tillegg satte politiet inn økte ressurser for å få bukt med narkotikaomsetningen, og blokker og borettslag er blitt pusset opp.

Mye av æren for forandringen kan ifølge trygghetsleverandørene gis til StorBergen Boligbyggelag, som inntil nylig har vært hovedeier av Vestkanten kjøpesenter og i tillegg har investert mye penger som eier av aktivitetsentrene Vannkanten og Iskanten. Utviklingen ser ut til å kunne deles inn i tre milepæler: Loddefjord torg 1980-tallet – Vestkanten 1990-tallet – Vannkanten 2000-tallet. På slutten av 1980-tallet overtok StorBergen Boligbyggelag som hovedeier i det som da het Loddefjord Torg fra Bergen kommune. Kjøpesenteret, som på denne tiden ble beskrevet som lite oversiktlig, mørkt og i mangel av kontroll fra vaktpersonale som sørget for ro og orden, har vært igjennom en total rehabilitering på begynnelsen av 90-tallet og skiftet navn til Vestkanten. Kjøpesenterets internettsider forteller at Vestkanten i dag er Bergensregionens fjerde største kjøpesenter, med en omsetning i 2009 på nær 1,2 milliarder kroner. Antallet butikker har passert 90, og det finnes dessuten et bredt utvalg i offentlige servicetjenester. Nærmere 200 000 besøker årlig senteret (Vestkanten 2010).

Loddefjord beskrives av våre informanter som en ny verden sammenlignet med tidlig på 1980-tallet. Nå kommer folk fra resten av Bergen for å handle og drive med fritidsaktiviteter i området. Også elevene ved Olsvik skole er fornøyd med utviklingen som har vært i Loddefjord:

Opprustningen som har skjedd her, trekker folk hit fra hele Bergen. Mange tar med seg barna sine på Badeland, i ishallen og på bowling. Og så har vi to pizzeriaer. Og folk som kommer fra Askøy og Sotra osv., kommer for å handle på Vestkanten. Særlig på lørdager.

Samlet gir Vestkanten kjøpesenter, Vannkanten med badeland, bowlingbaner og kulturhus samt Iskanten med ishall og curlingbaner et unikt tilbud som ingen andre bydeler i Bergen har. Det tverretatlige samarbeidet og samholdet i Laksevåg bydel beskrives dessuten som godt. MOLA-seminaret er et årlig seminar for alle som arbeider i bydelen, det vil si representanter fra skole, barnevern, næringsdrivende, politi, frivillige og andre

som er engasjert i forhold til barn og unge. I regi av MOLA-stiftelsen reiser disse en gang i året på hyttetur til Hardangervidda med 18 ungdommer fra bydelen.

I dag er andelen kommunale boliger og utleieleiligheter lavere i Loddefjord enn andre steder i Bergen. Dette motvirker stor utskiftning i befolkningen. En stabil befolkning, der folk føler tilhørighet med og eierskap til omgivelsene de bor i, ble trukket frem som en trivselsfremmende og trygghetsskapende faktor i del 1 av rapporten. Tilhørigheten fører til at ungdom og unge voksne etter hvert flytter inn i og overtar blokkleilighetene, før de går videre til rekkehus og kanskje videre til villa. Intervjuutvalget vårt ser dette som et uttrykk for at trygghet og trivsel gjør at unge ønsker å bli boende i Loddefjord. En av de ansatte i barnevernstjenesten i Loddefjord sier:

Vi ser at folk flytter tilbake hit (...). Folk opplever tilhørighet og identitet forbundet med Loddefjord. [De føler] stolthet, til tross for en del problemer i bydelen.

Til tross for det dystre bildet som tegnes av Loddefjord gjennom levekårsundersøkelsen, er forholdene internt i Loddefjord varierte, og det negative bildet stemmer dårlig med folks opplevelse av området. Folk trives, og intervjuene våre vitner om stolthet blant folk som bor i Loddefjord.

5071 – Alle til Loddefjord

En hendelse som ser ut til å ligge langt fremme i folks bevissthet når det gjelder positive arrangementer i Loddefjord, er gruppen som bl.a. sto bak initiativet til to svært vellykkede musikkfestivaler i bydelen i 2009 og 2010. I intervjuet med trygghetsleverandørene beskrives «5071 – Alle til Loddefjord» som et frivillig initiativ fra en bredt sammensatt gruppe Loddefjord-entusiaster som i 2009 bestemte seg for å arrangere storkonsert i bydelen. Navnet 5071 stammer fra det gamle postnummeret til Loddefjord. 15. august 2009 ble artister med lokal tilknytning samlet på Sandgotnabanen, som er grusbanen mellom barneskolen Loddefjord skole og ungdomsskolen Sandgotna skole. Banen ble i løpet av 15 måneder åsted for to festivaler med til sammen 6100 tilskuere, 24 band og 24 timer med musikk. Over-

skuddet på 150 000 kroner fra første festival ble gitt til lokale frivillige kulturorganisasjoner og -miljøer.

I forlengelse av festivalen ble platen «5071 – Sånn det é» utgitt på cd og vinyl i samarbeid med StorBergen Boligbyggelag. Den inneholder låter av lokale 5071-artister som Fjorden Baby!, Lars Vaular og John Olav Nilsen & Gjengen. Platen inneholder også en nyinnspilling av Loddefjordsangen som det også er spilt inn musikkvideo til, og selges i samarbeid med lokale idrettslag. John Olav Nilsen & Gjengen mottok Spellemannprisen for beste rockealbum i 2009, og statuetten står nedstøpt i skogholtet ved Sandgotnabanen (5071 Kulturforsyning DA, 2010).

Denne gruppen av arrangører med røtter i Loddefjord blir trukket frem i de kvalitative intervjuene med både trygghetskonsumenter og trygghetsleverandører i Loddefjord. Vårt inntrykk er at denne gruppen lokale ildsjeler har skapt samhold i området, og festivalen ble til noe beboerne ønsker å identifisere seg med og er stolte av. En av våre informanter sier:

[Denne] gjengen er gutter som har vokst opp der ute [i Loddefjord] og prøvd både alkohol og stoffer, men som har kommet seg frem. De er fantastiske forbilder for annen ungdom, særlig de som er «på halv åtte»(...). Disse musikerne er ikke den sunne idrettsungdommen som har vokst opp i distriktet; de falt ut av idrett, det var ikke det de ville gjøre. (...) Alle stiller seg bak denne gjengen, uavhengig av musikksmak, selv om det var folk som kunne finne på mye rart i sin ungdom.

På hjemmesiden <http://5071.no> sier arrangørene selv at festivalen, plateutgivelsen og nyinnspillingen av Loddefjordsangen skyldes at de ønsket å skape noe varig i bydelen, og at det derfor ble til to festivaler til tross for den egentlige hensikten om bare å lage én (5071 Kulturforsyning DA, 2010).

COPE foreldreveiledningskurs

Høsten 2009 lanserte Laksevåg prøveprosjektet «COPE foreldreveiledningskurs». Programmet, som har et budsjett på to millioner kroner og varighet over to år, er rettet mot foreldre med barn i barneskolen. COPE er et kanadisk konsept og står for «Community Parent Education Program».

Programmet er ikke tidligere blitt prøvd ut i Norge. Med stor tro på verdien av tidlig intervensjon er hovedmålet å styrke foreldrekompentansen. Foreldre er den største ubenyttede ressursen for elevenes skoleutvikling og dermed helt sentrale i å gi barn og unge en meningsfull oppvekst. Man tar for seg ulike temaer knyttet til barneoppdragelse og lar foreldre diskutere hverdagslige utfordringer i grupper, uten barn til stede. Laksevåg bydel har ti barneskoler, og foreldrene til samtlige førsteklassinger ved skolestart høsten 2009 fikk tilbud om deltakelse. To av barnehagene i bydelen er også med i prosjektet. Laksevåg hadde i 2009 cirka 500 førsteklassinger, og 17 prosent av dem har minst en forelder med fremmedspråklig bakgrunn. 30 instruktører skal jobbe to og to og lede foreldregrupper på inntil 30 personer. Prosjektet er et tverrfaglig samarbeid i regi av barnevernet, og er et spleiselag mellom Bergen kommune, SLT, PPT, Vestkanten, Stor-Bergen Boligbyggelag mfl. I tillegg har politiet, barnevern og skoler frigitt ressurser til å jobbe frem prosjektet (Bergen kommune 2010).

Prosjektlederen for COPE-kurset er ansatt i barnevernstjenesten i Laksevåg og forteller oss at det ble holdt 11 kurs dette skoleåret. Foreldrene som deltok på kursene, ble bedt om å fylle ut et evalueringsskjema siste kurskveld. En foreløpig evaluering for skoleåret 2009/2010 viser positive resultater. Den største positive overraskelsen var svarene på spørsmålet om barnets atferd hadde endret seg positivt etter at de begynte på kurset. 40 prosent svart *ja definitivt*, 58 % svarte *ja*, mens i underkant av 1½ prosent svarte *tvilsomt*. Ingen svarte *nei*. Ellers var det særlig det å treffe og snakke med andre foreldre, og det å jobbe med hjemmeoppgaver, foreldrene trakk frem som svært positivt. Tiltaket vil etter hvert kunne utvides til flere bydeler med én leder for hele tiltaket.

Kontroll på kjøpesenteret – sentervekternes fullmakter

I de fire kommunene/bydelene hvor vi gjennomfører kvalitative intervjuer, er det særlig i Loddefjord og Bodø at et kjøpesenter kan sies å spille en av hovedrollene i sentrumsområdet ved å utgjøre den sentrale «handlegaten»

og den sosiale møteplassen for innbyggerne. I del 1 redegjorde vi kort for fremveksten av de private vakselskapene i Norge. Vi vil nå se litt nærmere på utfordringene som er knyttet til kontrollen på kjøpesentrene, som i all hovedsak er overlatt til private vekterselskaper.

I et foreløpig upublisert manuskript ser Myhrer³⁶ på det rettslige grunnlag og grenser for sentervekternes polisiære fullmakter. Bl.a. er han opp-tatt av de utfordringene som er knyttet til at det er vakselskaper og vektere som i økende grad ivaretar «førstelinjesikkerheten» på områder hvor mange mennesker daglig samles, og hvor vi tradisjonelt har ansett politiet som ansvarlig. Vekterbransjen er firedoblet i løpet av de siste 25 år og utfører i betydelig utstrekning polisiære oppgaver knyttet til å opprettholde ro, orden og sikkerhet i det offentlige rom. Myhrer ser utviklingen bl.a. i sammenheng med fremveksten og økningen i antall kjøpesentre. Mens handle-gatene i bysentrum var og er en naturlig del av politiets patruljeområde, er kontrollen av kjøpesentrene så å si helt overlatt til vektere. Politiet blir til-kalt først når det inntreffer noe som vekterne ikke rår med eller har kompe-tanse til å håndtere.

De fleste kjøpesentrene er privat eid og undergitt privat eiendomsrett. Likevel skriver Myhrer at fellesarealene i de privat eide kjøpesentrene, enten de er ute eller inne, er å anse som offentlig sted, både i henhold til politiloven § 26 og fordi de er åpne for, og ønsker, å tiltrekke seg allmenn-heten. I mange tilfeller utgjør kjøpesenteret den naturlige møteplassen i det offentlige rom, og de er på mange måter blitt det moderne torget. Sen-tervektene skal både beskytte verdiene i senteret og sørge for et miljø som gjør at senteret tiltrekker seg og beholder flest mulig kjøpesterke kunder.

Et av problemene knyttet til vekternes «kontrollenevelde» på kjøpesen-trene gjelder hvilke polisiære fullmakter vekterne besitter. Ifølge Myhrer kan vekterne i utgangspunktet foreta seg det samme som en hvilken som helst annen borger, og de har ikke større rettigheter enn andre «sivile». De fleste inngrep som er praktisk viktig i vekternes oppgaver på kjøpesen-

³⁶ Manuskriptet til artikkelen er skrevet i 2010 og har arbeidstitelen «Sentervekternes polisiære fullmakter – Grunnlag og grenser».

trene, er av en slik karakter at de kan gjennomføres med samtykke fra den som rammes. Spørsmålet er i hvilken grad det i praksis er mulig å oppnå et gyldig samtykke. Vekterne er i en sosial maktposisjon ved at mange vil etterkomme vekternes pålegg og beslutninger fordi de ikke vet eller er sikre på hva de har formell makt og myndighet til å bestemme. Videre medvirker nok både vekternes uniform, deres språkbruk og kunnskap, samt ubehaget knyttet til å tiltrekke seg ytterligere oppmerksomhet, til at mange vil gjøre som de blir bedt om uten særlige protester. Særlig er dette problematisk når den det gjelder er mindreårig, og har begrensninger i hva han eller hun har kompetanse til å samtykke i.

Blant virkemidlene sentervektene kan benytte overfor mistenkelige eller uønskede personer, er identitetskontroll, ransakning, spaning, kortvarig tilbakeholdelse, bortvisning og utestengning. Myhrer hevder at senterne på mange måter er i en monopolsituasjon på mindre steder ved å huse en stor del av byens sosiale møteplasser og forretninger samt viktige tjenestetilbud som bank og apotek. Konsekvensene kan bli forholdsvis store for den som nektes adgang til senteret. Grupper som typisk vil risikere å bli rammet av slike kontrollvirkemidler oftere enn andre, er rusmisbrukere, ungdomsgrupper og de som tilhører en nasjonalitet eller etnisk gruppering som av kontrollørene oppfattes som «problematiske».

Vi vil vise til et eksempel fra Loddefjord hvor en del av vekterne i bydelens største kjøpesenter har valgt en alternativ tilnærming til å kontrollere ungdomsgrupper som, i følge senterlederen *drev rundt og laget problemer på senteret*.

Vektertjenesten på Vestkanten

Egge et al. (2008) skriver at MOLA-stiftelsens arbeid i Loddefjord naturlig nok ble startet på Vestkanten kjøpesenter, bydelens desidert største samlingspunkt, både for ungdom og andre aldersgrupper. I stedet for å overlate vakholdet til et vaktelskap ansatte senterledelsen egne vektere (også kalt verter) med en noe utradisjonell rolleutforming. Hensikten var å skape en god relasjon til ungdommen bygget på tillit, og man gjorde et poeng av å

aktivisere ungdom som i utgangspunktet ikke hadde noe å gjøre på senteret. I stedet for å jage dem vekk tok vekterne ungdommene med seg på svømming eller bowling (Egge et al. 2008).

Vekterordningen begynte med et par vektere som hadde god kontakt med en del av ungdommene som drev rundt på senteret. Senterlederen ved Vestkanten forteller at de plukker ut 8–10 ungdommer som de tar med seg på bowling, spiser pizza sammen med og prater med, på ungdommenes premisser. I dag er et par av vekterne på senteret øremerket for dette. Deler av senterledelsen er også med, og senterlederen forteller om et utstrakt samarbeid med politiet. Om valget av denne strategien sier senterlederen:

Vi kunne valgt konfrontasjon i stedet, men vi er nødt til å ha dem med oss, ikke bare gå og hyle og skrike, da har vi tapt (...). I stedet for å spenne ned søppeldunker, spytte i krokene osv., sier de «hallaien» når vi kommer (...). Problemet har ikke opphørt, men vi føler at vi har mye bedre kontroll. Vi fikk snakket med dem og fikk vekk det verste av hæverket og skrålet. Men det dukker stadig opp nye, dessverre. Vi kunne gjort det samme med de som sitter utenfor McDonald's, men det kommer stadig nye.

Vekterne på Vestkanten forholder seg annerledes til ungdommen enn de gjør andre steder, og tilnærmingen ser ut til å være svært vellykket, men ressurskrevende. Senterlederen forteller at de, gjennom SLT, ønsket å eksportere ideen med vekterne til andre kjøpesentre i Bergen, og viser til et møte med et annet senter hvor dette skulle diskuteres.

I motsetning til Vestkanten var ikke dette senteret lokalt eiet, og ønsket eller fullmakten til å gjøre som på Vestkanten var ikke til stede. Da vi inviterte ledelsen for Åsane senter med, var det to vaktmestere som dukket opp.

Avslutning Loddefjord

Vi hadde på forhånd forventet at Loddefjord, sammen med Grünerløkka i Oslo, skulle peke seg ut som steder med utfordringer knyttet til å være områder med høy grad av folketetthet og et sterkt drabantbypreg. Både spørreundersøkelsen, de kvalitative intervjuene samt kriminalstatistikken tilsier imidlertid at kriminalitetsnivået i Loddefjord ikke på noen måte er

dramatisk. Hvis det er slik at Loddefjord har et dårlig rykte som bydel i resten av Bergen, så antyder våre undersøkelser at det er god grunn til å nyansere bildet av bydelen.

Folk i Loddefjord føler seg trygge i lokalmiljøet, og vi har tidligere gjort rede for at trygghet ofte henger sammen med trivsel. Mangel på skjenkesteder i bydelen, og dermed lite vold og annen kriminalitet knyttet til uteliv, kan til dels forklare de lave tallene for utrygghet. I spørreundersøkelsen svarer informantene i Loddefjord at de ønsker seg flere politipatruljer, etterfulgt av bedre utebelysning, som også ligger høyt på ønskelisten. Det som imidlertid blir svært tydelig i de kvalitative intervjuene, er anmodningen om å opprettholde de positive tiltakene som allerede er iverksatt. Mens Loddefjord på 70- og 80-tallet var et område med store utfordringer og et dårlig rykte, har opprustning av eksisterende blokker og bygninger samt bygging av badeland, ishall osv. gjort Loddefjord til et attraktivt sted å oppholde seg, også for folk fra andre steder i Bergen. De positive endringene som er skjedd i Loddefjord de siste tiårene, ser ut til å være en annen sannsynlig forklaring på hvorfor befolkningen i Loddefjord i liten grad føler utrygghet og forteller at de trives.

På spørsmål om hva trygghetskonsumenter i Loddefjord ønsker seg av tiltak, er det først og fremst det å opprettholde og bygge videre på de gode tiltakene som fremheves. Oppfordringen er klar fra en av informantene i befolkningsutvalget:

Vi har fått det veldig fint etter at de rustet opp Vestkanten, blokkene er blitt pusset opp, de var grå og triste. Tømming av søppel, vaktmestere, renholdet er bra. Nå handler det mer om å vedlikeholde det de har fått til her, opprettholde vaktholdet på senteret, og ikke skjære ned på det som kan være med på å øke tryggheten og trivselen, [oppretholde] tilbudet av aktiviteter.

På spørsmål om hva trygghetsleverandørene tenker om å opprettholde det gode som er gjort i Loddefjord, er informantene enig om at til tross for at det stadig oppstår nye problemer, finnes det nå redskaper i miljøet til å gripe fatt i dem. Sammenlignet med andre bydeler har Loddefjord og Laksevåg nå et bedre nettverk og redskap for å fange opp problemene. StorBergen boligbyggelag beskrives i intervjuet med trygghetsleverandørene som

en nøkkelbedrift i bydelen, med Vestkanten kjøpesenter som et av de viktigste arbeidsredskapene. Ut fra et ønske om å frigjøre kapital har StorBergen boligbyggelag nå solgt aksjemajoriteten i Vestkanten til Olav Thon Eiendomsselskap. Mye sies å avhenge av hvilken retning det nye eierskapet tar, og i hvilken grad man er opptatt av å bygge videre på tiltakene som er etablert.

Trygghetsleverandørene opplever å ha kommet til en skillevei og at det nå er viktig å tenke strategi. Prioritering av forebyggende arbeid i bydelen avhenger av politisk og administrativ vilje. Nettverket som er bygget opp, er skjørt, og satsning fra kommune og økonomiske tilskudd fra andre aktører er avgjørende. Trygghetsleverandørene erkjenner at ildsjeler alene er ikke tilstrekkelig, og det vil kreve like mye ressurser på å opprettholde det man har fått til, som det har kostet å bygge det opp.

Oppsummering og avslutning del 3

Bråk i forbindelse med utelivet står sentralt som kilde til utrygghet på Grünerløkka, i Skien og i Bodø. Loddefjord var i liten grad plaget med dette, ettersom det ikke finnes noe etablert uteliv i denne bydelen (dvs. serveringssteder som generer bråk). Til tross for de felles utfordringene ved de tre førstnevnte kommunene/bydelene har de også sine spesielle problemer.

Det er først og fremst storbyutfordringer, med et svært attraktivt og pulserende uteliv, som preger Grünerløkka. Bydelens trygghetsutfordringer ligger også i stedets attraksjon; Grünerløkka trekker til seg et stort antall mennesker både fra Oslo, resten av landet og utlandet. I Skien fant vi utfordringer knyttet til et kriminelt ungdomsmiljø, i Bodø er det døgnåpne Glasshuset den største verkebyllen. Forholdene i Bodø og Skien er såpass små at det blir nokså fort synlig hva disse byene sliter spesielt med. I Bodø viste det seg at utryggheten for noen til syvende og sist kokte ned til én blotter eller én utagerende rusmisbruker.

Vi fant ikke noen vesentlige forskjeller i problemforståelsen mellom de såkalte «trygghetsleverandørene» (først og fremst kommunen og politiet) og «trygghetskonsumentene» (befolkningsutvalgene). Vi fant imidlertid klare forskjeller mellom mediens virkelighetsbeskrivelse og de fleste av våre informanternes oppfatning av kommunens/bydelens problemer. Det gjaldt alle de fire stedene vi gjorde feltarbeid på, og lokalmediene ble beskyldt for en overdrevent negativ vinkling og omtale av problemene. Flere av våre informanter på de forskjellige stedene uttrykte både oppgitthet og til dels harme over mediens arbeid i så måte.

Det utføres en rekke kriminalitetsforebyggende og dermed også trygghets-skapende tiltak i disse fire utvalgte kommunene og bydelene – tiltak både på samfunns- gruppe- og individnivå. En stor del av tiltakene er rettet mot unge menn med destruktiv atferd, og flere av tiltakene er så avgjort egnet

for eksport til andre steder. Som en oppsummering kan noen eksempler nevnes: Flere norske kommuner kan lære av hvordan Skien har håndtert et svært utfordrende og kriminalitetsbelastet ungdomsmiljø («Gjemsøymiljøet»), der tett oppfølging over lang tid viste seg å være nødvendig for å skape positive endringer. Videre kan Skien lære andre større byer noe om hvordan man kanalisere synlige rusmisbrukere inn i et positivt og sosialt nyttig arbeid (som renholdsarbeidere i det offentlige rom). I Bodø kan utseksjonen lære oss noe om hvordan man aktiviserer både rusmisbrukere og ungdom som et alternativ til å sitte i Glasshuset. En tilsvarende inkluderende praksis finner vi hos vokterstanden i Loddefjord, der utagerende ungdom tas med på aktiviteter i stedet for å bli bortvist fra Vestkanten kjøpesenter til stadighet. På Grünerløkka har man skapt et multikulturelt kulturhus for ungdom der stadig flere involveres i et mangfold av positive aktiviteter. I denne bydelen har man også til en viss grad lyktes med å engasjere «vanlige» beboere til å benytte bydelens uterom til ulike aktiviteter. Det er i seg selv trygghetsskapende.

Referanseliste

- Aftenposten* (2007, 7. mars). Voldtekt rammer ikke blindt. Kronikk.
- Aftenposten* (2010, 11. august). Naivt å tro på skjenkekutt. S. 2.
- Aftenposten* (2010, 26. august). Én av to er utrygge i Oslo. Frykter utelivet i helgene. S. 11.
- Balvig, F.** (1995). Social kontroll. I: *Kontrollbilleder – utvalgte tekster 74–94*. I kopisamling KRIM 1002, Sosial kontroll og kontrollformer. Oslo: Institutt for kriminologi og retts-sosiologi
- Balvig, F. & Holmberg, L.** (2004). *Politi & Tryghed. Forsøg med nærpoliti i Danmark*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Barne- og likestillingsdepartementet** (2007). *Føre var og etter snar – om ungdom, gjeng og kriminalitet*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet** (2008). *Regjeringens handlingsplan. Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009–2012*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Barstad, A. & Skarøhamar, T.** (2006). *Utviklingen av levekårene i Oslo indre øst*. Hentet 27. oktober 2010 fra <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200602/02/index.html>
- Beck, U.** (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage Publication Ltd.
- Bergen kommune** (2008). *Levekår og helse i Bergen 2008*. Bergen kommune. [Elektronisk utgave]
- Bergen kommune** (2010). Hentet 3. november 2010 fra <https://www.bergen.kommune.no>
- Bjørnland, M. B.** (2010). *Mer politi er ikke nok*. Hentet 29. november 2010 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3775463.ece>
- Bjørgo, T. & Carlsson, Y.** (1999). Kontroll og forebygging – om politiets roller. I *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bjørgo, T., Carlsson, Y. & Haaland, T.** (2001). *Generalisert hat og polariserte fellesskap. Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by*. NIBRs PLUSS-serie 4–2001.
- Bodø kommune** (2006a). *Aktiv fritid – et forebyggende tiltak i Bodø kommune*.
- Bodø kommune** (2006b). *Hybelboer i Bodø*. Prosjektrapport 2006–2009.
- Bodø kommune** (2008). *Mulighet for stenging av glasshuset – vurdering*. Saksframlegg.
- Bodø kommune** (2009). *Oppvekstplanen 2005–2007*. Erfaringsnotat. Avdeling for oppvekst og kultur.

- Bodø kommune** (2010). *Velkommen til Bodø kommune* Hentet 2. desember 2010 fra <http://www.bodo.kommune.no/index.php?ID=2150&tabID=376>).
- Brottsforebyggende rådet** (2007). *Nationella trygghetsundersökningen 2006. De första resultaten om utsatthet, trygghet og förtroende*. Stockholm: Brottsforebyggande rådet. Rapport 2007: 14.
- Brottsforebyggande rådet** (2008). *Otrygghet och segregation. Bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott*. Stockholm: Brottsforebyggande rådet. Rapport 2008: 16.
- Carlsson, Y.** (2001). "Et sted mellom Venezia og Harry-by". En utredning om stedsidentitet, stedsimage og stedsqualitet i Drammen og Drammensregionen. NIBR-rapport 2001:3
- Carlsson, Y.** (2005). *Tett på gjengen. En evaluering av gjengintervensjonsprosjektet "Tett På" i Oslo*. NIBR-rapport 2005: 14.
- Carlsson, Y.** (2006). *Bedre enn sitt rykte – om byers omdømme, men mest om Drammen*. NIBR-notat 2006:101
- Christie, N.** (1989). *Hvor tett et samfunn?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Christie, N.** (1993). *Kriminalitetskontroll som industri*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Connell R. W.** (1995). *Masculinities*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Cressey, D. R.** (1964). *Delinquency, Crime and Differential Association*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Dagbladet** (2010). *Ser gjennom fingrene med drikking*. Hentet 28. oktober 2010 fra <http://www.dagbladet.no/dinside/2002/06/10/336903.html>
- Dagsavisen** (2009). *Politiet rensker Karl Johans gate*. Hentet 18. januar 2010 fra <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article420563.ece?status=showall>.
- Datatilsynet** (2004). *Når har du lov til å overvåke med kamera? En femtrinns veileder*. [Elektronisk utgave]
- Datatilsynet** (2009). *Resultat frå kontrollar av kameraovervaking*. Hentet 8. januar 2010 fra http://www.datatilsynet.no/templates/Page_2920.aspx
- EGGE, M., BARLAND, B., RUUD, M. E. & HAALAND, T.** (2008). *Kriminalitetsforebygging blant barn og unge i storbyene. En evaluering av praksis i fem kommuner*. Samarbeidsrapport NIBR/ Politihøgskolen 2008.
- EGGE, M. & BARLAND, B.** (2009). *Tro, håp og mulighet, en evaluering av et kriminalitetsforebyggende prosjekt i Skien*. Oslo: Politihøgskolen. PHS Forskning 2009:1.

- Ellingsen, D.** (2001). *Kriminalitet og rettsvesen*. 4. utgave. Oslo – Kongsvinger. Statistisk sentralbyrå.
- Farrington, D. P. & Welsh, B. P.** (2007). *Förbättrad utomhusbelysning och brottsprevention: en systematisk forskningsgenomgång*. BRÅ-rapport 2007:28.
- Finstad, L.** (1997). Kan politiet skape trygghet? *Materialisten* 4–97, 31–44.
- Franko Aas, K.** (2006). ”Ta vare på deg selv, lommeboka, mobilen og dine venner”. I T. Hylland Eriksen (red.), *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fredrikstad kommune & TNS Gallup** (2009). *Møteplass Medborgere MSM/Best på service. Innbyggernes holdninger til miljø, klima og trygghet, og vurderinger av kommunale tjenester*.
- Frønes, I.** (2006). Risikosamfunnets rasjonalitet. I T. Hylland Eriksen (red.), *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- God Kveld Grenland** (2010). *Handlingsplan for God Kveld Grenland 2010*.
- Gill, M. & Spriggs, A.** (2005). *Assessing the impact of CCTV*. Home Office Research. Development and Statistics Directorate 2005.
- Grönlund, B. & Schock, L.** (1999). Den danske modellen. I T. Skouen (red.), *Den trygge byen. Kriminalitetsforebyggende planlegging*. Oslo: Norsk Form.
- Gundhus, H. I. & Larsson, P.** (2007). Policing i et norsk perspektiv. I H. Gundhus, P. Larsson & T.-G. Myhrer (red.), *Polisiær virksomhet. Hva er det – hvem gjør det?* Oslo: Politihøgskolen. PHS Forskning 2007:7.
- Gundhus, H. I., Egge, M., Strype, J. & Myhrer, T.-G.** (2008). *Modell for forebygging av kriminalitet? Evaluering av Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)*. Oslo: Politihøgskolen. PHS Forskning 2008:4.
- Hammer, E.** (2006). Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn. I T. Hylland Eriksen (red.), *Trygghet*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Handegård, T. L. & Gjertsen, H.** (2006). *En passe stor by. Ungdomsundersøkelsen 2005 Bodø kommune*. Nordlandsforskning.
- Hauge, R.** (2001). *Kriminalitetens årsaker*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heber, A.** (2007). *Var rädd om dig! Rädsla för brott enligt forskning, intervju personer och dagspress*. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Hegna, K., Kristiansen, H. W. & Moseng, B. U.** (1999). *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Oslo: Nova 1/99.
- NOU 2010:3.** (2010). *Drap i Norge i perioden 2004–2009*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

- Helsedirektoratet** (2010). *Befolkningsundersøkelse gjennomført av Synovate for Helsedirektoratet i 2010*.
- Holmberg, L.** (1999). *Politiets skøn i retts sosiologisk belysning*. København. Det juridiske Fakultet ved Københavns Universitet.
- Hylland Eriksen, T.** (2006). Innledning: Tryggheten og dens motstandere. I T. Hylland Eriksen (red.), *Trygghet*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Høgskolen i Oslo** (u.å). *Fakta og forestillinger om byen*. Hentet 15. januar 2010 fra <http://www.est.hio.no/evu/prosjekt/byen/>
- Høgskolen i Oslo** (u.å.). Optimisme, gentrifisering og merkevare. Hentet 15. januar 2010 fra <http://www.est.hio.no/evu/prosjekt/byen/byen.opp.html>
- Høigård, C.** (2002). *Gategallerier*. Oslo: Pax Forlag.
- Johansen, I.** (2002). *Ulovlig reklame: Voksensamfunnets tagging?* Hentet 18. januar 2010 fra http://www.byeng.org/artikler/ulovlig_reklame.html.
- Kääriäinen, J. T.** (2007). Trust in the Police in 16 European Countries: A Multilevel Analysis. [Elektronisk utgave.] *European Journal of Criminology* 2007; 4: 409.
- Keizer, K., Lindenberg, S. & Steg, L.** (2008). *The Spreading of Disorder*. [Elektronisk utgave]. University of Groningen, Netherlands: Science Express.
- Kelling, G., Pate, T., Dieckman, D. & Brown, C.** (1974). *The Kansas City Preventive Patrol Experiment: A summary report*. Washington, D.C. Police Foundation.
- Kelling, G. L. & Coles, C. M.** (1996). *Fixing broken windows: restoring order and reducing crime in our communities*. New York: The Free Press.
- Kommunal- og regionaldepartementet** (u.å). Hentet 9. desember 2009 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd.html?id=504>.
- Kommunal- og regionaldepartementet** (u.å). *Lokal samfunnsutvikling og samhandling med frivillig sektor*. Hentet 6. januar 2010 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/tema/fornyning-i-kommunene/fornyning-i-kommunesektoren/lokal-samfunnsutvikling-og-samhandling-m.html?id=551954>
- Kroken, J. O.** (2008, 27. august). *Naboene ser deg*. Hentet 13. januar 2010 fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/oslo/article2620979.ece>.
- KRÅD** (2004). *Bedre planlegging færre farer. Kriminalitetsforebyggende sjekkliste for planleggere*. Det kriminalitetsforebyggende råd. Oslo.
- KRÅD** (2009). Hentet 27. oktober 2009 fra <http://www.krad.dep.no>
- Kvifte, H. M.** (2007). *Med nedslått blikk. Vanskeligstiltes opplevelse av byens offentlige rom*. Masteroppgave i samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo 2007.

- Larsson, P.** (2010). Tillit til politiet – fra nærhet til forhandlet legitimitet. I S. R. Runhovde, (red.), *Tillit til politiet*. Oslo: Politihøgskolen. PHS Forskning 2010:4
- Lawton, B.** (2010). *Spatial Proximity to Crime: Examining the Association between Crime and Fear of Crime in Houston*. Powerpoint presentasjon av Brian A. Lawton, George Mason University – Stockholm Criminology Symposium 14. Juni 2010.
- Lien, M. E.** (2006). Den skumle maten. I T. Hylland Eriksen (red.), *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lomell, H. M.** (1999). Byens enøyde voktere. I T. Skouen (red.), *Den trygge byen. Kriminalitetsforebyggende planlegging*. Oslo: Norsk Form.
- Lomell, H. M.** (2005). *Det selektive overblikk: en studie av videoovervåkingspraksis*. Dr.polit.-avhandling, Universitetet i Oslo.
- Mallén, A.** (2005). *Trygghet i skärgårdsmiljö. En studie av om rädsla för brott i Åboland*. Lund dissertations in sociology 66.
- Miljøverndepartementet** (2007 a). *Pilotarbeid for miljøvennlige byer. Byforming, sentrumsutvikling, miljøvennlige arbeidsreiser, miljøsoner*.
- Miljøverndepartementet** (2007 b). *Byutviklingen i Drammen. Langsiktig arbeid for miljøvennlig bysentrum*. Temarapport.
- Moss avis* (2009, 5. oktober). ”Satser på skuddsikre moteklær”.
- Natteravnene** (u.å.). Hentet 14. januar 2010 fra <http://www.natteravn.no/default.asp>.
- Nordahl, B.** (1992). *Kriminalitetsforebyggende tiltak på Holmlia: en studie av sosialt miljø, utrygghet og kriminalitet i et boligområde i Oslo*. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt.
- Norsk Form** (u.å.). *Hva er Norsk Form?* http://www.norskform.no/default.asp?V_ITEM_ID=250
- NTNU** (2002). *Oslo mest overvåket*. Hentet 8. januar 2010 fra http://www.universitetsavis.no/ua_lesmer.php?kategori=nyheter&dokid=3d9329695aee61.75974161
- Nørgaard, H. & Børresen, S.** (2007). *Byrom for alle... Utfordringer, konflikter og innsatser*. Det Kriminalpræventive Råd og Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg universitet.
- Oslo kommune** (2009). *Prøveordning med å gi fem bydeler myndighet til å fastsette åpningstider i egen bydel*. Saksframlegg.
- Oslo kommune** (2010a). *Stopp Tagging-ordningen*. Hentet 14. januar 2010 fra <http://www.stopptagging.oslo.kommune.no/>.
- Oslo kommune** (2010b). Hentet 12. oktober 2010 fra http://www.bydel-grunerlokka.oslo.kommune.no/om_bydelen/

- Oslo kommune** (2010c). Hentet 12. oktober 2010 fra <http://www.naringsetaten.oslo.kommune.no>
- Oslo politidistrikt** (2007). *Trygghet for alle i Skippergata og nærliggende områder. Et samarbeid mellom Oslo politidistrikt og Oslo kommune*. Oslo: Oslo politidistrikt og Oslo kommune.
- Painter, K. & Farrington, D. P.** (1999). Street lighting and crime: Diffusion of benefits in the Stoke-on-Trent project. I: K. Painter & M. Tilley (red.), *Surveillance of public space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention. Crime prevention studies volume 10 1999*.
- Pedersen, W.** (2007). Voldtekt rammer ikke blindt. *Aftenposten*, 7. mars.
- Politidirektoratet** (2002). *Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002–2005*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet** (2006). *Sluttevaluering Politireform 2000*. AGENDA Utredning og Utvikling AS.
- Politidirektoratet** (2007). *Bekjempelse av kriminelle gjenger*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet** (2009). *Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse*. Oslo: TNS Gallup.
- Politidirektoratet** (2010). *Kommenterte STRASAK-tall 2009*. Seksjon for analyse og forebygging 2010.
- Politiet** (2008). *Ikke bare bøter for narkotikasalgs*. Hentet 15. januar 2010 fra https://www.politi.no/aktuelt/nyhetsarkiv/2008_09/Nyhet_5879.xhtml
- Politiet, Porsgrunn kommune, Skien kommune & Borgestadsklinikken** (2009). *Sammen for et trygt Grenland. Barne- og ungdomskriminaliteten i Grenland 2009*. Trender og utviklingstrekk.
- Politiloven** (1995). *Lov om politiet av 4. august 1995 nr. 53*. Hentet 19. januar 2010 fra <http://www.lovdata.no/all/hl-19950804-053.html>
- Ruud, M. E., Brattbakk, I., Haug, E., Nordlund, K. & Fredriksen, O. F.** (2005). *Jessheim i vekst – Ungdom, møteplasser og byutvikling*. Prosjektrapport 387-2005. BYGGFORSK. Norges byggforskningsinstitutt.
- Salvesen, T.** (2010). *Det har aldri vært tryggere*. Hentet 13. november 2010 fra <http://www.sydvesten.no/?p=1165>
- Sandberg, S. & Pedersen, W.** (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandstig, G.** (2010). *Urban Landscapes of Fear and Insecurity. The Mapping of Fear and Insecurity in Urban Public Spaces and the Analysis of Underlying Causes, with Focus on the Role of the Media*. Doctoral dissertation 2010, Department of Journalism, Media and Communication, University of Gothenburg.

- Schwebs, T. & Østbye, H.** (1995). *Media i samfunnet*. Oslo. Det Norske Samlaget.
- Securitas** (2009). *Bymiljøtjeneste*. Hentet 19. januar 2010 fra <http://www.securitas.com/no/no/Tjenester/Bymiljø/>.
- Sivesind, K. H.** (2007). *Frivillig sektor i Norge 1997–2004. Frivillig arbeid, medlemskap, selsetting og økonomi*. Institutt for samfunnsforskning, 2007.
- Skien kommune** (2010). Om Skien. Hentet 30. november 2010 fra <http://skien.kommune.no/Om-Skien/>
- Shaw, C. R. & McKay, H. D.** (1942). *Juvenile Delinquency in Urban Areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Statistisk sentralbyrå** (2007). *Levekårsundersøkelsen 2007. Utsatthet og uro for lovbrudd. Mer vold og trusler enn tyveri* Hentet 30. november 2010 fra <http://www.ssb.no/emner/03/05/vold>.
- Statistisk sentralbyrå** (2009a). *Anmeldte lovbrudd, etter utvalgte lovbruddsgrupper, gjerningsfylke og -kommune*. Gjennomsnitt for 2006 og 2007. Absolutte tall og per 1 000 innbyggere (Rettet 26. mars 2009). Hentet 30. november 2010 fra <http://www.ssb.no/emner/03/hjulet/2008-10-17-07.html>
- Statistisk sentralbyrå** (2009b). *Lovbrudd anmeldt, etter lovbruddsgruppe og gjerningssted (fylke). 2009. Absolutte tall og per 1 000 innbyggere*. Hentet 30. november 2010 fra http://www.ssb.no/a_krim_tab/tab/tab-2010-04-15-03.html
- Statistisk sentralbyrå** (2010a). Tabell 22 *Folkemengde, etter kjønn og alder. Oslo. Bydel. 1 januar 2010*. Hentet 26. november 2010 fra <http://www.ssb.no/folkemengde/tab-2010-03-11-22.html>
- Statistisk sentralbyrå** (2010b). *Frivillighets-Norge skaper store verdier*. Hentet 12. januar 2010 fra <http://www.ssb.no/vis/magasinet/analyse/art-2010-01-11-01.html>.
- Statens institutt for rusmiddelforskning** (2010). *Økte skjenketider gir mer vold*. Hentet 29. november 2010 fra <http://www.sirus.no/%C3%98kte+skjenketider+gir+mer+vold.d25-SMJvUYq.ips>
- Stangeby, I.** (2004). *Berusede personer skaper utrygghet*. TØI-rapport 704/2004.
- Steden, R. V.** (2007). *Privatizing Policing. Describing and explaining the growth of private security*. Amsterdam: Boom Juridische uitgevers.
- Stene, R. J.** (2003). *Vold og trusler i 20 år: levekårsundersøkelsene 1983–2001*. Samfunnsspeilet 17 (2003) nr. 1. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Stortingsmelding nr. 42** (2004–2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

- Stortingsproposisjon nr. 1** (2006–2007). For budsjetterminen 2007. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Svendsen, L. F.** (2007). *Frykt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Svenska Kommunförbundet** (2004). *Jag hör av mig när jag känner mig redo*. Medborgarinflytande i 27 kommuner. Demokratiredovisning
- Synovate** (2008, 27. August). *Om svarprosent, frafall og representativitet*. Notat – Analyse – Synovate Norge.
- Sæterdal, A.** (1999). Planlegging for trygghet. *Plan 4*.
- Telemarksavisa* (2010, 13. april). Utrygge i Skien. S. 10
- Thorsen, L. R., Lid, S. & Stene, R. J.** (2009). *Kriminalitet og rettsvesen 2009*. Oslo. Statistisk sentralbyrå
- Unstad, M. & Ytrehus, S.** (1994). Nærmiljøprosjektet i Loddefjord. Evaluering. Oslo: SINTEF Byggforsk.
- Varden* (2010, 13. april). Det er trygt å bo i Skien. S. 6–7.
- Vestkanten** (2010). Hentet 15. november 2010 fra <http://www.vestkanten.no/index.php?mapping=12>
- Weisburd, D. & Braga, A. A.** (2006). *Police Innovation. Contrasting Perspectives*. Cambridge: Cambridge University press.
- Wikipedia** (2010a). *United States cities by crime rate*. Hentet 08. desember 2010 fra http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_cities_by_crime_rate
- Wikipedia** (2010b). *List of countries by intentional homicide rate*. Hentet 08. desember 2010 fra http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_intentional_homicide_rate
- Wilson, J. Q. & Kelling, G. L.** (1982). «Broken windows: The police and neighborhood safety». [Elektronisk utgave.]
- Winge, S.** (2001). *Politiets fjernsynsovervåking ved Oslo Sentralstasjon – en evaluering av kameraenes effekt på kriminalitet og ordensproblemer*. Oslo: Politihøgskolen. PHS Forskning 2001: 1.
- Aas, G.** (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter*. En studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo. Ph.d.-avhandling. Universitetet i Oslo.
- 5071 Kulturforsyning DA** (2010). Hentet 3. november 2010 fra <http://5071.no/>

Trygghet i det offentlige rom

I hvilken grad er folk trygge i lokalsamfunnet sitt, og hva er det som fører til utrygghet? Denne rapporten behandler disse, og flere andre sider av temaet trygghet i lokalsamfunnet. Forfatterne har et særlig fokus på trygghet i forbindelse med kriminalitet i det offentlige rom. Rapporten er tredelt og bygger på en gjennomgang av eksisterende forskning om befolkningens (u)trygghetsopplevelse, en spørreundersøkelse blant innbyggerne i åtte norske kommuner/bydeler samt intervjuer med kommuneansatte, politi og innbyggere på fire av stedene.

Undersøkelsen forteller at det er et klart mindretall av de spurte som oppfatter kriminalitet som et stort problem i sin kommune, og utrygghet ved ferdsel ute om kvelden er noe de færreste opplever. Det er imidlertid kjønns- og aldersforskjeller i opplevelse av trygghet, og likeledes ser det også ut som om befolkningstetthet og urbanitet spiller en rolle for opplevd trygghet i lokalsamfunnene.

PolitiHøgskolen

Slemdalsveien 5
Postboks 5027, Majorstuen
0301 Oslo
Tlf: 23 19 99 00
Faks: 23 19 99 01
www.phs.no

